

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

KARAHANLI TÜRKÇESİ KUR'AN TERCÜMELERİNDE TÜRKÇE DİNİ
KAVRAMLAR

Ömer İLBAŞ

Danışman: Doç. Dr. Şirvan KALSIN

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Ayşehan Deniz ABİK (Çukurova Üniversitesi)

Jüri Üyesi: Dr. Belde AKA (Mersin Üniversitesi)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERSİN / OCAK 2021

ONAY**T.C.****ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ****SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

201711031 numaralı öğrencimiz olan **Ömer İLBAŞ** tarafından hazırlanan “**Karahanlı Türkçesi Kur’an Tercümelerinde Türkçe Dini Kavramlar**” başlıklı bu tez çalışması jüri üyelerimiz tarafından **oy birliği** ile **Türk Dili ve Edebiyatı** Ana Bilim Dalında **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

(Enstitü Müdürlüğünde Asıl Sureti Islak İmzalıdır)

Üniv. İçi Asıl Üye- Tez Danışmanı - Jüri Başkanı: Doç. Dr. Şirvan KALSIN

(Enstitü Müdürlüğünde Asıl Sureti Islak İmzalıdır)

Üniv. Dışı – Jüri Asıl Üyesi: Prof. Dr. Ayşehan Deniz ABİK

(Çukurova Üniversitesi)

(Enstitü Müdürlüğünde Asıl Sureti Islak İmzalıdır)

Üniv. Dışı - Jüri Asıl Üyesi: Dr. Belde AKA

(Mersin Üniversitesi)

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

(Enstitü Müdürlüğünde Asıl Sureti Islak İmzalıdır)

11 / 01 / 2021

Doç. Dr. Murat KOÇ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

11.01.2021

Ömer İLBAŞ

TEŞEKKÜR

Çalışmamın tamamlanmasında bilgi, birikim ve yönlendirmeleriyle bana her zaman destek olan Doç. Dr. Şirvan KALSIN'a teşekkür ederim.

ÖZ

KARAHANLI TÜRKÇESİ KUR'AN TERCÜMELERİNDE TÜRKÇE DİNİ KAVRAMLAR

Ömer İLBAŞ

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Şirvan KALSIN

Ocak 2021, 169 sayfa

Bu çalışma, Karahanlı Türkçesi dil özellikleri gösteren Kur'an tercümelerinden Manchester Rylands nüshası ile Türk ve İslam Eserleri Müzesi 73 numarada kayıtlı nüshanın söz varlığı üzerine hazırlanmış sınıflandırma çalışmasıdır. Çalışmanın “Bulgular” bölümünde; Karahanlı dönemi, Karahanlı Türkçesi, Kur'an'ın Türkçeye tercümesi ve Doğu Türkçesi ile yazılmış Kur'an tercümeleri üzerine bilgi verilmektedir. Esas alınan tercümelerde geçen Türkçe dini kavramlar; basit kelimeler, türemiş kelimeler ve kelime grupları bakımından sınıflandırılmaktadır. “Tablolar” ile “Tartışma ve Sonuç” bölümlerinde iki Kur'an tercümesindeki Türkçe dini kavramların sayısal dökümleri verilerek çalışmayla ilgili genel bir değerlendirme yapılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Karahanlı Türkçesi, Kur'an tercümeleri, dini kavramlar, Manchester Rylands, Türk ve İslam Eserleri Müzesi 73.

ABSTRACT**TURKISH RELIGIOUS CONCEPTS IN KARAHANLI TURKISH
TRANSLATIONS OF THE QURAN****Ömer İLBAŞ****Master's Thesis, Department of Turkish Language and Literature****Advisor: Assoc. Prof. Şirvan KALSIN****January 2021, 169 pages**

This study is a classification study prepared on the vocabulary of the translation of the Manchester Rylands copy of the Quran displaying the language features of Karahanlı Turkish and the copy registered number 73 with the Turkish and Islamic Works Museum. In the 'Results' section, information is given on the Karahanlı period, Karahanlı Turkish, the translation of the Quran into Turkish and the translations of the Quran written in Eastern Turkish. Turkish religious concepts based on the translations are classified in terms of simple words, derived words and word groups. A general evaluation of the study is made by giving numerical breakdowns of the Turkish religious concepts in the two translations of the Quran in the 'Tables' and 'Discussion and Conclusion' sections.

Key words: Karahanlı Turkish, Quran translations, religious concepts, Manchester Rylands, Turkish and Islamic Works Museum 73.

ÖN SÖZ

Türkler tarih boyunca mensup oldukları dinlerin kutsal metinlerini eski Uygurlar döneminden itibaren Türkçeye tercüme etmişlerdir. Karahanlılar döneminde kitleler halinde İslam dinine geçiş yapan Türkler, İslam dininin esaslarını anlamak, kurallarını uygulamak için Kur'an'ı tercüme etmeye başlamışlardır.

Kur'an'ın başka dillere tercümesinin daha Hz. Peygamber hayatta iken başladığı ve ilk tercümenin Farsçaya olduğu bilinmektedir. Türkçeye tercümesinin ne zaman ve nerede yapıldığı kesin olarak bilinmemekle beraber Farsça tercüme ile aynı zamanda ve aynı heyetteki Türk üyeler tarafından yapılmış olabileceği belirtilmektedir (Togan, 1960, s.135).

Dini metin tercümeleri, dini kuralların daha sonraki kuşaklara doğru ve eksiksiz ulaşması ve toplumun intisap ettiği yeni dini tam olarak anlaması açısından üzerinde titizlikle çalışılan metinler olmuştur. Bu sebeptendir ki dini metinler, özellikle kutsal kitap tercümeleri, gerek içerdiği söz varlığı gerekse gramer özellikleri dolayısıyla ait olduğu dönemle ilgili olarak dil tarihçilerine önemli veriler sağlamaktadır.

Bu çalışmada, araştırmacılarca Karahanlı Türkçesi ile yazılmış olduğu düşünülen tercümelerden olan İngiltere Manchester John Rylands Kitaplığı Arapça Yazmalar bölümü MSS. 25-38 numarada kayıtlı nüsha ile Türk ve İslam Eserleri Müzesi 73 numarada kayıtlı nüshadaki Türkçe dini kavramlar tespit edilmeye ve sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Rylands nüshası için Aysu ATA'nın "*Türkçe ilk Kur'an tercümesi (Rylands nüshası) Karahanlı Türkçesi (giriş-metin-notlar-dizin)*" isimli eseri; Türk ve İslam Eserleri Müzesi 73 numarada kayıtlı nüsha için ise Abdullah KÖK'ün "*Karahanlı Türkçesi satır-arası Kur'an tercümesi (Tiem 73 1v-235v/2) giriş-inceleme-metin-dizin*" isimli doktora tezi ile Suat ÜNLÜ'nün "*Karahanlı Türkçesi satır-arası Kur'an tercümesi (Tiem 235v/3-450r7) giriş-metin-inceleme-analitik dizin*" isimli doktora tezi esas alınmıştır.

Çalışmada yer alan Türkçe dini kavramların Arapça karşılıkları ve dönemin kaynak eserlerinden olan *An Etimological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish* (EDPT)¹, *Kutadgu Bilig* (KB) ve *Divanü Lugati't-Türk* (DLT)'ten anlam alanları ve tanıkları verilmeye çalışılmış (çalışmanın devamında kaynaklardan bahsederken

¹ S. G. Clauson, 1972, *An Etimological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*.

yukarıda yer alan kısaltmalar kullanılacaktır), bazı maddeler sözlük anlamlarıyla tanıklanmıştır.

Dini kavramlar sözlüğü, maddeler halinde alfabetik olarak sıralanmış, transkripsiyon harfleri gösterilmiştir. Madde başları tek kelime ve büyük harfler ile yazılmış, madde başlarıyla bağlantılı kelime grupları ise içerlek olmak üzere küçük harfler ile yazılmıştır. Maddelerin alfabetik olarak sıralanması ve aynı kelimeyle kurulan grupların bir arada görülebilmesi amacıyla kelime gruplarının ilk kelimesi madde başı olarak seçilmiş, ilişkili gruplar bu kelime altında sıralanmış ancak bu ilk kelime için Arapça karşılık ve metinden örnek cümle verilmemiştir.

Çalışmada Karahanlı dönemi, Karahanlı Türkçesi, Kur'an'ın Türkçeye tercümesi, Doğu Türkçesi ile yazılmış Kur'an tercümeleri üzerine bilgi verilmiştir. Esas alınan Kur'an tercümelerindeki Türkçe dini kavramlar; *Allah Adları ve Sıfatları, Peygamberler ve Peygamberlik ile İlgili Kavramlar, Melekler ile İlgili Kavramlar, İbadetler ve Dini Vecibeler ile İlgili Kavramlar, Kur'an ile İlgili Kavramlar, Diğer İslamî Kavramlar* olmak üzere 6 başlık altında sınıflandırılmış, her başlık altında *Basit Kelimeler, Türemiş Kelimeler ve Kelime Grupları* olmak üzere alt başlıklar oluşturulmuştur. İbadetler ve Dini Vecibeler ile İlgili Kavramlar; *Abdest ile İlgili Kavramlar, Dua/Şükür ile İlgili Kavramlar, Hac/Tavaş/Kabe ile İlgili Kavramlar, Kulluk ile İlgili Kavramlar, Kurban/Adak ile İlgili Kavramlar, Namaz ile İlgili Kavramlar, Oruç ile İlgili Kavramlar, Sadaka/Zekat/Başış ile İlgili Kavramlar* olmak üzere 8 alt başlık altında sınıflandırılmıştır.

Türemiş kelimeler; *Türkçe Kökten Türeyen Fiiller, Türkçe Kökten Türeyen İsimler; Arapça Kökten Türkçe Ek ile Türeyen Kelimeler, Farsça Kökten Türkçe Ek ile Türeyen Kelimeler, Soğdca Kökten Türkçe Ek ile Türeyen Kelimeler* olmak üzere alt başlıklar halinde değerlendirilmiştir. Kelime grupları; *İsim Tamlamaları, Sıfat Tamlamaları, Birleşik Fiiller, Fiilimsi Grupları ve Tekrar Grupları*'ndan oluşmuştur. Türkçe dışındaki diller ancak Türkçe eklerle türemesi veya Türkçe kelimelerle grup oluşturması kapsamında çalışmaya dahil edilmiştir.

“Tablolar” bölümünde elde edilen verinin sayısal dökümü tablolar halinde verilmiş, “Tartışma ve Sonuç” bölümünde Karahanlı Türkçesi iki Kur'an tercümesindeki Türkçe dini kavramlar genel olarak değerlendirilmiştir.

İÇİNDEKİLER

KAPAK	i
ONAY	ii
ETİK BEYANI	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZ	v
ABSTRACT	vi
ÖN SÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xviii
TABLolar LİSTESİ	xix
1. GİRİŞ	1
2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	12
3. BULGULAR	14
3.1. Karahanlı Dönemi.....	14
3.2. Karahanlı Türkçesi.....	14
3.3. Kur'an'ın Türkçeye Tercümesi.....	15
3.4. Doğu Türkçesi ile Yazılmış Kur'an Tercümeleri	16
3.4.1. TIEM (Türk ve İslam Eserleri Müzesi) 73.....	16
3.4.2. Manchester Rylands Nüshası	17
3.4.3. Anonim Tefsir-Orta Asya Tefsiri (Leningrad Asya Müzesi Kitaplığı)	17
3.4.4. Taşkent Özbek İlimler Akademisi Nüshası.....	18
3.4.5. Süleymaniye Kütüphanesi Hekimoğlu Ali Paşa Nüshası	18
3.4.6. Çağatayca Kur'an Tercümesi Nüshaları	19
3.4.6.1. İstanbul Topkapı Sarayı Kütüphanesi Nüshası.....	19
3.4.6.2. Konya Mevlana Müzesi Kitaplığı (Maveraünnehir Şeybanî Han) Nüshası	19
3.4.7. Meşhed Nüshaları.....	19
3.4.7.1. Meşhed Nüshası 1007.....	19
3.4.7.2. Meşhed Nüshası 2229.....	19
3.4.7.3. Meşhed Nüshası 293.....	20
3.4.8. Tercüme-i Tefsir-i Yakub-i Çerhî Tercümesi	20
3.5. Dini Kavramlar	21

3.5.2.3.1. İsim Tamlamaları	45
3.5.2.3.1.1. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları	45
3.5.2.3.2. Sıfat Tamlamaları	45
3.5.2.3.2.1. Türkçe Sıfat Tamlamaları	45
3.5.2.3.2.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları	46
3.5.2.3.3. Birleşik Fiiller	46
3.5.2.3.3.1. İsim + Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Türkçe Birleşik Fiiller	46
3.5.2.3.4. Fiilimsi Grupları	47
3.5.2.3.4.1. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları	47
3.5.2.3.5. Tekrar Grupları	47
3.5.2.3.5.1. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Tekrar Grupları	47
3.5.3. Melekler ile İlgili Kavramlar	47
3.5.3.1. Basit Kelimeler	47
3.5.3.2. Türemiş Kelimeler	47
3.5.3.2.1. Türkçe Kökten Türemiş İsimler	47
3.5.3.3. Kelime Grupları	48
3.5.3.3.1. İsim Tamlamaları	48
3.5.3.3.1.1. Türkçe İsim Tamlamaları	48
3.5.3.3.1.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları	48
3.5.3.3.2. Sıfat Tamlamaları	49
3.5.3.3.2.1. Türkçe + Arapça + Farsça Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları	49
3.5.3.3.3. Birleşik Fiiller	49
3.5.3.3.3.1. Farsça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller	49
3.5.4. İbadetler ve Dini Vecibeler ile İlgili Kavramlar	49
3.5.4.1. Abdest ile İlgili Kavramlar	49
3.5.4.1.1. Basit Kelimeler	49
3.5.4.1.2. Türemiş Kelimeler	50
3.5.4.1.2.1. Türkçe Kökten Türemiş Fiiller	50
3.5.4.1.3. Kelime Grupları	50
3.5.4.1.3.1. Birleşik Fiiller	50

3.5.4.1.3.1.1. İsim + Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Türkçe Birleşik Fiiller.....	50
3.5.4.1.3.1.2. Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller	50
3.5.4.2. Dua / Şükür ile İlgili Kavramlar	50
3.5.4.2.1. Basit Kelimeler	50
3.5.4.2.2. Türemiş Kelimeler	51
3.5.4.2.2.1. Türkçe Kökten Türemiş Fiiller.....	51
3.5.4.2.3. Kelime Grupları	51
3.5.4.2.3.1. İsim Tamlamaları	51
3.5.4.2.3.1.1. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları.....	51
3.5.4.2.3.2. Birleşik Fiiller	51
3.5.4.2.3.2.1. İsim + Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Türkçe Birleşik Fiiller.....	51
3.5.4.2.3.2.2. Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller	51
3.5.4.2.3.2.3. Farsça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller	52
3.5.4.2.3.2.4. Türkçe İsim + Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller	52
3.5.4.3. Hac / Tavaf / Kabe ile İlgili Kavramlar	53
3.5.4.3.1. Basit Kelimeler	53
3.5.4.3.2. Türemiş Kelimeler	53
3.5.4.3.2.1. Türkçe Kökten Türemiş İsimler	53
3.5.4.3.3. Kelime Grupları	53
3.5.4.3.3.1. İsim Tamlamaları	53
3.5.4.3.3.1.1. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları.....	53
3.5.4.3.3.2. Birleşik Fiiller	53
3.5.4.3.3.2.1. Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller	53
3.5.4.4. Kulluk ile İlgili Kavramlar	54
3.5.4.4.1. Basit Kelimeler	54
3.5.4.4.2. Türemiş Kelimeler	55
3.5.4.4.2.1. Türkçe Kökten Türemiş Fiiller.....	55

3.5.4.4.2.2. Türkçe Kökten Türemiş İsimler	56
3.5.4.4.3. Kelime Grupları	56
3.5.4.4.3.1. İsim Tamlamaları	56
3.5.4.4.3.1.1. Türkçe İsim Tamlamaları	56
3.5.4.4.3.2. Sıfat Tamlamaları	57
3.5.4.4.3.2.1. Türkçe Sıfat Tamlamaları	57
3.5.4.4.3.2.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları	57
3.5.4.4.3.3. Birleşik Fiiller	57
3.5.4.4.3.3.1. İsim + Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Türkçe Birleşik Fiiller	57
3.5.4.4.3.3.2. Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller	57
3.5.4.4.3.4. Fiilimsi Grupları	59
3.5.4.4.3.4.1. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları	59
3.5.4.4.3.5. Tekrar Grupları	59
3.5.4.4.3.5.1. Türkçe Tekrar Grupları	59
3.5.4.5. Kurban / Adak ile İlgili Kavramlar	59
3.5.4.5.1. Türemiş Kelimeler	59
3.5.4.5.1.1. Türkçe Kökten Türemiş Fiiller	59
3.5.4.5.1.2. Türkçe Kökten Türemiş İsimler	59
3.5.4.5.2. Kelime Grupları	60
3.5.4.5.2.1. Sıfat Tamlamaları	60
3.5.4.5.2.1.1. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları	60
3.5.4.5.2.1.2. Türkçe + Arapça Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları	60
3.5.4.5.2.2. Birleşik Fiiller	60
3.5.4.5.2.2.1. İsim + Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Türkçe Birleşik Fiiller	60
3.5.4.5.2.2.2. Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller	61
3.5.4.6. Namaz ile İlgili Kavramlar	61
3.5.4.6.1. Basit Kelimeler	61
3.5.4.6.2. Kelime Grupları	61
3.5.4.6.2.1. İsim Tamlamaları	61
3.5.4.6.2.1.1. Türkçe + Farsça Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları	61

3.5.4.6.2.2. Sıfat Tamlamaları.....	62
3.5.4.6.2.2.1. Türkçe Sıfat Tamlamaları.....	62
3.5.4.6.2.2.2. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları	62
3.5.4.6.2.2.3. Türkçe + Farsça Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları	62
3.5.4.6.2.3. Birleşik Fiiller	62
3.5.4.6.2.3.1. İsim + Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Türkçe Birleşik Fiiller.....	62
3.5.4.6.2.3.2. Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller	63
3.5.4.6.2.3.3. Farsça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller	64
3.5.4.6.2.4. Fiilimsi Grupları.....	65
3.5.4.6.2.4.1. Türkçe Fiilimsi Grupları.....	65
3.5.4.6.2.4.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları	66
3.5.4.6.2.4.3. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları	66
3.5.4.6.2.4.4. Farsça + Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları.....	66
3.5.4.7. Oruç ile İlgili Kavramlar	67
3.5.4.7.1. Kelime Grupları	67
3.5.4.7.1.1. İsim Tamlamaları	67
3.5.4.7.1.1.1. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları.....	67
3.5.4.7.1.2. Sıfat Tamlamaları.....	67
3.5.4.7.1.2.1. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları	67
3.5.4.7.1.3. Birleşik Fiiller	67
3.5.4.7.1.3.1. Farsça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller	67
3.5.4.7.1.4. Fiilimsi Grupları.....	68
3.5.4.7.1.4.1. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları	68
3.5.4.8. Sadaka / Zekat / Bağış ile İlgili Kavramlar	68
3.5.4.8.1. Kelime Grupları	68
3.5.4.8.1.1. Sıfat Tamlamaları.....	68
3.5.4.8.1.1.1. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları	68
3.5.4.8.1.2. Birleşik Fiiller	68

3.5.4.8.1.2.1. Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller	68
3.5.4.8.1.2.2. Sanskritçe İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller	69
3.5.4.8.1.3. Fiilimsi Grupları	69
3.5.4.8.1.3.1. Türkçe Fiilimsi Grupları	69
3.5.4.8.1.3.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları	70
3.5.4.8.1.3.3. Sanskritçe + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları	70
3.5.5. Kuran ile İlgili Kavramlar	70
3.5.5.1. Basit Kelimeler	70
3.5.5.2. Türemiş Kelimeler	71
3.5.5.2.1. Türkçe Kökten Türemiş İsimler	71
3.5.5.3. Kelime Grupları	71
3.5.5.3.1. Sıfat Tamlamaları	71
3.5.5.3.1.1. Türkçe Sıfat Tamlamaları	71
3.5.5.3.2. Birleşik Fiiller	72
3.5.5.3.2.1. İsim + Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Türkçe Birleşik Fiiller	72
3.5.5.3.2.2. Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller	72
3.5.5.3.3. Fiilimsi Grupları	73
3.5.5.3.3.1. Türkçe Fiilimsi Grupları	73
3.5.6. Diğer İslamî Kavramlar	73
3.5.6.1. Basit Kelimeler	73
3.5.6.2. Türemiş Kelimeler	76
3.5.6.2.1. Türkçe Kökten Türemiş Fiiller	76
3.5.6.2.2. Türkçe Kökten Türemiş İsimler	80
3.5.6.2.3. Arapça Kökten Türkçe Ek ile Türemiş Kelimeler	86
3.5.6.2.4. Farsça Kökten Türkçe Ek ile Türemiş Kelimeler	87
3.5.6.2.5. Soğdca Kökten Türkçe Ek ile Türemiş Kelimeler	87
3.5.6.3. Kelime Grupları	87
3.5.6.3.1. İsim Tamlamaları	87
3.5.6.3.1.1. Türkçe İsim Tamlamaları	87
3.5.6.3.1.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları	90

3.5.6.3.1.3. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları	92
3.5.6.3.1.4. Türkçe + Farsça Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları	92
3.5.6.3.1.5. Soğdca + Türkçe Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları	92
3.5.6.3.1.6. Türkçe + Soğdca + Türkçe Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları	93
3.5.6.3.2. Sıfat Tamlamaları	94
3.5.6.3.2.1. Türkçe Sıfat Tamlamaları	94
3.5.6.3.2.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları.....	100
3.5.6.3.2.3. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları.....	101
3.5.6.3.2.4. Türkçe + Arapça Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları.....	102
3.5.6.3.2.5. Türkçe + Farsça Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları.....	103
3.5.6.3.2.6. Türkçe + Sanskritçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları.....	104
3.5.6.3.2.7. Türkçe + Soğdca Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları.....	104
3.5.6.3.2.8. Arapça + Türkçe + Soğdca Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları	105
3.5.6.3.3. Birleşik Fiiller	105
3.5.6.3.3.1. İsim + Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Türkçe Birleşik Fiiller	105
3.5.6.3.3.2. Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller	112
3.5.6.3.3.3. Farsça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller	122
3.5.6.3.3.4. Türkçe İsim + Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller	124
3.5.6.3.3.5. Türkçe İsim + Farsça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller	124
3.5.6.3.3.6. Soğdca + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller	124
3.5.6.3.4. Fiilimsi Grupları	124
3.5.6.3.4.1. Türkçe Fiilimsi Grupları	124
3.5.6.3.4.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları.....	127
3.5.6.3.4.3. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları.....	128
3.5.6.3.4.4. Arapça + Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları	128

3.5.6.3.5. Tekrar Grupları	128
3.5.6.3.5.1. Türkçe Tekrar Grupları	128
3.5.6.3.5.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Tekrar Grupları.....	129
3.5.6.3.5.3. Türkçe + Arapça Yapı ile Kurulan Tekrar Grupları.....	129
4. TABLOLAR.....	130
5. TARTIŞMA VE SONUÇ	138
KAYNAKÇA.....	142
EKLER	145

KISALTMALAR

A.g.e.	: Adı geçen eser
Ar.	: Arapça
bs.	: baskı
C.	: Cilt
DLT	: Divanü Lugati't-Türk
Doç.	: Doçent
Dr.	: Doktor
Ed.	: Editör
EDPT	: An Etimological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish
Far.	: Farsça
İ.Ü.	: İstanbul Üniversitesi
KB.	: Kutadgu Bilig
krş.	: Karşılaştırınız
Moğ.	: Moğolca
Prof.	: Profesör
R.	: Manchester Rylands nüshası
S.	: Sayfa (ansiklopedi maddeleri için)
s.	: Sayfa
Sans.	: Sanskritçe
Soğ.	: Soğdca
T.	: Türkçe
TİEM 73	: Türk ve İslam Eserleri Müzesi 73 numaralı nüsha
vb.	: ve benzeri

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Türkçe Dini Kavramların Genel Sayısal Dökümü	130
Tablo 2. Türkçe Dini Kavramların Başlıklara Göre Sayısal Dökümü	131
Tablo 3. Allah Adları ve Sıfatları	132
Tablo 4. Peygamberler ve Peygamberlik ile İlgili Kavramlar	133
Tablo 5. Melekler ile İlgili Kavramlar	133
Tablo 6. İbadetler ve Dini Vecibeler ile İlgili Kavramlar	134
Tablo 7. Kur'an ile İlgili Kavramlar	136
Tablo 8. Diğer İslamî Kavramlar	137

EKLER

EK A. Etik Kurul Onayı Formu	146
EK B. Etik İzin Onayı (Çağ Üniversitesi).....	149

1. GİRİŞ

Araştırmanın Konusu ve Kapsamı

Kur'an'ın başka dillere çevrilmesinin İslam'ın ilk yıllarında başladığı, tüm araştırmacılar tarafından kabul edilmemekle birlikte Selmân-ı Fârisî'nin Fâtîha sûresini Farsçaya tercüme ettiği ve Farslı Müslümanların bir süre namazlarda bu tercümeyi okuduğu belirtilmektedir. İslâm'ın ilk yıllarında başlayan Kur'an'ı başka dillere tercüme etme hareketiyle Kur'an'ın yaşayan dillerin pek çoğuna kısmen veya tam tercümesi yapılmıştır (Aydar, 1996, s.95).

Bu mukaddes metin, önce Samanoğullarından Emîr Mansur b. Nuh (H. 350-365/M. 961-976) zamanında Maverâünnehirli âlimlerden kurulan bir heyet tarafından Farsçaya tercüme edilmiştir. Farsçaya tercüme edilen tefsir kitabı, Muhammed b. Cerir-i Taberî'nin Arapça olarak yazdığı 40 ciltlik Kur'an tefsiridir. Bu tefsir, Farsçaya tercüme edilirken kısaltılmış ve Kur'an metni esas alınarak satır arasında Farsça çevirisi yapılmıştır (Sağol, 1993, s.XXII).

Kur'an'ın ilk tercümesinin, Fars dilinin kelime sırasını ve söz dizimini dikkate almadan Arapça kelimelerin altına Farsçalarının yazılması ile yapıldığı, böylece sonradan yapılacak başka tercümelere örnek olduğu belirtilmiştir (Eckmann, 1976, s.280).

Türklerin kitleler halinde İslamiyet'e geçişi Karahanlı Döneminde olmuştur. İslamî daireye giren Türkler, yeni dinin kurallarını, gereklerini öğrenmek için Kur'an'ı Türkçeye tercüme etmeye başlamışlardır. Karahanlı döneminde başlayan Kur'an'ı Türkçeye çevirme çalışmaları, sonraki dönemlerde de devam etmiş ancak kavramların Türkçe ile karşılanması gayreti gittikçe azalmış, Türkçe dini kavramlar yerini zamanla Arapça ve Farsça kelimelere bırakmıştır.

Çalışmada, Karahanlı Türkçesi Kur'an tercümelerinden olan Manchester Rylands nüshası ile Türk ve İslam Eserleri Müzesi 73 numarada kayıtlı nüsha esas alınarak dini kavramların ifade edildiği Türkçe kelime ve kelime grupları tespit edilmeye çalışılmıştır. Kur'an tercümelerinin Karahanlı döneminde yazıldığı bilgisi kesin değildir ancak bu iki nüsha, Karahanlı Türkçesi dil özellikleri taşıdığından dolayı bu kapsamda değerlendirilmiştir.

Dini kavramlar, İslamî kavramlar ile sınırlandırılmış olup ortak olan kullanımlar dışında diğer dinlere ait kavramlar çalışmaya dahil edilmemiştir. Türkçe dışındaki diller

ancak Türkçe eklerle türemesi veya Türkçe kelimelerle grup oluşturmaları kapsamında çalışmaya dahil edilmiştir.

Araştırmanın Amacı

Dini metin tercümelemleri, dini kuralların sonraki kuşaklara doğru ve eksiksiz ulaşması ve toplumun yeni dini tam olarak anlaması açısından üzerinde titizlikle çalışılan metinler olmuştur. Bu sebeptendir ki özellikle kutsal kitap tercümelemleri, söz varlığı ve gramer özellikleri dolayısıyla ait olduğu dönemle ilgili önemli veri sağlamaktadır. İlk Türkçe Kur'an tercümelemleri de Türk dilinin söz varlığının zenginliğini ve Arapça kavramlar yerine kullanılan Türkçe kavramların durumunu göstermesi bakımından önemlidir.

Yeni dini daha iyi anlamak için Karahanlı Türkçesi döneminde başlayan Türkçe Kur'an tercümelemlerinde kavramların Türkçe kelimelerle karşılanması gayreti açıktır ancak bu gayretin sonraki dönemlerde giderek azaldığı ve Türkçe dini kavramların, yerini Arapça ve Farsça kelimelere bıraktığı bilinmektedir.

Konu ile ilgili aşağıda yer alan çalışmalara bakıldığında genel olarak belirli bir konu etrafında yazılan müstakil çalışmalar olduğu görülecektir. Bu çalışmadaki amaç ise Karahanlı Türkçesi Kur'an tercümelemlerinde yer alan Türkçe dini kavramlara bütünsel bir yaklaşım sergileyerek bu kavramların söz varlığını ortaya koymak, kavramları konularına göre sınıflandırmak ve Kur'an tercümelemlerindeki Türkçe dini kavramların görünürlüğünün ve kullanım sıklığının artmasına katkı sağlamaktır.

Karahanlı Türkçesi Kur'an Tercümelemleri ile İlgili Yapılan Başlıca Çalışmalar

Karahanlı Türkçesi Kur'an Tercümelemlerinden Rylands nüshası, Türk ve İslam Eserleri Müzesi 73, Anonim Tefsir ile ilgili yapılan başlıca çalışmalar, üç ayrı başlık altında ve yıllara göre aşağıda sıralanmıştır. Bibliyografyada yer alan bazı çalışmalar doğrudan bu tercümelemler ile ilgili değilse de haklarında bilgi vermeleri nedeniyle bibliyografyaya dahil edilmiştir. Ayrıca mezuniyet tezlerine, yayımlanmamış bazı akademik bildiri ve sempozyumlara, bazı tanıtma ve eleştiri yazılarına yer verilmemiştir. Konu ile ilgili Gülden Sağıol'un (1997) "*Kur'an'ın Türkçe Tercüme ve Tefsirleri Üzerinde Yapılan Çalışmalar*" ile Yaşar Şimşek'in (2018) "*Türkçe İlk Kur'an Tercümelemleri Üzerine Açıklamalı Bir Bibliyografya Denemesi*" isimli çalışmalarından faydalanılmış olup daha geniş bilgi için yine bu çalışmalara bakılabilir.

Tezler

Usta, H. İ. (1989). XIII. yüzyıl doğu Türkçesiyle yazılmış Anonim Kur'an tefsirinin söz ve şekil varlığı [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi].

Kök, A. (2004). Karahanlı Türkçesi satır-arası Kur'an tercümesi (Tiem 73 1v-235v/2) giriş-inceleme-metin-dizin [Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi]

Ünlü, S. (2004). Karahanlı Türkçesi satır-arası Kur'an tercümesi (Tiem 235v/3-450r7) giriş-metin-inceleme-analitik dizin [Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi].

Üşenmez, E. (2006a). Karahanlı Türkçesi sözlüğü [Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi].

Güner, G. (2008). Karahanlı Türkçesinde fiil [Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi].

Topal, E. (2012). Karahanlı Türkçesi Kur'an tercümesi ile Yeni Uygur Türkçesi Kur'an tercümesinde dini söz varlığı –karşılaştırmalı inceleme- [Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi].

Zengin, Aslı. (2013). Karahanlı Türkçesinde kelime grupları [Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi].

Çetin, Erol. (2014). Türkçe ilk Kur'ân tercümesinin grameri [Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi].

Akar, G. (2015). Karahanlı Türkçesiyle yazılmış Kur'ân tercümesi (TİEM 73) üzerine bir dil incelemesi. [Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi].

Işık, U. (2016). Karahanlı Türkçesinde tıp terimleri [Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi].

Sökmen, İ. (2016). Satırlı Türkçe Kuran tercümelerinin karşılaştırmalı söz varlığı [Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi].

Doğan, K. (2019). Karahanlı Türkçesi Kur'an tercümelerinde deyimleşmiş birleşik fiiller [Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi].

Deniz, S. (2019). Karahanlı, Harezmi ve Kıpçak Türkçesi eserlerinde dini terimler [Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi].

Tosun, Neslihan. (2019). Karahanlı dönemi edebi eserlerinde İslami unsurlar [Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi].

Makale ve Tanıtma Yazıları

Mingana, A. (1915). An Old Turki Manuscript of the Koran. Moslem Word, V, 391-398. *(Rylands nüshasının ilk tanıtımı bu çalışma ile olmuştur).*

Togan, Z. V. (1916). Vostochniye rukopisi Ferganskoy oblasti. Zapiskivostochnogo otdeleniya, XXIII (1916), 249-250.

Barthold, W. (1925). Ein Denkmal aus der Zeit der Verbreitung des Islams in Mittelasien", Asia Major, II (1925), 125-127.

Barthold, W. (1928). Orta-Asyada İslamiyetin intişar ettiği zamana ait bir abide (Ahmet Cemal Köprülüzade, Çev.). Türkiyat Mecmuası, II, 1926, 69-74. (Barthold'un 1925 yılındaki çalışmasının çevirisidir).

Mingana, A. (1934). Catalogue of the Arabic Manuscripts in the John Rylands Library Manchester. 27-30.

Erdoğan, A. (1938). Kur'an tercümelerinin dil bakımından değerleri. Vakıflar Dergisi, I, 47-51.

Samoylaviç, A. N. (1942). Orta Asya edebî diline dair (Abdülkadir İnan, Çev.). DTCF Yıllık Araştırmalar Dergisi, 1, 73-95.

Borovkov, A. K. (1949a). Očerki istorii uzbekskogo yazıka II (Opit grammatičeskov harakteristiki yazıka sredneaziatskogo 'tefsira' XIV-XV vv.)" Sovetskoe Vostokovedenie, VI, 24-51.

Borovkov, A. K. (1949b). Tsennıy istočnik dlya istorii uzbekskogo yazıka. Izvestia Akademii Nauk SSSR Otd. lit. i yaz. VIII/1, 67-76.

Borovkov, A. K. (1951). Iz materialov dlya istorii uzbekskogo yazıka. Tyurkologičeskiy Sbornik, I, 73-79.

İnan, A. (1952a). Eski Türkçe üç Kur'an tercümesi. Türk Dili Dergisi, I/6, 12-15.

İnan, A. (1952b). Eski Kur'an tercümelerinin dili meselesi. Türk Dili Dergisi, I/7, 19-22.

İnan, A. (1952c). Eski Kur'an tercümelerinin dili meselesi II. Türk Dili Dergisi, I/9, 14-16.

Borovkov, A. K. (1958). Očerki istorii uzbekskogo yazıka III (Leksika sredneaziatskogo tefsira XII-XIII vv.). Uçenye Zapiski Instituta Vostokovedeniya AN SSSR, XVI, 138-219.

Eckmann, J. (1959). Eine ostmitteltürkische interlineare Koranübersetzung. Ural-Altaische Jahrbücher, XXXI, 72-85.

Togan, Z. V. (1959-1960). Londra ve Tahran'daki İslami yazmalardan bazılarına dair. İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi, III, 133-160.

İnan, A. (1960). Kur'an'ın Eski Türkçe ve Oğuz-Osmanlıca çevirileri üzerine notlar. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, 79-94.

İnan, A. (1961). Kur'an'ı Kerim'in Türkçe tercemeleri üzerinde bir inceleme. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1-55.

Borovkov, A. K. (1963). Leksika sredneaziatskogo tefsira XII-XIII vv. Akademiya Nauk SSSR Institut Narodov Azii.

Togan, Z. V. (1964). The earliest translation of the Qur'an into Turkish. İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi, IV, 1-19.

Menges, K. H. (1964). Zum Türkistanischen Tafsir des 12./13. Jh.s., Ural-Altäische Jahrbücher, XXXVI, 348-359.

Hamidullah, M. (1965). Kur'an'ı Kerim'in Türkçe yazma tercümeleri (Salih Tuğ., Çev.). Türkiyat Mecmuası, XIV, 1964, 65-80.

Arberry, A. J. (1967). The Koran illuminated, a handlist of the Korans in the Chester Beatty Library, Dublin. (*Rylands nüshası da olmak üzere 245 Kur'an metninin künye bilgisi ile fotoğrafları yer almaktadır*).

Eckmann, J. (1968). Doğu Türkçesinde bir Kur'an çevirisi (Rylands nüshası). Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, 1967, 51-69.

Eckmann, J. (1969). Two Fragments of a Koran manuscript with interlinear Persian and Turkic translations. Central Asiatic Journal, XIII/4, 287-290.

Togan, Z. V. (1969). Manchester Hs. der Qoranübersetzung als Quelle ersten Ranges für mitteltürkische Studien. Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes. LXII, 280-283.

Eckmann, J. (1971). Eastern Turkic translations of the Koran. Studia Turcica, haz. L. Ligeti. Bibliotheca Orientalis Hungarica XVII. Akademiai Kiado, 149-159.

Korkmaz, Z. (1973a). Selçuklular çağı Türkçesinin genel yapısı. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, 1972, 17-34.

Zülfikar, H. (1974). Çağatayca bir Kur'an tefsiri. Türkoloji Dergisi, VI/1, 153-195.

Eckmann, J. (1975). Kur'an'ın Doğu Türkçesine tercümeleri (Ekrem Ural, Çev.). Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 1973, XXI, 15-24.

Sertkaya, O. F. (1977). János Eckmann: Middle Turkic glosses of the Rylands interlinear Koran translation. Bibliotheca Orientalis Hungarica XXI, Akademiai Kiado, 1976, 359 s., Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, XXII, 1974-1976, 280-285.

Bodrogligeti, A. J. E. (1978). The technique of the glossist as a key to understanding the lexical material of early middle Turkic interlinear Qor'an translations. UAJ, 50, 19-24.

Menage, V. L. (1978). János Eckmann: Middle Turkic Glosses of the Rylands interlinear Koran translation. (Bibliotheca Orientalis Hungarica XXI), Akademiai Kiado, 1976, 359 s., Bulletin of the School of Oriental and African Studies XLI/1, 216.

Menges, K. H. (1978). Etymologische notizen zu Eckmanns Mittel-Türkischem tafsir. Wiener zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes, 70, 35-52.

Bodrogligeti, A. J. E. (1980). János Eckmann: Middle Turkic glosses of the Rylands interlinear Koran translation. House of the Hungarian Academy of Sciens, 1976), 359", International Journal of Middle East Studies XI/1, 130-134.

Tezcan, S. (1981). János Eckmann: Middle Turkic glosses of the Rylands interlinear Koran translation. Bibliotheca Orientalis Hungarica XXI, Akademiai Kiado, 1976, 359 s., Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, 1978-1979.

Topaloğlu, A. (1983). Kur'an-ı Kerim'in ilk Türkçe tercümeleri ve Cevâhirü'l Asdâf. Türk Dünyası Araştırmaları, 27, 58-66.

Birnbaum, E. (1990). On some Turkish interlinear translations of the Koran", Journal of Turkish Studies, 14, 113-138.

İnan, A. (1991). Kur'ân-ı Kerim'in Türkçeye en eski tercemeleri, (Diyanet İşleri Yayını devamı), makaleler ve incelemeler. II. Cilt, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 162-168.

Tekin, Ş. (1992). Eski Türk yazı dillerinin özellikleri üzerinde düşünceler ve bunların teşekkülü ile türk siyasi birlikleri arasındaki ilişkiler. Tarih ve Toplum, 101, 9-19.

Kara, M. (1993). Doğu ve Batı Türkçesinde Kur'an tercüme ve tefsirleri. Diyanet İlmi Dergi. C.29(3), 25-36.

Eckmann, J. (1996-2003-2011-2015). Kur'ân'ın Doğu Türkçesine tercümeleri. Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi üzerine araştırmalar, (Prof. Dr. Osman Fikri Sertkaya, Yayına Haz.), Türk Dil Kurumu Yayınları, 244-253.

Eckmann, J. (1996-2003-2011-2015). Doğu Türkçesinde bir Kur'ân çevirisi (Rylands Nüshası). Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi üzerine araştırmalar (Prof. Dr. Osman Fikri Sertkaya, Yayına Haz.), Türk Dil Kurumu Yayınları, 254-272.

Sağol, G. (1997). Kur'ân'ın Türkçe tercüme ve tefsirleri üzerinde yapılan çalışmalar. *Türklük Araştırmaları Dergisi*, 8, 379-396.

Sönmezsoy, S. (1998). Les traductions Turques mansucrites du Coran, 53-62.

Aydar, H. (1999). Türklerde Kur'ân çalışmaları. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1, 159-235.

Eckmann, J. (2000). Satırası Farsça ve Türkçe tercümeli bir Kur'ân yazmasının iki parçası (Ayşe Gül Sertkaya, Çev.). *İlmî Araştırmalar*, 9, 255-258. (*Eckmann'ın 1969 yılındaki çalışmasının çevirisidir*).

Mahmudov, K. (2000). Turkiy tefsir (XII-XIII asr), Taşkent Devlet Şarksinaslik İnstitutı, 12-28.

Ata, A. (2003). İlk Türkçe Kur'ân tercümesi. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Sempozyumu– 2003*, Mustafa Canpolat Armağanı, (Yayımlayanlar: Aysu Ata – Mehmet Ölmez), Sanat Kitabevi, 41-55.

Ata, A. (2004a). Karahanlı Türkçesinin ilk eseri. *Türk Dilleri Araştırmaları*, 14, 95-102.

Ata, A. (2004b). Rylands nüshası Kur'ân çevirisi ve Farsça çevirinin önemi. V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı I, Türk Dil Kurumu Yayınları: 855/I, 221-230.

Aydar, H. (2004). Uygurlarda Kur'ân çalışmaları. *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 28, 137-171.

Ata, A. (2005). Soñ saray, Türk Dilleri Araştırmaları, 15, 69-83. (*Makale, Türklerde ahiret algısı üzerinedir*).

Özkan, M. (2005). Eski Anadolu Türkçesi döneminde ortaya konan Kur'ân tercümeleleri üzerine I. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 103-113.

Yüksekkaya, G. S. (2005). Kur'an-ı Kerim'in Türkçe çevirilerinde Esmâ-i Hüsnâ. *Türk Dilleri Araştırmaları*. 15, 181-211.

Üşenmez, E. (2006b). Türkçe ilk Kur'ân tercümesi ve tercümedeki İslami terimlerin Türkçe karşılıkları üzerine. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1, 89-99.

Kök, A. (2007). Hakaniye Türkçesi Kur'ân çevirileri üzerine bir karşılaştırma denemesi. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 171, 107-120.

Ünlü, S. (2007a). Kur'an-ı Kerim'in Türkçeye çevrilmesi ve ilk Türkçe Kur'an tercümeleleri. *Dinî Araştırmalar*, Ocak-Nisan, 9(27), 9-56.

Ünlü, S. (2007b). İlk Türkçe Kur'an tercümelerine göre Esmâ-i Hüsnâ. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.16(2), 215-285.

Ünlü, S. (2007c). İlk Türkçe Kur'an tercümelerinde geçen "gün" kavramı üzerine. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 7, 33-78.

Ünlü, S. (2007d). İlk Türkçe Kur'an tercümelerinde geçen bazı özel adlar üzerine. Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, C.7(1), 143-182.

Ünlü, S. (2008). Kur'an'da geçen bazı Arapça deyimler ve tabirlerin ilk Türkçe Kur'an tercümelerinden TIEM 73'teki Türkçe karşılıkları üzerine. Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi, Bahar 2008, 2, 121-168.

Üşenmez, E. (2008a). Türkçe İlk Kur'an tercümesi ve tercümedeki -mak/-mek eki hakkında. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler e-Dergisi, 14, 62-70.

Üşenmez, E. (2008b). Doğu Türkçesi ile yapılmış bir Kur'an tercümesinde terim karşılama yolları. VI. Uluslararası Türk Dili Kurultayı, Türk Dil Kurumu Yayınları, 20-25 Ekim 2008, 4477- 4490.

Akçataş, A. (2009). Karahanlıca ilk Kur'an tercümesi sözlüğünün söz denizinde bir gezi. Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Vol. 4/4 Summer, 12-29.

Kök, A. (2009). Türkçe ilk Kur'an çevirilerinde türlü "Cennet"ler üzerine. Türk Dünyası Araştırmaları, 181, 181-212.

Önler, Z. (2009). Karahanlı dönemi metinlerinde inançla ilgili Türkçe terimler. U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, (16), 187-197.

Özkan, M. (2010). Eski Anadolu Türkçesi döneminde yapılmış Kur'an tercümeleri. Tarihten Günümüze Kur'an'a Yaklaşımlar, 516-568.

Özkan, M. (2011). Eski Anadolu Türkçesi döneminde ortaya konan tercümelerin Türk diline etkisi. Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, 1-64.

Ünlü, S. (2011). İlk Türkçe Kur'an tercümelerinde uhrevi yer adları. Turkish Studies – International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 6, 985-1032.

Üşenmez, E. (2011). Orta Asya (Anonim) Kuran tercümesi üzerinde Özbekistan'da yapılmış bir inceleme. Turkish Studies, Studies – International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 6/4, 981-986.

Yakup, A. (2011). Kutadgu Bilig'den satırarası Kuran çevirisine: Karahanlı Türkçesinin söz varlığının art zamanlı yansımaları üzerine notlar. Doğumunun 990.

Yılında Yusuf Has Hacib ve Eseri Kutadgu Bilig Bildirileri, 26-27 Ekim 2009, Türk Dil Kurumu Yayınları, 607-614.

Abay, M. (2012). Türkçedeki Kur'ân meâllerinin tarihi ve kronolojik bibliyografyası. Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, 10 (19-20), 231-301.

Ata, A. (2012). Rylands nüshası satırarası Türkçe Kur'an tercümesinde Hapax. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi, 19(1), 1-12.

Blesing, U. (2013). Adina'sız Bir Adina Ertesi, satırarası Kur'ân tercümelerine dair yeni malumat. Türk Dilleri Araştırmaları, 23, 5-28.

Sertkaya, O. F. (2013a). Karahanlı Türkçesi üzerine yeni neşriyat: János Eckmann, Middle Turkic glosses of the Rylands interlinear Koran translation, Akademiai Kiado, 1976, 359 s., Makaleler-2. (Seçme Araştırma ve İncelemeler), Çantay Yayınları, 116-123.

Sertkaya, O. F. (2013b). Kur'ân tercümesi (Rylands Nüshası) yayımı üzerine bazı görüşler. Aysu Ata, Türkçe ilk Kur'ân tercümesi (Rylands Nüshası). Karahanlı Türkçesi (giriş-metin-notlar-dizin) 2004, XXXVIII - 964 s., Makaleler -2. (Seçme Araştırma ve İncelemeler), Çantay Yayınları, 124-139.

Sertkaya, O. F. (2013c). Yüksek Lisans Tezi, Doktora Tezi ve Doçentlik Takdim Tezi üzerine bazı görüşler. Makaleler -2. (Seçme Araştırma ve İncelemeler), Çantay Yayınları, 164-201.

Aydar, H. (2014). Kur'ân-ı Kerîm'in tercümesi meselesi, Yeni Zamanlar Yayınları. *(1993 yılında Marmara Üniversitesi doktora tezi olarak yayımlanmış çalışmanın ilk kitap yayımı 1996 yılında Kur'an Okulu Yayınlarından çıkmıştır).*

Çiftioğlu-Çabuk, A. (2014). Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe tercümelerinde Besmele. Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Vol. 9/12, 125-141.

Sökmen, İ. (2014). Kur'ân'da geçen zevc ve imrae kelimeleri üzerine. Dil Araştırmaları, 15, 121-159.

Güneş, T. (2015). Rylands nüshası Kur'ân tercümesine göre Türkçenin unutulmuş soyut kelimeleri. Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, 7, 61-68.

Durgunay, B. (2016), Karahanlı Türkçesinde -ken zarf fiil ekinin kullanım alanına katkılar. Teke Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 5(2), 565-576.

Güner, G. (2016). Karahanlı Türkçesinde deyimleşmiş birleşik fiiller. *International Journal of Humanities and Education*, Vol. 2 S.4, 81-130.

Kök, A. ve Ünlü S. (2016). Türkçe ilk Kur'an çevirilerinin tanıklığında toponimi. *Türk Uluslararası Dil Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 7, 42-103.

Şimşek, Y. (2016). Karahanlı Türkçesi dönemi Kur'an tercümelerinden Rylands nüshasında Farsça tercüme etkisi üzerine mülâhazalar. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 55, 11-27.

Ünlü, S. ve Durgunay, B. (2016). Tarihî Türk dilinin yabancı kavramları karşılamada yetkinliği: Ashâb kavramının Türkçe ilk Kur'an çevirilerindeki karşılıkları. *Teke Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5 (4), 1490-1531.

Karahan, A. (2017). Karahanlı dönemi Türkçe Kur'an çevirilerinde Allah'ın ad ve sıfatları hakkında. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 41, 127-156.

Bayraktar, F. S. (2019). Doğu ve Batı Türkçesi Kur'an tercümelerinde Esma'ül Hüsnâ'nın Türkçe söylemleri. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.1(1), 357-371.

Kitap ve Sözlükler

İz, F. (1936-1937). Uyurca Kur'an tercemesi. İstanbul Üniversitesi Türkoloji disiplini Vinci semestre travail'ı.

Caferoğlu, A. (1964). Türk dili tarihi II, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.

Hamidullah, M. ve Macit Yaşaroğlu (1993). Kur'an-ı Kerim tarihi. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

Togan, Z. V. (1971). Kuran ve Türkler. "The Qur'an and the Turks". İslam Şarkı ile Garp Arasındaki İlmi İşbirliği.

Korkmaz, Z. (1973b - 2014). Marzubân bin Rüstem Marzubân-nâme tercümesi (Destûr-ı Şâhi). giriş - inceleme - metin - günümüz Türkçesine aktarma - sözlük ve dizin - tıpkıbası, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Eckmann, J. (1976). Middle Turkic glosses of the Rylands interlinear Koran translation. *Bibliotheca Orientalis Hungarica XXI*, Akademiai Kiado. *(Rylands nüshasının sözlüğü olan çalışma Ligeti tarafından yayımlanmıştır).*

Topaloğlu, A. (1976). Muhammed bin Hamza XV. yüzyıl başlarında yapılmış Kur'ân tercümesi, (Birinci Cilt), Kültür Bakanlığı Yayınları.

Keskioğlu, O. (1987 ... 2014 (7. bs.)). Nüzulünden günümüze Kur'ân-ı Kerim bilgileri (Ulûm-ı Kur'ân). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

Sülün, M. ve Çelik, Ö. (1999). Türkiye'de Kur'ân makaleleri bibliyografyası, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

Borovkov, A. K. (2002). Orta Asya'da bulunmuş Kur'ân tefsirinin söz varlığı (XII.-XIII. yüzyıllar), (Rusçadan çevirenler: Halil İbrahim Usta – Ebülfez Amanoğlu), Türk Dil Kurumu Yayınları. (*Leksika sredneaziatskogo tefsira XII-XIII vv., adlı çalışmanın çevirisidir*).

Ercilasun, A. B. (2004). Başlangıçtan yirminci yüzyıla Türk dili tarihi, Akçağ Yayınları.

Usta, H. İ. (2011). Orta Asya Kur'ân tefsiri (metin-tıpkıbasım). Poyraz Ofset Matbaacılık.

Ünlü, S. (2012a). Doğu ve Batı Türkçesi Kur'ân tercümeleri sözlüğü, Eğitim Yayınevi.

Ünlü, S. (2012b). Karahanlı Türkçesi sözlüğü. Eğitim Yayınevi.

Taş, İ. (2017). Kur'ân'ın Türkçeye yapılan ilk tercümeleri ve bu tercümelerde kullanılan yöntemler. Türklük Biliminin Ulu Çınarı Zeynep Korkmaz Armağanı, (Ed. Leylâ Karahan), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmada, araştırmacılarca Karahanlı Türkçesi ile yazılmış olduğu düşünülen tercümelerden olan İngiltere Manchester John Rylands Kitaplığı Arapça Yazmalar bölümü MSS. 25-38 numarada kayıtlı nüsha ile Türk ve İslam Eserleri Müzesi 73 numarada kayıtlı nüshadaki Türkçe dini kavramlar tespit edilmeye ve sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Rylands nüshası için Aysu ATA'nın "*Türkçe ilk Kur'an tercümesi (Rylands nüshası) Karahanlı Türkçesi (giriş-metin-notlar-dizin)*" isimli eseri; Türk ve İslam Eserleri Müzesi 73 numarada kayıtlı nüsha için ise Abdullah KÖK'ün "*Karahanlı Türkçesi satır-arası Kur'an tercümesi (Tiem 73 1v-235v/2) giriş-inceleme-metin-dizin*" isimli doktora tezi ile Suat ÜNLÜ'nün "*Karahanlı Türkçesi satır-arası Kur'an tercümesi (Tiem 235v/3-450r7) giriş-metin-inceleme-analitik dizin*" isimli doktora tezi esas alınmıştır.

"Bulgular" başlığı altında; Karahanlı dönemi, Karahanlı Türkçesi, Kur'an'ın Türkçeye tercümesi, Doğu Türkçesi ile yazılmış Kur'an tercümeleri üzerine bilgi verilmiştir. Esas alınan Kur'an tercümelerindeki Türkçe dini kavramlar; *Allah Adları ve Sıfatları, Peygamberler ve Peygamberlik ile İlgili Kavramlar, Melekler ile İlgili Kavramlar, İbadetler ve Dini Vecibeler ile İlgili Kavramlar, Kur'an ile İlgili Kavramlar, Diğer İslamî Kavramlar* olmak üzere 6 başlık altında sınıflandırılmış, her başlık altında *Basit Kelimeler, Türemiş Kelimeler ve Kelime Grupları* olmak üzere alt başlıklar oluşturulmuştur. İbadetler ve Dini Vecibeler ile İlgili Kavramlar; *Abdest ile İlgili Kavramlar, Dua/Şükür ile İlgili Kavramlar, Hac/Tavaf/Kabe ile İlgili Kavramlar, Kulluk ile İlgili Kavramlar, Kurban/Adak ile İlgili Kavramlar, Namaz ile İlgili Kavramlar, Oruç ile İlgili Kavramlar, Sadaka/Zekat/Bağış ile İlgili Kavramlar* olmak üzere 8 alt başlık altında sınıflandırılmıştır.

Türemiş kelimeler; *Türkçe Kökten Türeyen Fiiller, Türkçe Kökten Türeyen İsimler; Arapça Kökten Türkçe Ek ile Türeyen Kelimeler, Farsça Kökten Türkçe Ek ile Türeyen Kelimeler, Soğdca Kökten Türkçe Ek ile Türeyen Kelimeler* olmak üzere alt başlıklar halinde değerlendirilmiştir. Kelime grupları; *İsim Tamlamaları, Sıfat Tamlamaları, Birleşik Fiiller, Fiilimsi Grupları ve Tekrar Grupları*'ndan oluşmuştur. Türkçe dışındaki diller ancak Türkçe ekler ile türemesi veya Türkçe kelimeler ile grup oluşturması kapsamında çalışmaya dahil edilmiştir.

“Tablolar” bölümünde, elde edilen verinin sayısal dökümü verilmiş, “Tartışma ve Sonuç” bölümünde Karahanlı Türkçesi iki Kur’an tercümesindeki Türkçe dini kavramlar genel olarak değerlendirilmiştir.

Metinde geçen Allah adlarının yanı sıra sıfatları da gösterilmiş, bazen de sıfatlar başka Allah adlarıyla birlikte verilmiştir.

Dini kavramlar sözlüğü, maddeler halinde alfabetik olarak sıralanmış, transkripsiyon harfleri gösterilmiştir. Madde başları tek kelime ve büyük harfler ile yazılmış, madde başlarıyla bağlantılı kelime grupları ise içerlek olmak üzere küçük harfler ile yazılmıştır. Maddelerin alfabetik olarak sıralanması ve aynı kelimeyle kurulan grupların bir arada görülebilmesi amacıyla kelime gruplarının ilk kelimesi madde başı olarak seçilmiş, ilişkili gruplar bu kelime altında sıralanmış ancak bu ilk kelime için Arapça karşılık ve metinden örnek cümle verilmemiştir.

Çalışmada yer alan Türkçe dini kavramların Arapça karşılıkları ve dönemin kaynak eserlerinden olan *An Etimological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish* (EDPT), *Kutadgu Bilig* (KB) ve *Divanü Lugati’t-Türk* (DLT)’ten anlam alanları ve tanıkları vermeye çalışılmış, bazı maddeler sözlük anlamları ile tanıklanmıştır.

Çalışmada Türkçe dini kavramların Kur’an tercümelerinde geçtiği yerlerin tamamı istatistik olarak tablolar bölümünde verilmiş, maddelere metinden 5 (beş) satır sayısı sınırı (sayıları beşten fazla olan maddeler için) getirilmiş, bu sayıların ilki metinden verilen örnek cümlelerin satır sayısı olarak belirlenmiştir.

3. BULGULAR

3.1. Karahanlı Dönemi

X. yüzyılın başlarına doğru müstakil bir devlet kuran Karahanlılar, çevredeki Türk halklarını kendi idareleri altına almış ve bu yeni Türk devletinin kurucusu sayılan Satık Buğra Han'ın 950 yıllarında İslamiyeti kabulü ile ilk Türk İslam devletini kurmuştur (Caferoğlu, 1984, c.2, s.2).

İlk devirleri hakkında daha çok menkıbelerle bilgi sahibi olduğumuz Karahanlıların Doğu Türkistan'da ve Maveräünnehr'de iki yüzyıldan fazla (H. 380-609) hüküm sürdüğü, buraların Türkleşmesine hizmet ettiği, Türkler arasında İslam medeniyetinin yayılmasını sağladığı ve Uygurlar, Basmıllar, Yabakular gibi daha doğudaki Budist Türklerle mücadele ettiği de muhakkaktır (Köprülü, 1980, s.153).

Caferoğlu, Karahanlı devletinin, Orta Asya Türklüğünün en yüksek ve kültürlü devleti seviyesine yükseldiğini, sahibi olduğu göçebe medeniyet ile yerleşik halktan edinilen medeniyeti birleştirerek başarı sağladığını, yeni kurduğu milli devlet dili ve geleneğini, Doğudaki Uygur medeniyeti ve Batıdaki Türk-İran medeniyetleri tesirinden uzak tutamadığını belirtmiş, karma medeniyetin etkisinde kalan yeni teşekkül etmeye başlayan sahanın yazı ve edebi dilinin, başlangıçta hafifçe yabancı dil tesirine uğradığını ancak zamanla oldukça ağır basan yabancı diller baskısına uğradığını ifade etmiştir (1984, c.2, s.3-4).

3.2. Karahanlı Türkçesi

Türk dilini eski, orta, yeni olarak üç döneme ayıran Türkologlara göre Karahanlı Türkçesi, Orta Türkçenin ilk dönemini oluşturur. Böyle düşünen Türkologlara göre 10-15. yüzyıllar arası Orta Türkçe dönemidir. Karahanlı Türkçesinden sonraki Harezmi, Kıpçak ve Eski Oğuz Türkçeleri de Orta Türkçenin diğer dönem ve alanlarıdır. Bu görüş, Batı Türkçesinin ilk dönemi olan Eski Oğuz Türkçesinin, diğerlerinden önemli farklılıklar gösterdiğini dikkate almaz. (Ercilasun, 2004, s.348-349).

13. yüzyıldan itibaren Türk yazı dilinin (Kuzey-) Doğu ve (Güney-) Batı olarak iki ayrı kol halinde geliştiğini göz önünde bulunduran diğer bir kısım Türkolog, Karahanlı Türkçesini Eski Türkçe içine alır. Köktürk, Eski Uygur, Karahanlı

dönemleri Eski Türkçeyi oluşturur ve Karahanlı Türkçesinin sonunda Türk yazı dili Doğu-Batı olarak ikiye ayrılır (Ercilasun, 2004, s.349).

Devletin resmi dili olan Karahanlı Türkçesi 10-12. yüzyıl Doğu Türklüğünü aynı yazı dili etrafında birleştirmiştir. Bu yüzyıllar bilim, sanat ve edebiyat bakımından Türk dünyasının en parlak dönemi olmuştur (Argunşah & Sağol Yüksekaya, 2019, s.14).

Bilim çevrelerinde “Müşterek Orta Asya Türkçesi” ve “Hakaniye Türkçesi” olarak da kullanılan ve Müslüman Karahanlı Devleti’nin resmi dili olan Karahanlı Türkçesi, eserlerini 11.-12. yüzyıllarda vermiş, ilk Türk-İslam eserleri bu dille yazılmıştır. (Argunşah & Sağol Yüksekaya, 2019, s.16).

3.3. Kur’an’ın Türkçeye Tercümesi

Kur’an’ın tercüme hareketinin İslam’ın ilk yıllarında başladığı ve ilk tercümenin Farsçaya olduğu bilinmektedir.

Bu mukaddes metin, Maverâünnehirli âlimlerden oluşan bir heyet tarafından Samanoğullarından Emîr Mansur b. Nuh (H. 350-365/M. 961-976) zamanında Farsçaya tercüme edilmiştir. Muhammed b. Cerir-i Taberî’nin Arapça olarak yazdığı, Farsçaya tercüme edilen 40 ciltlik tefsir kitabı, Farsçaya tercüme edilirken kısaltılarak ve Kur’an metni esas alınarak satırarasında Farsça çevirisi yapılmıştır (Sağol, 1993, s.XXII).

Kur’an’ın bu ilk tercümesi Farsçanın kelime sırasını ve söz dizimini dikkate almadan Arapça kelimelerin altına Farsçalarının yazılması şeklinde yapılmış ve böylece sonradan yapılacak başka tercümelere örnek olmuştur (Eckmann, 1976, s.280).

Türkler tarih boyunca mensup oldukları dinlerin kutsal metinlerini Türkçeye tercüme etmeye başlamışlardır. Uygur dönemine ait Türkçeye çevrilmiş olan Budizm ve Maniheizm dini metinleri önemli bir yer tutmaktadır. Uygur alfabesi ile yapılmış Kur’an tercümelerinin olduğu bilinse de tam bir Kur’an tercümesi ele geçmemiştir.

Türklerin İslâmiyet’i resmen devlet dini olarak kabul etmesi, X. yüzyılda Karahanlılar zamanında gerçekleşmiştir. Türkler toplu olarak İslâmiyet’i kabul ettikten hemen sonra Kur’an’ı anlamak, kavramak, esaslarını ve kurallarını öğrenmek ve öğretmek için Türkçeye çevirmişlerdir.

Togan, Türk-İslam Eserleri Müzesi 73 numarada kayıtlı nüshadan bahsederken bu nüshanın İlhanlılar devrinde Şarki İran’ı idare eden ve onlardan ilk olarak Müslümanlığı kabul eden Uygur ve Uyratların ülkesinde onlar için yazıldığını tahmin etmekte, Samaniler zamanında bir heyet tarafından Tabari Tefsiri esasında vücuda

getirilen Farsça satırarası Kuran tercümesine tevafuk ettiğini ve ona dayandığını, ayrıca Türkçe tercümenin farsça tercüme ile aynı zamanda, belki de aynı komisyonun Türk üyeleri tarafından yazılmış olabileceğini belirtmektedir (1960, s.135).

Buna karşın İnan (1961, s.8) ve Köprülü gibi diğer bazı araştırmacılar, Kur'an'ın Türkçeye tercümesinin, Farsçaya tercümesinden yaklaşık bir asır sonra yani XI. yüzyılın ilk yarısında yapılmış olabileceği kanısındadırlar.

İlk Türkçe Kur'an tercümesinin ne zamana ait olduğu konusunda elimizde kesin bilgiler yoksa da bu tercümenin İslâmiyet'i devlet dini olarak kabul etmelerinden sonra yani X. yy. ve devamında yazmış olduklarını tahmin edebiliriz. Bu da ilk tercümenin tarihî Türk yazı dillerinden Karahanlıca ile yazılmış olduğu sonucunu ortaya koyar (Hamidullah, 1964, s. 65-80; Aktaran Ata, 2004, s. XI).

Doğu Türkçesi Kur'an tercümelerinin aynı metne ait nüshalar olduğu ile alakalı bazı ifadeler mevcuttur. Abdülkadir İnan (1952a, 1952b) ve Ahmed Zeki Velidi Togan (1960), Karahanlı ve Harezmi Türkçesi dönemine ait Kur'an tercümelerinin aynı metne ait nüshalar olabileceğini, Şimşek (2017, s.98) 1007 numaradaki Meşhed nüshasının, Hekimoğlu nüshasının başka bir istinsahı olduğunu, Argunşah (2019, s.659) ise Taşkent, Hekimoğlu ve üç Meşhed nüshasının Kur'an'ın aynı çevirisinin Batı Türkistan'ın farklı yörelerinde en az iki yazmadan çekimlendiğini ve bu beş nüshanın dilinin aynı olduğunu belirtmişlerdir.

3.4. Doğu Türkçesi ile Yazılmış Kur'an Tercümeleri

3.4.1. TİEM (Türk ve İslam Eserleri Müzesi) 73

Eckmann'ın mevcut Doğu Türkçesi satırarası Kur'an tercümelerinin en eskisi olarak kabul ettiği Türk ve İslâm Eserleri Müzesi (TİEM), No. 73'te kayıtlı bulunan tercüme (TİEM 73), H. 734/M.1333-34'te müstensih Muḥammed ibn Ḥacî Devletşāh tarafından yazılmıştır. Dil özellikleri açısından 12-13. yy Karahanlı Türkçesi dil özelliklerini yansıtan eserin yalnızca 70 ile 108. sayfaları arasında dil özellikleri değişmektedir (1973, s.17).

Erdoğan, eserin bir hayırsever tarafından Eyüb Sultan Türbesi'ne vakfedildiğini, 1922 yılında Müessesatı Vakfiye'den Türk ve İslam Eserleri Müzesi'ne getirildiğini, o zamana kadar Türkiye'de görülen Kur'an tercümelerinin en eskisi olduğunu ve baştan sona Oğuz Türkçesi ile tercüme edildiğini belirtmektedir (1938, s.47).

Bu tercüme çok az Arapça ve Farsça kelime ihtiva etmektedir. Mütercim, Kur'an'ın ilk Farsça tercümesini yapanları bu hususta taklit ederek her şeyi Türkçe kelimelerle karşılamaya çalıştığı açıktır (Eckmann, 1973, s.17).

Çeviri metinde Bakara Suresi'nin 166. ve 167. ayetleri ile Al-i İmran Suresi'nin 124. ve 125. ayetleri dışında eksiklik yoktur (Kök, 2007, s.XXXIX).

3.4.2. Manchester Rylands Nüshası

İngiltere'nin Manchester şehrinde John Rylands Kitaplığı Arapça Yazmalar bölümü MSS. 25-38 numarada kayıtlıdır. Başı ve sonu eksik olan nüsha her sayfada sadece üç satırlık Arapça, Farsça ve Türkçe metin içermektedir.

“Satırarası kelime-kelime Kur'an tercümesi olan bu nüsha, Türkçe yanında Farsça tercüme de içermektedir. Arapça metin sülüs, Farsça ve Türkçe tercüme ise -çok daha küçük ve ince- nesih ile yazılmıştır” (Ata, 2019, s.XIII).

Elimizdeki metin 1145 varak tutan 14 cilt halinde olup eksik nüshadır. Ayrıca Dublin, Chester Beatty Kitaplığı No.54 (MS 1600) ve 55 (MS 1630)'teki iki varaklık Kur'an yazması, Rylands nüshasının kayıp varaklarından (Ata, 2019, s.XIII).

Ata, Rylands nüshasında diğer Kur'an tercümelerinde metod olarak karşılaşılmayan bir tutumdan bahseder ki bu da Kur'an'da 29 surede geçen ve surelerin başlarında yer alan, bir kelime gibi yazılsa da hece harfleri gibi okunan, *mukataât-ı süver* adı verilen 'Elif, Lam, Mim, Yasin, Nun, Hamim' gibi harflerin Türkçe ve Farsça çevirilerinin yapılmasıdır (2019, s.XX).

3.4.3. Anonim Tefsir-Orta Asya Tefsiri (Leningrad Asya Müzesi Kitaplığı)

Türkoloji sahasında Anonim Tefsir, Orta Asya Tefsiri, Müellifi Meçhul Kur'an Tefsiri gibi isimlerle anılan eser ilk olarak 1914 yılında Ahmed Zeki Velidi Togan tarafından bulunmuştur.

147 varaktan oluşan eser, 1917 yılına kadar Asya Müzesi yazmaları arasında Cod. Mus. As. 332 co-Walidow; 1914, Nr. 2475 kaydıyla tutulmuş olup şimdi Institut Narodov Azii Kitaplığı Cod. 332'de kayıtlıdır (Usta, 1989, s.III).

Togan, Buhara'nın Karşi (eski Nesef) şehrinde bulunduğu, Türkçe Kuran tercümelerinin en eskisi olarak nitelediği bu tercümenin tam nüshasının Türk İslam Müzesi'nde, diğer bir nüshasının Hekimoğlu Ali Paşa kütüphanesinde, aynı sırada Doğu Türkistan'da yazıldığı anlaşılan ve yanında Farsçası da bulunan bir eksik

nüshanın da Manchester Üniversitesi kütüphanesinde bulunduğunu belirtmektedir (1964, s.17-18).

İsminden de anlaşıldığı üzere müstensihî ve yazılış tarihi tespit edilemeyen eser, Kur'an'ın 18. suresi olan Kehf Suresi'nden başlayarak yapılmış satıraltı tercüme ve tefsiri içermektedir. Her surenin sonunda konularla ilgili hikayeler verilmekte, 49. sureden itibaren ayetlerin tercümesi tefsirle birlikte yürütülmektedir. Müstensih, müellif ve istinsah tarihi eserde zikredilmemektedir (Usta, 2002, s.11).

Tefsirin satırasası tercümelerden farkı, kelime kelime tercümeyle ilave olarak tefsirler ve hikayeler içermesidir. Dili Karahanlı Türkçesidir ancak tefsir ve hikayeler içinde Kıpçak, Oğuz ve Çağatay unsurları bulunan Harezmi Türkçesi kullanılmıştır. Çağatay unsurları, eserin 15. yüzyıldan önce yazılmadığını göstermektedir (Eckmann, 1971 s.21).

Köprülü, bu nüshanın Timur döneminde istinsah edildiğini, asıl eserin dördüncü yüzyıl sonunda veya beşinci yüzyıl başında Batı Türkistan'da yazıldığını tahmin etmekte, İslamî Türk dinî edebiyatının bize kalabilen en eski mahsulü olduğunu belirtmektedir (1980, s.163).

3.4.4. Taşkent Özbek İlimler Akademisi Nüshası

Özbekistan İlimler Akademisi Kitaplığı Ebu Reyhan el-Biruni Şarkınaslık Enstitüsü 2008 numarada kayıtlı satırasası Kur'an tercümesi eksik bir tercüme olup 273 varaktan oluşmaktadır. Satırasasında hem Türkçe hem Farsça tercüme içermekte olan nüshanın müstensihî ve yazılış yeri bilinmemektedir.

3.4.5. Süleymaniye Kütüphanesi Hekimoğlu Ali Paşa Nüshası

Süleymaniye Kütüphanesi Hekimoğlu Ali Paşa Camii 2 numarada (daha önce Millet Kütüphanesi Hekimoğlu Ali Paşa numara 951) muhafaza edilmekte olan nüsha Harezmi Türkçesi ile yazılmış satırasası bir tercümedir ve 583 varaktan oluşmaktadır.

“Hemen hemen tamamı tamir görmüş olan eserin her sayfasında 9 satır Arapça, 9 satır Türkçe çeviri olmak üzere toplam 18 satır mevcuttur” (Sağol, 1993, s.XXXVIII).

Nüshanın “Karahanlı edebi dili ile bağlantılı olan, fakat Harezme has şive özelliklerinin, Kıpçakça ve bilhassa yer yer Oğuzca hususiyetlerinin bulunduğu tipik Harezmi Türkçesi olduğunu söyleyebiliriz” (Sağol, 1993, s.XLI)

3.4.6. Çağatayca Kur'an Tercümesi Nüshaları

3.4.6.1. İstanbul Topkapı Sarayı Kütüphanesi Nüshası

H. 950/M. 1543-1544 yılında istinsah edilmiş olan eser, İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi III. Ahmet Bölümü 16 numarada kayıtlı tefsiri bir tercümedir. İki ciltten oluşan eserin iki cildi de 308 varaktan oluşmakta, her sayfada 29 satır bulunmaktadır (Özkan, 2005, s.122).

3.4.6.2. Konya Mevlana Müzesi Kitaplığı (Maveraünnehir Şeybanî Han) Nüshası

Konya'da Mevlana Müzesi kitaplığında 6624/921 numarada kayıtlı Çağatayca bir Kur'an tercümesidir.

İnan, yazanın adının belirtilmediğini, istinsah tarihinin 20 rebiülevvel 951 (1544) olduğunu, 1304 sayfadan oluşup her sayfada 29 satır olduğunu belirtmektedir (1962, s.61).

3.4.7. Meşhed Nüshaları

3.4.7.1. Meşhed Nüshası 1007

İran'ın Meşhed şehri Âstân-i Quds-i Razavi Kütüphanesi 1007 numarada yer almaktadır. 343 yapraktan oluşan nüshanın her sayfasında 11 Arapça, 11 Türkçe çeviri olmak üzere 22 satır bulunmaktadır. Fatiha suresinin çevirisi Farsçadır. Sondaki üç sayfanın çevirisi yapılmamıştır. Müstensihî ve istinsah tarihi belli değildir. Metin harekesizdir ve yazımında çoğunlukla nokta kullanılmamıştır. Ayet bitişlerinde kırmızı mürekkep işareti vardır. Metnin bazı bölümleri okunamayacak kadar yıpranmıştır. Şimşek (2017, s.98) nüshanın Hekimoğlu nüshasının kopyası olduğunu belirtmiştir (Şimşek, 2018; Argunşah, 2019).

3.4.7.2. Meşhed Nüshası 2229

İran'ın Meşhed şehri Âstân-i Quds-i Razavi Kütüphanesi 2229 numarada yer almaktadır. 149 yapraktan oluşan nüshanın Türkçe ve Farsça çevirisi mevcuttur. Nesih hatla, Türkçe için siyah mürekkep, Farsça için kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Müstensihî ve istinsah tarihi belli değildir. (Şimşek, 2018; Argunşah, 2019).

3.4.7.3. Meşhed Nüshası 293

İran'ın Meşhed şehri Âstân-i Quds-i Razavi Kütüphanesi 293 numarada yer almaktadır. 361 yapraktan oluşan nüsha, 14 Mart 1337 (Hicri 10 Şaban 737) tarihinde, eserin ketebe kaydına göre Seyyidi'l-Hattât Şeyh Yusuf el-Ebâriyy oğlu Muhammed tarafından yazılmıştır. Hem Arapça metin altında Türkçe çeviriler hem de sure sonlarında tefsir ve hikayeler vardır. Eser bu yönüyle diğer çevirilerden farklıdır. Tercümede bazen satır usulünden vazgeçilip satırların alt alta toplandığı görülmektedir. Nüshanın dili Geç Karahanlı-Erken Horezm Türkçesidir. Metni ve sözlüğü Yaşar Şimşek (2019) tarafından yayımlanmıştır (Şimşek ve Sertkaya, 2015; Şimşek, 2018; Argunşah, 2019).

3.4.8. Tercüme-i Tefsir-i Yakub-i Çerhî Tercümesi

Hemadanî Hacı tarafından H. 993/M. 1585'te yazılan eser 192 varaktan oluşmaktadır. Her bir varakta 15 satır bulunmaktadır. Eserin yazıldığı yer bilinmemekle birlikte tercümenin yapıldığı dönemde bağlı olarak Nésay şehrinden bahsedilmekte, mütercimnin Hemedanlı olduğu kaydı bulunmaktadır. Bu sebeple eserin yazıldığı sahanın, Hazar'ın doğu tarafında kalan, Horasan coğrafyasının kuzey kesimi yani Yukarı Horasan olduğu söylenebilir (Üşenmez, 2014, s.179).

Üşenmez, eserin dili için “16. Yüzyıl Türkistan Türkçesi” ya da “16. Yüzyıl Doğu Türkçesi” tabirlerinin kullanılabileceğini ancak farklı bir coğrafi saha olduğu için “Çağatay Türkçesi” adlandırmasının çok doğru bir yaklaşım olmayacağını belirtmektedir (2014, s.180).

Tercümenin dili Uygur-Karahanlı-Harezmi-Kıpçak Türkçesi temelinde gelişen Ortak Türkistan Türkçesi dil özelliklerini muhafaza etmekle birlikte Oğuzca unsurların öne çıktığı görülmektedir (Üşenmez, 2014, s.180).

Eser, tefsiri bir tercüme olmasına rağmen satırasarı kelime kelime karşılıklar da göze çarpmaktadır (Üşenmez, 2014, s.183).

3.5. Dini Kavramlar

Çalışmada Türkçe dini kavramların Kur'an tercümelerinde geçtiği yerlerin tamamı istatistik olarak tablolar bölümünde verilmiş, maddelere metinden 5 (beş) satır sayısı sınırı (sayıları beşten fazla olan maddeler için) getirilmiş, bu sayıların ilki metinden verilen örnek cümlelerin satır sayısı olarak belirlenmiştir.

3.5.1. Allah Adları ve Sıfatları

Başlık altında, Allah'ın adlarının yanı sıra sıfatları da gösterilmiş, bazen de sıfatlar başka Allah adlarıyla birlikte verilmiştir.

3.5.1.1. Basit Kelimeler

ARİĞ: (EDPT, 1972, s.213-214; KB-Dizin, 1979, s.22-23; DLT-Dizin, 1986, s.32) *Ar. kuddūs. esma-yı hüsnadan: kuddūs.*

R.: *Ol erklig, arıg, esenlik bérgeñ, ĩmĕñ kılğan, rāst tanuķ. 38/31b3=59:23, 38/49b2=62:1.*

TİEM 73: *Arıg İdi ol yüksek anıñdın kim ortak katarlar. 154v/8=010/018, 418r/7=068/029, 329v/6=033/159, 324r/2=036/083, 236v/6=021/022.*

BAYAŞ²: (*krş. bayat* EDPT, 1972, s.385; KB-Dizin, 1979, s.66-67) *Ar. Allāh. Allah.*

TİEM 73: *Aygıl nek uķturayın-mu silerke anda yawuzrak Bayaşın Tanrı üskinde{din} ol kişini sürdi Tanrı öfke kıldı anıñ üze kıldı anlardın beçinlerni toñuzlarnı tapundı butķa. 87v/9=005/060.*

BURUN: (EDPT, 1972, s.366; KB-Dizin, 1979, s.116; DLT-Dizin, 1986, s.118) *Ar. evvel. varlığının başlangıcı olmayan. esma-yı hüsnadan: evvel.*

TİEM 73: *Ol turur barçada burun barçada soñra açuķluğ örtüglüğ ol tegme nerseni bilgen ol. 396r/5=057/003.*

İDİ: (EDPT, 1972, s.41; KB-Dizin, 1979, s.187-188; DLT-Dizin, 1986, s.226) *Ar. Allāh, ilāh, Rabb, şāhib/aşhāb, ūlā ' , ūlū, veliyy, zū. Rab, Tanrı, ilah.*

R.: *Armasun sizni bu ajun tiriglikı yime armasun sizlerni İdidin yek. 33/66b2=35:5, 28/56a3=7:187, 36/79a2=44:18, 431v/5=076/029, 426r/4=073/019,*

² Kōk'ün (2004, s.296) *bayat* ile ilişkilendirerek ve Arapça *maşūbatan* sözcüğüyle eşleştirdiği *bayaş*, kendisinin de ifade ettiği gibi sadece bu metinde geçmektedir. Konu ile ilgili Karahanlı ve Harezmi Türkçesi dönem metinlerinin dizinlerinde ve diğer kaynaklarda (EDPT 1972; Hasan Eren'in Etimolojik Sözlüğü; Tietze 2002; Tarama Sözlüğü, Derleme Sözlüğü, Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, Drevne) tanık bulunamamış olması yazarın *bayat* sözcüğünü yanlış yazmış olma ihtimalini düşündürmektedir.

maşrık mağrīb idisi 426v/5=073/009.

KÜSÜŞ / KÜŞÜŞ: (KB-Dizin, 1979, s.303). *Ar. ‘azîz, ġafūr. aziz, üstün, esma-yı hüsnadan: azîz.*

R.: Ol Tanrı küsüş bütün işlig turur. 28/69a2=8:10, 30/58b3=16:60, 34/6b2=36:38, 38/51a1=62:3, 38/75b1=64:18.

TİEM 73: *Yok kim kötürdi anı Tanrı anıñ tapa. Erür Tanrı küsüş bütün işlig. 104v/3=006/096, 77r/1=004/158, 77v/7=004/165, 358v/6=043/009, 341v/6=040/002.*

TAĞRI: *Ar. Allāh, Īlāh, kebīr, raḥmān. Tanrı, Allah.*

R.: Başladım Tanrı atı birle üküş rahmetlig ulaşu yarlıkağan ol. 25/29b1=4, 25/1b1=3:119, 25/2a3=3:120, 344v/9=040/037, 268r/4=026/048.

TAĞRI: *Ar. Allāh. Tanrı, Allah.*

TİEM 73: *Taķı korksa ḥaķīkat üze Tanrı sewer korkğanlarını. 45v/1=003/076, 45v/6=003/078, 47r/4=003/092, 147v/2=009/080.*

TEĞRI: (EDPT, 1972, s.523; KB-Dizin, 1979, s.437; DLT-Dizin, 1986, s.600) *Ar. Allāh. Allah.*

R.: Teñrike yüknür né kim kökler içinde turur ol kim yer içinde turur teprenıglidin. 30/53b3=16:49, 30/7a1=12:86, 30/53b2=16:48, 30/57a1=16:57, 30/59b3=16:62.

TİEM 73: *Kim korksa Teñride kılur añar çıkış qağğudın. 413v/2=065/002, 398v/1=057/014, 400v/2=058/001, 388v/5=053/024, 397v/7=057/010.*

ULUĞ: (EDPT, 1972, s.136; KB-Dizin, 1979, s.493-494; DLT-Dizin, 1986, s.691) *Ar. kebīr, mütekebbir. büyük, ulu, yüce, esma-yı hüsnadan: kebīr, mütekebbir.*

R.: Ol Tanrı erür yüksek uluğ. 26/12b1=4:34, 33/44b2=34:23, 38/32a1=59:23.

TİEM 73: *Bütünlükün Tanrı erür yüksek uluğ. 62v/8=004/034, 32v/6=002/255, 45r/6=003/074, 353v/1=042/004, 440r/5=087/001.*

uluğ artuķluk idisi 13r/1=002/105, 399r/8=057/029, 398r/9=057/021, 409v/3=062/004,

uluğ yükseklik idisi 184r/2=013/009.

3.5.1.2. Türemiş Kelimeler

3.5.1.2.1. Türkçe Kökten Türemiş İsimler

AÇĞAN krş. açқан: *Ar. el-fettāh. en doğru hükmü veren, asıl hükm veren, esma-yı hüsnadan: fettāh.*

R.: Ol açğan bilgen. 33/46a1=34:26.

AÇIĞLI: *Ar. el-fettāh.* en doğru hükmü veren, asıl hükm veren, esma-yı hüsnadan: fettāh.

TIEM 73: *Bu kütğargan turur ozaķı kōrkutğuçılar üçün. Yağurı yağuglıķa tep. Yok aņar Tanrıda adın açığılı. Bu sözdin-mü taņlar siler.* 389v/9=053/058.

AÇKAN krş. açğan: *Ar. el-fettāh.* en doğru hükmü veren, asıl hükm veren, esma-yı hüsnadan: fettāh.

TIEM 73: *Ol açkan İdi ol bilgen.* 313r/5=034/026.

AÇUĞLUĞ: (**krş. açukluk** EDPT, 1972, s.24; KB-Dizin, 1979, s.4; **krş. açukluk** DLT-Dizin, 1986, s.5) *Ar. zāhir.* aşıkār, bilinen, görülen, esma-yı hüsnadan: zāhir.

TIEM 73: *Ol turur barçada burun barçada soņra açuğluğ örtüglüg ol tegme nerseni bilgen ol.* 396r/5=057/003.

AĞIRLIĞRAK: *Ar. kerīm.* en ağır, en değerli, esma-yı hüsnadan: kerīm.

TIEM 73: *Oķığıl séniņ İdiņ ağırlığrak turur. Ol kim öğret(t)i kalem birle.* 445r/4=096/003.

ARINDURULĞAN: *Ar. şekūr.* az iyiliğe çok mükafat veren, esma-yı hüsnadan: şekūr.

TIEM 73: *Eger ötünç bérse siler Tanrıķa kōrklüg ötünç bérmeķ ekki ança arturğay silerķa yarlıķağay silerke Tanrı arındurulğan keçürgen turur.* 412r/1=064/017.

BAĞIRSAK: (EDPT, 1972, s.319; KB-Dizin, 1979, s.53; DLT-Dizin, 1986, s.60) *Ar. er-ra ūf.* şefkatli, merhametli. esma-yı hüsnadan: raūf.

R.: *Bütünlükin İdiņiz bağırśak ulaşu yarlıķağan ol.* 30/53a1=16:47.

TIEM 73: *Törütgen siz bir uğan İdi atı birle bağırśak kāmug tınlıķķa rūzī bérigli mü minleri yarlıķağan.* 1v/1=001, 195v/9=016, 205v/9=017, 433r/4=078/037, 433r/5=078/038.

BAĞIŞLAĞAN: *Ar. ‘afuvv, vāhhāb.* bağışlayan, affeden, bağışta bulunan.

TIEM 73: *Ol İdi ... mihrbān turur kullarıņa rūzī bérğüke bağışlağan turur.* 152v/9=010,

kūsüş bağışlağan 330v/9=038/009,

sen sen-ök sen bağışlağan 332v/4=038/035.

BAĞIŞLAĞLI: *Ar. ‘afuvv.* bağışlayan, affeden.

TIEM 73: *Ol İdi ... bağışlağlı kim du‘ānı müstecāb kılı yarlıķadı.* 187v/5=014, 192r/9=015, 223r/2=019.

BEZEGEN: *Ar. muşavvir.* varlıklara şekil ve özellik veren.

TIEM 73: *Ol turur Tanrı törütgen yaratğan bezegen aņar turur kōrklüg atla.* 405v/3=059/024.

BİLGEN: *Ar. ḥabîr, ‘alîm.* haberdar, bilgili, çok iyi bilen, alim, bilgisi ile her yeri kuşatan, her şeyi bilen, esma-yı hüsnadan: habîr, alîm.

R.: *Ol Tanrı bilgen ol düşmanlarıñıznu.* 26/20a3=4:45, 29/56a2=9:78, 33/60b3=34:48, 38/89a3=66:2, 38/90b1=66:3.

TİEM 73: *Bütünlükün Tanrı keñrür işlig bilgen ol.* 14r/3=002/115, 5r/1=002/029, 5r/3=002/030, 352r/6=041/054, 380r/4=049/013.

BİLGENREK: *Ar. a‘lam.* en iyi bilen, daha iyi bilen, Allah’ın sıfatlarından biri.

R.: *Ol Tanrı bilgenrek anı kim kızleyürler.* 25/23b1=3:167, 30/86a2=16:101, 31/70a2=20:104, 32/36a3=28:56, 35/18a1=39:70.

TİEM 73: *Men Tanrı bilgenrek-men.* 2v/1=002/002, 16v/3=002/140, 340r/2=039/070, 368r/9=046/008, 418v/4=068/007.

BİLİGLİ: (KB-Dizin, 1979, s.84) *Ar. ḥabîr, ‘alîm.* haberdar, bilgili, çok iyi bilen, alim, bilgisi ile her yeri kuşatan, her şeyi bilen, esma-yı hüsnadan: habîr, alîm.

TİEM 73: *Bütünlükün Tanrı erür tegme nerseni biligli.* 62v/2=004/032, 117/6=002/095, 18a/6=002/158, 400r/8=058/007, 251v/7=023/051.

ERKLİĞ: (EDPT, 1972, s.224; KB-Dizin, 1979, s.157) *Ar. vekîl, melik.* her şeye nezaret eden, vekil olan, her şeye gücü yeten, hükümdar, mülk sahibi, veli, vasi, hamî, esma-yı hüsnadan: vekîl, melik.

R.: *Añar ol kim kökler içinde, aña ol kim yer içinde, tap ol Tanrı erklig.* 27/12a1=4:171, 25/26b2=3:173, 35/1a1=39:41, 31/87b2=20:114, 38/49b2=62:1.

TİEM 73: *Yügsek Tanrı erklig sezā yok İdi meger ol ‘arş idisi ağırlıg.* 254v/7=023/116, 408r/7=062/001, 301r/7=032/004, 376r/2=048/011, 383r/2=051/004, 302v/6=032/011, 450r/6=114/002, 105r/7=006/102.

ERKLİGLİ: *Ar. vekîl, melik.* sahip, malik, hakim, güçlü ve muktedir; veli, vasi, hamî.

TİEM 73: *Ağakın tutuñlar namāznı bérinler zekātnı yapşuñlar Tanrıka ol erkligli İdiñizler néme edgü erkligli ol néme edgü yārīçi ol.* 248v/9=022/078, 248v/9=022/078.

EŞİTGEN: *Ar. semî‘.* işiten, duyan, esma-yı hüsnadan: semî.

R.: *Ol Tanrı néme körklüg pend bérür sizke anı, Ol Tanrı erür eşitgen körgen.* 26/29b3=4:58, 25/2b3=3:121, 26/91a1=4:134, 37/53b3=49:1, 38/2a2=58:1.

TİEM 73: *Bütünlükün Tanrı eşitgen bilgen ol.* 21r/7=002/181, 15r/7=002/127, 16r/8=002/137, 315r/5=034/050, 342r/7=040/020.

İĞİTGEN: (krş. *igidgen* KB-Dizin, 1979, s.189) *Ar. Rabb. Rab.*

R.: *Bargıl sen, séni igitgen, tokušuñlar ikegü, biz munda oldruğlılar-miz.* 27/36b1=5:24.

KEÇÜRGEN: (KB-Dizin, 1979, s.233) *Ar. ‘afuvv, ḥalīm.* affedici, çok affedici, yumuşak huylu, esma-yı hüsnadan: ‘afuvv, halīm.

R.: *Olar ayurlar yawuzrak aymakdın hem yalğan, ol Tanrı keçürgen turur yarlıkağan ol.* 38/3b2=58:2, 26/19b2=4:43, 38/75a3=64:17, 33/15a1=33:52, 25/20a3=3:155.

TİEM 73: *Qazğandı köñülleriniz Tanrı yazuq örtgen keçürgen ol.* 27v/2=002/225, 29v/5=002/235, 34r/4=002/263, 246r/8=022/060, 412r/1=064/017.

QINADAÇI: *Ar. mu‘azzib.* azap edici, azapla cezalandırıcı.

TİEM 73: *Kim Tanrı yoqadtaçı turur anlarını azu qinadaçı turur anlarını qatıg qın birle.* 127v/6=007/164, 134r/7=008/033, 134r/6=008/033.

QINAĞLI: *Ar. mu‘azzib.* azap edici, azapla cezalandırıcı.

R.: *Tanrı helāk kıılığlı olarnı azu qınağlı olarnı qatıg qın birle.* 28/41a1=7:164, 28/82a1=8:33.

QINGUÇI: *Ar. mu‘azzib.* cezalandırıcı, ceza verme ehliyetine sahip.

TİEM 73: *Qorkmaz Tanrı qinguçı anıy soñında.* 444v/1=091/015.

KÜÇLÜG: (EDPT, 1972, s.697; KB-Dizin, 1979, s.297; DLT-Dizin, 1986, s.393) *Ar. kavî.* esma-yı hüsnadan: kavî.

R.: *Ol Tanrı küçlüg küsüş turur.* 38/14a3=58:21, 36/14a2=42:19, 36/14a2=42:19.

TİEM 73: *Bütünlükün Tanrı küçlüg turur qatıg qınlıg ol.* 136r/7=008/052, 168v/8=011/066, 306v/5=033/025, 248v/2=022/074, 402v/7=058/021.

KÜDEZÇİ: *Ar. ḥafīz, rakīb.* her şeyi gözetleyen, koruyan, her şeye nezaret eden, esma-yı hüsnadan: hafiz, rakīb.

R.: *Séniñ İdiñ kamuğ neñ üze küdezçi ol.* 33/42b3=34:21, 26/48b2=4:80, 33/15b3=33:52.

TİEM 73: *Bütünlükün Tanrı erür siler üze küdezçi.* 58r/1=004/001, 68r/2=004/081, 71v/7=004/109, 308v/9=033/048, 353v/4=042/006.

KÜDEZÇİN: *Ar. muqāṭ.* gözetleyen.

R.: *Erür Tanrı kamuğ neñ üze küdezçin.* 26/52b1=4:85.

KÜDEZGEN: *Ar. ḥafīz.* esma-yı hüsnadan: hafiz.

R.: *Tanrı küdezgen olar üze ermez sen olar üze erklig.* 36/3a1=42:6.

KÖNDÜRÜGLİ: *Ar. ḥādī.* hidayete erdiren. esma-yı hüsnadan: hādī.

TİEM 73: *Bütünlükün Tanrı köndürügli turur.* 246v/8=022/054.

KÖNİ: (EDPT, 1972, s.726; KB-Dizin, 1979, s.278-279; DLT-Dizin, 1986, s.362) *Ar. ḥaqq.* gerçek, doğru, hak.

TIEM 73: *Bu ol turur kim ol İdi ol turur köni ol tirgürür ölüglerni ol tegme nerse üze uğan turur.* 242v/9=022/006, 246r/9=022/062.

KÖRGEN: *Ar. başîr.* gören, esma-yı hüsnadan: basîr.

R.: Ol Tanrı erür eşitgen körgen. 26/29b3=4:58, 33/76b2=35:31, 25/21b2=3:156, 38/36a3=60:3, 38/66b1=64:2.

TIEM 73: *Tağı eger yüz ewürseler haqıkatde séniñ üze tegürmek tağı Tanrı körgen kullar.* 40r/3=003/020, 39v/2=003/015, 53r/9=003/156, 299r/9=031/016, 342r/7=040/020.

KÖRÜGLİ: (KB-Dizin, 1979, s.283) *Ar. başîr.* her şeyi gören, esma-yı hüsnadan: basîr.

R.: Erür Tanrı anı kim kılur siz körügli. 37/43a3=48:24, 36/13b3=42:19.

TIEM 73: *Séniñ İdiñ yağar rüzîni kimke tilese tarutur. Ol erür kullarını biligli körügli.* 208r/6=017/030, 11v/9=002/096, 29r/6=002/233, 354r/4=042/019, 381v/4=049/018.

KÖTÜRGEN: *Ar. râfi* ^ç. yücelten, izzet ve şeref veren. esma-yı hüsnadan: râfi ^ç.

TIEM 73: *Tanrı atı birle bağırsak yarlıkağan kaçan kelse kelgü sâ‘at. Yok anıñ kelmekine yalğançı. Kuğı ığğan kötürgen.* 394v/5=056/003.

MEDZEKSİZ: *Ar. ‘azîz.* eşi ve benzeri olmayan, esma-yı hüsnadan: azîz.

R.: Ol Tanrı erür meñzeksiz bütün işlig. 26/28a1=4:56.

MUDSUZ: (KB-Dizin, 1979, s.320) *Ar. ganiyy.* hiçbir şeye muhtaç olmayan, müstağni, zengin, esma-yı hüsnadan: ganiyy.

R.: Erür Tanrı muşsuz ögdülmiş. 26/90a1=4:131, 34/81b3=39:7, 37/25b3=47:38, 38/68b3=64:6, 38/68b2=64:6.

TIEM 73: *Tanrı muşsuz turur keçürgen ol.* 34r/4=002/263, 47v/2=003/097, 74r/4=004/131, 335v/3=039/007, 375v/9=047/038.

ÖGÜLMİŞ / ÖGDÜ/İLMİŞ: (ögdülmiş KB-Dizin, 1979, s.354-355) *Ar. hamîd.* hamda layık, esma-yı hüsnadan: hamîd.

R.: Erür Tanrı muşsuz ögdülmiş. 26/90a1=4:131, 36/21b2=42:28, 38/68b3=64:6.

TIEM 73: *Erür Tanrı muşsuz ögdülmiş.* 74r/4=004/131, 188v/1=014/008, 187v/7=014/001, 406v/5=060/006, 411r/2=064/006,

Bütünlükün Tanrı muşsuz turur ögdülmiş. 34v/9=002/267.

ÖRTGEN: *Ar. gafûr, gaffâr.* bağışlayıcı, affedici, esma-yı hüsnadan: gafûr, gaffâr.

R.: Ol Tanrı örtgen yarlıkağan ol. 26/6a2=4:25, 25/4b2=3:129, 25/20a3=3:155, 35/49a1=40:43, 34/80a2=39:5.

TİEM 73: *Ol İdi yarat(t)ı ölümni tiriglikni belgürtni üçün silerni silerde kayısı edgü işligrek ol turur küşüş örtgen* 416v/4=067/002.

ÖRTÜGLİ: *Ar. ġafūr, ġaffār.* bağışlayıcı, affedici, esma-yı hüsnadan: gafūr, gaffār.

TİEM 73: *Bütünlükün sénin İdin anda keğin örtügli turur yarlıkağlı turur.* 126r/3=007/153, 118r/1=007/055, 182r/9=012/107, 128r/3=007/167.

küşüş örtügli 333r/2=038/066.

ÖRTÜGLÜĞ: *Ar. bâṭn.* gayb, bilinmeyen, esma-yı hüsnadan: bâṭn.

TİEM 73: *Ol turur barçada burun barçada sonra açukluğ örtüglüg ol tegme nerseni bilgen ol.* 396r/5=057/003.

SAKİŞLAĞAN: *Ar. ḥasīb.* hesap soran, hesap görücü, esma-yı hüsnadan: hasīb.

R.: Tap Tanrı sakışlağan. 33/8b3=33:39.

SEWGEN: *Ar. vedūd.* seven. esma-yı hüsnadan: vedūd.

TİEM 73: *Ol turur yarlıkağan sewgen.* 439r/8=085/014.

SİNAĞUÇI: *Ar. mubtelī.* deneyen, imtihan eden.

TİEM 73: *Aydı bütünlükün Tanrı sinağuçı ol silerni bir arık birle.* 31v/1=002/249.

SODRA: *Ar. āḥir.* her şeyden sonra, varlığının sonu olmayan. esma-yı hüsnadan: āḥir.

TİEM 73: *Ol turur barçada burun barçada sonra açukluğ örtüglüg ol tegme nerseni bilgen ol.* 396r/5=057/003.

TAPMAKKA: *Ar. ilāh.* Allah, tapılacak olan.

R.: Tanrı yok tapmakka meger ol Tanrı üze köñül uruñ. 38/72b2=64:13.

TAPUNĞU: *Ar. ilāh.* ilah, Tanrı, put.

R.: Yer içinde hem qodar seni hem tapunğularınıñnı. 28/11b1=7:127, 34/89a1=39:17.

TİEM 73: *Anlar kim tandılar anlarınñ dost Tanrıda adınkı tapunğu çıkarurlar olarnı yaruqluğdın qarañkulukka.* 33r/1=002/257, 124r/8=007/138, 118v/7=007/065, 385v/8=051/056, 446r/3=098/005.

TÉRİGLİ: (KB-Dizin, 1979, s.450) *Ar. cāmiʿ.* toplayan, bir araya getiren.

R.: Ol Tanrı térigli iki yüzlüglerni hem kāfirlerni. 26/95b3=4:140.

TİEM 73: *Bütünlükün Tanrı térigli ekki yüzlüglerni tanığlılarnı tamuğ içinde yumkı.* 75r/3=004/140.

TİRGÜRDEÇİ: *Ar. muḥyī.* diriltten, can veren. esma-yı hüsnadan: muḥyī.

TİEM 73: *Bütünlükün ol ölüğ tırgürdeçi ol ol tegme bir nerse <üze> uğan turur.* 297r/7=030/050.

TİRGÜRGEN: *Ar. muḥyī.* diriltten, can veren. esma-yı hüsnadan: muḥyī.

TİEM 73: *Ol İdi kim tirgürür anı tirgürgen ölügni, ol tegme nerse üze uğan turur.* 351v/7=041/039.

TİRİĞ: (EDPT, 1972, s.543; KB-Dizin, 1979, s.451; DLT-Dizin, 1986, s.40) *Ar. hayy.* canlı olan, diri. esma-yı hüsnadan: hayy.

R.: Yarlığ ıdtımız saña bitigdin ol köni ol, çın tutuğlı tutaşı tirigke. 31/86b1=20:111, 35/61b1=40:65.

TİEM 73: *Köñül urgul ol tirig İdike kim ölmek yok arığlayu şıfat kılğıl ögdi añar, tap ol kulları yazuğun biligli.* 265r/2=025/058, 233v/9=020/111, 346r/2=040/065.

TÖRÜTGEN: (KB-Dizin, 1979, s.464) *Ar. fāṭır, ḥālik, Rabb.* yaratan, yaratıcı, Rab.

R.: Siziñ üze nek törütgen bar mu Tañrıda ağın, rüzī bérse sizke kökdin ve yerdin. 33/65b1=35:3, 33/63b1=35:1, 36/6a2=42:11, 34/35b2=37:125, 38/76b1=65:1.

TİEM 73: *Törütgen siz bir uğan İdi atı birle.* 1v/1=001, 2v/1=002, 324r/1=036/081, 405v/3=059/024, 395r/1=056/059.

TÖRÜTGÜÇİ: *Ar. ḥālik.* yaratan, yaratıcı.

TİEM 73: *Tañrı kamuğ nerseniñ törütgüçi taķı turur ol.* 339r/8=039/062.

TÖRÜTTEÇİ: *Ar. ḥālik.* yaratan, yoktan var eden.

R: Men törütteçi men bir yañluķ ādemīni ķuruğ balçıķdın, kök tıñcımış livādın. 30/21b1=15:28.

TÖRÜTÜGLİ: (KB-Dizin, 1979, s.464) *Ar. fāṭır, ḥālik* yaratan, yaratıcı.

R.: Men törütügli men bir ādemī balçıķdın. 34/72a2=38:71, 35/4a2=39:46.

TİEM 73: *Yokdarıp teñ törütügli köklerni yme yerlerni.* 14r/4=002/117, 105r/6=006/102, 182r/2=012/101, 333r/5=038/071, 395r/8=056/072.

TÜZÜN: (EDPT, 1972, s.576; KB-Dizin, 1979, s.484-485; DLT-Dizin, 1986, s.680)

Ar. ḥalīm. yumuşak huylu, esma-yı hüsnadan: halīm.

R.: Ol turur tüzün yime yarlıķağan. 33/82a3=35:41.

UĞAN: (EDPT, 1972, s.87; KB-Dizin, 1979, s.489; DLT-Dizin, 1986, s.681) *Ar. ḳadīr.* muktedir, esma-yı hüsnadan: kadīr.

R.: Ol Tañrı kamuğ neñ üze uğan ol. 27/31a3=5:17, 26/90b2=4:133, 29/2a2=8:41, 38/95b1=66:8, 29/30b2=9:39.

TİEM 73: *Bütünlükün Tañrı tegme nerse üze uğan ol.* 3v/9=002/020, 13r/2=002/106, 17v/6=002/148, 440v/8=086/008, 245v/5=022/039.

UĞĖAN krş. uğ(ķ)an: (KB-Dizin, 1979, s.489) *Ar. ḥabīr.* haberdar, esma-yı hüsnadan: habīr.

R.: Uğturdı maña anı bilgen uğĖan. 38/90b1=66:3.

TİEM 73: ... *çın Tanrı bilgen turur uqğan turur*. 380r/4=049/013, 163r/3=011/002, 376r/4=048/011, 311v/9=034/001.

UQ(K)AN krş. uqğan: *Ar. habîr*. haberdar.

TİEM 73: *Bütünlükün Tanrı yinçge körge uq(k)an ol*. 299r/9=031/016, 301v/1=031/029, 411r/5=064/008, 301r/2=031/034.

YARATĞAN: (KB-Dizin, 1979, s.525; DLT-Dizin, 1986, s.748) *Ar. bâri* ' , *hâlık*. yaratıcı, var eden, esma-yı hüsnadan: bâri.

R.: *Ol Tanrı törütgen yaratğan şüret kılğan*. 38/32a3=59:24.

TİEM 73: *Ol turur Tanrı törütgen yaratğan bezegen añar turur körklüg atla*. 405v/3=059/024, 353r/3=042/011.

YARATIĞLI: *Ar. bâri* ' , *hâlık*. yaratıcı, var eden. esma-yı hüsnadan: bâri.

TİEM 73: *Aygıl Tanrı turur kamuğ nerseni yaratıglı ol turur bir İdi küçep erk sürgen*. 184v/8=013/016, 193v/3=015/028, 96v/3=006/014, 338r/2=039/046, 346v/7=040/062.

YARATIĞLIĞ: (EDPT, 1972, s.961) *Ar. bâri* ' , *hâlık*. yaratıcı, yaradan.

TİEM 73: *Siler küç kıldınızlar özünüzlerke tutmañızlar birle buzağunı sewüglügke yanñlar yaratıglıñızka öldürünler özlerinzi*. 7r/2=002/054.

YARAT(T)AÇI: *Ar. bâri* ' , *hâlık*. yaratıcı, yaradan.

TİEM 73: *Arıglık Tanrıka ajunluğlarnı yarat(t)açı*. 274r/3=027/008.

YARLIKAĞAÇI: *Ar. rahîm*. bağışlayıcı. esma-yı hüsnadan: rahîm.

TİEM 73: *Ol İdi atı birle kim rüzî berdeçi yarlıkadaçı*. 79r/7=005, 2v1=002, 228v/2=020, 241r/6=022.

YARLIKAĞAN: *Ar. rahîm/în, rahîm, rahmân, gâfûr, gaffâr*. merhametli, bağışlayıcı, esma-yı hüsnadan: rahîm, rahmân, gâfûr, gaffâr.

R.: *Ol Tanrı örtgen yarlıkagan ol*. 25/4b2=3:129, 30/10a2=12:92, 28/29a1=7:151, 38/3b3=58:2, 38/38b2=60:12,

yarlıkagan İdi 31/32b2=19:85,

yarlıkagan Tanrı 31/29a3=19:75, 31/31a1=19:78.

TİEM 73: *Törütgen siz bir uğan İdi atı birle bağırsak kamuğ tınlıgka rüzî bérigli mü minleri yarlıkagan*. 1v/1=001, 5v/6=002/037, 20r/5=002/173, 380r/6=049/014, 274r/6=027/011.

YARLIKAĞANRAK: *Ar. erham*. en merhametli.

R.: *Yarlıkagay Tanrı sizni, ol yarlıkaganlarda yarlıkaganraqı ol*. 30/10a2=12:92, 28/29a1=7:151.

TIEM 73: *Yarlıkağay Tanrı silerni ol turur yarlıkağanlarda yarlıkağanrağı.* 181r/6=012/092, 125v/9=007/151, 125v/9=007/151, 178v/4=012/064, 239r/9=021/083.

YARLIKAĞLI: (KB-Dizin, 1979, s.527) *Ar. rahīm, vahhāb.* merhamet edici, esma-yı hüsnadan: rahīm, vahhāb.

R.: *Bütünlükün séniñ İdiñ anda kiñin örtgen yarlıkağlı* 28/30a2=7:153, 37/68a1=50, 34/49b1=38:9, 35/23a1=40:3.

TIEM 73: *Bütünlükün Tanrı kişilerke mihrbān turur yarlıkağlı.* 17r/4=002/143, 1v/2=001/003, 128r/3=007/167, 353v/2=042/005, 410v/7=063/005.

YÜKSEK: (EDPT, 1972, s.915; KB-Dizin, 1979, s.561; DLT-Dizin, 1986, s.823) *Ar. ‘aliyy, el-‘aliyy.* yüce, ulu, esma-yı hüsnadan: ‘aliyy.

R.: *Ol Tanrı erür yüksek uluğ.* 26/12b1=4:35, 36/35a1=42:51, 33/44b1=34:23.

TIEM 73: *Bütünlükün Tanrı erür yüksek uluğ.* 62v/8=004/034, 196r/1=016/001, 32v/5=002/255, 340v/6=039/067, 357r/3=042/051.

3.5.1.2.2. Arapça Kökten Türkçe Ek ile Türemiş Kelimeler

‘AYBSUZ (Ar.+T.): *Ar. cabbār.* istediğini yapan, esma-yı hüsnadan: cabbār.

R.: *Yoğ anda adın Tanrı meger ol erklig, arıg, ... mişl yok ‘aybsuz.* 38/32a1=59:23.

HABERLİ (Ar.+T.): *Ar. habīr.* haberdar, esma-yı hüsnadan: habīr.

R.: *Ol Tanrı erür bilgen haberli.* 26/13a3=4:35.

RAHMETLİĞ / RAHMETLİĞ (Ar.+T.): *Ar. rahmeten.* merhametli, rahmet sahibi, esirgeyen, esma-yı hüsnadan.

R.: *Ey biziñ İdimiz tegdiñ kamuğ nerseke rahmethiğ ‘ilm yanıdın.* 35/26a3=40:7.

TIEM 73: *Tanrınuñ atı birle başlayur men üküş rahmetlig rahmeti tutuş.* 38r/1=003/001.

ŞEFĀ‘ATÇI (Ar.+T.): *Ar. şefī‘.* şefaet eden, şefaetçi, bağışlayan.

TIEM 73: *Azu tut(t)ılar mu Tanrıda adın şefā‘atçılar.* 338v/7=039/043.

ŞEFĪ‘ÇI / ŞEFĪ‘Çİ (Ar.+T.): *Ar. şefī‘.* şefaet eden, şefaetçi, bağışlayan.

R.: *Azu tuttılar mu Tanrıdın adın şefī‘çi.* 35/2a3=39:43.

TIEM 73: *Asıg kılmağı anlarka şefī‘çılarnıñ şefā‘atı.* 428v/8=074/048.

3.5.1.3. Kelime Grupları

3.5.1.3.1. İsim Tamlamaları

3.5.1.3.1.1. Türkçe İsim Tamlamaları

AĞIRLIĞ: (EDPT, 1972, s.93; KB-Dizin, 1979, s.9-10; DLT-Dizin, 1986, s.10) miktar, ağır, yüklü, değerli, kıymetli, kutsal, mübarek.

ağırlığ ıdisi: *Ar. ikrām. ikram sahibi.*

TIEM 73: *Kalıklı menğülüğ andın uluğluk ıdisi hem uluğluk ıdisi hem ağırlığ ıdisi.* 392v/9=055/027, 394v/2=055/078.

ARTUĞLUK / ARTUĞLUK: (KB-Dizin, 1979, s.26). ihsan, lütuf, fazilet, kerem, inayet, ihsan.

artuğluk (bêrmek) ıdisi: *Ar. zu'l-fazl. lütuf sahibi.*

R.: *Tağrı uluğ artuğluk bêrmek ıdisi ol.* 28/79b3=8:29.

TIEM 73: *Bütünlükün Tağrı artuğluk ıdisi turur.* 158v/8=010/060, 30v/2=002/243, 32r/1=002/251, 409v/3=062/004, 256v/3=024/020.

KÖK: (EDPT, 1972, s.708; KB-Dizin, 1979, s.274-275; DLT-Dizin, 1986, s.356). gök.

kökler erki: *Ar. mālīkū'l-mülk. göklerin hükümranı.*

TIEM 73: *Ol İdi añar turur kökler erki yme yerniñ Tağrı tegme nerse üze tanuğ ol.* 439r/3=085/009.

kökler erkligi: *Ar. mālīkū'l-mülk. göklerin hükümranı.*

TIEM 73: *Bilmes mü sen kim Tağrı aña turur kökler erkligi tağı yerler erkligi.* 13r/3=002/107, 56v/4=003/189, 330v/9=038/010.

kökler erkligligi: *Ar. mālīkū'l-mülk. göklerin hükümranı.*

TIEM 73: *Tağrıka turur kökler erkligligi yerler erkligligi Tağrıka turur yanıñ.* 258r/8=024/042, 396r/4=057/002, 396r/8=057/005.

kökler ıdisi: *Ar. mālīkū'l-mülk. göklerin sahibi, hükümranı.*

TIEM 73: *Tağrıka turur ögdi kökler ıdisi yer ıdisi ajunluğlar ıdisi.* 368v/3=045/036, 238v/8=021/056, 267r/6=026/024, 439v/9=085/001, 362r/2=043/082.

kökler yerler erkligligi: *Ar. mālīkū'l-mülk. göklerin ve yerin hükümranı.*

TIEM 73: *Bilmes-mü sen kim Tağrı anıñ kökler yerler erkligligi.* 85r/1=005/040, 151r/7=009/116, 82v/3=005/017, 367v/7=045/027, 376r/7=048/014.

kökler yerler ıdisi: *Ar. mālīkū'l-mülk. göklerin yerlerin sahibi, hükümranı.*

TIEM 73: *Aygıl kim ol kökler yerler ıdisi. Aygıl Tağrı turur.* 184v/4=013/016, 215r/6=018/014, 226v/8=019/065, 333r/2=038/066, 363v/5=044/007.

KÜÇ: (EDPT, 1972, s.693; KB-Dizin, 1979, s.296-297; DLT-Dizin, 1986, s.392). güç, kuvvet, zulüm, zorbalık.

küç idisi: *Ar. metîn.* güç sahibi, her şeye gücü yeten, esma-yı hüsnadan: metîn.

TIEM 73: *Arıĝ turur séniĝ İdiĝ küç idisi anıĝdın kim şıfat kılurlar.* 329r/7=037/180, 385v/9=051/058, 436r/1=081/020.

ULUĞLUK: (KB-Dizin, 1979, s.494). ululuk, büyüklük.

uluğluk eyesi: *Ar. kebîr, mütekebbir.* mutlak güç sahibi, esma-yı hüsnadan: kebîr, mütekebbir.

uluğluk idisi: *Ar. celāl.* azamet sahibi, mutlak güç sahibi.

TIEM 73: *Kalıĝlı menĝülüĝ andın uluĝluk idisi hem uluĝluk idisi hem aĝırlıĝ idisi.* 392v/9=055/027, 392v/9=055/027, 416v/2=067/001, 394v/2=055/078.

YÉR: (EDPT, 1972, s.954; KB-Dizin, 1979, s.546-547; DLT-Dizin, 1986, s.774). yer, yeryüzü, toprak.

yér(niĝ) erki: *Ar. mālīkū 'l-mülk.* yerin hükümranı.

TIEM 73: *Ol İdi aĝar turur kökler erki yme yérniĝ Tanrı tegme nerse üze tanuĝ ol.* 439r/4=085/009.

yérler erkligi: *Ar. mālīkū 'l-mülk.* yerlerin hükümranı.

TIEM 73: *Bilmes mü sen kim Tanrı aĝa turur kökler erkligi taĝı yérler erkligi.* 13r/3=002/107, 396r/5=057/005.

yérler/yérniĝ erkligligi: *Ar. mālīkū 'l-mülk.* yerlerin hükümranı.

TIEM 73: *Tanrıĝa turur kökler erkligligi yérler erkligligi Tanrıĝa turur yanıĝ.* 258r/9=024/042, 362r/6=043/085.

yér(ler) idisi: *Ar. mālīkū 'l-mülk.* yerlerin sahibi, hükümranı.

TIEM 73: *Tanrıĝa turur öĝdi kökler idisi yér idisi aĝunluĝlar idisi.* 368v/3=045/036, 340v/8=039/069, 238v/8=021/056, 324r/7=037/005, 433r/3=078/037.

3.5.1.3.1.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları

‘ARŞ (Ar.): arş.

‘arş erkligligi (Ar.+T.): *Ar. mālīkū 'l-mülk.* arş hükümranı.

TIEM 73: *Ķuđı ıymak ol İdidin kim yarat(t)ı yerni taĝı köklerni yüksek ‘arşĝa üstün ‘arş erkligligi.* 228v/5=020/005.

‘arş idisi (Ar.+T.): *Ar. mālīkū 'l-mülk.* arş sahibi.

TİEM 73: *Yüğsek Tanrı erklig sezā yok İdi meger ol ‘arş idisi ağırlıg. 254v/7=023/116, 236v/6=021/022, 252r/9=023/086, 436/1=081/020, 439r/9=085/015.*

BEREKĀT (Ar.): bereket, nimetler, bolluklar.

bereket idisi (Ar.+T.): bereket sahibi.

TİEM 73: *Uluğluk bereket idisi ol kim anıñ kudretinde erk türk, ol kamuğ nerse üze uğan turur. 416v/2=067/001, 362r/5=043/085.*

FAẒL (Ar.): fazl, lütuf, ihsan.

fazl idisi (Ar.+T.): Ar. *zū fazl.* lütuf sahibi.

R.: *Ol Tanrı fazl idisi mü minler üze. 25/16a3=3:152, 35/59b1=40:61.*

fazl iyesi (Ar.+T.): Ar. *zū fazl.* kerem sahibi, lütufkar.

TİEM 73: *Hāş kılur rahmeti birle kimke tilese. Takı Tanrı uluğ fazl iyesi. 45r/6=003/074, 52v/3=003/152, 55r/3=003/174.*

3.5.1.3.1.3. Türkçe + Arapça Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları

KÖK: (EDPT, 1972, s.708; KB-Dizin, 1979, s.274-275; DLT-Dizin, 1986, s.356). gök.

köklerinin nûrı (T.+Ar.): Ar. *en-nūr.* göklerin nuru, esma-yı hüsnadan: nûr.

TİEM 73: *Tanrı köklerinin nûrı ya ‘nīyarutuğlı yme yerniñ. 258v/1=024/035.*

3.5.1.3.1.4. Soğdca + Türkçe Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları

AJUN (Soğ.): (EDPT, 1972, s.28; KB-Dizin, 1979, s.12; DLT-Dizin, 1986, s.15). yer, dünya.

ajunluğ(lar) idisi (Soğ.+T.+T.): Ar. *melik.* bu dünya ve öte dünyanın sahibi, Tanrı.

TİEM 73: *Şükr ü sipās Tanrıka ajunluğlar idisi. 99r/7=006/045, 122r/6=007/104, 15v/4=002/131, 360r/5=043/046, 267r/1=026/016.*

3.5.1.3.2. Sıfat Tamlamaları

3.5.1.3.2.1. Türkçe Sıfat Tamlamaları

ARİĞ: (EDPT, 1972, s.213-214; KB-Dizin, 1979, s.22-23; DLT-Dizin, 1986, s.32) Ar. *kuddūs.* temiz. esma-yı hüsnadan: kuddūs.

arığ Tanrı: Ar. *subhān.* subhan Allah.

R.: *Ol arığ Tanrı törütti cüftlerni. 34/5b1=36:36, 36/41b1=43:13, 38/32a2=59:23.*

TİEM 73: *Kim yaratur né tilese arıg Tañrı.* 334r/5=039/004, 329v/6=037/159, 362r/2=043/082, 377v/4=052/043.

BİR: (EDPT, 1972, s.353; KB-Dizin, 1979, s.85-86; DLT-Dizin, 1986, s.94). bir, tek, aynı.

bir İdi: *Ar. aḥad.* tek Allah.

R.: *Kim tutar ol ikini bir İdide öñin kim ol turur.* 33/82a2=35:41.

TİEM 73: *Bütünlükün Tañrı bir İdi turur.* 78r/9=004/171, 89v/4=005/073, 142r/1=009/031, 241r/1=021/108, 348r/3=041/006.

bir Tañrı: *Ar. Allāh.* tek Allah.

R.: *Tañrı yok tapunmaḳḳa meger bir Tañrı.* 34/24b2=37:35.

TİEM 73: *Aygıl bütünlükün ol bir Tañrı turur men.* 97r/2=006/019, 176v/4=012/039, 197r/5=016/022, 268v/1=026/029, 253/4=023/091.

BÜTÜN: (KB-Dizin, 1979, s.121; DLT-Dizin, 1986, s.127). muhakkak ki, şüphesiz ki.

bütün işlig: *Ar. ḥakīm.* hüküm ve hikmet sahibi, esma-yı hüsnadan: hakīm.

R.: *Şükr āḥiret içre ol bütün işlig bilgen.* 33/28b1=34:1, 26/60b2=4:92, 26/72b2=4:104, 38/75b1=64:18, 38/89a3=66:2.

TİEM 73: *Tañrı bilgen turur bütün işlig turur.* 5r/6=002/032, 25r/2=002/209, 26v/7=002/220, 412r/1=064/018, 351r/3=041/042.

KÉD: (EDPT, 1972, s.724; KB-Dizin, 1979, s.257). geniş, çok, bol.

kéñ işlig: *Ar. vāsiʿ.* geniş ihsan sahibi, rahmeti bol olan, esma-yı hüsnadan: vāsi.

R.: *Tañrı kéñ işlig bilgen ol.* 27/59b2=5:54.

KÖNİ: (EDPT, 1972, s.726; KB-Dizin, 1979, s.278-279; DLT-Dizin, 1986, s.362). gerçek, doğru, hak.

köni işlig: *Ar. ḥakīm.* esma-yı hüsnadan: hakīm.

R.: *Tañrı bilgen turur köni işlig.* 37/59a2=49:8.

TAPUN-: (**krş.** *tapın-* EDPT, 1972, s.441; **krş.** *tapın-* KB-Dizin, 1979, s.423; **krş.** *tapın-* DLT-Dizin, 1986, s.574). tapınmak, ibadet etmek, kulluk etmek.

tapunmaḳḳa Tañrı: *Ar. ilāh.* ilah.

R.: *Tañrı yok tapunmaḳḳa meger bir Tañrı.* 34/24b2=37:35.

tapunmaḳḳa sezā bir Tañrı: *Ar. Allāh.* Allah.

R.: *Bilgil ol Tañrı yok meger tapunmaḳḳa sezā bir Tañrı.* 37/15b2=47:19.

TAPUNĖULUᖒ: (**krş.** *tapınguluk* DLT-Dizin, 1986, s.574). tapılacak.

tapunĖuluk İdi: *Ar. ilāh.* ilah.

R.: *Yok tapunguluk İdi meger ol.* 28/35b1=7:158.

ULUĞ: (EDPT, 1972, s.136; KB-Dizin, 1979, s.493-494; DLT-Dizin, 1986, s.691) *Ar. kebîr, mütekebbir.* büyük, ulu, yüce, esma-yı hüsnadan: kebîr, mütekebbir.

uluğ İdi: *Ar. mâcid.* ulu Tanrı. esma-yı hüsnadan: mâcid.

TİEM 73: *Başlar-miz ... uluğ İdi atı birle...* 2v/1=002, 395r/9=056/074, 363v/3=044/001, 421v/9=069/052.

uluğ Tanrı: *Ar. mâcid.* ulu Tanrı. esma-yı hüsnadan: mâcid.

TİEM 73: *‘Arş idisi uluğ Tanrı.* 439r/9=085/015.

YİNÇGE: (EDPT, 1972, s.945; KB-Dizin, 1979, s.545; DLT-Dizin, 1986, s.792). ince, kıvrak.

yinçge işlig: *Ar. laţf.* yaratılmışların bütün ihtiyaçlarını en ince noktasına kadar bilip karşılayan. esma-yı hüsnadan: latîf.

TİEM 73: *Yetmes anı közler ol yetrür közlerni ol yinçge işlig uķ(k)an ol.* 105r/8=006/103.

3.5.1.3.2.2. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları

RĀST (Far.): gerçek, hak, hakikat, doğru sözlü, dini bütün.

rāst tanuķ (Far.+T.): *Ar. müheymin.* gözetip koruyan, esma-yı hüsnadan: müheymin.

R.: *Yok anda adın Tanrı meger ol erklig, arıĝ, ...rāst tanuķ, mişl yok, ‘aybsuz.* 38/32a1=59:23.

3.5.1.3.2.3. Türkçe + Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları

KÉD: (EDPT, 1972, s.724; KB-Dizin, 1979, s.257). geniş, çok, bol.

kéñ raĥmetlig (T.+Ar.+T.): *Ar. raĥîm, vâsi.* rahmeti bol olan, esma-i hüsnadan: vâsi.

R.: *Erür Tanrı kéñ raĥmetlig ĥakîm.* 26/89a1=4:130.

ÜKÜŞ: çok, pek çok, çoĝu, birçoĝu.

üküş raĥmetlig (T.+Ar.+T.): *Ar. raĥîm, raĥmân.* esma-yı hüsnadan: rahîm, rahmân.

R.: *Başladım Tanrı atı birle ulaşı yarlıķaĝan üküş raĥmetlig.* 30/1861=15, 31/33b1=19:88, 25/29b1=4, 38/88a2=66, 37/52b1=49.

TİEM 73: *Taḡrınıḡ atı birle başlayur men üküş raḥmetlig raḥmeti tutuṣ.*
38r/1=003/001.

üküş raḥmetlig Taḡrı (T.+Ar.+T.): *Ar. raḥmān.* rahman Allah.

R.: *Ey atam, men ḳorḳar men kim tegse saḡa ḳın üküş raḥmetlig Taḡrıdın.*
31/17b3=19:45.

3.5.1.3.2.4. Türkçe + Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları

ULUĞ: (EDPT, 1972, s.136; KB-Dizin, 1979, s.493-494; DLT-Dizin, 1986, s.691).
büyük, ulu, yüce, esma-yı hüsnadan: kebîr, mütekebbir.

uluğ baḥşışlıḡ (T.+Far.+T.): *Ar. raḥmān.* esma-yı hüsnadan: rahmân.

R.: *Başladım Taḡrı atı birle uluğ baḥşışlıḡ ulaṣu yarlıḳaḡan.* 34/46b1=38.

3.5.1.3.3. Fiilimsi Grupları

3.5.1.3.3.1. Türkçe Fiilimsi Grupları

AḌAḌ: (EDPT, 1972, s.45; KB-Dizin, 1979, s.4-5; DLT-Dizin, 1986, s.5, 54). ayak.

aḌaḳın tutuḡlı: *Ar. ḳayyūm.* bütün mahlukatın idaresini yürüten, esma-yı hüsnadan.

TİEM 73: *İḍi yoḡ İḍi meḡer ol tirig ölüḡ anḡar yaramas ḳullar işin aḌaḳın tutuḡlı tutmas anı.* 32v/1=002/255.

ARḲA: (EDPT, 1972, s.215; KB-Dizin, 1979, s.23; DLT-Dizin, 1986, s.34). arka, sırt, arka taraf.

arḳa üküş bérgen: *Ar. ṣekūr.* az iyiliḡe çok mükafat veren, ṣükrün karşılıḡını veren, esma-yı hüsnadan: ṣekūr.

R.: *Ol örtgen arḳa üküş bérgen.* 33/76a1=35:30.

AZ: (EDPT, 1972, s.277; KB-Dizin, 1979, s.48-49; DLT-Dizin, 1986, s.56). az, sayıca ve miktarca az.

azḳa üküş bérgen: *Ar. ṣekūr.* esma-yı hüsnadan: ṣekūr.

R.: *Örter sizni Taḡrı azḳa üküş bérgen keḡürgen.* 38/75a2=64:17.

BAR: (EDPT, 1972, s.353; KB-Dizin, 1979, s.55-56; DLT-Dizin, 1986, s.66). var, mevcut.

bar ḳılıḡlı: *Ar. bedīʿ.* var eden, yaratan.

TİEM 73: *Yoḡdın bar ḳılıḡlı köklerni yerlerni.* 105r/3=006/101, 240v/4=021/087.

BOYNAḒU: zorba, cebredici, isyankâr, kibirli.

boynağı boynın sığan: *Ar. kakhār.* esma-yı hüsnadan: kakhār.

R.: *Ol erk bu kün ol Tanrıka kim bir turur boynağularnıñ boynın sığan turur.*
35/31b2=40:16.

ELİĞ: hakim, hüküm süren, hükümdar.

TIEM 73: *Bir elig İdi turur.* 348v/8=041/001, 341v/6=040/001.

ERK: (EDPT, 1972, s.220; KB-Dizin, 1979, s.157; DLT-Dizin, 1986, s.190). saltanat, sözü ve buyruğu geçerli olmak, kudret, iktidar, gücü yeter.

erk sürgen: kudretli, güç sahibi olan.

TIEM 73: *Ol turur küçeyü erk sürgen kulları üstüninde ıdur siler üze küdezçiler.*
100v/7=006/061, 184v/8=013/016, 192r/4=014/048, 333r/2=038/065, 342r/2=040/016.

ESENLIK: (EDPT, 1972, s.249; KB-Dizin, 1979, s.159). selam.

esenlik bérgen: *Ar. selām.* selamet veren, esma-yı hüsnadan: selām.

R.: *Yok anda adın Tanrı meger ol erklig, arıg, esenlik bérgen, im̄n kılğan.*
38/31b3=59:23.

KAĞSA-: (EDPT, 1972, s.587; DLT-Dizin, 1986, s.264). kapsamak, kaplamak, kuşatmak.

kağsayu bilgen: *Ar. muḥīt.* bilgisi ile her tarafı kuşatan, her şeyden haberdar olan.

R.: *Ol Tanrı né kılsalar kağsayu bilgen ol.* 29/6b2=8:47, 25/2a3=3:120, 26/74b1=4:108, 26/85a2=4:126.

kağsayu biligli: *Ar. muḥīt.* bilgisi ile her tarafı kuşatan, her şeyden haberdar olan.

TIEM 73: *Barmaqlarını kulaqları içinde kök otlarındın ölümdin saklanur Tanrı kağsayu biligli turur tanığlıları.* 3v/7=002/019, 73r/8=004/126.

KÉD: (EDPT, 1972, s.724; KB-Dizin, 1979, s.257). geniş, çok, bol.

kéñ bilgen: *Ar. ‘alīm.* geniş bilgi sahibi, bilgisi çok olan.

TIEM 73: *Ayğıl haqıkat üze artuqluğ Tanrı elginde. Bérür anı kimke tilese. Tağı Tanrı kéñ bilgen.* 45r/6=003/073.

KAĞDI: (**krş. qoğı** EDPT, 1972, s.596; **krş. qoğı** KB-Dizin, 1979, s.267; **krş. qoğı** DLT-Dizin, 1986, s.338). aşağı, aşağıya.

kağdı ığğan: *Ar. hāfid.* alçaltan, zillete düşüren.

TIEM 73: *Tanrı atı birle bağırsaq yarlıkağan kaçan kelse kelgü sā‘at. Yok anıñ kelmekiñe yalğançı. Kağdı ığğan kötürgen.* 394v/5=056/003.

KÜÇLÜĞ: (EDPT, 1972, s.697; KB-Dizin, 1979, s.297; DLT-Dizin, 1986, s.393) *Ar. kavî. esma-yı hüsnadan: kavî.*

küçlûğ uğan: *Ar. kadîr.* her şeye gücü yeten, esma-yı hüsnadan: kadîr.

R.: *Ol Tanrı kamuğ neş üze küçlûğ uğan.* 27/46b1=5:40, 33/64a3=35:1, 33/85a3=35:44, 37/41b2=48:21, 37/2b3=46:33.

MEDGÜLÜĞ: (KB-Dizin, 1979, s.314). sonsuzluk.

menğülûğ kalıglı: *Ar. bâkî.* ebedi kalan, varlığının sonu olmayan. esma-yı hüsnadan: bâkî.

TİEM 73: *Kalıglı menğülûğ andın uluğluk idisi hem uluğluk idisi hem ağırlıg idisi.* 392v/7=055/027.

MUDSUZ: (KB-Dizin, 1979, s.320). hiçbir şeye muhtaç olmayan, müstağni, zengin.

muşsuz ögdülmiş: *Ar. hamîd.* övgüye değer olan.

TİEM 73: *Bütünlûkün Tanrı ol turur muşsuz ögdülmiş.* 247v/3=022/064, 299r/1=031/012, 300r/5=031/026, 406v/5=060/006, 411r/2=064/006.

ÖÇ: (EDPT, 1972, s.18; KB-Dizin, 1979, s.350; DLT-Dizin, 1986, s.448). öç, intikam.

öç alğan: *Ar. muntakim.* öç alan. esma-yı hüsnadan: muntakim.

R.: *Ol kün tutar-miz uluğ tutmak, biz öç alğanlar-miz.* 38/78b3=44:16.

öç alıglı: *Ar. muntakim.* öç alan. esma-yı hüsnadan: muntakim.

TİEM 73: *Ol kün tutğay-miz uluğrak tutmak biz öç alıglı-miz.* 363r/3=044/016, 303v/4=032/022, 360v/9=043/041, 363r/3=044/016, 391v/6=054/044.

SAKİŞ: (EDPT, 1972, s.816; KB-Dizin, 1979, s.379-380; DLT-Dizin, 1986, s.484). hesap.

sakış kılğuçı: *Ar. hasîb.* her şeyin hesabını yapan, esma-yı hüsnadan: hasîb.

R.: *Ol Tanrı erür kamuğ neş üze sakış kılğuçı.* 26/53a1=4:86.

ULAŞU: devamlı, sürekli, ebediyen.

ulaşu yarlıkağan: *Ar. rahmân, rahîm, gafûr.* ebedi bağışlayıcı. esma-yı hüsnadan: rahmân, rahîm, gafûr.

R.: *...bulğatılar Tanrını, tevbe kabul étgen ulaşu yarlıkağan ol.* 26/37a2=4:64, 25/29b1=4, 26/64b2=4:96, 38/88a2=66, 38/88b3=66:1,

rahîm / ulaşu yarlıkağan 33/86a3=36:5.

ÜKÜŞ: (EDPT, 1972, s. 118). çok, pek çok, çoğu, birçoğu.

üküş bérgeñ: *Ar. vahhâb.* çok bağışta bulunan, esma-yı hüsnadan: vahhâb.

R.: *Bérgeñ maña mülkni, kerekmez kim kimerseke ménde kiğin, sen sen üküş bérgeñ.* 34/61a3=38:35.

üküş örtgen: *Ar. ğaffār.* bağışlayıcı, affedici, esma-yı hüsnadan: gaffār.

R.: *Kökler idisi hem yerler idisi hem ol iki ara ‘azîz üküş örtgen.* 34/71a1=38:66, 31/61b1=20:82.

YANUT: (EDPT, 1972, s.946; KB-Dizin, 1979, s.522-523; DLT-Dizin, 1986, s.743).
yanıt.

yanut bérdeçi: *Ar. mucîb.* yanıt veren.

TİEM 73: *Yanut bérdeçi anlarkā Tañrı anın kim aydılar büstānlar aķar anıñ altınında arıķlar mengü kılığlılar anıñ içinde. Ol turur edgölük kılığlılarınıñ yanutı.* 90v/7=005/085.

yanut bérgen: *Ar. şekūr.* yanıt veren.

TİEM 73: *Bütünlükün Tañrı yazuk örtgen üküş yanut bérgen.* 355v/6=042/023, 318r/5=035/030.

YAZUĞ: (EDPT, 1972, s.985; KB-Dizin, 1979, s.534-535; DLT-Dizin, 1986, s.767).
günah, suç, hata.

yazuk örtgen: *Ar. ğafūr.* bağışlayan, affedici, esma-yı hüsnadan: gafūr.

R.: *Tañrı yazuk örtgen yarlıķağan ol.* 37/56b1=49:5.

TİEM 73: *Bütünlükün Tañrı keçürgen yazuk örtgen.* 246r/8=022/060, 20r/5=002/173, 21r/9=002/182, 414r/1=066/001, 427v/3=073/020,

küsüş yazuk örtgen 334r/8=039/005.

TİEM 73: *Çın Tañrı yazuk örtgen turur yarlıķağan.* 84v/9=005/039, 207v/9=017/025.

yazuk örtügli: *Ar. ğāfir/īn.* bağışlayan, affedici.

R.: *Yalıķağıl bizni sen, yazuk örtüglilerde yégreki sen.* 28/32a3=7:155.

TİEM 73: *Uķturğıl kullarımķa kim men men yazuk örtügli yarlıķağlı men.* 194r/6=015/049, 204r/9=016/110, 126r/9=007/155, 344r/7=040/042, 350r/6=041/032.

yazuk yarlıķağan: *Ar. ğafūr.* bağışlayan, affedici. esma-yı hüsnadan: gafūr.

TİEM 73: *Tañrı yazuk yarlıķağan ol.* 61v/8=004/025.

YİNÇGE / YİNÇKE: (EDPT, 1972, s.945; KB-Dizin, 1979, s.545; DLT-Dizin, 1986, s.792). ince, kıvrak.

yinçge/yinçke körügli: *Ar. laţîf.* yaratılmışların bütün ihtiyaçlarını en ince noktasına kadar bilip karşılayan. esma-yı hüsnadan: latîf.

R.: *Tañrı yinçke körügli laţîf turur.* 36/13b3=42:19.

TİEM 73: *Çın ménin İdim yinçge körügli turur negü kim tilese.* 181v/9=012/100, 247v/2=022/063, 299r/9=031/016, 354r/4=042/019.

YOĞ: (EDPT, 1972, s.895; KB-Dizin, 1979, s.550; DLT-Dizin, 1986, s.797). yok.

yokdın bar kılığlı: *Ar. bedî^ç.* yoktan var eden, esma-yı hüsnadan: bedî^ç.

TIEM 73: *Yokdın bar kılığlı köklerni yerlerni.* 105r/3=006/101.

3.5.1.3.3.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları

CEVĀB (Ar.): cevap, karşılık.

cevāb bérigli (Ar.+T.): *Ar. mucîb.* karşılık veren, esma-yı hüsnadan: mucîb.

TIEM 73: *Ündedi ök bizni nūh yalavaç néme cevāb bérigli erdimiz. Kutgardımız anıñ boğunını uluğ qağğudın.* 326r/9=037/075.

ESİR (Ar.): esir, tutsak.

esir étgen (Ar.+T.): *Ar. cabbār.* istediğini yapan, esma-yı hüsnadan: cabbâr.

TIEM 73: *Ol Tañrı ol kim ... selāmatlık bérigen ĩmĭn kılğan kullar esir étgen küşüş uğan ağırlığı arığ turur Tañrı anıñdın kim ortuq qatarlar.* 405v/2=059/023.

ĠALEBE (Ar.): galip gelme, üstünlük.

ġalebe kılğan (Ar.+T.): *Ar. qahhār.* esma-yı hüsnadan: kahhar.

R.: *Yok adın Tañrı meger bir Tañrı ġalebe kılğan.* 34/70b2=38:65, 34/79a2=39:4.

HELĀK (Ar.): yok, yok edilmiş.

helāk kılğan (Ar.+T.): *Ar. muhlik.* yok eden.

R.: *Ap ermez séniñ İdiñ uluşları helāk kılğan ıdmağınça uluğraqında bir yalawaç.* 32/38a1=28:59.

helāk kılığlı (Ar.+T.): *Ar. muhlik.* yok eden, helak eden.

R.: *Tañrı helāk kılığlı olarnı.* 28/40b3=7:164.

HÜKM (Ar.): hüküm, takdir.

hüküm kılığlı (Ar.+T.): *Ar. ħākim/ĭn, qāzī.* hüküm veren, hükmeden, yaradıcı.

R.: *Hüküm kılsa Tañrı maña, Ol hüküm kılığlılarda yahşırağ erür.* 30/4a3=12:80, 31/57a3=20:72.

İMİN (Ar.): emin, korkusuz, güven içinde, güvenilir.

imĭn kılğan (Ar.+T.): *Ar. mü ĩmin.* emniyete kavuşturan, esma-yı hüsnadan: mü ĩmin.

R.: *Yok anda adın Tañrı meger ol erklig, arığ, esenlik bérigen, ĩmĭn kılğan.* 38/31b3=59:23.

TIEM 73: *Ol Tañrı ol kim (...) selāmatlık bérigen ĩmĭn kılğan kullar esir étgen küşüş uğan ağırlığı arığ turur Tañrı anıñdın kim ortuq qatarlar.* 405v/1=059/023.

RAHMET (Ar.): rahmet, merhamet.

rahmet kılğan (Ar.+T.): *Ar. rahīm.* bağışlayan, esirgeyen.

TIEM 73: *Taḡrı yarlıkağan rahmet kılğan.* 41r/6=003/031, 46v/8=003/089, 50v/2=003/129.

SELĀMATLIQ (Ar.): salimlik, emnlik, korku ve endişeden uzak olma, kurtulma.

selāmatlıq bérgeṇ (Ar.+T.+T.): *Ar. selām.* esenlik veren. esma-yı hüsnadan: selām.

TIEM 73: *Ol Taḡrı ol kim ... selāmatlıq bérgeṇ im̄n kılğan kullar esir étgeṇ küşüş uğan ağırlıǵı arıǵ turur Taḡrı anıñdın kim ortuq katarlar.* 405v/1=059/023.

ŞÜRET (Ar.): suret, şekil, heykel, hal, durum.

şüret kılğan (Ar.+T.): *Ar. muşavvir.* şekil veren.

R.: *Ol Taḡrı törütgeṇ, yaratğan, şüret kılğan.* 38/32b1=59:24.

TEVBE (Ar.): tövbe.

tevbe bezerlegen (Ar.+T.): *Ar. tevvāb.* bağışlayan.

TIEM 73: *Çinoq Taḡrı erür tevbe bezerlegen yarlıkağan.* 60r/5=004/016, 5v/6=002/037, 18v/9=002/160, 255v/8=024/010, 380r/1=049/012.

tevbe bezerlegli (Ar.+T.): *Ar. tevvāb.* bağışlayan.

TIEM 73: *Yazuq yarlıkaǵlı tevbe bezerlegli katıǵ kınlıǵ artuqluq idisi...* 341v/7=040/003.

tevbe qabül étken (Ar.+Ar.+T.): *Ar. tevvāb.* affedici, tövbeyi kabul eden.

R.: *Tevbe qabül étken ulaşu yarlıkağan ol.* 26/37a2=4:64.

tevbe qabül kılğan (Ar.+Ar.+T.): *Ar. tevvāb.* tövbeyi kabul eden, esma-yı hüsnadan: tevvāb.

R.: *Qorğunlar Taḡrıda, ol Taḡrı tevbe qabül kılğan.* 37/63a3=49:12.

TIEM 73: *Tesbiḥ kılǵıl İdiñ öǵdüsü birle yarlıkayu kılǵıl anıñdın ol erdi tevbeni qabül kılğan.* 449r/9=110/003.

VEKİL (Ar.): gözetleyici, nezaret eden.

vekıl kılınmış (Ar.+T.): *Ar. vekıl.* vekil kılınmış, vekil kılınan.

TIEM 73: *Taḡı aydılar tap bizke Taḡrı taḡı néme yaḡşı vekıl kılınmış ya 'nī sawçı.* 55r/1=003/173.

ZİYĀN (Ar.): zarar.

ziyān açıǵlı (Ar.+T.): *Ar. dārr.* zarara uğratan, istediǵine zarar veren, esma-yı hüsnadan: dārr.

TIEM 73: *Eger tegürse saḡa Taḡrı ziyān açıǵlı yoq anı meger ol.* 96v/7=006/017, 162v/5=010/107.

3.5.1.3.3.3. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları

BAHŞİŞ (Far.): bağış, lütuf, ihsan.

bahşîş kılğan (Far.+T.): *Ar. vahhāb. lütfeden.*

TIEM 73: *Bizke katıñdın rahmet sen haqıkat üze sen bahşîş kılğan. 38v/6=003/008.*

RŪZĪ (Far.): nimet, rızık.

rūzī bérgeñ (Far.+T.): *Ar. rezzāk, rahmān. nimet veren, rızıklandıran, esma-yı hüsnadan: rezzāk, rahmān.*

R.: *Tañrı atı birle rūzī bérgeñ yarlıkağan. 37/83a1=51, 37/68a1=50, 31/17b1=19:44, 31/85b1=20:108, 33/55a1=34:39, 38/56b3=62:11.*

TIEM 73: *Ol İdi atı birle kim rūzī bérgeñ yarlıkağan. 261r/7, 274v/4, 348v/8=041/002, 385v/9=051/058, 414v/8.*

rūzī bérigli (Far.+T.): *Ar. rezzāk, rahmān. rızık veren, rızıklandıran, esma-yı hüsnadan: rezzāk, rahmān.*

TIEM 73: *Törütgeñ siz bir uğan İdi atı birle bağırsağ kamuğ tınlıgka rūzī bérigli mü minleri yarlıkağan. 1v/1=001, 1v/2=001/003, 2v/1=002, 405v/1=059/022, 409r/7=062/011.*

3.5.1.3.3.4. Türkçe + Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları

AZ: (EDPT, 1972, s.277; KB-Dizin, 1979, s.48-49; DLT-Dizin, 1986, s.56). az, sayıca ve miktarca az.

az ‘amelka üküş cezā bérgeñ (T.+Ar.+T.): *Ar. şākir. şükredenlerin mükafatını veren, esma-yı hüsnadan: şākir.*

R.: *Erür Tañrı az ‘amelka üküş cezā bérgeñ bilgeñ. 26/100a3=4:147.*

az ta‘atka üküş yanut bérgeñ (T.+Ar.+T.): *Ar. şekūr. esma-yı hüsnadan: şekūr.*

R.: *Ol Tañrı örtgeñ az ta‘atka üküş yanut bérgeñ. 36/18a2=42:23.*

TERK: (EDPT, 1972, s.542; KB-Dizin, 1979, s.438; DLT-Dizin, 1986, s.606). çabuk, tez.

terk hisāb kılğan (T.+Ar.+T.): *Ar. serī‘ü’l-hisāb. çabuk hesap gören.*

R.: *Ol Tañrı terk hisāb kılğan. 27/19a1=5:4, 35/32a1=40:17.*

3.5.1.3.3.5. Soğdca + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları

KEY (Soğ.) krş. keç: (EDPT, 1972, s.754; DLT-Dizin, 1986, s.309). çok.

key bilgen (Soğ. + T.): Ar. *‘alīm*. her şeyi bilen, esma-yı hüsnadan.

TIEM 73: *Taķı né kim ħarc kılšanız mālđın ħaķıķat üze Taņrı anı key bilgen.*
35v/3=002/273.

3.5.1.3.4. Tekrar Grupları

3.5.1.3.4.1. Türkçe Tekrar Grupları

KEÇÜRGEN: (EDPT, 1972, s.698; KB-Dizin, 1979, s.233; DLT-Dizin, 1986, s.291)

Ar. *‘afuvv, ħalīm*. affedici, çok affedici, yumuşak huylu, esma-yı hüsnadan: *‘afuvv, halīm*.

keçürgen örtgen: Ar. *‘afuvv*. affeden, bağışlayıcı, esma-yı hüsnadan: *afuvv*.

R.: *Erür Taņrı keçürgen örtgen ulaşu yarlıķağan.* 26/66b1=4:99.

YARLIKAĞAN: Ar. *raĥīm/īn, raĥīm, raĥmān, ġafūr, gaffār*. merhametli, bağışlayıcı, esma-yı hüsnadan: *rahīm, rahmān, gafūr, gaffār*.

yarlıķağan örtgen: Ar. *ġafūr*. esma-yı hüsnadan: *gafūr*.

R.: *İçi yarlıķağan örtgen.* 33/37b1=34:15.

3.5.1.3.4.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Tekrar Grupları

ALLĀH (Ar.): Allah.

Allāh Taņrı (Ar.+T.): Allah, Tanrı.

R.: *Ol Allāh Taņrı bilür, ol kim kökler içinde ol kim yer içinde.* 37/66a3=49:16.

ĤAKĪM (Ar.): hikmet sahibi. esma-yı hüsnadan: *hakīm*.

ĥakīm bütün işlig (Ar.+T.): Ar *ĥakīm*. esma-yı hüsnadan: *hakīm*.

R.: *Bitigni indürmek ‘azġ ĥakīm Taņrıdın kim ‘azġ taķı bütün işlig turur.*
36/89a2=45:2.

3.5.1.3.4.3. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Tekrar Grupları

BĀR (Far.): Tanrı.

Bār Hudāyā Taņrı (Far.+T.): Ar. *Allāh*. Allah(ım).

R.: *Ey Bār Hudāyā Taņrı, eger erse bu ol rast séniņ üskünđin yaġturgıl biziņ üze taşlar.*
28/81a3=8:32.

3.5.2. Peygamberler ve Peygamberlik ile İlgili Kavramlar

3.5.2.1. Basit Kelimeler

YALAVAÇ / YALAWAÇ: (EDPT, 1972, s.921; KB-Dizin, 1979, s.517; DLT-Dizin, 1986, s.733) *Ar. mürsel/ün, nebî, resûl.* peygamber.

R.: *Va‘de kıldı Tanrı, rāst aydı yalavaçlar.* 34/12a3=36:52, 32/6b1=28:7, 25/13b1=3:146, 36/70b1=43:80, 33/63b3=35:1.

TİEM 73: *Yana ıdtımız anlarda keğin Mūsā yalavaçnı biziñ belgülerimiz birle Fir‘avnka anıñ bođunuña küç kıldılar añar.* 122r/4=007/103, 171r/7=011/096, 11r/9=002/092, 343v/3=040/023, 360r/4=043/046.

3.5.2.2. Türemiş Kelimeler

3.5.2.2.1. Türkçe Kökten Türemiş İsimler

İDILMIŞ: *Ar. mürsel/in, mürsel/ün.* peygamber, elçi.

R.: *Aydı: né ol işiñiz ey ıdılmışlar.* 30/27b2=15:57, 32/41b3=28:65.

TİEM 73: *Yalgankā tut(t)ı Nūh boğını ıdılmışlarını.* 270v/9=026/105, 271v/9=026/141, 272v/1=026/160, 272r/2=026/176.

ĞORĞITĞUÇI / ĞORĞUTĞUÇI: *Ar. inzār, münzır/in, nezır.* korkutucu, kötü sonuca karşı uyaran, uyarıcı, peygamber.

R.: *Yalavaçlar müjde bérğüçiler hem ğorğutğuçılar.* 27/8a1=4:165, 27/33a3=5:19, 28/54b3=7:184, 36/45b3=43:23, 37/31a1=48:8,

SAWÇI: (EDPT, 1972, s.785; KB-Dizin, 1979, s.384; DLT-Dizin, 1986, s.499) *Ar. nebî.* elçi, peygamber.

R.: *Kirtgünüñler Tanrıka, yalavaçña, anasındın tuğa bitig bilmegli sawçıka.* 28/35b3=7:158.

TİEM 73: *Yād kılğıl bitig içinde İbrāhīmñüñ haberini. Çın ol erür köni sözlüg sawçı.* 225r/8=019/041, 226r/6=019/056, 226r/4=019/054, 228v/7=020/009, 246v/4=022/052.

SAWÇILIĞ: *Ar. nübüvvet.* peygamberlik.

TİEM 73: *Anlar tururlar anlar bérdimiz anlarka bitigni tilek sürmek sawçılığını.* 103v/1=006/089.

YALAVAÇLIĞ: (KB-Dizin, 1979, s.517) *Ar. nübüvvet.* peygamberlik.

TİEM 73: *Bérdimiz ök Tanrı kulu oğlanıña bitigni oñay söz yme yalavaçlığını.* 316v/3=035/001, 366v/6=045/016, 290v/8=029/027, 399v/8=057/026.

YUMUŞÇI: (EDPT, 1972, s.939; KB-Dizin, 1979, s.558; DLT-Dizin, 1986, s.814).
elçi, peygamber, melek.

TIEM 73: *Ermes-miz kınağlılar bir ıdğınça yumuşçı.* 207r/5=017/015.

3.5.2.2.2. Farsça Kökten Türkçe Ek ile Türemiş Kelimeler

MÜJDEÇİ (Far.+T.): *Ar. beşîr. müjdecî.*

R.: İdmadımız sêni meger yığğan barça kişilerni, müjdeçi hem korkutguçı, ançası bar üküş kişiler bilmezler. 33/46b2=34:28, 27/33a2=5:19, 27/33a3=5:19, 33/10a1=33:46.

PEYGÂMBERLİK (Far.+T.): *Ar. nübüvvet. peygamberlik.*

R.: Ya'kûb oğlanlarıka bitig hem hikmet hem peygâamberlik rûzî bérdimiz. 36/96a2=45:16.

TIEM 73: *Bolmadı yaratılmışka kim bérse aña Tañrı kitâbnı taqı hikmetni taqı peygâamberlikni.* 45v/8=003/079.

3.5.2.3. Kelime Grupları

3.5.2.3.1. İsim Tamlamaları

3.5.2.3.1.1. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları

PEYGÂMBER (Far.): peygamber.

peygâamber éwi boğnı (Far.+T.): *Ar. ehl-i beyt. ehl-i beyt.*

R.: Tileyür Tañrı kiterse sizdin 'azâbnı, ey peygâamber éwi boğnı, arıtsa sizlerni. 33/3a1=33:33.

3.5.2.3.2. Sıfat Tamlamaları

3.5.2.3.2.1. Türkçe Sıfat Tamlamaları

BUĞDAY: (EDPT, 1972, s.312; KB-Dizin, 1979, s.113; DLT-Dizin, 1986, s.111).
buğday.

buğday enlig: buğday benizli, hz. adem için metonimli kullanım.

TIEM 73: *Feriştelerke yüknüñler buğday enligke yükündiler meger iblîs bolmadı yüknüglilerdin.* 113r/7=007/011.

İDILMIŞ: *Ar. mürsel/în, mürsel/ün.* peygamber, elçi.

ıdılmış yalavaç: *Ar. mürsel/în, mürsel/ün, nebî.* gönderilmiş peygamber.

TIEM 73: *Ol Taḥrī belgüleri okıyurmiz anı sēniḡ üze kōnilik birle. sen ıdılmıḡ yalavaçlardın. 32r/3=002/252, 98r/8=006/034, 99v/1=006/048, 325r/9=037/037, 384v/9=051/031.*

TOLUN: (EDPT, 1972, s.501; KB-Dizin, 1979, s.459; DLT-Dizin, 1986, s.637). tam, mükemmel, ayın on dördü.

tolun ay: dolunay, Hz. Muhammed için.

TIEM 73: *Ay tolun ay muḥāmed. 228v/3=020/001.*

3.5.2.3.2.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları

RESŪL (Ar.): peygamber.

resül ya‘nī yalavaç (Ar.+T.): *Ar. resül. peygamber.*

R.: *Sizdin tutmadılar Taḥrıda aḡn, resül ya‘nī yalavaçıda aḡn. 29/12a1=9:16.*

3.5.2.3.3. Birleşik Fiiller

3.5.2.3.3.1. İsim + Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Türkçe Birleşik Fiiller

ÇIN: (EDPT, 1972, s.424; KB-Dizin, 1979, s.130-131; DLT-Dizin, 1986, s.149). doğru, gerçek.

çınlık kel-: hakkın gelmesi, elçi gelmesi, peygamberin gelmesi.

TIEM 73: *Çın erijlendürdüm bularnı taḡı atalarını ançaḡa tegi keldi anlarḡa çınlık yalavaç belgürtüḡli. 359r/3=043/029, 359r/3=043/030.*

çınlık keldür-: doğruyu getirmek.

TIEM 73: *Ol kim keldürdi çınlık ya‘nī muḥammed yme çın tut(t)ı anı ya‘nī ebū bekr. 337v/8=039/033.*

KÜDEZMEK: koruma.

küdezmek bér-: koruyucu göndermek, peygamberler göndermek.

TIEM 73: *Küdezmek bérdimiz anlarnı kim kertgündiler anlardın terlerini üküḡi anlardın yarlıḡdın çıḡıḡlılar. 399r/3=057/027.*

SAWÇI: (EDPT, 1972, s.785; KB-Dizin, 1979, s.384; DLT-Dizin, 1986, s.499) *Ar. nebī. elçi, peygamber, melek.*

sawçı kıl-: peygamber göndermek.

TIEM 73: *Ayḡı ‘İsā men Taḥrī kılı men bérdi maḡa bitignī. Kıldı méni sawçı. 224v/5=019/030, 225v/9=019/049.*

3.5.2.3.4. Fiilimsi Grupları

3.5.2.3.4.1. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları

MÜJDE (Far.): sevinç.

müjde bérğüçi (Far.+T.): *Ar. mübeşşir. müjdecî.*

R.: *Yalavaçlar müjde bérğüçiler hem kórķutģuçılar. 27/8a1=4:165.*

müjde bérigli (Far.+T.): *Ar. beşîr. müjdeleyici.*

R.: *Müjde bérigli hem kórķutģuçı, yüz evürdi üküşleri olar eşitmezler. 35/73b1=41:4.*

TİEM 73: *Yalavaçlar müjde bérigliler taķı kórķutuģlılar. 77v/5=004/165.*

3.5.2.3.5. Tekrar Grupları

3.5.2.3.5.1. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Tekrar Grupları

MÜJDEÇİ (Far.+T.): *Ar. beşîr. müjdecî.*

müjdeçi sewünçi (Far.+T.): *Ar. beşîr. müjde veren.*

R.: *Ermez men men meger kórķutģuçı müjdeçi sewünçi bitgen bođunķa. 28/58a1=7:188.*

3.5.3. Melekler ile İlgili Kavramlar

3.5.3.1. Basit Kelimeler

YALAVAÇ / YALAWAÇ: (EDPT, 1972, s.921; KB-Dizin, 1979, s.517; DLT-Dizin, 1986, s.733) *Ar. resûl. elçi, Cebrail.*

R.: *Aldımız bir awuç topraķ yalawaç izindin. 31/67a3=20:96.*

3.5.3.2. Türemiş Kelimeler

3.5.3.2.1. Türkçe Kökten Türemiş İsimler

TETİGLİ: *Ar. mütelaķķî. tutan, yazıcı, kirâmen kâtibîn³ (insanların söz ve davranışlarını kaydeden melekler).*

TİEM 73: *Ėačan bitise ferişte ekki tetigliler sağın soldın olturmuş tururlar. 382v/2=050/017.*

³ “Kur’an’da (...) Allah’ın insana şah damarından daha yakın olduğu, kişinin sağında ve solunda karşılıklı oturan iki meleğin (mütelakkî = alıcı) bulunduğu ve onun ağızından çıkan her sözü meleğin kaydettiği belirtilmektedir (Kâf 50/16-18)” (Üzüm, 2002, s.59).

TUTUĞLI: (DLT-Dizin, 1986, s.661) *Ar. mütelaḳḳī*. tutan, yazıcı, kirâmen kâtibîn⁴ (insanların söz ve davranışlarını kaydeden melekler).

R.: *Ançada tutar iki tutuğlı onдын ya 'nī sağ soldın olduruğlı*. 37/73a3=50:17.

3.5.3.3. Kelime Grupları

3.5.3.3.1. İsim Tamlamaları

3.5.3.3.1.1. Türkçe İsim Tamlamaları

KÖK: (EDPT, 1972, s.708-709; KB-Dizin, 1979, s.274-275; DLT-Dizin, 1986, s.356). gök.

kök kükremeki: *Ar. mīkā* il. gök gürültüsü, bulutları sevkle görevli melek.

TİEM 73: *Arığlık ayur kök kükremeki anıñ ögdüsi birle ferışteler anıñ qorqınçındın*. 184r/7=013/013.

3.5.3.3.1.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları

CABRĀ'İL / CEBRE'İL (Ar.): Allah ile peygamberi arasında elçilik yapan melek.

cabrā'ıl/cebre'ıl üni (Ar.+T.): *Ar. şayhat*. cebrail'in çağırışı, çığlık, haykırış, korkutucu ses.

R.: *Ermez meger Cebre'ıl üni bir yolu, ançada olar öçmiş erdiler*. 34/2b2=36:29, 34/12b1=36:53, 34/51a3=38/15, 34/10b3=36:49.

TİEM 73: *Tut(t)ı anlarını Cabra'ıl üni könilik birle kıldımız anlarını kuruğ*. 250r/6=023/041, 321r/5=036/029.

İSRĀFİL (Ar.): kıyametin kopacağını haber verecek olan melek. dört büyük melekten biri.

isrāfil üni (Ar.+T.): *Ar. zecret*. israfil sesi, korkunç ses, çığlık.

R.: *Anıñ üçün ol bir ün / İsrāfıl üni, ançada olar bakarlar*. 34/20b3=37:19.

TİEM 73: *Ol kün eşitürler isrāfıl ünini könilik birle ol turur çıqmaq küni*. 383v/5=050/042.

3.5.3.3.2. Sıfat Tamlamaları

3.5.3.3.2.1. Türkçe + Arapça + Farsça Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları

ARİĞ: (EDPT, 1972, s.213-214; KB-Dizin, 1979, s.22-23; DLT-Dizin, 1986, s.32) *Ar. tayyib/āt.* arı, pak, temiz ve iyi olan, hoş giden, helal, temiz, saf, günahsız.

arığ cān ya‘ nī cibril (T.+Ar.+Far.): *Ar. rūhu‘l-ḳuds.* cebrail.

R.: Aygıl: indürdi anı Arığ Cān ya‘ nī Cibril İdiñdin, köniliğin bekütmek için anlarını kim kirtgündiler. 30/86b1-2=16:102.

TİEM 73: Aygıl indürdi anı arığ Cān ya‘ nī Cabrā‘ il İdiñdin kertü yaraşı bekütü için anlarını kim kertgündiler. 203v/7=016/102, 10v/6=002/087, 32r/5=002/253, 94r/1=005/110.

3.5.3.3.3. Birleşik Fiiller

3.5.3.3.3.1. Farsça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller

FERİŞTE (Far.): melek.

ferište bol- (Far.+T.): melek olmak.

TİEM 73: Nelük indürülmedi anıñ tapa bir ferište bolsa anıñ birle ḳorḳut(t)acı. 262v/8=025/007.

ferište indür- (Far.+T.): melek göndermek.

TİEM 73: Aydılar eger tilese erdi İdimiz indürgey erdi bir ferište biz anar kim ıdıldıñızlar anar tanığılar. 349v/6=041/014, 192v/6=015/008, 196r/2=016/002.

3.5.4. İbadetler ve Dini Vecibeler ile İlgili Kavramlar

3.5.4.1. Abdest ile İlgili Kavramlar

3.5.4.1.1. Basit Kelimeler

YU-: (KB-Dizin, 1979, s.556; DLT-Dizin, 1986, s.806) *Ar. iğtisāl.* yıkamak, abdest almak, boy abdesti almak.

TİEM 73: Ay anlar kim kertgündiler ḳaçan ḳopsañızlar namāzḳa yuñuzlar yüzleriñizni eligleriñizni çigneḳleriñizke tegi suw türtünler başlarıñızḳa adaḳlarıñızḳa ekki topuḳlarḳa tegi. 80v/5=005/006.

3.5.4.1.2. Türemiş Kelimeler

3.5.4.1.2.1. Türkçe Kökten Türemiş Fiiller

ARIN-: (EDPT, 1972, s.235; KB-Dizin, 1979, s.23; DLT-Dizin, 1986, s.33) *Ar. teṭahhur.* yıkanmak, boy abdesti almak.

R.: *Eger bolsa sizler cünüb, arınıqlar.* 27/21b1=5:6.

TİEM 73: *Ayturlar saña namâzsızlık içinde. Ayğıl ol arıqsızlık turur.* 27r/6=002/222.

YUN-: (KB-Dizin, 1979, s.558-559; DLT-Dizin, 1986, s.814) *Ar. iğtisāl.* yıkanmak, abdest almak, boy abdesti almak.

R.: *Yok cünübka meger yol keçigliler yungınçağa tegi.* 26/18b2=4:43.

3.5.4.1.3. Kelime Grupları

3.5.4.1.3.1. Birleşik Fiiller

3.5.4.1.3.1.1. İsim + Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Türkçe Birleşik Fiiller

BAŞLIĞ: başlı.

başlığın yun-: *Ar. gusl, iğtisāl.* boy abdesti almak, yıkanmak (dinen temizlenmek, cünüplükten kurtulmak).

TİEM 73: *Siler ap yunguda erken meger yolda keçigliler başlığın yungınça siler* 63v/8=004/043.

3.5.4.1.3.1.2. Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller

TEYEMMÜM (Ar.): teyemmüm, toprakla abdest alma.

teyemmüm kıl- (Ar.+T.): *Ar. teyemmüm.* teyemmüm etmek, toprakla abdest almak.

R.: *Bulmasa sizler suw teyemmüm kılıqlar arığ toprağka.* 26/19a3=4:43, 27/22a2=5:6.

3.5.4.2. Dua / Şükür ile İlgili Kavramlar

3.5.4.2.1. Basit Kelimeler

ALKIŞ: (EDPT, 1972, s.137; KB-Dizin, 1979, s.18; DLT-Dizin, 1986, s.21) *Ar. selām.* alkış, dua, selam.

R.: *Alkış aymak yarlıkağan İdidin.* 34/14a1=36:58.

TİEM 73: *Kigürülgey anlar kim ... mengü kalıglılar anıı içinde İdileri destūrı birle alkışları anıı içinde esenlik temek ol.* 190r/5=014/023, 153v/9=010/010, 149r/8=009/099, 308v/5=033/044, 323v/7=036/058.

3.5.4.2.2. Türemiş Kelimeler

3.5.4.2.2.1. Türkçe Kökten Türemiş Fiiller

ÜNDE-: (KB-Dizin, 1979, s.506; DLT-Dizin, 1986, s.713) *Ar. du‘ā.* dua etmek, niyaz etmek, yalvarmak, tapınmak.

R.: *Ol Tanrıka körklüg atlar, ündenler anıı birle.* 28/53a2=7:180, 31/19a2=19:48, 35/6a3=39:49, 35/65b3=40:74, 31/19a2=19:48.

3.5.4.2.3. Kelime Grupları

3.5.4.2.3.1. İsim Tamlamaları

3.5.4.2.3.1.1. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları

TESLİM (Ar.): teslim etme, verme.

teslīm du‘ālar ıdısi (Ar.+Ar.+T.): *Ar. zū du‘ā.* dua sahibi.

R.: *Kaçan tegse añar ésizlik uzun teslīm du‘ālar ıdısi.* 31/77b3=41:51.

3.5.4.2.3.2. Birleşik Fiiller

3.5.4.2.3.2.1. İsim + Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Türkçe Birleşik Fiiller

ALKIŞ: (EDPT, 1972, s.137; KB-Dizin, 1979, s.18; DLT-Dizin, 1986, s.21) *Ar. selām.* alkış, dua, selam.

alkış bér-: *Ar. taḥiyyat.* dua etmek, esenlik dilemek.

R.: *Alkış bérmekleri ol kün kim körseler selām kılmak bolğay.* 33/9b1=33:44.

TİEM 73: *Alkış bérgil anlar üze.* 149v/7=009/103, 149v/8=009/103, 294r/8=030/017, 401v/1=058/008, 401v/1=058/008.

3.5.4.2.3.2.2. Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller

DU‘ Ā (Ar.): dua, niyaz.

du‘ ā icābet kı- (Ar.+Ar.+T.): *Ar. isticābet.* duası kabul olmak.

TİEM 73: *Méniñ İğim yakın turur du 'ā icābet kılığlı.* 168r/9=011/061.

du' ā kıl- (Ar.+T.): *Ar. du 'ā.* dua etmek.

R.: *Ey cādū du 'a kılğıl bizke İđiñni, ol kim 'ahd kıldı séniñ üskünge.* 36/57b2=43:49.

TİEM 73: *Anda du 'ā kıldı Zekerıyyā İđisiñe.* 41v/9=003/038, 72v/2=004/117, 72v/3=004/117, 155r/8=010/022, 223r/3=019/001,

Aydılar ay mūsā du 'ā kılıu bérğil biziñ üçün İğinke. 123v/9=007/134.

du' ā müstecāb kıl- (Ar.+Ar.+T.): *Ar. isticābet.* duayı kabul etmek.

R.: *Ançada feryād tilediñiz İđiñizdin, müstecāb kıldı du 'ānı.* 28/68a3=8:9.

TİEM 73: *Ançada muñka feryād tige kıldıñızlar İđiñizlerke müstecāb kıldı du 'ānı silerke men yārī bérdeçi men silerke miñ feriştelerdin uđalıñsu keligliler.* 132r/6=008/009.

3.5.4.2.3.2.3. Farsça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller

DURŪD (Far.): *Ar. selām.* hayır, dua, kutlama, selam.

durūd ıđ- (Far.+T.): *Ar. şallū.* salavat getirmek.

R.: *Ol Tañrı hem ferişteleri durūd ıdırlar yalawaç üze, ey anlar kim bittiler, durūd ıdıñlar anıñ üze.* 33/19b1=33:56, 33/19b2=33:56.

SİPĀS (Far.): *Ar. şükr, hamd.* dua etmek, şükretmek.

sipās bezerle- (Far.+T.): *Ar. şükr, hamd.* şükretmek.

TİEM 73: *Erür Tañrı sipās bezerlegli bilgen.* 75v/8=004/147.

sipās öte- (Far.+T.): *Ar. şükr, hamd.* şükretmek.

TİEM 73: *Ay anlar kim kertgündiler yeñiz arıglardın ol kim rüzī kıldımız silerke. Sipās ötenler Tañrıka eger siler anar tapnur erseler.* 20r/2=002/172, 22r/1=002/185, 30v/3=002/243, 317v/9=035/012, 390r/9=054/035.

sipās ur- (Far.+T.): *Ar. şükr, hamd.* şükretmek.

TİEM 73: *Sipās urur séniñ üzele boyun bérmişleri üçün.* 381v/1=049/017, 381v/1=049/017, 280r/3=028/005.

3.5.4.2.3.2.4. Türkçe İsim + Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller

ESİZ: (krş. isiz/issiz EDPT, 1972, s.253; KB-Dizin, 1979, s.160; krş. isiz DLT-Dizin, 1986, s.238). fena, kötü, haşarı.

esiz du‘ā kıl- (T.+Ar.+T.): şer, kötülük dilemek.

TIEM 73: *Eger terkletse erdi Tanrı kişilerke esiz du‘ā kılmaqları birle anlarğa ewmekin icābet kılmış teg edgü du‘ā kılmaq.* 154r/1=010/011.

3.5.4.3. Hac / Tavaf / Kabe ile İlgili Kavramlar

3.5.4.3.1. Basit Kelimeler

TEZGİN-: (KB-Dizin, 1979, s.440) Ar. *tavāf*. tavaf etmek, dönmek.

TIEM 73: *Bütünlükün şafā tağı merve tağı Tanrı nişānlarındın turur. Kim uğrasa ewke yā tağı ziyāret kılsa yazuk yok anıñ üze kim tezginse ol ekki tegre.* 18v/5=002/158.

3.5.4.3.2. Türemiş Kelimeler

3.5.4.3.2.1. Türkçe Kökten Türemiş İsimler

TEZGİNİGLİ: (KB-Dizin, 1979, s.440). tavaf eden, dönen.

TIEM 73: *Arığ tutuqlar ménim ewimni tegre tezginiglilerke.* 15r/2=002/125.

3.5.4.3.3. Kelime Grupları

3.5.4.3.3.1. İsim Tamlamaları

3.5.4.3.3.1.1. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları

HAC (Ar.): kabeyi ziyaret etme, hac.

hac işleri (Ar.+T.): Ar. *hacc*. hac ibadeti.

TIEM 73: *Körgitgil biziñke hac işlerimizni bezerlegil biziñ üze.* 15r/8=002/128, 24r/5=002/200.

3.5.4.3.3.2. Birleşik Fiiller

3.5.4.3.3.2.1. Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller

HAC (Ar.): kabeyi ziyaret etme, hac.

hac̣iler kıl- (Ar.+T.): Ar. *hacc*. kabeyi ziyaret etmek.

TIEM 73: *Kıldınızlar mu hac̣ıla<r> suw içgü ağırlıg mezigitni ābdān kılmaq ol kişi teg kim kertgüindi Tanrıka keğinki künke qatıqlandı Tanrı yolu içinde.* 140v/2=009/019.

hac̣қа bar- (Ar.+T.): hacca gitmek.

TIEM 73: *Aygıl ol vaqtlar tep kişilerke hacğa barguğa ermes edgülik kim kelse siler ewlerke arķalarındın yok kim edgülik ol turur.* 22v/4=002/189.

İHRĀM (Ar.): hac için hazırlanan dikişsiz özel örtü.

ihrām tut- (Ar.+T.): Ar. *ihrām*. ihram tutmak.

TIEM 73: *Ay anlar kim kertgündiler öldürmeñler awnı siler ihrām tutar erken.* 79r/9=005/01, 92r/2=005/095, 92r/7=005/096.

KA‘BE: Kâbe, Mekke şehrindeki kutsal yapı.

ka‘beni ağırlıg kıl- (Ar.+T.+T.): Kabe’yi kutsal tayin etmek.

TIEM 73: *Kıldı ok Tanrı Ka‘beni ağırlıg ewni adaķın turģu kişilerke ağırlıg aynı boğuzlaģu ertüt boğuzda asıñular.* 92r/8=005/097.

ka‘beni kıble kıl- (Ar.+Ar.+T.): Kabe’yi kıble tayin etmek.

TIEM 73: *Kim kullarıña ka‘beni kıble kılı yarlıķadı bağışlaģlı kim du‘ānı müstecāb kılı yarlıķadı.* 187v/5=014.

ṬAVĀF (Ar.): tavaf.

ṭavāf kıl- (Ar.+T.): Ar. *ṭavāf*. tavaf etmek.

TIEM 73: *Kim erseni arıg tutģıl ewümni ṭavāf kılıģlılarkā turuģlılarkā rükū‘ secde kılıģlılarkā.* 244v/2=022/026, 244v/6=022/029.

ZİYĀRET (Ar.): ziyaret, Kabe’yi ve Mekke’nin diğerk kutsal yerlerini ziyaret etme, hac.

ziyāret kıl (Ar.+T.): Ar. *ḥacc*. haccetmek.

TIEM 73: *Kim uğrasa ewke yā taķı ziyāret kılsa yazuķ yok anıñ üze.* 18v/5=002/158.

3.5.4.4. Kulluk ile İlgili Kavramlar

3.5.4.4.1. Basit Kelimeler

BÜTÜN-: Ar. *‘ibādet*. ibadet etmek.

TIEM 73: *Ançada keldi anlarkā yalavaçlar öñdünlerindin azu arķalarındın bütünmeñler tep meger Tanrıķa.* 349v/5=041/014.

OQI-: (EDPT, 1972, s.79; KB-Dizin, 1979, s.336-337; DLT-Dizin, 1986, s.430) Ar. *du‘ā*. dua, dua etmek, tapmak, ibadet etmek, kıraat etmek.

R.: *Aygıl: oķıñlar anlarnı kim sézdiñiz Tanrıda adın.* 33/43a1=34:22, 30/76b2=16:86, 33/80b1=35:40, 35/52b3=40:49, 35/53b1=40:50.

oķımaķda 31/5a1=19:4.

TİEM 73: *Sen eşit(t)ürümes sen ölüglerni takı eşit(t)ürümes sen üzlerke okımak kaçan yansalar séndin arka ewrügiler.* 298v/1=030/052, 344r/8=040/043, 426v/3=073/004, 237r/6=021/045, 279v/8=027/080.

ÖSEY: secde etmemek.

TİEM 73: *Qararıp közleri kelgey anlarğa hõrluq çınok ündeyür erdiler secde kılmaqqa anlar ösey erdiler.* 419v/8=068/043.

TAP-: (EDPT, 1972, s.435; KB-Dizin, 1979, s.422; DLT-Dizin, 1986, s.573) *Ar. du 'ā, 'ibādet, ĩmān.* tapmak, ibadet etmek, kulluk etmek, iman etmek.

R.: *Fermānlanmadılar meger kim tapsalar bir Tañrıka.* 29/23b1=9:31, 31/25b3=19:65, 36/64b1=43:64, 30/45b2=16:35, 37/66a1=49:15.

TİEM 73: *Tapıñlar Tañrıka ortak qatmañlar.* 63r/2=004/036, 260v/3=024/055, 238v/4=021/051.

YÜK(Ü)N-: (EDPT, 1972, s.913; KB-Dizin, 1979, s.561; DLT-Dizin, 1986, s.823) *Ar. sucūd.* secde etmek.

R.: *Yükündiler ferışteler kamuğları yumqılar.* 30/22a3=15:30, 30/53b3=16:49, 30/23a2=15:33.

TİEM 73: *Yüküнди ferışteler kamuğları yumqıları.* 193v/4=015/030, 199r/8=016/049, 210v/6=017/061, 275r/4=027/024, 265r/6=025/060.

3.5.4.4.2. Türemiş Kelimeler

3.5.4.4.2.1. Türkçe Kökten Türemiş Fiiller

TAP(I)N-/TAPIN- / TAP(U)N-/TAPUN-: (EDPT, 1972, s.441; KB-Dizin, 1979, s.423; DLT-Dizin, 1986, s.574) *Ar. du 'ā, 'ibādet, ĩmān.* tapmak, ibadet etmek, kulluk etmek, iman etmek.

R.: *Tapıñıl maña hem adaqın kılğıl namāznı méniñ yādım üçün.* 31/39b2=20:14, 33/55b1=34:40, 34/87a2=39:14, 31/31b3=19:82, 36/56a2=43:45.

TİEM 73: *Aygıl ... kim tapnur siler Tañrıda adın yok kim tapnur men Tañrıka ol kim kötrür cāñıñızlarını.* 162v/1=010/104, 225r/9=019/042, 124r/8=007/138, 405r/7=060/004, 449r/5=109/002, 88r/2=005/060,

tapunmaqım Tañrıka 187r/1=013/036.

3.5.4.4.2. Türkçe Kökten Türemiş İsimler

SUNMAKLIK: Ar. *‘ibādet*. ibadet, kulluk etme.

R.: *Ol kim ol iki ara turur, tapğıl anar, sergil anar sunmaklıkka*. 31/26a1=19:65.

TAPĞU: Ar. *‘ibādet*. ibadet.

TİEM 73: *Eger erse erdimiz sizlerniñ tapğunuzlardan osanuklar*. 156r/8=010/029.

TAPUĞ: (krş. *tapığ* EDPT, 1972, s.437; KB-Dizin, 1979, s.424-425; DLT-Dizin, 1986, s.575) Ar. *‘ibādet*. ibadet, hizmet.

R.: *Anlar kim İdiñ üskinde uluğsıgılık kılmaşlar anıñ tapuğıdın*. 28/63b3=7:206.

TİEM 73: *Bardı gürühtar anlardan barıñlar serniñler İdiñizler tapuğıña cın bu nerse ol kergetür*. 330v/5=038/006, 368r/6=046/006.

YÜKNÜ: Ar. *sācid / succād*. secde ederek, secde edenler olarak.

R.: *Tüşerler yüknü hem yığlayu*. 31/23a1=19:58, 28/38b3=7:161.

TİEM 73: *Kiringler kapuğka yüknü ya ‘nī kotğılık kılı*. 7r/9=002/058, 76v/2=004/154, 127v/1=007/161, 266v/1=025/064, 331v/8=038/024.

YÜKNÜGLİ: Ar. *sācid/īn*. secde eden, sacid.

R.: *Tüşünler anar yüknügliler*. 30/22a2=15:29, 30/22b2=15:31, 30/23a1=15:32, 28/9a2=7:120.

TİEM 73: *Kaçan aydı yūsuf yalavaç atasıña ay atam men körer men on bir yulduzñı taķı künni taķı aynı körer men anlarıñ maña yüknügliler*. 173v/3=012/004, 123r/1=007/120, 181v/5=012/100, 273r/7=026/219, 378r/5=048/029.

3.5.4.4.3. Kelime Grupları

3.5.4.4.3.1. İsim Tamlamaları

3.5.4.4.3.1.1. Türkçe İsim Tamlamaları

TAPUĞ: (krş. *tapığ* EDPT, 1972, s. 437; KB-Dizin, 1979, s.424; DLT-Dizin, 1986, s.575) Ar. *‘ibādet*. ibadet, hizmet.

tapuğ yolu: hizmet yolu.

TİEM 73: *İdimize ıdğıl anlar içinde bir yalavaç anlardan okısun anlar üze nişānlarıññı öğretse anlarķa bitigni tapuğ yolın bilmek arıtsun olarnı*. 15v/1=002/129.

3.5.4.4.3.2. Sıfat Tamlamaları

3.5.4.4.3.2.1. Türkçe Sıfat Tamlamaları

TAP-: (EDPT, 1972, s.435; KB-Dizin, 1979, s.422; DLT-Dizin, 1986, s.573) *Ar. du ʿā, ʿibādet. īmān.* tapmak, ibadet etmek, kulluk etmek, iman etmek.

tapmış künçuy: *Ar. mü ʾminet, / mü ʾmināt.* inançlı kadın.

R.: *Ey peygāmbere, kaçā[n] kelseler saña tapmış künçuyler beyʿet kılsalar sēniñ birle ortak kātmaqları üze...* 38/37a3=60:12.

tapunğan ... künçuy: *Ar. ʿābidet / ʿābidāt.* ibadet eden kadın.

R.: *Tegşürgey anar cūfiler yaḥşı sizdin ... namāz kılğanlar, tevbe kılğanlar, tapunğanlar, rūze tutğanlar, yūzi açuḳ künçuyler.* 38/92a1=66:5.

tapnuḡlı/tapnur er-: *Ar. ʿibādet.* tapan, ibadet eden olmak.

R.: *Ermediler bizke tapnuḡlılar.* 32/41a1=28:63.

TİEM 73: *Sēniñ tapa ol kim bizke tapnur erdiler.* 285r/9=028/063.

3.5.4.4.3.2.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları

ʿİBĀDET (Ar.): ibadet.

ʿibādet kılḡu yer (Ar.+T.+T.): *Ar. miḥrāb.* ibadet edilen yer.

R.: *Çıqtı öz boḡnı üze ʿibādet kılḡu yerdin, işāret kıldı olarka.* 31/7a3=19:11.

3.5.4.4.3.3. Birleşik Fiiller

3.5.4.4.3.3.1. İsim + Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Türkçe Birleşik Fiiller

TAPUḒ: (krş. *tapıḡ* EDPT, 1972, s.437; KB-Dizin, 1979, s.424; DLT-Dizin, 1986, s.575) *Ar. ʿibādet.* ibadet, hizmet.

tapuḡ kıl-: hizmet etmek.

TİEM 73: *Anlar kim fūsūs tutarlar ʿayb kılurlar artuḳ tapuḡ kılğanlarını kertgünüḡlilerdin şadaḳalar içinde.* 147r/7=009/079, 173r/5=011/123, 227v/7=019/082, 240r/2=021/092.

3.5.4.4.3.3.2. Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller

SECDE (Ar.): secde, secde etme.

secde bas- (Ar.+T.): *Ar. sucūd.* secde etmek, secdeye kapanmak.

TİEM 73: *Kaçan yâd kılsalar anıñ birle basarlar secde kılığhılar tesbîh kılur erdi İdileri ögdüsi birle anlar uluğsıglık kılmazlar.* 302r/3=032/015.

secde kıl- (Ar.+T.): *Ar. sucūd.* secde etmek, secdeye kapanmak.

R.: *Ançada aydımız: ferîşterke: secde kılıñ Ādemka, secde kıldılar meger mel'ün unamadı.* 31/88b1=20:116, 31/88b1=20:116, 26/69a2=4:102, 34/72b2=38:73, 34/73b1=34:75.

TİEM 73: *Ay Meryem t̃ā'at kılığıl İdiñke taķı secde kılığıl.* 41v/9=003/043, 49r/4=003/113, 70v/7=004/102, 275r/6=027/025, 333r/6=038/073,

secde kılu 335v/9=039/009.

SÜCŪD (Ar.): secde etmek.

sücūd kıl- (Ar.+T.): *Ar. sucūd.* secde etmek.

TİEM 73: *Ay anlar kim kertgündiler rukū' kılıñlar sücūd kılıñlar tapnuñlar İdiñizlerke.* 248v/4=022/077.

ṬĀ'AT (Ar.): itaat, ibadet.

ṭā'at kıl- (Ar.+T.): *Ar. 'ibādet.* itaat ve ibadet etmek.

TİEM 73: *Ay Meryem t̃ā'at kılığıl İdiñke taķı secde kılığıl taķı rukū' kılığıl rukū' kılığınlar birle.* 41v/9=003/043, 39v/4=003/017, 14r/2=002/115.

TESBİH (Ar.): Tanrıyı eksik sıfatlarından tenzih etme, ululama.

tesbîh ay- (Ar.+T.): *Ar. tesbîh.* tesbih etmek.

R.: *Körgey sen ferîştelerni kapsap anlar 'arş yöresinde tesbîh ayurlar idileriñe.* 35/22a1=39:75, 38/16b2=59:1, 37/80a3=50:39.

tesbîh ayt- (Ar.+T.): *Ar. tesbîh.* tenzih etmek, ululamak.

R.: *Bütünlükin anlar kim İdiñ üskinde uluğsıglık kılmazlar ... tesbîh ayturlar.* 28/63b3=7:206, *tesbîh aytığhılardıñ.* 34/38b3=37:143.

tesbîh kıl- (Ar.+T.): *Ar. tesbîh, te vîb.* tesbih etmek, “sübhaneallah” demek.

R.: *Ey tağlar tesbîh kılıñla anıñ birle ey kuşlar.* 33/33b2=34:10, 34/52b1=38:18, 35/55b2=40:55, 37/80b3=50:40, 31/43a3=20:33.

TİEM 73: *Ançaķ tesbîh kılalım séni üküş. Taķı yâd kılalım séni üküş. Sen erür sen bizni körügli.* 229v/3=020/033, 235r/2=020/130, 236v/4=021/020, 440r/5=087/001, 449r/9=110/003.

3.5.4.4.3.4. Fiilimsi Grupları

3.5.4.4.3.4.1. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları

SECDE (Ar.): secde, secde etme.

secde kılığlı (Ar.+T.): secde eden

R.: *Kemşildiler cādūlar secde kılığlılar.* 31/55b2=20:70, 37/48b2=48:29, 34/72b2=38:72, 34/84a3=39:9.

TIEM 73: *Arığlıg birle yād kılgıl İdiñ ögdüsi birle bolğıl secde kılığlılardın.* 195v/7=015/098, 150v/8=009/112, 226v/1=019/058, 244v/2=022/026, 378r/5=048/029.

3.5.4.4.3.5. Tekrar Grupları

3.5.4.4.3.5.1. Türkçe Tekrar Grupları

TAPIN- TAP-: Ar. *‘ibādet.* tapmak, tapınmak.

R.: *Eger tilese Tanrı tapınmağay tapmağay erdimiz anda adın hıç nerseni biz.* 30/45b2=16:35.

3.5.4.5. Kurban / Adak ile İlgili Kavramlar

3.5.4.5.1. Türemiş Kelimeler

3.5.4.5.1.1. Türkçe Kökten Türemiş Fiiller

ATAN-: (EDPT, 1972, s.61) Ar. *ḵurbān, taḵrīb.* adanmak, kurban etmek.

TIEM 73: *Bütünlükün ḥarām kıldı siler üze ölügseni ḵannı toñuz etini yme anı kim atandı Tanrıda adınkı butlarkā* 204v/7=016/115.

3.5.4.5.1.2. Türkçe Kökten Türemiş İsimler

BOĞUZLAĞU: Ar. *ḡibḡ.* kurban.

R.: *Yuluğ bérdimiz añar uluğ boğuzlağı.* 34/31b3=37:107.

TIEM 73: *Boğuzlağı boğzınga nişān asılmış ap uğrağlılar ağırlıg ewke tilerler artuqluqnı.* 79v/2=005/002, 92r/8=005/097, 92r/3=005/095.

ERTÜT: (EDPT, 1972, s.204). Ar. *hedy.* sevkedilen (kurban için) hediye.

TIEM 73: *Kıldı oḡ Tanrı Ka‘be’ni ağırlıg ewni adakın turğı kişilerke ağırlıg aynı boğuzlağı ertüt boğuzda asıñgular.* 92r/8=005/097, 92r/3=005/095.

İDUK: (KB-Dizin, 1979, s.182) *Ar. hedy.* kutlu, sahibinin yaptığı adak için saklanarak, yünü kırılmayan, sütü sağılmayan, yük vurulmayarak başı boş bırakılıp salıverilen hayvan.

TIEM 73: *Kılmadı Tañrı bir kulağı telinmişdin ap yme ıduķ ıdmışlardın ap yme ulaşıklık ap yme arkası sınmış.* 92v/9=005/103.

3.5.4.5.2. Kelime Grupları

3.5.4.5.2.1. Sıfat Tamlamaları

3.5.4.5.2.1.1. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları

ḲURBĀN (Ar.): kurban.

ḳurbān ḳılğu yer (Ar.+T.): kurban edilecek yer.

TIEM 73: *Tegme gürūh ümmetķa ḳıldımız ḳurbān ḳılğu yer yāḍ ḳılsunlar teyü Tañrı atını.* 244r/4=022/034.

3.5.4.5.2.1.2. Türkçe + Arapça Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları

İD-: (EDPT, 1972, s.37; KB-Dizin, 1979, s.181-182; DLT-Dizin, 1986, s.214). göndermek.

ıdğu ḳurban (T.+Ar.): *Ar. hedy.* kurbanlık hayvan.

TIEM 73: *Tükel ḳılıñlar ḥacnı ziyāretni Tañrıķa. Eger yığılsa siler negü kim āsān kelse ıdğu ḳurbāndın.* 23r/9=002/196, 23r/9=002/196, 23v/3=002/196.

3.5.4.5.2.2. Birleşik Fiiller

3.5.4.5.2.2.1. İsim + Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Türkçe Birleşik Fiiller

ḲAN: (EDPT, 1972, s.629; KB-Dizin, 1979, s.220; DLT-Dizin, 1986, s.259-260). kan.

ḳan tōk-: *Ar. ḳurbān.* kurban kesmek.

TIEM 73: *Tegme gürūhķa ḳıldımız ḳan tōkmek ya‘nī ḳurbān ḳılmaḳ anlar kurbān ḳılurlar anı.* 247v/7=022/067.

TAFNAĞU: kurban.

tafnağu tapuğ ḳıl-: *Ar. ḳurbān, taḳrīb.* kurban sunmak.

TIEM 73: *Oḳıgıl anlar üze ādem yalavaçnıñ ekki oğlanı sawı kertülüğ birle ançada tafnağu tapuğ ḳıldılar tafnağu tapuğ bezerlendi olarda birisindin bezerlenmedi taḳı birindin.* 83v/4=005/027.

3.5.4.5.2.2. Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller

FEDĀ (Ar.): feda, gözden çıkarmak.

fedā bér- (Ar.+T.): Ar. *ḵurbān, taḵrīb*. feda, gözden çıkarmak, uğruna vermek, kurban etmek.

TİEM 73: *Fedā bérdimiz aḡar bir uluḡ ḵoçnı*. 327r/7=037/107.

ḴURBĀN (Ar.): kurban.

ḵurbān ḵıl- (Ar.+T.): Ar. *taḵrīb*. kurban etmek.

R.: *Ançada ḵurbān ḵıldılar, ḵurbān ḵılmaḡ, pezīrlendiler ikide birindin*. 27/37b3=5:27, 27/37b3=5:27.

TİEM 73: *Tegme gürūḡḡa ḵıldımız ḡan tōḡmek ya'nī ḵurbān ḵılmaḡ anlar ḵurbān ḵılurlar anı tartıḡmaslar sēniḡ birle iş içinde du'ā ḵılḡıl İdiḡke*. 247v/7=022/067, 247v/7=022/067, 327r/4=037/102, 449r/2=108/002.

3.5.4.6. Namaz ile İlgili Kavramlar

3.5.4.6.1. Basit Kelimeler

ḴOP-: (EDPT, 1972, s.580; KB-Dizin, 1979, s.270-271; DLT-Dizin, 1986, s.345) Ar. *ḵıyām*. kıyam etmek.

R.: *Ḵaçan ḵopsalar namāzḡa ḵoparlar kāhillıḡın*. 26/97a2=4:142, 26/97a3=4:142, 27/20b3=5:6.

TİEM 73: *Küdeziḡler namāzlar üze ya'nī kūn orta namāzı ḵopuḡlar Taḡrıḡa yarlıḡ turuḡlılar*. 30r/3=002/238, 75r/9=004/142.

3.5.4.6.2. Kelime Grupları

3.5.4.6.2.1. İsim Tamlamaları

3.5.4.6.2.1.1. Türkçe + Farsça Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları

KÜN: (EDPT, 1972, s.725; KB-Dizin, 1979, s.300-301; DLT-Dizin, 1986, s.397-398). gün, gündüz, güneş.

kün orta namāzı (T.+T.+Far.): Ar. *ʿaḡr*. ikinci namazı.

TİEM 73: *Küdeziḡler namāzlar üze ya'nī kūn orta namāzı ḵopuḡlar Taḡrıḡa yarlıḡ turuḡlılar*. 30r/3=002/238, 295v/1=030/018.

3.5.4.6.2.2. Sıfat Tamlamaları

3.5.4.6.2.2.1. Türkçe Sıfat Tamlamaları

AĞAĞ: (EDPT, 1972, s.45; KB-Dizin, 1979, s.4-5; DLT-Dizin, 1986, s.5, 54). ayak.

ağanın turđan eren: *Ar. k̄ānit/īn.* Allah’a itaat eden erkek.

R.: *Kirtgünmiş erenler kirtgünmiş künçuyar, ağanın turđan erenler ağanın turđan tişiler.* 33/3b3=33:35.

ağanın turđan tişi: *Ar. k̄ānitet / k̄ānitāt.* Allah’a itaat eden kadın.

R.: *Kirtgünmiş erenler kirtgünmiş künçuyar, ağanın turđan erenler ağanın turđan tişiler.* 33/3b3=33:35.

3.5.4.6.2.2.2. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları

NAMĀZ (Far.): namaz.

namāz kılđan ... künçuy (Far.+T.+T.): *kānitet / k̄ānitāt.* namaz kılan kadın.

R.: *Tegşürgey ağar cüfiler yahşı sizdin boyun suğanlar, bitgenler, namāz kılđanlar.* 38/91b3=66:5.

namāz kılđu yer (Far.+T.+T.): *Ar. muřallā.* namaz kılacak yer.

TİEM 73: *Korkunçsız tutuğlar İbrāhīm turđu yerde namāz kılđu yer.* 15r/1=002/125.

3.5.4.6.2.2.3. Türkçe + Farsça Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları

BÉŞ: (EDPT, 1972, s.376; KB-Dizin, 1979, s.93; DLT-Dizin, 1986, s.86). beş.

béř namāz (T.+Far.): *Ar. řālihāt.* beş vakit namaz.

R.: *Körklüg bākīler ya’ni béř namāz eğgürek İğiğ üskinde yanutın hem eğgürek asığdın.* 31/30a3=19:76.

3.5.4.6.2.3. Birleşik Fiiller

3.5.4.6.2.3.1. İsim + Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Türkçe Birleşik Fiiller

AĞAĞ: (EDPT, 1972, s.45; KB-Dizin, 1979, s.4-5; DLT-Dizin, 1986, s.5, 54). ayak.

ağanın kıl-: *Ar. ikāmet, kıyām.* namazı tam erkânı ile yerine getirmek, namazı dosdoğru kılmak, ayakta kılmak (namaz).

R.: *Anlar kim ağanın kılurlar namāznı.* 28/65b1=8:3, 29/51a3=9:71, 33/75a2=35:29, 27/26b1=5:12, 29/8b2=9:11.

TIEM 73: *Anlar kim kertgünürler örtüglügke taķı ağakın kılurlar namāznı andın kim rüzī bérdimiz anlarķa.* 2v/3=002/003, 81v/4=005/012, 128r/9=007/170, 258v/8=024/037, 356v/8=042/038.

ağakın tur-: *Ar. ikāmet, kıyām.* ayakta (namaz) kılmak.

TIEM 73: *Ağakın turmağıl anıñ içinde herğž. Bir mezgıt kim uruldı saķnuķluk üze ilki kündin sezāraķ ağakın turmaķıñ.* 150r/6=009/108, 150r7=009/108, 147v/9=009/084, 266v/1=025/064, 335v/9=039/009.

ağakın tut-: *Ar. ikāmet.* (namazda) ayakta durmak, ayakta (namaz) kılmak.

R.: *Tevbe bérdi Tañrı sizlerke ağakın tutuñlar namāznı.* 38/9a3=58:13.

TIEM 73: *Eger yansalar ağakın tutsa namāznı bérseles zekātnı қадаşıñızlar turur dñ içinde.* 139v/4=009/011, 70v/6=004/102, 140r/9=009/018, 426r/9=073/020, 446r/4=098/005.

EKKİ: (krş. *iki/ikki, ékki* EDPT, 1972, s.100-101; krş. *iki* KB-Dizin, 1979, s.190-191; krş. *iki/ikki* DLT-Dizin, 1986, s.228, 229). sayı adı, iki.

ekki ķat bolup tur-: namaz kılmak.

TIEM 73: *Anlar kim ağakın tutarlar namāznı bérürler zekātnı anlar ekki ķat bolup turuğlılar.* 87v/2=005/055.

ODAĞ: (krş. *oğuğ* EDPT, 1972, s.47; krş. *oğuğ* KB-Dizin, 1979, s.333). uyanık.

odağ tur-: *Ar. hucūd.* uyanık olmak, teheccüd namazına kalkmak.

TIEM 73: *Tündin odağ turğıl añar artuķluk saña bolğay kim ķoparğay séni idıñ orun ögdülmiş orunda.* 212r/3=017/079.

TÜN: (EDPT, 1972, s.513; KB-Dizin, 1979, s.478-479; DLT-Dizin, 1986, s.670). gece.

tün yoğur-: *Ar. hucūd.* geceleyin ibadet etmek.

TIEM 73: *Azu ol mu kim ağakın turuğlı tün yoğru secde kılı ağakın turu ķorķa keğinki sarāydın.* 335v/9=039/009.

3.5.4.6.2.3.2. Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller

RU/ÜKÜ^ç (Ar.): rüku, namazda öne doğru eğilme.

ru/ükü^ç kıl- (Ar.+T.): *Ar. rāki^ç.* namazda öne doğru eğilmek, secde etmek.

R.: *Yarlıķatu tiledi İdisidin tüştı rükü^ç kılı yandı Tañrıķa.* 34/56a1=38:24.

ru/ükü^ç tur- (Ar.+T.): *Ar. rāki^ç.* namazda öne doğru eğilmek.

TİEM 73: *Arıĝ tutĝıl ewümnı tavāf kılıĝlılarkā turuĝlılarkā rükū‘ secde kılıĝlılarkā.* 244v/2=022/026.

TESBİH (Ar.): Tanrıyı eksik sıfatlarından tenzih etme, ululama.

tesbîh kıl- (Ar.+T.): *Ar. tesbîh.* namaz kılmak.

R.: *Çıktı öz boğnı üze ‘ibādet kılĝu yerdin, işāret kıldı olarkā kim tesbîh kılıñlar tép erte hem kéçe.* 31/7b1=19:11.

TİEM 73: *Çıktı öz boğunı üze şavma‘adın ya‘nî tokışĝu yerdin imledi anlarkā kim tesbîh kılıñlar erte taķı kéçe.* 223v/4=019/011.

3.5.4.6.2.3.3. Farsça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller

Bİ-NAMĀZ (Far.): beynamaz, namaz kılmayan.

bî-namāz bol- (Far.+T.): *Ar. hayz, mahḡ.* (kadınlar için) dini vecibeleri yerine getiremeyecek durumda olmak, adet görmek.

R.: *Ol uraĝutlar bî-namāz bolmazlar yüklüĝ uraĝutlar.* 38/80b1=65:4, 38/80a1=65:4.

NAMĀZ (Far.): namaz.

namāz kıl- (Far.+T.): *Ar. yuṣallî.* namaz kılmak.

R.: *Bir ĝürüh kim namāz kılmadılar taķı namāz kılsunlar.* 26/69b1=4:102, 26/71a2=4:103, 29/60a2=9:84, 26/71a2=4:103.

TİEM 73: *Kelsün taķı bir ĝürüh adın namāz kılmadılar namāz kılsunlar séniñ birle alsunlar yışıķlarını.* 70v/8=004/102, 41v/1=003/039, 41v/6=003/041, 449v/8=107/004, 449r/2=108/002.

namāzlar üze küdez- (Far.+T.+T.): *Ar. yuṣallî.* namaz kılmak.

TİEM 73: *Küdeziñler namāzlar üze ya‘nî kün orta namāzı kopuñlar Tañrıķa yarlıĝ turuĝlılar.* 30r/3=002/238, 248r/7=023/009, 422v/9=070/034.

namāznı adaķın kıl- (Far.+T.+T.): *Ar. iķāmet, kıyām.* namazı dosdoĝru kılmak.

R.: *Ayıldı olarkā: yıĝıñlar eligleriñizni hem adaķın kılıñlar namāznı hem bérinler zekātnı.* 26/45a1=4:77, 26/68b3=4:102, 26/71b2=4:103, 27/26b2=5:12, 36/26a2=42:38, 38/9a3=58:13.

TİEM 73: *Anlar kim kertĝünürler örtüĝlüĝke taķı adaķın kılurlar namāznı andın kim rüzî bérdimiz anlarkā.* 2v/3=002/003, 6r/5=002/043, 13r/9=002/110, 245v/9=022/041, 356v/8=042/038,

namāzı adakın kılmak 258v/8=024/037.

namāzı adakın tut- (Far.+T.+T.): *Ar. ikāmet, kıyām.* namaz kılmak.

TIEM 73: *Ewrülse siler adakın tutuñlar namāzı kim namāz erür mü ĩminler üze bitilmiş vakt urulmış.* 71r/5=004/103, 10r/4=002/083, 67r/8=004/077, 426r/6=073/020, 446r/4=098/005.

namāzı peyveste kıl- (Far.+Far.+T.): *Ar. ikāmet, kıyām.* namaz kılmak.

TIEM 73: *Taķı peyveste kıldılar namāzı taķı bérđiler zekātı.* 36r/2=002/277.

namāzı öte- (Far.+T.): *Ar. ikāmet, kıyām.* namaz kılmak, namaz borcunu ödemek.

TIEM 73: *Kačan ötese siler namāzı yāđ kılıñ Tañrını adakın tururda oltururda yanlarıñız üze.* 71r/4=004/103, 409r/4=062/010.

namāz yığ / namāzdın yığ- (Far.+T.): namazdan engellenmek.

TIEM 73: *kim tiler yek ... oynağı oyunlar içinde yığar silerni Tañrı yāđındın namāzdın.* 91v/3=005/091,

namāz yığar 291r/9=029/045.

namāzı žāyi' kıl- (Far.+Ar.+T.): namazı terketmek.

TIEM 73: *Žāyi' kıldılar namāzı uđu bardılar ārzūlarka terk bolğay kim körgeyler gāyy tamusıñ.* 226v/1=019/059.

3.5.4.6.2.4. Fiilimsi Grupları

3.5.4.6.2.4.1. Türkçe Fiilimsi Grupları

AĞAĞ: (EDPT, 1972, s.45; KB-Dizin, 1979, s.4-5; DLT-Dizin, 1986, s.5, 54). ayak.

adakın kılığlı: *Ar. muķām/īn, kavvām/īn.* (namaz) kılan, eda eden.

R.: *Adakın kılığlılar namāzı, bérgenler zekātı.* 27/5b3=4:162, 26/91a3=4:135, 27/23b3=5:8.

adakın turğan: *Ar. kānit.* namaz kılan.

R.: *Kim ol adakın turğan tün vaktlerinde secde kılığlı.* 34/84a3=39:9.

adakın turuğlı: *Ar. ikāmet, kıyām.* (namazda) ayakta duran.

TIEM 73: *Azu ol mu kim adakın turuğlı tün yoğru secde kılı adakın turu qorķa keğinki sarāydın.* 335v/9=039/009.

adakın tutuğlı: *Ar. ikāmet, kıyām.* (namazda) ayakta duran, ayakta (namaz) kılan.

TİEM 73: *Aḍaḳın tutuğlılar namāznı bérinler zekātnı kertgünügliler Tañrıқа keḍinki künke.* 77r/8=004/162, 191v/2=014/040.

3.5.4.6.2.4.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları

RU/ÜKŪʿ (Ar.): rüku, namazda öne doğru eğilme.

ru/üküʿ kılğan (Ar.+T.): *Ar. rākiʿ.* namazda öne doğru eğilen, secde eden.

R.: *Rüküʿ kılğanlar, secde kılığlılar...* 37/48b2=48:29.

TİEM 73: *Ay Meryem ĩāʿat kılğıl İḍinke taḳı secde kılğıl taḳı rukūʿ kılğıl rukūʿ kılğanlar birle.* 41v/9=003/043, 41v/9=003/043, 248v/4=022/077, 432r/4=077/048.

ru/üküʿ kılığlı (Ar.+T.): *Ar. rākiʿ.* namazda öne doğru eğilen, secden eden.

TİEM 73: *Tevbe kılığlılar tapunuğlılar ... rukūʿ kılığlılar secde kılığlılar...* 150v/8=009/112.

3.5.4.6.2.4.3. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları

NAMĀZ (Far.): namaz.

namāznı aḍaḳın kılığlı (Far.+T.+T.): *Ar. iḳāmet, kıyām.* namazı dosdoğru kılan.

R.: *Aḍaḳın kılığlılar namāznı, bérgenler zekātnı hem bitgenler Tañrıқа.* 27/5b3=4:162.

TİEM 73: *Kim tegse anlarka aḍaḳın kılığlılar namāznı anıñdın kim rüzī kıldımız anlarka yetürürler.* 244r/7=022/035.

namāznı aḍaḳın tutuğlı (Far.+T.+T.): *Ar. iḳāmet, kıyām.* namaz kılan.

TİEM 73: *Aḍaḳın tutuğlılar namāznı bérinler zekātnı kertgünügliler Tañrıқа keḍinki künke.* 77r/8=004/162.

3.5.4.6.2.4.4. Farsça + Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları

NAMĀZ (Far.): namaz.

namāz tesbīḥ kılığlı (Far.+Ar.+T.): *Ar. müsebbih/ün.* tesbih eden.

R.: *Biz şaf kılığlılar-miz, biz namāz tesbīḥ kılığlılar-miz.* 34/43a3=37:166.

3.5.4.7. Oruç ile İlgili Kavramlar

3.5.4.7.1. Kelime Grupları

3.5.4.7.1.1. İsim Tamlamaları

3.5.4.7.1.1.1. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları

RŪZE (Far.): oruç.

rūze tūni (Far.+T.): oruç gecesi.

TIEM 73: *Helāl kılındı silerke tegme rūze tūni kawuşmak urağutlarıñızka anlar keđim ol silerke keđim anlarğa.* 22r/3=002/187.

3.5.4.7.1.2. Sıfat Tamlamaları

3.5.4.7.1.2.1. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları

RŪZE (Far.): oruç.

rūze tutğan eren: Ar. *şā ĩm/ĩn.* oruç tutan erkek.

R.: *Rūze tutğan erenler, rūze tutğan tişiler...* 33/4b2=33:35.

rūze tutğan künçuy: Ar. *şā ĩme t / şā ĩmāt.* oruç tutan kadın.

R.: *Tegşürgey añar cüftler yahşı sizdin boyun suğanlar ... rūze tutğanlar, yüzi açuk künçuyılar hem kızlar.* 38/92a1=66:5.

rūze tutğan tişi: Ar. *şā ĩme t / şā ĩmāt.* oruç tutan kadın.

R.: *Rūze tutğan erenler, rūze tutğan tişiler...* 33/4b2=33:35.

3.5.4.7.1.3. Birleşik Fiiller

3.5.4.7.1.3.1. Farsça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller

RŪZE (Far.): oruç.

rūze tut- (Far.+T.): Ar. *şiyām.* oruç tutmak.

R.: *Tegşürgey añar cüftler yahşı sizdin boyun suğanlar ... rūze tutğanlar, yüzi açuk künçuyılar hem kızlar.* 38/92a1=66:5,

iki ay tutaşı rūze tutmaq. 36/60b1=4:92.

TIEM 73: *Ay anlar kim kertgündiler bitildi vācīb kıldı siler ũze rūze tutmaq.* 21r/9=002/183, 21v/4=002/184, 21v/5=002/185, 91r/6=005/089, 92r/4=005/095.

3.5.4.7.1.4. Fiilimsi Grupları

3.5.4.7.1.4.1. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları

RŪZE (Far.): oruç.

rūze tutuğlı (Far.+T.): Ar. *ṣā'im/īn*. oruç tutan.

TİEM 73: *rūze tutuğlılar rukū' kılığlılar secde kılığlılar...* 150v/7=009/112, 307v/6=033/035, 400v/8=058/004, 414r/9=066/005.

3.5.4.8. Sadaka / Zekat / Bağış ile İlgili Kavramlar

3.5.4.8.1. Kelime Grupları

3.5.4.8.1.1. Sıfat Tamlamaları

3.5.4.8.1.1.1. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları

ŞADAKA (Ar.): sadaka, bağış.

şadağa bérgen eren (Ar.+T.+T.): Ar. *mutaşaddık/īn*. sadaka veren erkek.

R.: *Şadağa bérgen erenler, şadağa bérgen tişiler.* 33/4b1=33:35.

şadağa bérgen tişi (Ar.+T.+T.): Ar. *mutaşaddıka t / mutaşaddıkāt*. sadaka veren kadın.

R.: *Şadağa bérgen erenler, şadağa bérgen tişiler.* 33/4b2=33:35.

3.5.4.8.1.2. Birleşik Fiiller

3.5.4.8.1.2.1. Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller

ŞADAKA (Ar.): sadaka, bağış.

şadağa bér- (Ar.+T.): Ar. *taşadduk*. sadaka vermek, bağışta bulunmak.

R.: *Şadağa bérgey erdim bolğay erdim edğülerdin.* 38/64b1=63:10, 29/54b3=9:75.

şadağa kıl- (Ar.+T.): Ar. *taşadduk*. sadaka vermek, bağışta bulunmak.

R.: *Kim kim öldürse mü minni haṭān ... diyet ısparlanmış boḏnıka meger kim şadağa kılsalar.* 26/59a2=4:92, 30/8a3=12:88.

TİEM 73: *Taḳı kim şadağa kılsañız yahşırak sizke eger bilür erseñiz.* 36r/7=002/280.

şadağalarını artur- (Ar.+T.): sadakaları bereketlendirmek.

TİEM 73: *Berekātın kiterür Tanrı ribānıñ taḳı arturur şadağalarını.* 36r/1=002/276.

ZEKĀT (Ar.): zekat, sahip olunan mal ve paranın kırkta birinin her yıl sadaka olarak dağıtılması.

zekāt al- (Ar.+T.): zekat almak, sadaka almak.

TİEM 73: *Algıl anlarnıñ mällarındın zekāt.* 149v/7=009/103, 149v/9=009/104.

zekāt bér- (Ar.+T.): Ar. *tezekkī*. zekat vermek, sadaka vermek.

R.: *Anlar kim bérmezler zekātnı mällarındın, olar āhiretka olar kāfirle.* 35/75a3=41:7, 28/33a2=7:156, 26/45a1=4:77, 33/2b2=33:33, 38/9b1=58:13.

TİEM 73: *Ağakın kılıñlar namāznı bérinler zekātnı.* 6r/5=002/043, 10r/4=002/083, 13r/9=002/110, 426r/9=073/020, 446r/4=098/005.

zekāt öte- (Ar.+T.): Ar. *tezekkī*. zekat vermek.

TİEM 73: *Anlar kim ötemesler zekātnı anlar keğinki künke anlar tanığlılar.* 348r/4=041/007.

3.5.4.8.1.2.2. Sanskritçe İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller

MUYANLIQ (Sans.): (EDPT, 1972, s.773; KB-Dizin, 1979, s.322; DLT-Dizin, 1986, s.416). hayrat, imarethane.

muyanlık bağışla- (Sans.+T.): Ar. *taşadduq*. hayrat, sadaka vermek.

TİEM 73: *Qan ısparlanmış kişilerine meger muyanlık bağışlasa siler.* 69r/9=004/092.

muyanlık kıl- (Sans.+T.): Ar. *taşadduq*. sadaka vermek.

TİEM 73: *Yana kim muyanlık kılsa anıñ birle ol yazuq yünülmeki ol anar.* 86r/2=005/045, 180v/9=012/088.

3.5.4.8.1.3. Fiilimsi Grupları

3.5.4.8.1.3.1. Türkçe Fiilimsi Grupları

BOY(U)N: (EDPT, 1972, s.386; KB-Dizin, 1979, s.104-105; DLT-Dizin, 1986, s.105). boyun.

boyun suğan: Ar. *muṭṭaviʿ/in*. kendi rızası ile bağışta bulunan, sadaka veren, hayırsever.

R.: *Anlar kim füsüslanurlar boyun suğanlarını.* 29/56a3=9:79.

3.5.4.8.1.3.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları

ŞADAKA (Ar.): sadaka, bağış.

şadağa bérğüçi (Ar.+T.): Ar. *muşaddık/în.* sadaka veren.

R.: *Ol Tañrı yanut bérür şadağa bérğüçilerke / muyanlık bérğüçilerke.* 30/8b1=12:88.

TİEM 73: *Eđgü söz örtmek yégrek şadağa bérmekdin uđu ığsa añar emgek.*
34r/2=002/263, 35r/5=002/271, 34r/5=002/264, 401r/2=058/012, 410r/8=063/010.

ZEKĀT (Ar.): zekat, sahip olunan mal ve paranın kırkta birinin her yıl sadaka olarak dağıtılması

zekātnı ötegli (Ar.+T.): zekat veren.

TİEM 73: *Anlar tururlar anlar uwut yinlerini küdeşigililer.* 248r/4=023/004.

3.5.4.8.1.3.3. Sanskritçe + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları

MUYANLIK (Sans.): (EDPT, 1972, s.773; KB-Dizin, 1979, s.322; DLT-Dizin, 1986, s.416). hayrat, imarethane.

muyanlık bérğüçi (Sans.+T.): Ar. *muşaddık/în.* sadaka veren, bağışta bulunan.

R.: *Ol Tañrı yanut bérür şadağa bérğüçilerke / muyanlık bérğüçilerke.* 30/8b1=12:88.

muyanlık bérigli (Sans.+T.): Ar. *muşaddık/în.* sadaka veren, bağışta bulunan.

TİEM 73: *Bütünlükün Tañrı yanut bérür muyanlık bérigililerke.* 181r/1=012/088.

3.5.5. Kuran ile İlgili Kavramlar

3.5.5.1. Basit Kelimeler

BELGÜ: (EDPT, 1972, s.340; KB-Dizin, 1979, s.73-74; DLT-Dizin, 1986, s.82) Ar. *āyet / ‘āyāt, ‘alāmet / ‘alāmāt, beyyinet, şerāṭ / eşrāṭ.* ayet, nişan, alamet, işaret, açık delil, ibret, ders.

R.: *Tandılar hem yalğanğa tuttılar biziñ belgülerimizni.* 27/25a2=5:10, 30/37b2=16:16, 28/5a3=7:106, 32/45a2=29:44, 37/86a3=51:20.

TİEM 73: *... indürdimiz ök belgülüg belgüler, tanığlılarkğa kın turur uçuzlağalı.*
400r/3=058/005, 31r/9=002/248, 98v/4=006/037, 171v/7=011/103, 411r/1=064/006.

3.5.5.2. Türemiş Kelimeler

3.5.5.2.1. Türkçe Kökten Türemiş İsimler

AÐIRMAÐ: (EDPT, 1972, s.66, DLT-Dizin, 1986, s.7) *Ar. furkân.* hakkı batıldan ayırma, furkan.

R.: *Eger korksa sizler Tañrıdın kılur sizke adırmağ.* 28/79b1=8:29.

AÐRIĖLI: *Ar. furkân.* hakkı batıldan ayıran, furkan, Kuran.

TİEM 73: *Yügsek ol ol İdi kim indürdi adrığlığnı ya ‘nī Qur ‘ānnı kılı üze bolmağ üçün ajunluĖlarkā korkut(t)açı.* 261r/8=025/01.

BELĖÜLÜĖ: (KB-Dizin, 1979, s.74) *Ar. āyet, kitāb.* ayet, kitap.

TİEM 73: *Eger bolsa-miz bir belĖülüg üze İdimdin bérdi maña yarlıkamaklık.* 165v/1=011/028, 107r/8=006/124, 210v/2=017/059, 82r/7=005/015.

BİTİĞ: (KB-Dizin, 1979, s.94-95) *Ar. kitāb.* (kutsal) kitap, Kur’an-ı kerim, levh-i mahfuz, kitap hükmü.

R.: *Bu bir āyāt turur ol Tañrı yād kıldı bitignıñ belĖüleri.* 30/11b2=13:1, 28/44a1=7:169, 25/28a2=3:187, 33/71b3=35:11, 26/2b1=4:24.

TİEM 73: *Ol bitig sézik yok. Munda köni yolka köndüzmek saĖnuqlarkā.* 2v/2=002/002, 74v/3=004/136, 76r/7=004/153, 427r/6=074/031, 446r/2=098/004.

BİTİLMİŞ: (KB-Dizin, 1979, s.95) *Ar. zebūr / zubur.* kitap.

R.: *BelĖülüĖlerni bitilmişlerni indürdüimiz sénıñ tapa yād kılĖu.* 30/51b1=16:44.

OĞIĞU: (KB-Dizin, 1979, s.337) *Ar. Qur ‘ān.* Kuran.

R.: *Ol bitig belĖüleri ol OĞığu belĖülüĖ.* 30/19b1=15:1, 30/85a1=16:98, 30/19b1=15:91.

TİEM 73: *Rūze tutmağ ayı ol kim indürüldi anıñ içinde oğığu köni yol kişilerke belĖüler köni yoldın eĖĖü kılıkdın.* 21v/5=002/185, 97r/1=006/019, 192v/1=015/001, 287r/7=028/085, 396v/1=056/077.

3.5.5.3. Kelime Grupları

3.5.5.3.1. Sıfat Tamlamaları

3.5.5.3.1.1. Türkçe Sıfat Tamlamaları

ULUĞ: (EDPT, 1972, s.136; KB-Dizin, 1979, s.493-494; DLT-Dizin, 1986, s.691). büyük, ulu, yüce.

uluğ belĖü: büyük ayet.

TİEM 73: *Körgütgey-miz saña uluğ belgülerimizdin.* 229r/9=020/023.

3.5.5.3.2. Birleşik Fiiller

3.5.5.3.2.1. İsim + Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Türkçe Birleşik Fiiller

BİTİĞ: (EDPT, 1972, s.303; KB-Dizin, 1979, s.94; DLT-Dizin, 1986, s.96). *Ar. kitāb.* (kutsal) kitap, Kur'an-ı kerim, levh-i mahfuz, kitap hükmü.

bitig keltür-: kitap getirmek.

TİEM 73: *Aygıl keltürünler bitig Tañrı üskindin.* 284r/4=028/049.

bitig kemşil-: rahmet olarak kitabın kalbe konması.

TİEM 73: *Uminç tutmaz erdiñ kemşilse saña bitig meger yarlıkamaklık idin.* 287r/9=028/086.

bitig qodul-: ortaya kitap koymak.

TİEM 73: *Yme yaruğay yer idisi nūrı birle qodulğay bitig keldürülgey yalavaçlarını tanuqlarını.* 340v/9=039/069.

OQİĞU: (KB-Dizin, 1979, s.336). *Ar. Qur'ān.* Kuran.

oqıgu oqıl-: Kuran okunmak.

TİEM 73: *Qaçan oqılsa oqıgu ya 'nī Qur'ān tiñleñler anı qulaq tutuñlar bolğay kim siler yarlıkağay siler.* 131v/6=007/204, 439v/3=084/021.

YĀD (Far.): anma, yad, öğüt.

yād kılgu (Far.+T.): *Ar. zikr.* zikr, Kuran-ı Kerim.

R.: *Belgülgelrni, bitilmişlerni indürdümiz séniñ tapa yād kılgu.* 30/51b2=16:44.

3.5.5.3.2.2. Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller

KİTĀB (Ar.): kitap, kutsal kitap.

kitāb ıd- (Ar.+T.): kitap göndermek.

TİEM 73: *Kitāb ıdmaq Tañrıdın küşüş İdi bilgen.* 341v/6=040/002.

kitāb indür- (Ar.+T.): kitap indirmek.

TİEM 73: *İndürdi séniñ üze kitābnı haq birle rāstlağan ol kim erse kim ileyinde turur taqı indürdi Tevr'ni taqı İnc'lni.* 38r/2=003/003, 38r/8=003/007.

3.5.5.3.3. Fiilimsi Grupları

3.5.5.3.3.1. Türkçe Fiilimsi Grupları

TAD: (EDPT, 1972, s.510; KB-Dizin, 1979, s.421; DLT-Dizin, 1986, s.570). şafak vakti.

tañ atarda oqımaq: Ar. *kur 'ānu'l-fecr*. sabah namazı Kuranı.

TIEM 73: *Ağaqın kılğıl namāznı kün meñzeği tegşürülmekdin tün qarañkulıqıña tegi tañda oqımaq. Çınok tañ atarda oqımaq erür hāzır bolğu.* 212r/2=017/078.

tañda oqımaq: Ar. *kur 'ānu'l-fecr*. sabah namazı Kuranı.

TIEM 73: *Ağaqın kılğıl namāznı kün meñzeği tegşürülmekdin tün qarañkulıqıña tegi tañda oqımaq. Çınok tañ atarda oqımaq erür hāzır bolğu.* 212r/2=017/078.

3.5.6. Diğer İslamî Kavramlar

3.5.6.1. Basit Kelimeler

BAYRAM: (EDPT, 1972, s.387) Ar. *'id*. bayram, özel önemi olan ve topluca kutlanan gün.

TIEM 73: *Bolsun biziñke bayram öngdüñkilerimizke kedinkilerimizke.* 94v/4=005/114.

BİT- / BÜT-: (EDPT, 1972, s.298; *büt-* KB-Dizin, 1979, s.120-121; *büt-* DLT-Dizin, 1986, s.126) Ar. *'ibādet, imān*. inanmak, iman etmek, tapınmak, kulluk etmek.

R.: *İdtımız tegme öğür içinde bir yalavaç kim bitiñler Tañrıqa.* 30/46b3=16:36, 26/13a3=4:36, 31/14b1=19:36, 35/29b2=40:12, 28/9b1=7:123.

TIEM 73: *Erdiñiz ümmetniñ yahşısı çıkarıldı kişilerke buyrur siz edğülük birle tağı yıgar siz körksüz işdin tağı biter siz Tañrıqa.* 48v/6=003/110, 49v/5=003/119, 178v/3=012/064, 342v/5=040/012, 361r/5=043/063.

BORĞU: (EDPT, 1972, s.360; *borguy* DLT-Dizin, 1986, s.103) Ar. *şūr*. sur, kıyamette üflenecek boru.

R.: *Ol kün kim ürlür borğu içiñe.* 31/69b3=20:102, 34/11b1=36:51, 35/16a3=39:68, 37/74a3=50:20.

TIEM 73: *Kaçan ürülse borğu içiñe neseb ayıtlmaz olar ara ol kün aytışmazlar.* 253r/3=023/101, 279r/7=027/087, 323v/1=036/051, 420v/7=069/013, 382v/4=050/020.

BUYUR-: (EDPT, 1972, s.387; KB-Dizin, 1979, s.118; DLT-Dizin, 1986, s.121) Ar. *emr, iṣā'*. buyurmak, emretmek.

R.: *Her-āyīne Tañrı buyrur dād bérme, edgüliğin. Bérme yağukluk idisiñe.* 30/79a1=16:90, 31/12b3=19:31.

TIEM 73: *Bütünlükün buyrur sizke yawuzni körksüzni taķı aysa-siz Tañrı üze ol kim bilmes sizlär.* 19v/6=002/169, 46r/2=003/080, 48v/5=003/110, 224v/6=019/031, 46r/1=003/080.

İLGER-: *Ar. vesveset.* vesveseye kapılmak, kuşkuya düşmek.

TIEM 73: *Bütünlükün anlar qorqarlar kaçan tegse olarķa közde ilgerip tezginiqli yekdin yād kılurlar ançada anlar körügliler.* 131v/3=007/201.

KARĖA-: (EDPT, 1972, s.655; DLT-Dizin, 1986, s.268) *Ar. la‘n.* lanetlemek.

R.: *Qargadı olarnı, anuttı olarķa tamuğnı.* 37/30a2=48:6.

TIEM 73: *Anlar la‘net kılur anlarnı Tañrı yme qargar olarnı sürügliler.* 18v/8=002/159, 116r/1=007/038, 116v/8=007/044.

KÉDLİK: *Ar. ni‘met.* nimet.

R.: *Ekinler, adaķın turuğlı orunlar uluĖ yime kénlik kim erdiler anıñ içinde temāšā kılığlılar.* 36/81a2=44:27.

KÉRTGÜN- / KİRTGÜN- / KÉRTÜN- / KİRTÜN-: (*kértgün-* EDPT, 1972, s.739; *kirtgün-* DLT-Dizin, 1986, s.333) *Ar. ĩmān.* inanmak, iman etmek.

R.: *Sezā boldı aytıķ kın üküşleri üze olar kirtgünmezler.* 33/86b3=36:7, 28/36a1=7:158, 27/5b2=4:162, 31/92a3=20:127, 30/88b3=16:106.

TIEM 73: *Tañrı bilgen turur kértgünmekiñizlerni.* 61v/3=004/025, 33v/4=002/260, 57v/2=003/199, 251v/3=023/047, 421v/4=069/041,

kértüdi 8r/4=002/062.

KİL-: (EDPT, 1972, s.616; KB-Dizin, 1979, s.243-248; DLT-Dizin, 1986, s.313) *Ar. ca‘l, şun‘.* yaratmak, var etmek.

R.: *Tañrı kıldı sizlerke özleriñizdin ök cüftler yana kıldı sizlerke oğlanlar.* 30/67a2=16:72, 35/68b3=40:79, 35/76b2=41:10, 31/45a1=20:39.

KOD-: (EDPT, 1972, s.595; KB-Dizin, 1979, s.266-267; *kot-, koy-* DLT-Dizin, 1986, s.338, 349, 352) *Ar. selām.* selam söylemek.

R.: *Keçürgil olardın, ayĖıl: koğtum silerni.* 36/74a2=43:89.

KORĖ-⁵: (EDPT, 1972, s.651; KB-Dizin, 1979, s.271-272; DLT-Dizin, 1986, s.346). *Ar. tevekkül.* Tanrıdan korkup ona güvenmek.

⁵ “Tevekkül, dini ve tasavvufi bir terim olarak; bir kimsenin kendini Allah’a teslim etmesi, rızkında ve işlerinde Allah’ı kefil bilip sadece O’na güvenmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Kur’an-ı Kerim’de ve

R.: *Kim korksa Tanrı üze ol tap turur aña.* 38/79a3=65:3.

KUL: (EDPT, 1972, s.615; KB-Dizin, 1979, s.289-290; DLT-Dizin, 1986, s.375) Ar. *‘abd.* kul, insan.

R.: *Ündeyürler Tanrıda adındın, kullar mu erür sizler teg.* 28/60a4=7:194, 27/12a3=4:172, 31/34b2=19:93, 37/71b1=50:11, 37/76b3=50:29.

TİEM 73: *Ançada aldımız Tanrı kulu oğlanınıñ bütünlükini...* 10r/2=002/083, 20v/9=002/178, 27r/1=002/221, 332v/9=038/041, 390v/1=054/009.

TAN-: (EDPT, 1972, s.513; KB-Dizin, 1979, s.421; DLT-Dizin, 1986, s.569) Ar. *cehd, inkār, küfr.* inkar etmek, iman etmemek.

R.: *Kayu āyātuña Tanrının tanar sizler?* 35/69b3=40:81, 30/66b3=16:71, 31/81a3=46:26, 30/92a2=16:112, 34/81b2=39:7.

TİEM 73: *Anlar kim tandılar takı yalganğa tut(t)ılar biziñ belgülerimizni anlar tururlar tamuğ idileri.* 81r/8=005/010, 76r/2=004/150, 76r/3=004/150, 352r/2=041/052, 405r/4=060/002.

TÉR-: (EDPT, 1972, s.529; *tir-* KB-Dizin, 1979, s.450; DLT-Dizin, 1986, s.604) Ar. *haşr.* dermek, toplamak, bir araya getirmek, haşretmek.

R.: *Térer sizni qopmaq küniñe.* 26/53a2=4:87, 25/21b3=3:157, 36/11a3=42:15, 37/82a1=50:44, 37/86a2=51:9.

TİEM 73: *Ol küñ térer Tanrı yalavaçlarını ayur negü yanut bérildiñizler.* 93v/7=005/109, 193r/9=015/025, 97r/6=006/022, 261v/7=024/062, 325v/9=037/022.

YAN-: (EDPT, 1972, s.941; KB-Dizin, 1979, s.519; DLT-Dizin, 1986, s.740) Ar. *inābet, tevbet.* tövbe etmek, suçtan dönmek, Tanrıya yönelmek.

R.: *Yanıñlar İdiñizke, boyun suñlar añar.* 35/9b2=39:54, 34/60b3=38:34, 34/89a2=39:17, 32/42a2=28:67, 29/54a1=9:74.

TİEM 73: *Bitigil biziñke bu dünyā içinde edgülik keñinki ajun içinde biz öknüp yandımız saña.* 126v/1=007/156, 170v/4=011/088, 173r/5=011/123, 298v/1=030/052, 438v/7=083/031.

YAZUQ: (EDPT, 1972, s.985; KB-Dizin, 1979, s.534-535; DLT-Dizin, 1986, s.767) Ar. *‘anet, cunāh, haṭī’et, işm, zenb.* günah, suç, hata.

R.: *Örtgey-miz sizlerniñ yazuqlarınıñı.* 28/38b3=7:161, 26/5b3=4:25, 33/18b1=33:55, 26/8b3=14:3, 26/76b1=4:112.

TIEM 73: *Kim uğrasa ewke yā taķı ziyāret ķılsa yazuķ yok anıñ üze kim tezginse ol ekki tegre.* 18v/5=002/158, 20r/4=002/173, 21r/8=002/182, 373r/8=047/019, 380v/8=049/012.

YEK: (EDPT, 1972, s.910; KB-Dizin, 1979, s.535; DLT-Dizin, 1986, s.768) *Ar. ğarūr, şeytān, tūģūt.* şeytan.

R.: *Eger artatmaķ tilese yekdin artatmaķ, sıģıngıl Tańrıķa.* 28/49b3=7:175, 33/66b3=35:5, 25/20a1=3:155, 34/63a1=38:41, 26/25a1=4:51.

TIEM 73: *Kim bolsa yek ańa ķoldaş yawuz boldı ķoldaş.* 63r/9=004/038, 19v/6=002/168, 24v/9=002/208, 315v/1=034/041, 360v/4=043/036.

3.5.6.2. Türemiş Kelimeler

3.5.6.2.1. Türkçe Kökten Türemiş Fiiller

ARIĞLA-: *Ar. tesbīh.* tesbih etmek.

R.: *Uluğ tutuñ anı hem ağırlań anı yime arığlańlar anı erte taķı kēce.* 37/31b1=48:9.

ARIĞLAN-: temizlenmek (Allah katında).

TIEM 73: *Arığlanurlar anı ańar secde kılurlar.* 131v/9=007/206, 418r/6=068/028, 388r/6=053/032, 376v/6=048/009, 265r/2=025/058.

BİRLE-: *Ar. vaħdet.* birlemek, (Tanrı'yı) tevhid etmek.

TIEM 73: *Sēni birlep sańa tapınur-miz.* 1v/3=001/005.

BİTİ-: (EDPT, 1972, s. 299; KB-Dizin, 1979, s.93-94; DLT-Dizin, 1986, s. 95) *Ar. ketb.* yazmak, takdir etmek, nasip etmek.

R.: *Bitigil bizke bu dūnya içinde edģülük.* 28/32a3=7:156, 28/33a1=7:156, 26/49a2=4:81, 26/38a1=4:66, 38/18b3=59:3.

TIEM 73: *Tańrı bitir anı kim tūneyürler.* 68r/1=004/081, 126v/2=007/156, 55v/7=003/181, 419r/1=068/047, 320r/8=036/012.

BİTİL-: (KB-Dizin, 1979, s.95; DLT-Dizin, 1986, s.96) *Ar. ketb.* yazılmak, belirlenmek, farz kılınmak, takdir edilmek.

R.: *Ķačan bitildi erse olar üze toķuşmaķ ançada bu öğür olardıń ĳorķarlar.* 26/45a2=4:77, 25/19a2=3:154.

TIEM 73: *Bitildi anıñ üze ol kim eş dost bolsa ańar ol yolsuz ķılur anı köndürür anı.* 242v/2=022/004, 71r/6=004/103, 56r/4=003/184, 385r/5=052/002, 304v/9=033/006.

ĶARĶAL-: (EDPT, 1972, s.655; DLT-Dizin, 1986, s.268). *Ar. la 'net.* lanetlenmek.

TİEM 73: *Kılmadımız ol tüşni kim körgüt(t)imiz saña meger yalğan kişilerke kargalmış yıgaçnı okıgu içinde.* 210v/4=017/060, 256r/1=024/023.

KAĞIĞLAN-: (EDPT, 1972, s.600; KB-Dizin, 1979, s.227-228; DLT-Dizin, 1986, s.279) *Ar. mücāhedet.* cihat etmek, Allah yolunda cehdetmek.

R.: *Ey yalavaç, kağığlangıl kâfirler birle iki yüzlüglerke, turılangıl olar üze, olarnıñ yanıñ yerleri tamuğ turur, nême yawuz yangı yer.* 30/90b3=16:110, 38/95b2=66:9.

TİEM 73: *Bütünlükün anlar kertgündiler yana anlar ewlerindin kelindiler kağığlandılar Tañrı yolu içinde anlar umarlar Tañrınıñ yarlıkamağını.* 26v/1=002/218, 70r/1=004/095, 70r/2=004/095, 314r/5=034/038, 380r/7=049/015.

KATLAN-: *Ar. mücāhedet.* cihat etmek, savaşmak, mücadele vermek.

R.: *Azu sézindiñiz mü kim kirse siz uşmañka bilmekin adırmayın Tañrı anlarını kim katlandılar sizdin, bilmekin adırmayın sergenlerini.* 25/11a1=3:142, 27/43b3=5:35, 29/11b2=9:16, 29/58a3=9:81, 29/61b1=9:86.

KESİL-: (EDPT, 1972, s.750; KB-Dizin, 1979, s.242; DLT-Dizin, 1986, s.305) *Ar. hecr, muhāceret.* kesilmek, bir yerden ayrılmak, göç etmek, hicret etmek.

R.: *Kim kim kesilse Tañrı yolu içinde bulur yer içinde turğu yer.* 26/66b2=4:100, 26/54b3=4:89, 32/12b3=33:50, 26/65a3=4:97.

QOPAR- / QOPUR-: (*kopur-* EDPT, 1972, s.586; *kopur-* KB-Dizin, 1979, s.271; *kopur-* DLT-Dizin, 1986, s.345) *Ar. haşr.* diriltmek, haşretmek.

R.: *Qopargay-miz anı kıyāmet kün qarağı.* 31/91b1=20:124, 38/12a3=58:18,

Qopurmas Tañrı anı kim ölse. 30/48b1=16:38.

TİEM 73: *Ölügler qoparur anlarını Tañrı yana anıñ tapa yandurulurlar.* 98v/3=006/036, 100v/5=006/060, 33v/2=002/259, 383v/7=050/044, 264r/2=025/040, *qopurmaq.* 416r/9=067/015,

qopargay (...) qarağı. 234v/6=020/124.

QOP(A)RIL- / QOP(A)RUL-: *Ar. haşr.* diriltmek, haşredilmek.

R.: *Ol kün kim ölür men, ol kün kim qoparlur men tirig.* 31/13b2=19:33, 30/24a2=15:36, 34/20a3=37:16.

TİEM 73: *Aydı İdime küdgil maña ol künke tegi kim qoparılurlar.* 113v/2=007/014, 223/7=019/015, 209v/5=017/049, 437r/3=083/004, 249v/4=023/016.

QOPĞAR-: *Ar. haşr.* diriltmek, haşretmek.

TİEM 73: *Aygaylar ay vāy bizke kim qopğardı bizni bu uğıgu yerimizdin va‘de kıldı rüzī bérigli Tañrı çın aydı ıdılmışlar.* 323v/2=036/052.

QOPĞUR-: *Ar. haşr.* haşretmek, dirilip kaldırmak.

R.: *Ey katıgılık bizke kim kopgurdı bizni yatgu yerimizdin.* 34/12a1=36:52.

SAĞ(I)N-: (EDPT, 1972, s.812; KB-Dizin, 1979, s.378-379; DLT-Dizin, 1986, s.484)

Ar. hāzer, ittikā ? günah işlemekten kaçınmak, Allah'tan korkmak, takva sahibi olmak.

R.: *Kim saknurlar hem bérürler zekātnı anlar kim olar biziñ āyātlarımızka biterler.*

28/33a2=7:156, 27/48a2=5:41, 27/55a1=5:49, 26/46a2=4:77, 30/9a3=12:90.

TAN(I)L-: *Ar. küfr.* inkar edilmek.

R.: *Kaçan kim eşitse siz Tañrınıñ āyetlerini tanlur aña, füsüs tutlur anı.* 26/95a3=4:140.

TAPIN-: (EDPT, 1972, s.441; KB-Dizin, 1979, s.423; DLT-Dizin, 1986, s.574) *Ar.*

‘ibādet. tapmak, ibadet etmek.

R.: *Aygıl men yığıldım tapınmağdın anlarını kim tapar siz Tañrıdın adındın.*

35/62a1=40:66.

TÉRİL-: (EDPT, 1972, s.547; DLT-Dizin, 1986, s.605) *Ar. haşr.* toplanılmak, haşredilmek.

R.: *Ölse siz azu öldrülse siz Tañrıka térlür sizler.* 25/22a2=3:158, 31/52a2=20:59, 35/83a3=41:19, 28/76b2=8:25, 38/5b3=58:9.

TİEM 73: *Qorquñlar ök Tañrıdın anıñ tapa térlür siler.* 92r/8=005/096, 102r/2=006/072, 98v/6=006/038, 252r/4=023/079, 401v/5=058/009.

TİRGÜR- krş. tırgüz-: (EDPT, 1972, s.545; KB-Dizin, 1979, s.451; DLT-Dizin, 1986, s.625) *Ar. ihyā* ? diriltmek, hayat vermek.

R.: *Küçlüg uğan tırgürmek üze ölüglerni.* 37/3a1=46:33.

TİEM 73: *Ançada aydı İbrāhim ménim İdim ol kim tırgürür öldürür.* 33r/4=002/258, 43r/3=003/049, 33v/4=002/260, 320r/8=036/012, 383v/5=050/043.

TİRGÜRÜL-: *Ar. ihyā* ? diriltmek.

TİEM 73: *Kaçan yalavaç tırgürülse. Qayı kün üçün üd uruldılar adırmaq küni.* 431r/4=077/011.

TİRGÜZ- krş. tırgür-: *Ar. ihyā* ? diriltmek, hayat vermek.

R.: *Tırgüzür hem öldürür, kirtgününler Tañrıka.* 28/35b2=7:158, 25/21b1=3:156, 28/76a3=8:24, 27/41a3=5:32, 36/40a2=43:11.

TİEM 73: *Tağı Tañrı tırgüzür tağı öldürür.* 53r/9=003/156, 133v/1=008/024, 83r/5=005/032, 293v/6=029/063, 269r/6=026/081,

tırgüzmek üzele ölüglerni. 371r/6=046/033.

TİR(İ)L-: (EDPT, 1972, s.547; KB-Dizin, 1979, s.452-453; DLT-Dizin, 1986, s.625)

Ar. hayevān. yaşamak, dirilmek, haşredilmek.

R.: *Bütünlükın añar turur tamuğ otı, ölmez anıñ içinde hem tirilmez.* 31/58a2=20:74.

TIEM 73: *Aydı anıñ içinde tirlür siler anıñ içinde ölür siler yana andın çıkarulur siler.* 114r/9=007/025, 24v/3=002/203, 231v/8=020/074, 367v/2=045/024, 417r/2=067/024.

TÖRÜT-: (EDPT, 1972, s.536; KB-Dizin, 1979, s.463-464; DLT-Dizin, 1986, s.647) *Ar. feṭr, halk, inṣāʾ, kaẓāʾ, zerʾ yaratmak, var etmek.*

R.: Bütünlükün törüttümüz kişini kuruğ balçıkdın. 30/20b2=15:26, 31/57a2=20:72, 36/47b3=43:27, 35/78a1=41:12, 28152a1=7:179.

TIEM 73: *Törüt(t)i kişini uça suwindın kim ol çoğıçı belgüüg.* 196r/4=016/004, 196r/8=016/008, 156v/6=010/034, 301r/4=032/001, 395r/1=056/059.

TÖRÜTÜL- / TÖRÜTİL-: (EDPT, 1972, s.537; KB-Dizin, 1979, s.464) *Ar. halk. yaratılmak.*

R.: Ortak mu qatarlar anı kim törütmez nerseni olar törütülürler. 28/59b3=7:191.

TIEM 73: *Ortak mu qatarlar anı kim törütmes nerseni anlar törütülürler.* 130r/9=007/191, 209v/6=017/051, 4v/1=002/025, 392v/7=055/024, 324v/6=036/078, *Anlar kim okıyurlar Tañrıda adınka törütmesler nerseni anlar törütülürler.* 197r/4=016/020.

YALĞANLAN-: *Ar. ifk. imandan döndürülmek.*

R.: Mundağuk yalğanlanur anlar kim erdiler Tañrının āyātlarına tanığhılar. 35/60a3=40:63.

YARAT-: (EDPT, 1972, s.959; KB-Dizin, 1979, s.525; DLT-Dizin, 1986, s.748). *Ar. halk. yaratmak.*

R.: Anı kim yarattı sizlerke yer içinde türlüg türlüg boğuğları. 30/35b3=16:13, 28/55a2=7:185, 30/73b3=16:81, 36/6b2=42:11.

TIEM 73: *Ol turur Tañrı törütgen yaratğan bezegen ...* 405v/3=059/024, 42v/7=003/047, 82v/3=005/017, 197r/1=016/017, 353r/3=042/011.

YARATIL-: (EDPT, 1972, s.962) *Ar. halk. yaratılmak.*

R.: Yaratıldı ādemī küçsüz. 26/7a3=4:28.

TIEM 73: *Bilgil añar ol yaratılmışlar fermān erk türk.* 117v/9=007/054, 45v/7=003/079, 62r/3=004/028, 271r/6=026/153, 262v/2=025/003.

YIRAT- krş. ırat-: (EDPT, 1972, s.960; KB-Dizin, 1979, s.540; DLT-Dizin, 1986, s.786) *Ar. laʿn. uzaklaştırmak, lanetlemek.*

R.: Ançası bar yıratı olarnı Tañrı küfrleri birle. 26/21b3=4:46, 27/27b2=5:13, 26/25b1=4:52, 26/22b3=4:47, 33/25a1=33:68.

3.5.6.2.2. Türkçe Kökten Türemiş İsimler

AÇUĞLUĞ: (EDPT, 1972, s.24; KB-Dizin, 1979, s.4; DLT-Dizin, 1986, s.5) Ar. *helāl*. helâl.

R.: *Yénler andın kim rûzî bérđi sizlerke Tañrı açuğluğ arıg, şükr öteñler Tañrı irinçiñe.* 30/93a3=16:114.

TİEM 73: *Né kim kökler içinde tağı yerler içinde tükel kıldı siler üze açuğluğ ni ‘metini tağı örtüglügni.* 300v/5=031/020, 137v/7=008/069, 185v/2=013/022.

ARTMAĞ: Ar. *fazl*. lütuf.

R.: *Tileyürler artmağ Tañrıdın hem hoşnüdlük.* 37/48b2=48:29.

AYMAĞLIĞ: Ar. *hamd*. hamd getirme.

TİEM 73: *Öğdi aymağlık Tañrıka ajunluğlar idisi.* 154r/1=010/010.

BİTGEN: Ar. *mü ‘min/ün, imān*. iman eden.

R.: *Bérgenler zekātnı hem bitgenler Tañrıka.* 27/6a1=4:162, 36/77a1=44:12, 28/58a1=7:188, 38/37a2=60:11.

BİTİGLİ krş. bütügli: (bütügli KB-Dizin, 1979, s.120) Ar. *mü ‘min/ın*. inanan, iman eden.

R.: *Aygaylar: Kendü ermez erdiñizler bitigliler.* 34/23a2=37:29, 38/66a3=64:2, 32/45a3=29:44.

BİTMEK: Ar. *imān*. iman.

R.: *Arturur olarkā bitmek.* 28/65a3=8:2.

TİEM 73: *Anlar kāfirlikka ol kün yaqınraq anlardın bitmekke.* 54r/9=003/167.

BOYNAĞULUĞ: Ar. *ṭāğūt*. şeytana, puta tapma.

R.: *Bitiñler Tañrıka sıñardın turuñlar boynağuluğdın.* 30/47a1=16:36.

BUYRUĞ: (EDPT, 1972, s.387) Ar. *emr, farṣat, iẓn*. buyruk, emir.

R.: *Köz tutuñlar ançağa tegi keldürginçe Tañrı öz buyruqını.* 29/18b1=9:24, 31/79b3=46:25, 29/43a2=9:60.

TİEM 73: *Aydı saña tañrı va‘desini ol vaqtın kim öldürürsüz anlarını buyruğ birle.* 52r/9=003/152, 117v/9=007/054, 25r/3=002/210, 43r/2=003/049, 51v/6=003/145.

BUYRULMIŞ: Ar. *farṣat*. farz.

R.: *Bériñ olarkā terlerini, buyrulmış, yazuğ yoğ siziñ üze.* 26/3a3=4:24.

BÜTMEKLİK: Ar. *imān*. iman.

TİEM 73: *Kaçan indürülse bir sūre anlardın kim ayurlar silerde qayusıña arturdı anar bu bütmeqlik.* 152r/8=009/124.

BÜTÜGLİ: (KB-Dizin, 1979, s.120) *Ar. mü 'min/în.* inanan, iman eden.

R.: *Nêni kim keldürse sen anı bizke nişandin ... ermez-miz saña bütügliler.*
28/14b3=7:132, 37/54a1=49:2.

TİEM 73: *Bütüglilerin ilkisi men.* 125r/1=007/143.

ESENLIK: (EDPT, 1972, s.249; KB-Dizin, 1979, s.159) *Ar. selām.* selam, selamet.

R.: *Aydı: Esenlik sêniñ üze, yarlıkatu tilegem sêni İdimdin, ol erür maña rahim.*
31/18b2=19:47, 30/44a1=16:32, 30/26a2=15:52, 32/35b3=28:55.

TİEM 73: *Aygay anlarkâ uştmah erkligleri esenlik siler üze hoş boldunuzlar kirinler menü qalıglılar.* 340r/8=039/073, 277r/9=027/059, 285v/4=028/055, 382r/6=050/034, 266r/5=025/075.

İRİNÇ krş. érinç: (EDPT, 1972, s.234; krş. érinç DLT-Dizin, 1986, s.190) *Ar. ni 'met.* nimet, iyi yaşayış, nimet içinde geçiniş, nimet, bolluk.

R.: *Şükr ötegli anıñ irinçleriñe.* 30/97a2=16:121, 30/66b3=16:71, 30/67b2=16:72, 30/92a3=16:112, 30/75a1=16:83.

ĞARGIŞ: (EDPT, 1972, s.654; KB-Dizin, 1979, s.224; DLT-Dizin, 1986, s.268) *Ar. la 'net.* lanet.

R.: *Bütünlûkin sêniñ üze ol ğargış saķış küniñe tegi.* 30/23b3=15:35.

TİEM 73: *İdimize bérgil anlarkâ ekki ğat kındın ğargış yanut bérgil anlarkâ uluğ ğargış.* 310r/6=033/068, 310r/6=33/068, 193v/7=015/035, 284v/1=028/042, 345r/3=040/052.

KÉDİNKİ / KİDİNKİ: (*kédinki* EDPT, 1972, s.705) *Ar. āhîret.* ahiret.

R.: *Bérdimiz añar yaķınraķ içinde eğgûlûk kim ol kîdinki içinde eğgûlerdin ol.*
30/97b2=16:122, 30/89b2=16:107, 30/90b1=16:109, 30/50a3=16:41.

TİEM 73: *Anlarkâ eger yüz ewürseler ğınağay olarnı Tañrı ağrıtğan ğın birle. Yaķınraķ tiriglik içinde kédinki içinde.* 147r/1=009/074.

KÉRTGÜNGEN / KİRTGÜNGEN: *Ar. mü 'min/în.* iman eden.

R.: *Eger iki ögür kirtgüngenlerdin öldürüşseler yaraşturuñlar.* 37/59a3=49:9.

TİEM 73: *Ğorķunlar Tañrıdın bilinler siler ğavuşdaçı siler añar sewünç bérgil kértgüngenlerke.* 27r/8=002/223, 137r/4=008/062, 3r/2=002/008, 160v/2=010/078.

KÉRTGÜNGÜÇİ: *Ar. mü 'min/în.* inanan, iman eden.

TİEM 73: *Ol İdi turur yarat(t)ı silerni tanguçı silerde kértgüngüçi, Tañrı anı kim ğılır siler körgeñ ol.* 411v/5=064/002.

KÉRTGÜNMEK / KİRTGÜNMEK: *Ar. ĩmān.* iman.

R.: *Tañrı sewdürdi sizke kirtgünmeki taķı bezedi anı köñlüniz içinde.* 37/58b1=49:7.

TİEM 73: ... *ançada ündenür siler kértgünmekke siler.* 342v/3=40/10, 397v/4=057/008, 357r/4=042/052, 379r/5=049/007, 403r/5=059/009.

KÉRTGÜNMIŞ / KİRTGÜNMIŞ: *Ar. mü 'min/în.* inanmış, iman etmiş.

R.: *Qamuqları anlarğa kirtgünmiş tururlar.* 33/56a1=34:41.

TİEM 73: ... *kim kılsa edgülüg erkekdin azu tişidin ol kértgünmiş bolsa anlar kirgeyler uşmahğa rüzî kılingaylar anıñ içinde saqıssız.* 344r/5=040/040, 69v/1=004/092, 97v/6=006/027, 246v/8=022/054, 379r/7=049/009.

KÉRTGÜNÜGLİ / KİRTGÜNÜGLİ / KÉRTÜNÜGLİ: *Ar. mü 'min/în, mü 'min/ün.* mümin, iman etmiş.

R.: *Kim kılsa edgülük erkekdin azu tişidin ol kirtgünügli erür.* 38/84b1=16:97, 28/65b3=8:4, 30/30b2=15:77, 30/31a3=15:88.

TİEM 73: *Yok kim taylanmışlar bilig içinde anlardın kértgünügliler kértgünürler anar kim indürüldi saña mında öñdün adaqın tutuqlılar namāznı bériñler zekātnı kértgünügliler Tañrığa keñinki künke.* 77r/7=004/162, 77r/8=004/162, 140r/2=009/013, 272r/1=026/174, 279v/5=027/077.

KESİLMİŞ: *Ar. farṣat.* farz, Allah'ın emri.

R.: *Taplaşsa sizler anıñ birle kesilmişde kiñin, Ol Tañrı erür bilgen.* 26/3b1=4:24.

KESÜKLÜĞ⁶: kesiklik, kopukluk, fetret (iki peygamber arasında peygambersiz geçen zaman).

TİEM 73: *Ay bitig idileri keldi ök silerke yalavaçımız belgürtür silerke üzüklük kesüklük üze yalavaçlardın kim aymağıñızlar kelmedi biziñke sewinç bérdeçidin ap kórkut(t)açıdın.* 82v/8=005/019.

QOPMAQ: *Ar. ḥaşr, kıyāmet.* ahiret, haşr.

R.: *Çıqardı anlarını kim tandılar bitig idilerindin kendü sarāylarındın ilk qopmaqğa.* 38/17b1=59:2.

TİEM 73: *Ay kişiler eger erse siler sézik içinde qopmaqđın biz yarat(t)ımız silerni tupraqđın yana oñurğa suwindın.* 242v/3=022/005.

QOP(A)RULDAÇI: *Ar. meḇ 'ūs.* diriltiren.

TİEM 73: *Tağı aydılar erdi ermes ol meger yaqın tirigligimiz. Ermes-miz ewre qopruldaçılar.* 97v/7=006/029.

QOPARILGU: *Ar. ḥaşr.* diriltirme, haşredilme.

⁶ Fahreddin er-Râzî'nin Mefâtiḥu'l-Gayb isimli eserinden alıntılandığı üzere, "Müfessirler, iki peygamber arasında geçen süreye fetret adının verilmesini, insanları ilahi emirlere uygun olarak yaşamaya sevkeden sebeplerin zayıflamasıyla açıklamışlardır (Aktaran Yurdağür, 1995, s.475).

TIEM 73: *Eger aysa sen siler qoparılgı turur siler ölmışde kedin.* 163v/4=011/007, 129v/9=007/187, 213v/2=017/098, 334v/2=038/079, 253r/3=023/100.

QOPARILĞULUK: *Ar. haşr.* dirilmek, haşredilmek.

TIEM 73: *Va‘de kıldı anlar tandılar qoparılmamaqlarını aygıl yoq méniñ İdim haqqı qoparılguluk siler yana uqturulğay siler anı kim kıldınız.* 411r/3=064/007.

QOPARILMAMAQ: diriltmemek.

TIEM 73: *Va‘de kıldı anlar tandılar qoparılmamaqlarını aygıl yoq méniñ İdim haqqı qoparılguluk siler yana uqturulğay siler anı kim kıldınız.* 411r/3=064/007.

QULLUK: (EDPT, 1972, s.620; KB-Dizin, 1979, s.291) *Ar. ‘ibādet.* kulluk, itaat, ibadet.

R.: *Kim kim ‘ārlansa anıñ qulluğındın hem boynağuluk kılsa.* 27/12b1=4:172, 35/58b3=40:60.

TIEM 73: *Ermez kamuğ ol kim kökler içinde taqı yer içinde meger keligli turur Tañrıqa kulluq birle.* 228r/5=019/093, 78v/3=004/172, 444/v4=092/005.

ÖGDİ / ÖGDÜ: (ögdı KB-Dizin, 1979, s.353-354) *Ar. hamd.* hamdetmek, tesbih etmek, hamd.

R.: *Ögdı Teñrike yoq kim üküşrekleri bilmesler.* 30/69a3=16:75.

TIEM 73: *Ögdı aymaqlıq Tañrıqa ajunluğlar idisi.* 154r/1=010/010, 5r/3=002/030, 209v/9=017/052, 411v/3=064/001, 250v/3=023/028.

ÖGÜGLİ: hamdeden.

TIEM 73: *Tevbe kılığlılar tapunuğlılar öğügliler rüze tutuğlılar ...* 150v/7=009/112.

SAKINMAQ: *Ar. taqvā ‘.* takva.

R.: *Dād kılığlar ol yaqınraq sakınmaqqā.* 27/24a3=5:8, 37/15a1=47:17.

SAKNUK: (KB-Dizin, 1979, s.379) *Ar. muttakīn, taqiyy.* takva sahibi, Allah’tan korkan.

R.: *Tañrı saknuqlarınıñ dōstı turur.* 36/98a3=45:19, 25/6a1=3:133, 28/82b2=8:34, 35/11b1=39:57, 31/8a2=19:13.

TIEM 73: *Aydı men sıgnur men Tañrıqa séndin eger erse sen saknuq.* 224r/1=019/018, 134r/9=008/034, 194r/4=015/045, 433r/1=078/031, 331r/7=038/028.

SAKNUQLUK: *Ar. taqvā ‘.* takva, takva sahibi olma, çekinme.

R.: *Arıttı Tañrı köñüllerini saknuqluqqā.* 37/55b1=49:3.

TIEM 73: *Tañrı küşüş turur bütün işlig. Saknuqluq üze.* 30r/9=002/241, 79v/5=005/002, 114v/2=007/026, 445r/7=096/012, 373r/5=047/017.

SAKNUKRAK: *Ar. etkā.* Allah’tan en çok korkan, çekinen.

R.: *Bütünlüğün kerāmetliğrağınız Tañrı üskinde sañnuğrağınız.* 37/64a2=49:13.

TİEM 73: *Çın ağırlıraqınızlar Tañrı üskinde sañnuğrağınız tururlar.* 380r/3=049/013, 388r/7=053/032, 444v/9=092/017.

TANĖAN: *Ar. keffār.* inkar eden, küfre dalan.

R.: *Ol Tañrı köndürmez anı kim [ol] yalğançı tanğan turur.* 34/78b2=39:3.

TİEM 73: *Öğür öldürür-süz Tañrı yolu içinde tağı bir öğür tanğan körerler anlarını ekki anlarça közniğ körmeki.* 39r/3=003/013.

TADRILIĞ: *Ar. Allāh.* yalnız Allah'ın bilgisinde olan.

TİEM 73: *Nelük yığmas olarnı Tañrılığ erenler bilgeler aymaqlarındın yazuğnı yemeklerindin harāmı.* 88r/6=005/063, 74r/9=004/135, 75v/6=004/146, 85v/6=005/044, 205v/6=016/127.

TANĖUÇI: *Ar. keffār.* kafir, inkar eden.

TİEM 73: *Ol İdi turur yarat(t)ı silerni silerde tanğuçı silerde kertgüngüçi, Tañrı anı kim kılur siler körgeñ ol.* 411v/4=064/002.

TANIĞLI: (KB-Dizin, 1979, s.421) *Ar. ceħd, kāfir/īn.* kafir, iman etmeyen, inkar eden.

R.: *Anlar kim erdiler Tañrınıñ āyātlarına tanığlılar.* 35/60b1=40:63.

TİEM 73: *Tañrı köndürmes tanığlı bodunlarını.* 34r/8=002/264, 6r/3=002/041, 26r/8=002/217, 359r/4=043/030, 292r/5=029/054.

TANIĞLIĞ: *Ar. kāfir.* kafir, inkarcı.

TİEM 73: *Ol ol kün bir kün turur düşvār. Tanığlıklar üze āsāñ ermez.* 427v/7=074/010.

TANMAĞ: *Ar. küfr.* inkar etme.

R.: *Tanmaqları birle, aymaqları birle Meryem üze yoğ söz uluğ.* 27/2a1=4:156.

TİEM 73: *Ay yalavaç kağğurtmasun séni anlar kim ewerler tanmağ içinde anlardın kim aydılar kertgündimiz ağızları birle kertgünmedi köñülleri.* 85r/3=005/041, 88r/3=005/061, 142v/4=009/037, 319r/2=035/039, 319r/1=035/039.

TANMAĞLIĞ: *Ar. küfr.* küfr, inkarcılık.

R.: *Kim kim açılsa tanmağlığ birle köküñ anların üze ol öwke Tañrıdın.* 30/89a1=16:106.

TİEM 73: *Kim kim açsa tanmağlığ birle köküñini köñlini anlar üze öfke turur Tañrıdın.* 204r/4=016/106, 140r/7=009/017, 220v/8=018/080, 74v/6=004/137, 335v/3=039/007.

TAPĖAN: *Ar. ‘ābid/īn.* tapan.

R.: *Ayğıl eger erse Tañrıka ‘ayāl men tapğanların evveli men.* 36/70b3=43:81.

TİEM 73: *Çın anlar kim kértgündiler yana anlar cuħūd boldılar niğosaqlar yulduzka tapğanlar ...* 243v/5=022/017.

TAPIĞLI: *Ar. ‘ābid/īn. tapan.*

TIEM 73: ... *tevbe kılığlı urağutlar İdike tapığlılar rüze tutuğlılar ...* 414r/9=066/005, 415r/9=066/012.

TEDRİLİĞ / TEDRİLİK: (*Teñrilik* EDPT, 1972, s.525; *Teñrilik* KB-Dizin, 1979, s.437). *Ar. Allāh. Tanrı için, Allah yolunda, Allah’ın bilgisinde olan.*

R.: *Éw barqđın adrıldılar, Teñrilik.* 30/50a1=16:41.

TIEM 73: *Ol İdi atı birle kim rüzī bérigli yarlıkağlı anda ol Teñrilig. Ol bitig belgüleri ol belgülig.* 266r/9=026/002.

TİRİLMEMEK: *dirilmemek.*

TIEM 73: *Kim ol sakındı yanmamağın. Tirilmemekin yok andağ anıñ İdisi erür anı körügli.* 439v/1=084/015.

TÖRÜTMEK: (KB-Dizin, 1979, s.463-464) *Ar. halk. yaratılış, yaratma.*

R.: *Arturur törütmek içre né kim tilese.* 33/64a2=35:1, 33/32a1=34:7, 36/89b3=45:4, 34/81a2=39:6, 35/77b1=41:11.

TIEM 73: *Biz törüt(t)imiz anlarını törütmek.* 394r/9=056/035, 302v/2=032/007, 389v/4=053/047, 296v/2=030/030, 395r/3=056/062.

TÖRÜTMİŞ: (KB-Dizin, 1979, s.464) *Ar. halk. yaratılmış.*

R: *Ağnatğalar Tañrı törütmişini.* 26/81a3=4:119.

TÖRÜTÜĞ: *Ar. halk. yaratık, mahluk.*

TIEM 73: *Nūh bođunıda keđin arturdı silerke törütüğ içinde artuğ bođ bérmek.* 119r/4=007/069, 317r/6=035/016, 323r/7=036/068, 295r/5=030/027, 289r/7=029/020.

YADLUK: (EDPT, 1972, s.950; KB-Dizin, 1979, s.521; DLT-Dizin, 1986, s.742). *Ar. ‘anet, cunāh, haťi’et, iğm, zenb. suç, günah, insan.*

TIEM 73: *Örtgey-miz silerniñ yañluqlarınıñızni. Munu arturğay-miz eğgülik kılığlıarnı.* 7r/9=002/058, 213r/6=017/095, 213r/3=017/093, 127v/1=007/161, 208r/8=017/031.

YARATIĞ: (EDPT, 1972, s.961) *Ar. halk. yaratılış, yaratı.*

R.: *Ol kimerse kim uzun ‘ömr bérür-miz aña, qoğı ewrer-miz anı yaratığ içinde.* 34/17a3=36:68.

TIEM 73: *Azu kılur mu Tañrıqa ortaqlar yarat(t)ılar mu anıñ yaratığı teg meñzeşdi mü yaratığ anlar üze.* 184v/7=013/016, 189v/5=014/019, 209v/5=017/049, 289r/5=029/019, 294r/3=030/011.

YAZUĞLUĞ / YAZUĞLUK: (EDPT, 1972, s.986; KB-Dizin, 1979, s.535; DLT-Dizin, 1986, s.767) *Ar. ašm, mücrim/īn. günahkar, suçlu.*

R.: *Bütünlünün zaḳḳūm yıḡacı yazuḳluḡlar yémi.* 36/85b2=44:44, 36/91b1=45:7, 29/46b3=9:66, 31/69b3=20:102, 32/12a3=28:17.

TİEM 73: *Aydi né ol işiñizler ay yalavaçlar. Aydılar biz ıdıldımız yazuḳluḡ boḡunlarka.* 194v/2=015/058, 154r/7=010/013, 160r/8=010/075, 431r/7=077/018, 297v/3=030/042,

Taḳı Tañrı sewmez tegme kāfir yalgannı yazuḳluḡnı. 36r/1=002/276.

YAZUḲSUZ: (EDPT, 1972, s.986; KB-Dizin, 1979, s.535; DLT-Dizin, 1986, s.767). günahsız, suçsuz.

TİEM 73: *Aydi öldürdüñ-mü bir etözni arıḡ yazuḳsuz.* 220r/9=018/074, 72r/1=004/112, 394r/5=056/025.

YIḡIḠLI: (KB-Dizin, 1979, s.538) *Ar. munīb.* Allah'a yönelen, inabet eden.

R.: *Körgü hem pend ḳamuḡ yıḡıḡlı ḳulḳa.* 37/70b2=50:8.

3.5.6.2.3. Arapça Kökten Türkçe Ek ile Türemiş Kelimeler

BEREKĀTLİḠ / BEREKETLİḠ: (Ar.+T.): *Ar. mubārek.* bereketli, hayırlı, yüce.

R.: *İndürdümüz kökdin suwnı berekātliḡ.* 37/70b3=50:9, 36/72a2=43:85.

TİEM 73: *Ol kim mekkede turur bereketlig taḳı köni yol 'ālemlarka.* 47r/8=003/096, 346r/2=040/064, 394v/2=055/078.

FĀSIḲLIḲ (Ar.+T.): *Ar. fāsıḳ.* sapkınlık, Allah'ın emirlerini tanımamak, kötülük etmek.

TİEM 73: *Néme yawuz at ol fāsıḳlıḳ imānda keḡin kim tevbe ḳılmasa anlar tururlar anlar küç ḳılıḡlar.* 380v/6=049/011, 379r/5=049/007.

‘İṬĀLIḠ (Ar.+T.): vermek, rahmet vermek.

TİEM 73: *Añar yarlıḳatu tilerler anlarını kim kertgündiler İdimize keñ 'iṭāliḡ sen ḳamuḡ nersede yarlıḳamaḡın biligin yarlıḳaḡıl anlarını.* 341r/5=040/007.

KĀFİRLİḲ (Ar.+T.): *Ar. küfr.* kafirlik, küfür, inkar, hakkı tanımama, Allah'ı bilmeme.

R.: *Kim kim tansa anıñ üze turur kāfirliḳı.* 33/79b2=35:39.

TİEM 73: *Aydılar oḳ kāfirliḳ sözini tandılar boyun bérmişlerinde keḡin uğradılar anar kim bilmediler taḳı kñ tutmadılar meger.* 146v/8=009/074, 54r/9=003/167, 64r/8=004/046, 406r/4=060/010, 379r/5=049/007.

METĀ‘LAN- (Ar.+T.): *Ar. metā‘.* nimetlendirmek.

TİEM 73: *Kertgündiler erdi metā‘landurdımız bir vaḳtḳa tegi.* 328r/9=037/148.

MÜSÜLMĀNLIḲ (Ar.+T.): *Ar. islām.* müslümanlık, islam.

R.: *Ol indenlür müsülmānliḳ tapa yime Tañrı körsetmez köni yolnı.* 38/43b3=61:7.

TIEM 73: *Tükel kıldım siler üze ni‘metimni taķı tapladım silerke müsülmānlıķ dīnini.* 80r/3=005/003, 47r/8=003/095, 32v/6=002/256, 336r/2=039/022, 381v/2=049/017.

Nİ‘METLİĞ / Nİ‘METLİĞ (Ar.+T.): *Ar. ni‘met, belā‘, ne‘mā‘, ne‘īm.* nimet, iyilik, lütuf, ihsan, bahşış (cennet).

TIEM 73: *Taķı kıldılar edgülıkler erür anlarķa ķamuĖ türlüg ni‘metlig būstānlar tüşnek.* 222v/4=018/107, 248r/8=023/011, 394v/9=056/012, 299v/3=031/008,

Çın saknuķlarķa biz sinadımız anlarını neteg kim sinadımız uřtmaķ idileri üskinde ni‘metliğ būstānlar. 422r/3=070/038, 396v/7=056/089, 419v/1=068/034, 251r/8=023/064.

SELĀMATLIĖ / SELĀMETLIĖ (Ar.+T.): *Ar. selām.* selamet, esenlik.

R.: *Selāmetlık méniĖ üze ol kūn kim tuĖrudum.* 31/13a3=19:33, 27/29b2=5:16, 31/8b1=19:15, 31/48a2=20:47.

3.5.6.2.4. Farsça Kökten Türkçe Ek ile Türemiş Kelimeler

NAMĀZSIZLIĖ (Far.+T.): *Ar. ĥayz.* kadınların ay hali, adetli oldukları zaman.

TIEM 73: *Ayturlar saņa namāzsızlık içinde. AyĖıl ol arığsızlık turur.* 27r/3=002/222.

3.5.6.2.5. Soğdca Kökten Türkçe Ek ile Türemiş Kelimeler

TAMULUĞ (Soğ.+T.): (EDPT, 1972, s.506; KB-Dizin, 1979, s.420). *Ar. řadīd.* cehennemlikler, cehennem ehli.

TIEM 73: *Ap yme řa‘ām meğer tamuluklarını iriņi ķanı.* 421v/2=069/036, 427r/5=074/031, 333v/5=038/057.

UşTMAĞÇI (Soğ.+T.): cennet ehli.

TIEM 73: *AyĖıl ol mu yégrek azu meņĖü uştmağçı mu ol kim va‘de kılındı saknuķlarķa.* 262r/7=025/015.

3.5.6.3. Kelime Grupları

3.5.6.3.1. İsim Tamlamaları

3.5.6.3.1.1. Türkçe İsim Tamlamaları

AĖ(İ)R-: (EDPT, 1972, s.66; KB-Dizin, 1979, s.6-7; DLT-Dizin, 1986, s.7) *Ar. şaşl, tařřīl.* açıklamak, ayırmak, engel olunmak.

aĖırmak kūni: *Ar. yevmü‘l-řařl.* hüküm günü, kıyamet günü.

R.: *Bu adırmak küni ol kim erdiniz anıñ birle yalğan tutuğlılar siz.* 34/21a2=37:21.

TIEM 73: *Né kim indürdimiz kulumız üze adırmak küinde ol kün körüşti kawuştı ekki gürüh.* 135r/4=008/041, 431r/5=077/013, 431r/5=077/014, 432v/7=077/038.

ÇIKMAK: çıkış (hayata), diriliş.

çıkmağ küni: *Ar. āhiret.* diriliş günü, ahiret.

TIEM 73: *Ol kün eşitürler İsrāfīl ünini könilik birle ol turur çıkmağ küni.*

KIZĞUT: (EDPT, 1972, s.681; DLT-Dizin, 1986, s.326). ceza, işkence, ibret verici ceza.

kızğut küni: *Ar. kıyāmet.* kıyamet günü.

TIEM 73: *Kutğardımız Şālih yalavaçnı anlarını kim kertgündiler anıñ birle yarlıkamağ birle bizdin kim ol kızğut künidin.* 168v/8=011/066.

KOPMAK: *Ar. haşr, kıyāme t.* ahiret, haşr.

kopmağ kün(i): *Ar. haşr, kıyāmet.* haşredilme günü, diriltirme günü, kıyamet günü.

R.: *Tağrı hükm kıtur siziñ ara kopmağ küinde.* 26/96b2=4:141, 26/53a2=4:87, 26/75a1=4:109, 36/30b1=42:45, 36/97a2=45:17.

TIEM 73: *Bütünlükün kim sınayur silerni Tağrı anıñ birle belgürgey ök silerke kopmağ kün anı kim anıñ içinde adnaşur siler.* 203r/3=016/092, 20r/7=002/174, 158v/8=010/060, 96r/9=006/012, 128r/2=007/167.

Yana siler anda keğin ölügliler.Yana siler kopmağ küinde koparılır siler. 290v/5=029/025, 249v/4=023/016, 294r/4=030/012.

KURULĞAN: (DLT-Dizin, 1986, s.385). kurulan, inşa edilen.

kurulğan ewnüñ ilki: *Ar. beyt.* kabe.

TIEM 73: *Hakıkat üze halk üçün kurulğan ewnüñ ilki ol kim mekkede turur bereketlig tağı köni yol ʿālemlarğa.* 47r/8=003/096.

KÖYÜRGEN: (krş. küyürgen KB-Dizin, 1979, s.305). yakan.

küyürgen ot kını: *Ar. sa ʿīr.* yakan cehennem azabı.

TIEM 73: *... yme bulsa yek oqır anlarını küyürgen ot kınıña.* 300v/8=031/021.

OT: (EDPT, 1972, s.34; KB-Dizin, 1979, s.346-347; DLT-Dizin, 1986, s.444) *Ar. nār.* ateş, cehennem ateşi.

R.: *Korğunlar ol otdın ol kim anutuldı kâfırlarğa.* 25/5a2=3:131, 25/27a2=3:183, 29/13a1=9:17, 35/52a2=40:47, 38/92b1=66:6.

TİEM 73: ... kim ortak koştular Tanrıka ol nerseni kim indürmedi anıñ birle hüccet. Taķı anlarınñ qaytǵu yeri ot. 34v/5=002/266, 40r/9=003/024, 52r/8=003/151, 282r/9=028/029, 237v/8=021/039,

ot eşlerindin. 27/39a2=5:29.

ot idileri: cehennem sakinleri.

R.: Mundaǵuķ sezā boldı idinññ ‘azābı anlar kim tandılar, her-āyine olar ot idileri. 35/25a3=40:6, 34/70a2=38:64.

TİEM 73: Anlar kim tandılar (...) anlar tururlar ot idileri anlar anıñ içinde menǵü qalıǵılur. 5v/9=002/039, 9v/9=002/081, 26r/9=002/217, 411r/9=064/010, 335v/9=039/008.

ot iyeleri: cehennem sakinleri.

TİEM 73: Taķı anlar ot iyeleri. Anlar anıñ içinde menǵüler. 49r/8=003/116, 35v/9=002/275.

otnuñ tamduķı: cehennem yakıtı.

TİEM 73: Haķıķat üze anlar kim tandılar (...) taķı anlar otnuñ tamduķı. 38v/8=003/010.

SAQIŞ: (EDPT, 1972, s.816; KB-Dizin, 1979, s.379-380; DLT-Dizin, 1986, s.484). hesap.

saķış küni: Ar. yevmi’*d-dīn*. kıyamet.

R.: Bütünlükin sėniñ üze ol qarǵıś saķıś küniñe tegi. 30/23b3=15:35.

TİEM 73: Ol kim va‘de qılınur siler çın turur. Saķıś küni bolǵu turur. 383r/2=051/006, 325v/8=037/020, 333v/3=038/053, 269r/6=026/082, 330r/6=038/016.

SAQIŞ: (EDPT, 1972, s.816; KB-Dizin, 1979, s.379-380; DLT-Dizin, 1986, s.484). hesap.

saķıś yanut küni: Ar. āhiret. ahiret.

TİEM 73: Şükr ü sipās öǵdi Tanrıka ajunluǵlarını egtülegen İdi. Rūzī bėrigli yarlıқаǵlı. Erklig saķıś yanut küniñ. Sėni birlep saña tapınur-miz. 1v/3=001/004.

ÜDÜR: (EDPT, 1972, s.188; KB-Dizin, 1979, s.506; DLT-Dizin, 1986, s.713). mağara.

ünür idileri: mağara sakinleri, bir mağarada yıllarca uyuduktan sonra tekrar uyandıkları Kur’an-ı Kerim’de haber verilen arkadaş grubu, ashab-ı kehf⁷.

⁷ “Kehf Suresi’nin 9-26. ayetlerinde bildirildiǵine göre putperest bir kavmin içinde Allah’ın varlıǵına ve birliǵine inanan birkaç genç bu inançlarını açıkça dile getirip putperestliǵe karşı çıkmıś, taşlanarak öldürölmekten veya zorla din deǵıştirmekten kurtulmak için mağaraya sığınmıślardır. Yanlarındaki köpekleriyle birlikte orada derin bir uykuya dalan gençler muhtemelen 309 yıl sonra uyanmıślardır. Bu

TİEM 73: *Azu sézindüñ-mü kim ünür idileri bitig idileri erdiler biziñ belgülerimizde tañ.* 215r/1=018/009.

YANLUK: (EDPT, 1972, s.950; KB-Dizin, 1979, s.521; DLT-Dizin, 1986, s.742). suç, günah, insan.

yanluklar erkligi: *Ar. Rabb, ilāh.* insanların rabbi.

TİEM 73: *Aygıl sığnur men yanluklar idisiñe. Yanluklar erkligiñe.* 450r/6=114/002.

yanluklar idisi: *Ar. Rabb, ilāh.* insanların rabbi.

TİEM 73: *Aygıl sığnur men yanluklar idisiñe. Yanluklar erkligiñe.* 450r/6=114/001, 450r/6=114/003.

YAZUQ: (EDPT, 1972, s.985; KB-Dizin, 1979, s.534-535; DLT-Dizin, 1986, s.767). günah, suç, hata.

yazuq yüki: *Ar. vizr.* günah yükü.

R.: *Her-āyine ol kötrür kıyāmet küinde yazuq yükini.* 31/69b1=20:100.

3.5.6.3.1.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları

ĀDEM (Ar.): Hz. Adem, ilk insan, ilk peygamber.

ādem oğlanı/oğlanları (Ar.+T.): Hz. Adem soyundan gelenler. ademoğulları.

TİEM 73: *Ay Ādem oğlanları kaçan kelse silerke yalawaçlar silerdin keçmişni keleşü kılurlar.* 115v/2=007/035, 128v/3=007/172, 211r/9=017/070, 226r/8=019/058, 323v/8=036/060.

CEZĀ (Ar.): ceza, karşılık.

cezā küni (Ar.+T.): *Ar. yevmü'd-dīn.* hesap günü.

R.: *Ey katıglık bizke bu küin cezā küni turur.* 34/21a2=37:20, 37/84b1=51:12, 37/74b1=38:78.

HALK (Ar.): halk, millet.

halknıñ tirilmeki (Ar.+T.): *Ar. nuşūr.* yeniden diriliş.

R.: *Tirgüzür-miz anıñ birle yerni ölmışde kidin, mundağuk halknıñ tirilmeki.* 33/69b2=35:9.

HAREM (Ar.): kutsal (yer).

hareme yeri (Ar.+T.): *Ar. hareme.* Mekke-i mükerreme.

R.: Ornatmadımız mu olarnı harem yeriñe qorqunsuz. térlür anar kamuğ nerseniñ mñveleri. 32/36b3=28:57.

ĤESĀB / ĤĪSĀB (Ar.): hesap.

ĥisāb küni (Ar.+T.): Ar. yevm-i ĥisāb. hesap günü.

R.: Aydılar: İdimiz, terkletgil bizke ĥisābımıznu ĥisāb künide burun. 34/51b3=38:16, 34/57b1=38:27, 35/38a3=40:27, 34/67a1=38:53.

‘İD (Ar.): bayram.

‘īd küni (Ar.+T.): Ar. yevmü ’z-zīnet. bayram günü, süs günü.

R.: Siziñ va ‘deñiz ‘īd küni turur. 31/52a1=20:59.

ĤIYĀMET (Ar.): kıyamet.

ķiyāmet ķını (Ar.+T.): Ar. ‘azāb. kıyamet azabı.

TIEM 73: Kelgey anlarka tuğmağū kūn ķını ya ‘nī ķiyāmet ķını. 246r/2=022/055.

ķiyāmet kūn/kūñ (Ar.+T.): Ar. ķiyāmet. ahiret günü.

R.: Qorqıtsa sen ķiyāmet kūninde şek yok. 36/3b3=42:7, 27/4a1=4:159, 31/69a3=20:100, 34/94b2=39:24, 28/48b1=7:172.

TIEM 73: Bitig idilerindin meger kertgündiler ök anar ölmezinde öñdün. Ĥiyāmet kūn bolur anlar üze tanuq. 195v/9=016, 25r/7=002/212, 45v/3=003/077, 367v/6=045/026, 434v/3=079/007.

MERVE (Ar.): merve, mekkede bir dağ.

merve tağı (Ar.+T.): merve dağı.

TIEM 73: Bütünlükün şafā tağı merve tağı Tanrı nişānlarındın turur. 18v/4=002/158, 18v/4=002/158.

ŞAFĀ (Ar.): kabeye yakın bir tepe olup hac ve umre yapanlar bu tepe ile merve adlı tepe arasında yedi kez gidip gelirler.

şafā tağı (Ar.+T.): Ar. şafā. safa dağı.

TIEM 73: Bütünlükün şafā tağı merve tağı Tanrı nişānlarındın turur. 18v/4=002/158.

ṬALĀḲ (Ar.): boşama, boşanma.

ṭalāḳ (küni): Ar. talāḳ. kavuşma, kıyamet (günü).

R.: Qoğı ıdır Qur ānnı fermānındın kimnüñ üze tilese qullarındın qorqıtuğū üçün ṭalāḳ kūninde. 35/31a2=40:15.

ṬŪR (Ar.): Sîna yarımadasında Allah’ın tecelli ve Hz. Musa ile tekellüm ettiğı dağ.

ṭūr tağı (Ar.+T.): Ar. ṭūr. tur dağı.

TIEM 73: Ṭūr tağı haqqı bile ant. 385r/5=052/001.

3.5.6.3.1.3. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları

SARĀY (Far.): diyar, yurt, ev.

sarāy soḡı (Far.+T.): *Ar. āḥiret. ahiret.*

TIEM 73: *Rūzī bérdimiz anlarḡa (...) anlar tururlar anlarḡa sarāy soḡı.*
185v/2=013/022.

3.5.6.3.1.4. Türkçe + Farsça Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları

SAḲNUḲ: (KB-Dizin, 1979, s.379). takva sahibi, Allah'tan korkan.

saḡnuḡlar sarāy (T.+Far.): *Ar. dārü 'l-muttaḡñ.* takva sahiplerinin meskeni.

TIEM 73: *Keḡinki sarāy yégrek ol néme körklüḡ saḡnuḡlar sarāy.* 197v/9=016/030.

saḡnuḡluk sarāy (T.+Far.): *Ar. dārü 'l-muttaḡñ.* takva sahiplerinin meskeni.

R.: *Kiḡinki sarāy eḡgürek, néme körklüḡ ol saḡnuḡluk sarāy.* 30/43a1=16:30.

3.5.6.3.1.5. Soḡdca + Türkçe Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları

TAMU (Soḡ.) krş. tamuḡ: (EDPT, 1972, s.503; KB-Dizin, 1979, s.420; DLT-Dizin, 1986, s.569). *Ar. cehennem. cehennem.*

tamu boḡunları (Soḡ.+T.): cehennem sakinleri.

TIEM 73: *Saḡu keldiler yazuḡlarıḡa yıraklık bolsun tamu boḡunlarıḡa.*
416r/5=067/011.

tamu idileri (Soḡ.+T.): cehennem sakinleri.

TIEM 73: *...tandılar İdileriḡe (...) Anlar tururlar tamu idileri. Anlar anıḡ içinde meḡḡü ḡalıḡlılar.* 183v/5=013/005, 402v/2=058/017.

tamu ḡını (Soḡ.+T.): *Ar. 'azāb. cehennem azabı.*

TIEM 73: *Yme anlarḡa kim tandılar İdileriḡke tamu ḡını neme yawuz yanıḡ.*
416v/8=067/006, 416v/8=067/005, 362v/7=043/074, 386r/2=052/027.

tamu otı: *Ar. cehennem. cehennem ateḡi.*

TIEM 73: *Ol kūn atlurlar tamu otına atılmaḡ.* 385r/8=052/013.

TAMUḡ (Soḡ.) krş. tamu: (EDPT, 1972, s.504; KB-Dizin, 1979, s.420). *Ar. cehennem, caḡḡm, nār, sa 'ir. cehennem.*

tamuḡ boḡunları (Soḡ.+T.): cehennem sakinleri.

TIEM 73: *Anlar kim ḡatıḡlanurlar biziḡ belḡüermiz içinde 'āciz ḡalıḡlılar sanurlar anlar turur tamuḡ boḡunları.* 246v/3=022/051.

tamuḡ eşleri (Soḡ.+T.): cehennem sakinleri.

R.: *Anlar kim tandılar hem yalganka tuttılar biziñ belgülerimizni, bu ögür tamuğ eşleri ol.* 27/25a2=5:10, 33/67a3=35:6.

tamuğnuñ katıg otı (Soğ.+T.): *Ar. cehennem.* cehennem ateşi, azabı.

R.: *Yarlıkağıl anlarını kim yandılar taķı uğtılar séniñ yolına, küdezgil olarnı tamuğnuñ katıg otındın.* 35/26b2=40:7.

tamuğ yolu (Soğ.+T.): *Ar. cehennem.* cehennem yolu.

R.: *Taņırda adınka köndürüñ olarnı tamuğ yolu tapa.* 34/22a1=37:23.

tamuğ idileri (Soğ.+T.): cehennem ehli.

R.: *Anlar kim (...) tamuğ idileri cāvidāneler anıñ içinde, néme yawuz yaņgu yer.* 38/71a3=64:10, 34/84a2=39:8, 38/12a1=58:17.

TİEM 73: *Anlar kim tandılar taķı yalganka tut(t)ıılar biziñ belgülerimizni anlar tururlar tamuğ idileri.* 81r/9=005/010, 90v/9=005/086, 116v/6=007/044, 117r/7=007/050, 151r/2=009/113.

tamuğ kıını (Soğ.+T.): *Ar. ‘azāb.* cehennem azabı.

R.: *Bütünlükin yazuqlıqlar tamuğ kıını içinde cāvidāneler.* 36/68b1=43:74, 36/88a2=44:56, 33/35a2=34:12.

TİEM 73: *Ol silerke tatıñlar anı tañıqlılarka ot kıını yā tamuğ kıını.* 133r/6=008/014, 439r/5=085/010, 403v/3=059/003, 266v/2=025/065, 341r/7=040/007.

tamuğ otı (Soğ.+T.): *Ar. cehennem.* cehennem ateşi.

R.: *Añar turur tamuğ otı, ölmez anıñ içinde hem tirilmez.* 33/77a3=35:36, 29/26a3=9:35, 29/45a1=9:63, 29/58b2=9:81.

TİEM 73: *Üç urdı Taņrı ekki yüzlüg erenlerke ekki yüzlüg tişilerke tañıqlılarka tamuğ otını meñgü kalıqlılar anıñ içinde.* 145v/9=009/068, 145r/9=009/063, 147v/4=009/081, 425r/3=072/023, 446r/6=098/006.

UÇMAH (Soğ.) krş. uçmañ, uşmañ: (krş. *uçmak* EDPT, 1972, s.27; krş. *uçmak* KB-Dizin, 1979, s.487; krş. *uçmak* DLT-Dizin, 1986, s.682). cennet.

uçmañ kızları (Soğ.+T.): huri.

R.: *Bütünlükin uşmañ boğnı bu küñ meşgüllük içre uçmañ kızları birle.* 34/13b1=36:55.

3.5.6.3.1.6. Türkçe + Soğdca + Türkçe Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları

KÉDİNKİ: (*kédinki* EDPT, 1972, s.705) *Ar. āhiret.* ahiret.

kédinki ajun kıını (T.+Soğ.+T.): *Ar. ‘azāb.* ahiret azabı.

TİEM 73: *Kim haddin aşsa takı kertgünmese İdisi belgüleriñe ya ‘nī Muhammedke. Kéđinki ajun kıñı katıgrak keç kalığlırak. 234v/8=020/127.*

3.5.6.3.2. Sıfat Tamlamaları

3.5.6.3.2.1. Türkçe Sıfat Tamlamaları

AĞIRLIĞ: (EDPT, 1972, s.93; KB-Dizin, 1979, s.9-10; DLT-Dizin, 1986, s.10) miktar, ağır, yüklü, değerli, kıymetli, kutsal, mübarek.

ağır(lıg) ay(lar): *Ar. eşhuru’l-hurūm.* haram aylar (savaşılması yasak olan aylar; zilkade, zilhicce, muharrem, recep aylarıdır).⁸

TİEM 73: *Kaçan keçse ağır aylar öldürünler ortak katığlılarını kayda bulsa siler olarnı. 139r/2=009/005, 23r/4=002/194, 23r/4=002/194, 79v/1=005/002, 92r/8=005/097.*

ağırlıg ew: *Ar. beytü’l-harām.* Kâbe.

TİEM 73: *Ap uğrağlılar ağırlıg ewke tilerler artuğluknı. 79v/2=005/002, 191r/6=014/037, 92r/8=005/097.*

ARIĞ: (EDPT, 1972, s.213-214; KB-Dizin, 1979, s.22-23; DLT-Dizin, 1986, s.32) *Ar. tayyib/āt.* arı, pak, temiz ve iyi olan, hoş giden, helal, temiz, saf, günahsız.

arıg yer: kutsal toprak, mukaddes yer.

R.: *Ey boğnum, kirinler yerke arıg yerke ol kim bitidi Tağrı. 27/34a3=5:21.*

BİTGEN: *Ar. mü ‘min/ün, imān.* iman eden.

bitgen künçuy: *Ar. mü ‘minet, mü ‘mināt.* iman eden kadın.

R.: *Eger talāk kılsa sizni tegşürgey angar cüftler yahşı sizdin boyun suğanlar, bitgen künçuyar. 38/91b3=66:5.*

BOY(U)N: (EDPT, 1972, s.386; KB-Dizin, 1979, s.104-105; DLT-Dizin, 1986, s.105). boyun.

boyun bérmiş eren: *Ar. muslim/īn.* müslüman erkek.

R.: *Boyun bérmiş erenler, boyun bérmiş künçuyar. 33/3b2=33:35.*

boyun bérmiş künçuy: *Ar. muslimet / muslimāt.* müslüman kadın.

R.: *Boyun bérmiş erenler, boyun bérmiş künçuyar. 33/3b2=33:35.*

boyun suğan ... künçuy: *Ar. muslimet / muslimāt.* müslüman kadın.

⁸ “Kur’an’da, gökler ve yeryüzü yaratıldığı zaman Allah katında ayların sayısının on iki ve bunlardan dördünün haram ay olduğu açıklanıp insanların o aylar içinde Allah’ın koyduğu yasağı çiğneyerek kendilerine zulmetmemeleri istenmiş (et-Tevbe 9/36), ayrıca haram ayda savaşmanın büyük günah olduğu (el-Bakara 2/217), bu aya karşı saygısızlık edilmemesi gerektiği (el-Mâide 5/2) ve saygıya layık bir mabed olan Kabe ile birlikte haram ayın da insanların iyiliği için bir sebep kılındığı (el-Mâide 5/97) belirtilmiştir” (Algül, 1997, s.105).

R.: *Yahşı sizdin boyun suğanlar, bitgenler, namāz kılğanlar ... yüzi açuq künçuyar hem kızlar.* 38/91b3=66:5.

ÇOĞLUĞ: (EDPT, 1972, s.412). alevli.

çoğluğ ot: *Ar. sa'īr.* cehennem ateşi.

TİEM 73: *Qoparur-miz anlarını kıyāmet kün yüzleri üze karağular ağınlar sağırlar. Yanğu yerleri tamuğ ol. Neçe kim öçse otı arturğay-miz anlarğa çoğluğ otnı.* 213v/1=017/097.

EDĞÜ: (EDPT, 1972, s.51; KB-Dizin, 1979, s.139-142; DLT-Dizin, 1986, s.168). iyi kişi, salih insan, hayırlı insan.

edgü atlar: esma-yı hüsna.

TİEM 73: *Aygıl okınlar Tanrını azu okınlar rüzī bérigli. Adını kayusu kim okısa siler anar turur edgü atlar.* 214r/8=017/110.

EKKİ: (**krş.** *iki/ikki, ékki* EDPT, 1972, s.100-101; **krş.** *iki* KB-Dizin, 1979, s.190-191; **krş.** *iki/ikki* DLT-Dizin, 1986, s.228, 229). sayı adı, iki.

ekki yüzlüg: *Ar. munāfık/īn.* münafık, iki yüzlü.

TİEM 73: *Çın ekki yüzlügler aldaşurlar Tanrı dostları birle ol aldamaq yanutı bérür anlarğa.* 75r/8=004/142, 75v/4=004/145, 136r/2=008/049, 306v/3=033/024, 376v/1=048/006.

ekki yüzlüg eren: *Ar. munāfık/īn.* münafık erkek.

TİEM 73: *Ekki yüzlüg erenler ekki yüzlüg tişiler emerileri emeridin. fermānlarlar münker işdin yıgarlar bildükmiş işni tutarlar eliglerini koğtılar Tanrını kođa bérdi olarnı.* 145v/6=009/067, 145v/9=009/068, 397r/5=057/013, 311v/4=033/073.

ekki yüzlüglüg/yüzlüglük: münafıklık.

TİEM 73: *Körmez mü sen anlarğa kim ekki yüzlüglüg kıldılar ayurlar қаdaşlarıña anlar kim tandılar.* 404v/1=059/011,

ekki yüzlüglükün 149r/4=009/097, 149v/4=009/101, 147r/4=009/077.

ekki yüzlüg tişi: *Ar. munāfık/at.* münafık kadın.

TİEM 73: *Üç urdı Tanrı ekki yüzlüg erenlerke ekki yüzlüg tişilerke tanığlılarkğa tamuğ otını meñü qalığlılar anıñ içinde.* 145v/9=009/068, 145v/6=009/067, 397r/5=057/013, 311v/3=033/073, 376v/1=048/006.

İKİ: (EDPT, 1972, s.101; KB-Dizin, 1979, s.190-191; DLT-Dizin, 1986, s.228). iki.

iki yüzlüg: *Ar. munāfık/īn.* iki yüzlü, münafık.

R.: *Müjde bérgil iki yüzlüglerke anlarğa kın açtığlı.* 26/94a3=4:138, 26/32b1=4:61.

iki yüzlüg urağut: *Ar. munāfık/at.* münafık kadın.

R.: *Va‘de kıldı Tanrı iki yüzlüglerke, iki yüzlüg urağutlarka, kâfirlerka tamuğ otını.* 29/48a1=9:68, 29/47a1=9:67, 33/27a2=33:73, 37/29b1=48:6.

iki yüzlük: *Ar. nifāk.* iki yüzlülük, münafıklık.

R.: *Sonlattı olarka iki yüzlükni köñülleri içinde.* 29/55b1=9:77.

ƘATIĞ: (EDPT, 1972, s.597; KB-Dizin, 1979, s.227; DLT-Dizin, 1986, s.279). katı, sert, haşın, çetin, şiddetli, elim, korkunç.

ƙatığ ot: *Ar. ‘azāb.* azap, azap ateşi, şiddetli ateş.

R.: *Küdezgil olarnı tamuğnuñ ƙatığ otındın.* 35/26b3=40:7.

KÉDİNKİ / KİDİNKİ: (*kédinki* EDPT, 1972, s.705) *Ar. āhiret.* ahiret.

kédinki/kiğinki kün: *Ar. āhiret.* ahiret.

R.: *Anlar kim kirtgünmesler kiğinki künke.* 30/58b1=16:60.

TIEM 73: *Kim kertgündi erse Tanrıka kédinki künke kıldı edğü ƙorƙunç yoƙ anlar üze ap yme anlar ƙađğurmazlar.* 89r/4=005/069, 3r/1=002/008, 8r/4=002/062, 406v/4=060/006, 413v/2=065/002.

kédinki orun: *Ar. āhiret.* ahiret.

TIEM 73: *Anlar turur anlar satğın aldılar yakınraƙ tiriglikni kédinki orun birle yünğütölmes anlardın ƙın ap yme anlar yārī bérilmesler.* 10a4=002/086.

KÉRTGÜNMIŞ / KİRTGÜNMIŞ: *Ar. mü ‘min/īn.* inanmış, iman etmiş.

kértgünmiş/kirtgünmiş eren: *Ar. mü ‘min/īn.* mümin erkek.

R.: *Kirtgünmiş erenler, kirtgünmiş ƙunçuyar.* 33/3b3=33:35.

TIEM 73: *Bilgil ol turur yoƙ İdi meger Tanrı yarlıƙatu ƙolğul yazuƙuñni kértgünmiş erenlerni kértgünmiş tişilerke, Tanrı bilür yanışıñızlarnı orunuñızlarnı.* 373r/8=047/019, 397r/2=057/012.

kértgünmiş ƙul: *Ar. mü ‘min/īn.* iman etmiş kul.

TIEM 73: *Esenlik mūsā üze hārūn üze (...) Ol ekkegüke kértgünmiş ƙullarımızdın.* 328v/2=037/122, 275v/2=027/015.

kértgünmiş/kirtgünmiş ƙunçuy: *Ar. mü ‘minet.* mümin kadın.

R.: *Kirtgünmiş erenler, kirtgünmiş ƙunçuyar.* 33/3b3=33:35.

TIEM 73: *Anlar kim āzārlaturlar kértgünügli erenlerni kértgünmiş ƙunçuyarlarnı nerse yazuƙ ƙılmadıñ kötürdiler öƙ yalğan söz yme belgölüg yazuƙ.* 310v/3=033/058, 308v/3=033/049, 406r/2=060/010.

kértgünmiş tişi: *Ar. mü ‘minet.* iman etmiş kadın.

TIEM 73: *Bilgi ol turur yok İdi meger Tañrı yarlıkatu qolğul yazuqunı kértgünmiş erenlerni kértgünmiş tişilerke, Tañrı bilür yanışıqlarnı orunuqlarnı.* 373r/8=047/019, 307v/9=033/036, 307v/4=033/035, 397r/2=057/012.

kértgünmiş urağut: *Ar. mü 'minet.* iman etmiş kadın.

TIEM 73: ... *kértgünmiş urağutlar tanıqlı urağutlar tevbe kılıqlı urağutlar İdike tapıqlılar rüze tutuqlılar yüzi açuql urağutlar yme ewi kızlar.* 414r/9=066/005, 407v/2=060/012, 308r/5=033/050.

KÉRTGÜNÜGLİ / KİRTGÜNÜGLİ / KÉRTÜNÜGLİ: *Ar. mü 'min/în, mü 'min/ün.* mümin, iman etmiş.

kértgünügli eren: *Ar. mü 'min/în.* iman eden erkek.

TIEM 73: *Kértgünügli erenler kértgünügli qunçuyar emerileri dost emerike.* 146r/=009/071, 310v/2=033/058, 255r/2=024/012, 311v/5=033/073.

kértgünügli qunçuy: *Ar. mü 'minet.* iman eden kadın.

TIEM 73: *Kértgünügli erenler kértgünügli qunçuyar emerileri dost emerike.* 146r/=009/071.

kértgünügli tişi: *Ar. mü 'minet.* iman eden kadın.

TIEM 73: ... *kértgünügli erenler kértgünügli tişiler özleri birle edğülig aydılar bu yalğan turur belğülig.* 255r/2=024/012, 311v/5=033/073, 257v/4=024/031.

KOPAR- / KOPUR-: (*kopur-* EDPT, 1972, s.586; *kopur* KB-Dizin, 1979, s.271; *kopur-* DLT-Dizin, 1986, s.345) *Ar. haşr.* diriltmek, haşretmek.

qoparğı kün: *Ar. haşr, kıyāmet.* toplanma günü, haşredilme günü, kıyamet günü.

TIEM 73: *Kıyāmet künike tegi bu turur qoparğı kün velākin siler bilmes erdiqlizler.* 298v/7=030/056.

KÖRKLÜG: (EDPT, 1972, s.743; KB-Dizin, 1979, s.285; DLT-Dizin, 1986, s.363). iyi, güzel, gösterişli.

körklüg at(lar): esma-yı hüsnā.

R.: *Ol Tañrıqa körklüg atlar.* 28/53a2=7:180, 38/32b1=59:24, 31/38a1=20:8.

TIEM 73: *Tañrı yok Tañrı meger. Ol añar turur körklüg atlar.* 228v/7=020/008, 405v/4=059/024,

körklüg edğü atlar 129r/9=007/180.

KÖRKSÜZ: (EDPT, 1972, s.743; KB-Dizin, 1979, s.285). çirkin.

körksüz yazuql: *Ar. fāhişet.* utanç verici günah, hayasızlık.

R.: *Anlar kim sıyardın tururlar yazukun uluğlarında hem körksüz yazuklardın.* 36/25b2=42:37.

KÖYÜR- / KÜYÜR- / KÜYDÜR- krş. küjür-, köytür-: (*küjür-* EDPT, 1972, s.733; *küyür* KB-Dizin, 1979, s.305; *köyür-*, *köytür-* DLT-Dizin, 1986, s.369). yakmak.

köyürgen/küyürgen ot: Ar. *sa'îr*. cehennem ateşi, azgın ateş.

R.: *Tağrı yarattı kâfirlerni, anuttı olarka köyürgen ot.* 33/23b2=33:64.

TİEM 73: *Kim kértgünmese Tağrıka tağı yalavaçıña biz anut(t)umuz tanığlılarka küyürgen otı.* 376r/7=048/013, 438r/9=084/012.

köyrür ot: Ar. *sa'îr*. yakıcı ateş.

R.: *Biz anuttımız kâfirlerka köyrür ot.* 37/35a1=48:13.

küydürgen kıın: Ar. *‘azāb*. cehennem azabı, yakan azap.

TİEM 73: *Bitir küdezür-miz anı kim aydılar öldürdüklerini yalavaçlarını yarağsızlıkını ayur-miz tatınlar küydürgen kıını.* 55v/8=003/181, 136r/5=008/050.

küyer ot: Ar. *sa'îr*. yakıcı ateş.

TİEM 73: *Zīnhār ol küyer ot turur. Küyürgen turur endāmlarını.* 421r/8=070/015.

küyürgen kıın: Ar. *‘azāb*. cehennem azabı, yakan azap.

TİEM 73: *Taturğay-miz kıyāmet kün küyürgen kıını.* 312r/1=034/012, 242r/4=022/009.

küyürgey ot: Ar. *sa'îr*. cehennem ateşi, yakan ateş.

TİEM 73: *Terk küyürgey otka yawlaq yalınlıg.* 450v/4=111/003.

ORTAK krş. ortak: (*ortuk* EDPT, 1972, s.205; *ortuk* KB-Dizin, 1979, s.346; DLT-Dizin, 1986, s.442). ortak.

ortak katıglı er: Ar. *müşrik/în*. ortak koşan erkek.

TİEM 73: *Zinā kılguçılar tişilenmez meger zinā kılguçı tişini yā azu ortak katıglı urağutnı zinā kılıglı tişi tişilenmez anı meger zinā kılıglı erni azu ortak katıglı er harām kılındı ol kértgünüglilerke.* 254r/7=024/003.

ortak katıglı eren: Ar. *müşrik/în*. ortak koşan erkek.

TİEM 73: *Kértgünmiş küñ yégrek turur ortak katıglı tişidin neçe yme hoş kelse silerke. Yana kişiligke bérmen ortak katıglı erenlerke anlar kértgüingince.* 26v/9=002/221, 311v/4=033/073, 376v/1=048/006.

ortak katıglı kuncuy: Ar. *müşrikat / müşrikāt*. ortak koşan kadın.

R.: *Ortak katıglı kuncuylarını tevbe bérür Tağrı.* 33/27a3=33:73, 33/27a3=33:73.

ortak katıglı tişi: Ar. *müşrikat / müşrikāt*. ortak koşan kadın.

TIEM 73: *Kértgünmiş küñ yégrek turur ortak qatıqlı tışidin neçe yme hoş kelse silerke. Yana kişilikke bérmen ortak qatıqlı erenlerke anlar kértgüginginçe.* 26v/9=002/221, 26v/8=002/221, 311v/4=033/073, 376v/1=048/006.

ortak qatıqlı urağut: *Ar. müşrikat / müşrikāt.* ortak koşan kadın.

TIEM 73: *Zinā kılğuçılar tışilenmez meger zinā kılğuçı tışini yā azu ortak qatıqlı urağutnı zinā kılıqlı tışi tışilenmez anı meger zinā kılıqlı erni azu ortak qatıqlı er harām kılındı ol kértgünüglilerke.* 254r/7=024/003.

ortak kılıqlı eren: *Ar. müşrik/īn.* ortak koşan erkek.

R.: *Kınayur üçün iki yüzlüglerni, iki yüzlüg urağutlarını, ortak kılıqlı erenler, ortak kılıqlı urağutlar.* 37/29b2=48:6.

ortak kılıqlı urağut: *Ar. müşrikat / müşrikāt.* ortak koşan kadın.

R.: *Kınayur üçün iki yüzlüglerni, iki yüzlüg urağutlarını, ortak kılıqlı erenler, ortak kılıqlı urağutlar.* 37/29b2=48:6.

TANIĞLI: (KB-Dizin, 1979, s.421) *Ar. ceħd, kāfir/īn.* kafir, iman etmeyen, inkar eden.

tanıqlı urağut: *Ar. kāfirat.* inkar eden kadın.

TIEM 73: *... kértgünmiş urağutlar tanıqlı urağutlar tevbe kılıqlı urağutlar İdike tapıqlılar rûze tutuqlılar yüzi açuq urağutlar yme ewi kızlar.* 414r/9=066/005.

TÖRT: (KB-Dizin, 1979, s.462; DLT-Dizin, 1986, s.646). sayı adı, dört.

tört ağırlıq⁹: *Ar. eşhuru'l-hurum.* haram aylar, savaşın haram kabul edildiği dört kutsal ay (zilkade, zilhicce, muharrem, recep).

TIEM 73: *Anlardin tört ağırlıq. Ol üstüvārdın küç kılmanlar anlar içinde özünizlerke.* 142v/2=009/036.

ULUĞ: (EDPT, 1972, s.136; KB-Dizin, 1979, s.493-494; DLT-Dizin, 1986, s.691). büyük, ulu, yüce.

uluğ kün: *Ar. yevmi'l-kıyāmet.* kıyamet günü.

R.: *Térer sizni uluğ kün tuta kim sézig yok.* 36/103a1=45:26.

TIEM 73: *Vāy ol kişilerke tandılar kelgü yerde ol uluğ künde.* 225r/4=019/037, 229r/3=020/015, 96v/5=006/015, 118v/1=007/059, 154v/3=010/015.

uluğ yaqlıq: *Ar. kebāret.* büyük günah.

TIEM 73: *Yme anlarını öltürmek erür uluğ yaqlıq.* 208r/8=017/031.

⁹ “Kur’an’da, gökler ve yeryüzü yaratıldığı zaman Allah katında ayların sayısının on iki ve bunlardan dördünün haram ay olduğu açıklanıp insanların o aylar içinde Allah’ın koyduğu yasağı çiğneyerek kendilerine zulmetmemeleri istenmiş (et-Tevbe 9/36), ayrıca haram ayda savaşmanın büyük günah olduğu (el-Bakara 2/217), bu aya karşı saygısızlık edilmemesi gerektiği (el-Mâide 5/2) ve saygıya layık bir mabed olan Kabe ile birlikte haram ayın da insanların iyiliği için bir sebep kılındığı (el-Mâide 5/97) belirtilmiştir” (Algül, 1997, s.105).

uluğ yazuq: *Ar. kebîret.* büyük günah.

R.: *Eger sıyardın tursa siz uluğ yazuqlardın andın kim yığlur siz.* 26/8b3=4:31.

TİEM 73: *Yemenler olarnıñ tawarlarını silerniñ tawarlarıñız birle. Ol erür yazuq uluğ.* 58r/3=004/002.

YADSIZ: usulsüz.

yaqsız iş: *Ar. harām.* haram.

TİEM 73: *Fermānlayur anlarğa edgülikni yıgar anlarını taplamağı yaqsız işdin helāl kılur anlarğa arıqlarını.* 126v/5=007/157.

YARLIĞ: (EDPT, 1972, s.966, 967; KB-Dizin, 1979, s.526; DLT-Dizin, 1986, s.750). izin, müsaade, hüküm, emir, buyruk.

yarlıqsız iş: *Ar. fışk.* Allah'ın buyruğına uymayan iş.

R.: *Ol kim boğuzlansa burhānlar üze kim ülüşse sizler oklar birle ol yarlıqsız iş.* 27/16b2=5:3.

YARUQ: (EDPT, 1972, s.962; KB-Dizin, 1979, s.527-528; DLT-Dizin, 1986, s.754). görünür kılıcı, göz açıcı.

yaruk yol: *Ar. minhāc.* şariat.

R.: *Qamuğқа kıldımız sizdin yaruk yol hem çerāğ.* 25/53b3=5:48.

TİEM 73: *Tegmeke kıldımız silerde yaruk yol yoruk.* 86v/1=005/048.

3.5.6.3.2.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları

HÂŞ (Ar.): ihlasa erdirilmiş.

hâş yalavaç (Ar.+T.): *Ar. resūlen, nebiyyen.* resul nebi.

R.: *Yād kılğıl bitig içinde Mūsānı, ol erdi qatıqsız erür hâş yalavaç.* 31/20a2=19:51, 31/21a2=19:54.

QIYĀMET (Ar.): kıyamet.

qıyāmet ... ya' nī qopmaq (Ar.+T.): *Ar. qıyāmet.* kıyamet.

R.: *Hıç asığ kılmaız sizke yağıqlarınıñız yime oğlanlarıñız qıyāmet küninde ya' nī qopmaq küninde.* 38/36a2=60:3.

MÜ'MİN (Ar.): mümin.

mü'min eren (Ar.+T.): *Ar. mü'min/în.* mümin erkek.

R.: *Tevbe bérür Tañrı mü'min erenler üze, mü'min hatunlar üze.* 33/27b1=33:73.

TİEM 73: *Eger bolsa mü'min erenler mü'min tişiler bilmegey erdiñizler anlarını öldürgey erdiñizler anlarını.* 378v/3=048/025, 424v/7=071/028, 439r/5=085/010.

mü'min hatun (Ar.+T.): *Ar. mü'minet / mü'mināt. mümin kadın.*

R.: *Tevbe bérür Tañrı mü'min erenler üze, mü'min hatunlar üze. 33/27b1=33:73.*

TIEM 73: *Bütünlükün anlar kim küyürdiler mü'min erenlerni mü'min hatunlarını. 439r/5=085/010.*

mü'min kul (Ar.+T.): *Ar. mü'min/īn. mümin kul.*

TIEM 73: *Biz mundağok yanut bérür-miz edgülüg kılığlılarka. Ol mü'min kullarımızdın. 327v/3=037/081.*

mü'min tişi (Ar.+T.): *Ar. mü'minet / mü'mināt. mümine.*

TIEM 73: *Kigürgü üçün mü'minlerni mü'mine tişilerni büstānlarka aqar anıñ altınındın arıqlar. 375r/8=048/005, 378v/3=048/025.*

mü'min urağut (Ar.+T.): *Ar. mü'minet / mü'mināt. mümine.*

R.: *Va'de kıldı Tañrı mü'minlerka, mü'min urağutlarka. 29/52a1=9:72, 29/50b3=9:71.*

mü'min ya'nī bitigli (Ar.+T.): *Ar. mü'min/īn. iman eden.*

R.: *Bütünlükün anıñ içinde belgü mü'minler ya'nī bitiglilerke. 32/45a3=29:44.*

MÜ'MİNE (Ar.): mümine.

mü'mine tişi (Ar.+T.): *Ar. mü'minet / mü'mināt. mümine.*

TIEM 73: *İdime yarlıkağıl méni atam anamnı kim kirse ewümke kertgünüp mü'min erenlerni mü'mine tişilerni arturmağıl küç kılığlılarka meger helākliklar. 424v/7=071/028.*

mü'mine urağut (Ar.+T.): *Ar. mü'minet / mü'mināt. mümine.*

R.: *Nikāh kılmağka āzād mü'mine urağutlarını. 26/4a2=4:25.*

TIEM 73: *Üd urdı Tañrı mü'minlerka mü'mine urağutlarka. 146v/3=009/072.*

TEVBE (Ar.): tövbe.

tevbe kılğan (...) künçuy (Ar.+T.): *Ar. tā'ibet / tā'ibāt. tövbe eden kadın.*

R.: *tevbe kılğanlar, tapuğanlar, rüze tutğanlar, yüzi açuq künçuyar hem kızlar. 38/92a1=66:5.*

tevbe kılığlı urağut (Ar.+T.): *Ar. tā'ibe t / tā'ibāt. tövbe eden kadın.*

TIEM 73: *... kértgünmiş urağutlar tanığlı urağutlar tevbe kılığlı urağutlar İdike tapığlılar rüze tutuğlılar yüzi açuq urağutlar yme ewi kızlar. 414r/9=066/005.*

3.5.6.3.2.3. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları

HOŞ (Far.): güzel, iyi.

hoş yer (Far.+T.): *Ar. cennet. cennet.*

TIEM 73: *Süçig yer ya 'nī hoş yer çıkar anıñ otları idisi yarlığı birle. Ol kim artadı çıkmaz meger terslikin.* 118r/6=007/058.

3.5.6.3.2.4. Türkçe + Arapça Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları

AĞIRLIĞ: (EDPT, 1972, s.93; KB-Dizin, 1979, s.9-10; DLT-Dizin, 1986, s.10) miktar, ağır, yüklü, değerli, kıymetli, kutsal, mübarek.

ağırlık mescid (T.+Ar.): *Ar. mescidü'l-ḥarām.* Kabe.

TIEM 73: *Arıñ Tanrı ol kim tünle eleti kılını bir tünle ağırlık mesciddin yırakrak mezigitke.* 206r/1=017/001.

EDGÜ: (EDPT, 1972, s.51; KB-Dizin, 1979, s.139-142; DLT-Dizin, 1986, s.168). iyi kişi, salih insan, hayırlı insan.

edgü körklüg va' de (T.+T.+Ar.): *Ar. ḥüsnā.* en güzel vaad, cennet.

R.: *Ḳamuğka va' de kıldı Tanrı edgü körklüg va' de.* 26/64a1=28:14.

KÉDİNKİ: (*kédinki* EDPT, 1972, s.705) *Ar. āḥiret.* ahiret.

kédinki vaqt (T.+Ar.): *Ar. āḥiret.* ahiret zamanı.

TIEM 73: *Aydımız anda keğin Tanrı kılı oğlanını amruluñlar yerde kaçan kelse kédinki vaqt keltürgey-miz silerni katık kırmak.* 214r/2=017/104, 206v/1=017/007.

KÉRTGÜNMIŞ: *Ar. mü 'min/īn.* inanmış, iman etmiş.

kértgünmiş mü 'mīn (T.+Ar.): *Ar. mü 'min/īn.* iman etmiş mümin.

TIEM 73: *Yok kim sézindiñizler yanmağay tep yalavaç kertgünmiş mü 'mīnler ewleriñe herğiz bezeldi ol köñülleriñiz içinde sézindiñizler esiz yawuz séziñç...* 376r/4=048/012.

ḲOPMAḲ: *Ar. ḥaşr, kıyāmet.* ahiret, haşr.

ḳopmak ya' nī kıyāmet (T.+Ar.): *Ar. kıyāmet.* kıyamet.

R.: *Yer ḳamuğ anıñ mülki içinde ḳopmak küñinde ya 'nī kıyāmet.* 35/15b2=39:67.

YAZUḲLUĞ: (EDPT, 1972, s.986; KB-Dizin, 1979, s.535; DLT-Dizin, 1986, s.767). günahkar, suçlu.

yazuḳluğ ya' nī kāfir (T.+Ar.): *Ar. mücrim/ün.* günahkar, kafir.

R.: *Belgürtse yarağlıñı yok yoğun kılsa yarağısıñı neçeme taplamasa yazuḳluğlar ya 'nī kāfirler.* 28/68a2=8:8.

YUNĞU: (*krş. yunğuk* EDPT, 1972, s.949). yıkanma, temizlenme.

yunğu ḥāl (T.+Ar.): *Ar. cunub.* cünup.

TIEM 73: *Eger erse siler yunğu ḥāl üze arınıñlar.* 80v/7=005/006.

3.5.6.3.2.5. Türkçe + Farsça Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları

AĞIRLIĞ: (EDPT, 1972, s.93; KB-Dizin, 1979, s.9-10; DLT-Dizin, 1986, s.10). kutsal, mübarek.

ağırlıg mezgit (T.+Far.): *Ar. mescidü'l-ḥarām.* Kabe.

R.: *Olar yüz ewrerler/yıgarlar ağırlıg mezgitdin.* 28/82b1=8:34.

TİEM 73: *Ol yerdin çıktın ewürgil yüzüñni ağırlıg mezgit tapa.* 17v/7=002/149, 17v/9=002/150, 22v/9=002/191, 243r/8=022/025, 378v/2=048/025.

ağırlıg mekke mezgiti 17r/5=002/144.

ağırlıg rūzī (T.+Far.): bol rızık, tükenmez rızık (bedir savaşına katılan müslümanlar için); *ağırlıg rūzī* sıfatı ile müjdelenmişlerdir).¹⁰

TİEM 73: *Ḳatıglandılar Tanrı yolu içinde (...) anlarḳa örtmek ağırlıg rūzī.* 131v/8=008/004, 138r/8=008/074, 256r/6=024/026, 306r/6=033/031, 311r/5=034/004.

BELGÜLÜĞ: (EDPT, 1972, s.341; KB-Dizin, 1979, s.74; DLT-Dizin, 1986, s.82). belli, görünen, bilinen, apaçık, delil, hüccet, açık delil, nişan, ibret.

belgölüg nişan (T.+Far.): *Ar. beyyinet / beyyināt.* apaçık mucize, açık delil.

R.: *Méniñ İdim Tanrı bütünliğin keldürdi sizke nişanların belgölüg.* 35/39a1=40:28, 37/11b2=47:14, 35/62a2=40:66, 38/43a2=61:6, 38/68a3=64:6.

EDĞÜ: (EDPT, 1972, s.51; KB-Dizin, 1979, s.139-142; DLT-Dizin, 1986, s.168). iyi kişi, salih insan, hayırlı insan.

eđgülük būstān (T.+Far.): *Ar. cennet.* cennet.

TİEM 73: *Eđgülük būstānları ol kim va‘de kıldımız İdi ḳullarına örtüglüg. Ol erür anıñ va‘desi keldeçi ol.* 226v/3=019/061.

ÉRİNÇ / İRİNÇ: (EDPT, 1972, s.234; DLT-Dizin, 1986, s.190) *Ar. ni‘met.* nimet, iyi yaşayış, nimet içinde geçiniş, nimet, bolluk.

érinç būstān (T.+Far.): *Ar. cennet.* nimeti bol cennet.

TİEM 73: *Eger kim bitig idileri kértgünseler erdi ḳorḳsalar erdi töker erdimiz anlardın esizlikni kigürgemiz anlarını érinç būstānlarına.* 88v/4=005/065.

KÉDİNKİ: (*kédinki* EDPT, 1972, s.705) *Ar. āḥiret.* ahiret.

kédinki/kidinki sarāy (T.+Far.): *Ar. dārü'l-āḥiret.* ahiret, ahiret mekanı.

R.: *Kidinki sarāy eğgürek néme körklüg ol saḳnuḳluḳ sarāyı.* 30/42b3=16:30.

¹⁰ Kök, 2004, s.240.

TIEM 73: *Anlarkā kim eḡgūlūk kıldılar bu yakın tiriglik içinde eḡgūlūk. Kédinki sarāy yégrek ol néme körklüg saḡnuḡlar sarāyı.* 197v/9=016/030, 11v/4=002/094, 98r/4=006/032, 306r/2=033/029, 294r/8=030/016.

SOD: (EDPT, 1972, s.832; KB-Dizin, 1979, s.401; DLT-Dizin, 1986, s.529). son, ard, arka, akıbet, sonra.

soḡ sarāy (T.+Far.): *Ar. āḡiret.* ahiret.

R.: *Kim kim ḡaddın keḡse taḡı kirtḡünmese İḡisi niḡānlarıḡa soḡ sarāy kını ḡatıḡrak hem bāḡīrak.* 31/92b1=20:127, 28/45a1=7:169, 29/29b2=9:38.

TIEM 73: *Ol sarāy kédinki sarāy kılur-miz anı anlarkā tilemezler yūḡseklıkni yer içinde ap yme artuḡluḡnı soḡ sarāy saḡnuḡlar<ḡa>.* 287r/5=028/083, 283r/4=028/037.

TUR-: (EDPT, 1972, s.529-530; KB-Dizin, 1979, s.466-469; DLT-Dizin, 1986, s.653-654). durmak, kalkmak, ayakta durmak.

turḡu būstān (T.+Far.): *Ar. cennāt-ı ‘adn.* Adn cenneti.

R.: *Turḡu arıḡ éwler turḡu būstānları içinde hem ḡoḡnūdluḡ Tanrıdın.* 29/52a3=9:72, 30/43a2=16:31, 34/66a2=38:50, 38/46b3=61:12.

ÜRÜKLÜK: yerleşme, sükunet bulma.

ürüklük būstān (T.+Far.): *Ar. cennet.* cennet.

TIEM 73: *Ürüklük būstānları kirürler aḡa yörir anıḡ altınındın arıḡlar anlarkā anıḡ içinde negü tileseleler.* 197v/9=016/031, 217r/5=018/031.

3.5.6.3.2.6. Türkçe + Sanskritçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları

KÉDİNKİ: (*kédinki* EDPT, 1972, s.705) *Ar. āḡiret.* ahiret.

kédinki muyan (T.+Sans.): ahiret mükafatı.

TIEM 73: *Kédinki muyan yégrek turur anlarkā kim kertḡündiler saḡnuḡluḡ kılur erdiler.* 178r/4=012/057.

3.5.6.3.2.7. Türkçe + Soğdca Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları

KÉDİNKİ: (*kédinki* EDPT, 1972, s.705) *Ar. āḡiret.* ahiret.

kédinki ajun (T.+Soğ.): *Ar. āḡiret.* ahiret.

TIEM 73: *Ayḡıl dünyānıḡ az turur kédinki ajun yégrekrek turur aḡar kim ḡorḡsa küḡ ḡılınmaḡay siler ayada uḡmıḡ kirḡe.* 67v/2=004/077, 128r/8=007/169, 207v/3=017/021, 388v/7=079/025, 434r/1=079/025.

TUR-: (EDPT, 1972, s.529-530; KB-Dizin, 1979, s.466-469; DLT-Dizin, 1986, s.653-654). durmak, kalkmak, ayakta durmak.

turğu uştmah (T.+Soğ.): *Ar. cennāt-ı ‘adn.* Adn cenneti.

R.: *Turğu uştmahlar ol kim va‘de kıldı Tanrı kullarına.* 31/24a1=19:61, 35/27a1=40:8.

ULAŞU: devamlı, sürekli, ebediyen.

ulaşu turğu uştmah (T.+Soğ.): *Ar. cennāt-ı ‘adn.* ‘Adn cenneti.

R.: *Ulaşu turğu uştmahlar akar astınıda arıklar.* 31/58b2=20:76.

YELİN-: kor ateşli olmak.

yelinigli tamuğ (T.+Soğ.): *Ar. sa‘ır.* kor ateşli cehennem.

R.: *Taturğay-miz anar ol yelinigli tamuğ kınıdın.* 33/35a2=34:12.

3.5.6.3.2.8. Arapça + Türkçe + Soğdca Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları

ĞAYY (Ar.): cehennemde bir vadi.

ğayy athğ tamuğ (Ar.+T.+Soğ.): *Ar. ğayy.* cehennemde bir vadi.

R.: *Kiğin tüşerler yā körgeyler ğayy athğ tamuğka.* 31/23b1=19:59.

3.5.6.3.3. Birleşik Fiiller

3.5.6.3.3.1. İsim + Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Türkçe Birleşik Fiiller

ARİĞ: (EDPT, 1972, s.213-214; KB-Dizin, 1979, s.22-23; DLT-Dizin, 1986, s.32) *Ar. tayyib/āt.* arı, pak, temiz ve iyi olan, hoş giden, helal, temiz, saf, günahsız.

arığ ay-: *Ar. tesbīh.* tesbih etmek.

R.: *Arığ ayur anar ol kim kökler içinde azu yer içinde.* 38/32b2=59:24.

arığ bér-: *Ar. helāl.* lütufta bulunmak (temiz rızık vermek).

TİEM 73: *Bérđi silerke arığlardın bolğay kim siler sipās ötegey siler.* 133v/6=008/026.

arığ bol-: *Ar. helāl.* helal olmak.

TİEM 73: *Yana arığ bolmışlar kertgünügli kunçuylardın yana arığlar yavaşlar anlardın kim bérildiler bitigni silerde öñdün.* 80v/1=005/005.

ARTUĞ: (EDPT, 1972, s.204; KB-Dizin, 1979, s.26; DLT-Dizin, 1986, s.39) *Ar. ziyādet.* fazla, ziyade.

artuğ kat-: *Ar. işrāk.* Allah’a ortak koşmak.

R.: *Kim kim artuğ katsa Tanrıka çın-ok yalğan koştı uluğ yazuqnı.* 26/23b2=4:48.

artuğ kıl-: *Ar. işrāk.* Allah’a ortak koşmak.

R.: *Bitinler Tanrıka, artuğ kılmanlar aña nerseni.* 26/13b1=4:36.

BARI: (KB-Dizin, 1979, s.59). bütün, tamamı.

barı ört-: *Ar. ğufrān.* bütün günahları bağışlamak.

R.: *İdimiz barımızı örtmese bolur men ziyānlıqlardın.* 28/27a2=7:149.

BERK: (EDPT, 1972, s.361; KB-Dizin, 1979, s.75; DLT-Dizin, 1986, s.84). hikmetli, sağlam.

berk tut-: *Ar. ĩmān.* inanmak, iman etmek.

R.: *Eger berk tutmasanız méni sıyar boluñ méndin.* 36/79b3=44:21.

BOY(U)N: (EDPT, 1972, s.386; KB-Dizin, 1979, s.104-105; DLT-Dizin, 1986, s.105). boyun.

boyun bér-: *Ar. iṭāʿat.* itaat etmek, teslim olmak, boyun eğmek, müslüman olmak.

R.: *Ol kim siziñ ara turur, boyun bérinler Tanrıka.* 28/64b2=8:1, 26/12a2=4:34, 30/74b2=16:81.

TİEM 73: *Anlar kim aydılar qarındaşlarıña taķı oturdılar eger boyun bérseles erdi bizke öldürmegeyler erdi.* 54v/2=003/168, 62v/7=004/034, 64r/7=004/046, 423v/4=071/003, 425v/5=072/001.

boyun su-/sü-: (EDPT, 1972, s.782) *Ar. islām, iṭāʿat, teslīm.* itaat etmek, boyun eğmek, teslim olmak, (islamiyeti) kabul etmek.

R.: *Aydılar küfr kelimesini tandılar boyun sumışlarında kiñin.* 29/53b2=9:74, 27/50b2=5:44, 37/37b1=48:16, 33/26a2=33:71, 37/64b3=49:14.

TİEM 73: *Ançada kim aydı anar idisi boyun sügil. Aydı boyun südüm ajunluğlar idisindin.* 15v/4=002/131, 39v/7=003/019, 46r/7=003/083, 412v/2=064/012, 431v/1=076/024.

boyun sür-: *Ar. islām, iṭāʿat, teslīm.* boyun eğmek, itaat etmek, müslüman olmak.

TİEM 73: *Boyun sürmek yme edgü söz kaçan belgürse iş eger çın aysalar erdi Tanrıka bolğay erdi yégrek anlarķa.* 374v/3=047/021.

BUYRUK: (EDPT, 1972, s.387) buyruk, emir.

buyrukđın çık-: *Ar. fısk, fucūr.* itaatsizlik etmek, isyankar olmak.

TİEM 73: *Kim yüz çewürse andın soñ pes anlar anlar buyrukđın çıkğanlar.* 46r/6=003/082, 48v/7=003/110, 37r/4=002/282.

EDĞÜ: (EDPT, 1972, s.51; KB-Dizin, 1979, s.139-142; DLT-Dizin, 1986, s.168). iyi kişi, salih insan, hayırlı insan.

edgü bağışlayı kol-: *şefāʿat.* güzel şefaet etmek.

TIEM 73: *Kim yazuk keçrü bağışlayu kolsa edgü bağışlayu kolmak bolgay anja ülüş andın.* 68r/9=004/085.

edgü kıl-: *Ar. menn, ihsān.* ıslah etmek, iyilik etmek.

TIEM 73: *Aygıl edgü kılmak anlarka yégrek. Eger kılıssa siler olarnıñ birle қадаşıңызлар. Таңrı билir artaqlıq kılığlı edgülük kılığlıdın.* 26v/6=002/220, 3r/4=002/011, 89r/4=005/069, 372v/6=047/002, 388r/4=053/031.

ÉRİNÇ / İRİNÇ: (EDPT, 1972, s.234; érinç DLT-Dizin, 1986, s.190) nimet, iyi yaşayış, nimet içinde geçiniş, nimet, bolluk.

érinç bér-: *Ar. ni ‘met.* nimet vermek, lütufta bulunmak.

TIEM 73: *Kim yarlıg tutsa Tañrınıñ yalavaçnıñ anlar anlarnıñ birle kim érinç bérdi Tañrı anlar üze yalavaçlardın çın sözlüglerdin şehädlerdin edgülerdin.* 66v/3=004/069, 66v/7=004/072, 83r/7=005/023, 226r/7=019/058, 29v/7=002/236.

érinç béril-: *Ar. ni ‘met.* nimet verilmek.

TIEM 73: *Meger az anıñdın kim kutğardımız anlardın udu bardı anlar kim küç kıldılar ol kim erinç bérildiler anıñ içinde erdiler yazukluğlar.* 172v/7=011/116.

érinçlig bér-: *Ar. ni ‘met.* bol nimet vermek.

TIEM 73: *Ümmetler érinçlig bergey-miz anlarka yana teggey anlarka bizdin ağrıtlıg kın.* 167r/7=011/048.

ESENLIK: (EDPT, 1972, s.249; KB-Dizin, 1979, s.159) selam, selamet.

esenlik ay-: *Ar. selām.* selam vermek.

TIEM 73: *Ançada kirdiler anıñ üze aydılar esenlik, aydı bir gürüh tat kişiler.* 266v/1=025/063, 384v/4=051/025.

E/ÉW krş. ev: (EDPT, 1972, s.3; KB-Dizin, 1979, s.163-164; DLT-Dizin, 1986, s.205). ev, mesken.

éw barqđın adırıl-: *Ar. muhāceret.* hicret etmek.

R.: *Anlar kim éw barqđın adırıldılar Teñrilik, anda kıdın kim küç kılındılar.* 30/50a1=16:41.

éw barqđın kesil-: *Ar. muhāceret.* hicret etmek, göç etmek.

R.: *Anlar kim bittiler hem éw barqđın kesildiler.* 29/15a1=9:20, 30/90b2=16:110, 33/12b3=33:50, 38/23b3=59:9.

éw barqđıñ qođ-: *Ar. muhāceret.* hicret etmek.

TIEM 73: *Anlar kim éw barqđıñ qoğtılar Tañrı yolı içinde yana öldürüldiler azu öldiler.* 246r/4=022/058.

EW(İ)R-: (EDPT, 1972, s.14; evür- KB-Dizin, 1979, s.165). döndürmek, çevirmek.

ewre kıparıl-: *Ar. iḥyā* ? yeniden dirilmek.

TİEM 73: *Aydılar kaçan ölse-miz taķı bolsa-miz tuprak taķı süñük-biz mü ewre kıparıl-daķılar miz.* 252r/6=023/082, 325v/6=037/016, 395v/5=056/047.

ewre yan-: *Ar. iḥyā* ? yeniden dirilmek.

TİEM 73: *Sınadımız ok Süleymānnı kemiştimiz anıñ taķtı üze bir tenni yana ewre yandı.* 332v/3=038/034, 356r/7=042/044, 384r/5=051/039.

ewre yandur-: *Ar. iḥyā* ? yeniden diriltmek.

TİEM 73: *Kaçan biz ölse-miz taķı bolsa-miz tuprak ol ewre yandurmak yırak.* 381v/8=050/003, 439r/8=085/013.

ewre yandurul-: *Ar. iḥyā* ? yeniden diriltmek.

TİEM 73: *Neçe kim kılsalar kim çıķmaķları andın ewre yandurulğay içre ayılğay anlarķa tatınlar ol ot kınının anı yalğan tutar erdiñizler.* 302r/9=032/020.

İKİ: (EDPT, 1972, s.101; KB-Dizin, 1979, s.190-191; DLT-Dizin, 1986, s.228). iki.

iki yüzlüğlük kııl-: *Ar. munāfeķ/at.* münafıklık etmek.

R.: *Baķmaz mu sen anlarķa kim iki yüzlüğlük kıldılar.* 38/25a1=59:11.

KÖDÜL: (EDPT, 1972, s.731; KB-Dizin, 1979, s.276-278; DLT-Dizin, 1986, s.361). gönül, kalp, yürek, iç.

köñül ba-: *Ar. tevekkül.* gönül bağlamak, inanmak, tevekkül etmek.

TİEM 73: *Keñrü biliglig İdimiz tegme nerseni bilmeki. Tañrı üze köñül badımız.* 121r/4=007/089.

köñül ur-: *Ar. tevekkül.* tevekkül etmek.

R.: *Kim ol yok anar erkliglik anlar üze kim kirtgündiler yana İdileri üze köñül ururlar.* 30/85b1=16:99, 30/50b3=16:42, 31/74b1=39:38, 36/25a3=42:36, 27/36a1=5:23.

TİEM 73: *Men köñül urdum Tañrı üze ménin İdim silernin İdiñizler.* 167v/8=011/056, 131v/6=008/002, 203v/4=016/099, 413v/3=065/003, 417r/7=067/029.

ĞULLUĞ: (EDPT, 1972, s.620; KB-Dizin, 1979, s.291) kulluk, itaat, ibadet.

ğulluğ kııl-: *Ar. ‘ibādet.* kulluk etmek.

TİEM 73: *Ğaķķat üze Tañrı ménim İdim taķı sizin İdiñiz ğulluğ kıluğ ana.* 43r/7=003/051, 44r/8=003/064, 449v/3=106/003.

MEDĞÜ: (EDPT, 1972, s.769; KB-Dizin, 1979, s.313-314; DLT-Dizin, 1986, s.411). sonsuz, ebedi.

menğü kınını tat-: *Ar. ‘azāb.* ebedi azabı tatmak.

TİEM 73: *Yana ayıldı anlarķa küç kıldılar tatınlar menğü kınını.* 158r/6=010/052.

ORTAĞ: (krş. *ortuk/ortok* EDPT, 1972, s.205; krş. *ortuğ* KB-Dizin, 1979, s.346; DLT-Dizin, 1986, s.442). ortak.

ortak kat-: *Ar. işrāk.* (Tanrıya) ortak koşmak, ortak koşulmak.

R.: *Yana aylur olarka: kayda ma ortak katar erdiñizler Tañrıdın ağındın?* 35/65b1=40:73, 28/59b2=7:191, 28/59b2=7:190, 26/79b2=4:116, 26/23a3=4:48.

ortak katıl-: *Ar. işrāk.* ortak koşulmak.

TIEM 73: *Bütünlükün Tañrı örtmes ortak katılmañnı añar taķı örter anda kudıraķ erse kimni tilese.* 72v/1=004/116.

ortak katiğlı bol-: *Ar. müşrik.* ortak koşan olmak.

TIEM 73: *Köp köni köz tutğıl yüzüñni köp köni müsülmānlıķķa. Bolmağıl oķ ortak katiğlılardın.* 162v/3=010/105, 96v/4=006/014, 139r/7=009/007.

ortak kıl-: *Ar. işrāk.* şirk koşmak.

R.: *Eger ortak kılsa büttüñizler, hūkm ol Tañrıķa.* 35/29b1=40:12,

TIEM 73: *Qıldılar Tañrıķa ortaqlar.* 186v/3=013/033, 105r/2=006/100, 184v/7=013/016, 253v/6=023/092, 342v/5=040/012.

ortak koş-: *Ar. işrāk.* ortak koşmak.

TIEM 73: *Kim ortak koştılar Tañrıķa ol nerseni kim indürmedi anıñ birle hüccet.* 44v/5=003/067, 47r/8=003/095, 44r/8=003/064, 52r/7=003/151, 130r/9=007/191.

ORTAĞLIQ: (krş. *ortukluğ/ortokluğ* EDPT, 1972, s.211; DLT-Dizin, 1986, s.442). ortaklık.

ortaklıq kat-: *Ar. işrāk.* ortak koşmak, isyan etmek.

TIEM 73: *Köni boluñlar Tañrıķa ortaklıq katmañlar añar kim ortak kıtsa Tañrıķa.* 244v/9=022/031, 260v/4=024/055.

ORTUĞ: (EDPT, 1972, s.205; KB-Dizin, 1979, s.346; krş. *ortak* DLT-Dizin, 1986, s.442). ortak.

ortuğ kat-: *Ar. işrāk.* ortak koşmak, isyan etmek.

TIEM 73: *Kim ortuğ katmağay Teñriķe nerse oğrılıq kılmağay.* 407v/2=060/012, 405v/3=059/023.

ORTUĞLUQ: (krş. *ortuğluğ* EDPT, 1972, s.211). ortaklık etmek.

ortuğluq ur-: *Ar. işrāk.* ortaklık etmek, aşırı gitmek.

TIEM 73: *Ol kim ortuğluq urdı biziñķe üküş üze kertgünmiş kullardın.* 275v/1=027/015.

OT: (EDPT, 1972, s.34; KB-Dizin, 1979, s.346-347; DLT-Dizin, 1986, s.444) *Ar. nār.* ateş, cehennem ateşi.

ot kın(n)ı (tat-): *Ar. ‘azāb.* cehennem azabı, cehennem azabını tatmak.

R.: *Ol tatınlar anı, bütününün kâfirlerka ot kını.* 28/71b2=8:14, 34/56b2=34:42, 38/19a2=59:3,

TIEM 73: *Ol silerke tatınlar anı tanığlılarka ot kını yâ tamuğ kını.* 133r/6=008/014, 242v/3=022/004, 386v/3=052/018, 315v/2=034/042, 303v/1=032/020.

otka kir-: cehenneme girmek.

TIEM 73: *Yana biz bilgenrek-miz anlarını kim anlar onların başıarak {erür} erürler otkı kirmekke yaraşıarak.* 227r/4=019/070, 424v/3=071/025, 415r/4=066/010.

SAKNUK: (KB-Dizin, 1979, s.379). *Ar. muttakîh, taqıyy.* takva sahibi, Allah'tan korkan.

saknuq kıl-: *Ar. ittikā* ? Allah'tan korkmak, gūnahtan çekinmek.

TIEM 73: *Yana kutğargay-miz anlarını kim saknuq kıldılar.* 227r/5=019/072, 6r/4=002/041, 24v/2=002/203, 74r/3=004/131.

SAKNUKLUK: *Ar. takvā* ? takva, takva sahibi olma, çekinme.

saknuqluk kıl-: *Ar. ittikā* ? gūnahtan kaçınmak, çekinmek.

R.: *Ayıldı anlarka kim saknuqluk kıldılar.* 30/42b1=16:30.

TIEM 73: *Kim silerde öndün erdiler bolğay kim siler saknuqluk kılğay siler.* 4r/2=002/021, 8r/7=002/063, 22v/5=002/189, 306r/7=033/032, 339r/7=039/061.

TANIĞLI: (KB-Dizin, 1979, s.421). *Ar. ceħd, kâfir/în.* kafir, iman etmeyen, inkar eden.

tanığlı bol-: *Ar. ceħd.* inkar edenlerden olmak.

R.: *Boldılar biziñ nişānlarımızka tanığlılar.* 35/81a3=41:15.

tanığlı er-: *Ar. ceħd.* inkar etmek.

R.: *Erdiler āyātlarımızka tanığlılar.* 35/89a1=41:28.

UWUT: (EDPT, 1972, s.6-7; KB-Dizin, 1979, s.500; DLT-Dizin, 1986, s.704). haya, utanma, edep, edep yeri.

uwut küdez-: kötülükleri örtmek, günahları affetmek.

TIEM 73: *Meryem 'imrān kıızı ol kim küdezdi anıñ uwut üfürdimiz anıñ içinde.* 415r/8=066/012.

YARATIĞ: (EDPT, 1972, s.961) *Ar. halk.* yaratılış, yaratı.

yaratıgıñı törüt-: *Ar. ihyā* ? (yeniden) hayat vermek.

TIEM 73: *Aygıl Tanrı ilki törütür yaratıgıñı yana yandurur kayudın yalğan sözler siler.* 156v/6=010/034, 153r/7=010/004.

YARLIĞ: (EDPT, 1972, s.966, 967; KB-Dizin, 1979, s.526; DLT-Dizin, 1986, s.750-751). izin, müsaade, hüküm, emir, buyruk.

yarlıg ıd-: Ar. *ihā* ? vahy. vahyetmek, vahiy göndermek, vahiy gönderilmek, vahiy.

R.: *Ol kim yarlıg ıdtımız saña bitigdin.* 33/76a2=35:31, 35/78a3=41:12, 36/7b3=42:13, 36/3a3=42:7, 36/34b3=42:51,

yarlıg ıdmağ 36/34b1=42:51.

TİEM 73: *Biz yarlıg ıdtımız saña neteg kim yarlıg ıdtımız Nūh peygāMBERKA takı yalavaçlarğa.* 77r/9=004/163, 77v/1=004/163, 77v/1=004/163, 357r/3=042/052, 315r/5=034/050.

yarlıg ıdıl-: Ar. *ihā* ? vahiy gönderilmek.

R.: *yarlıg ıdlur* 35/74b2=41:6, 30/51a1=16:43, 35/14b1=39:65, 36/55a2=43:43, 34/71b2=38:70, 31/39b1=20:13.

TİEM 73: *Okıgıl anı kim yarlıg ıdıldı saña bitigdin adağın tutgıl ...* 291r/8=029/045, 96v/9=006/019, 99v/5=006/050, 352r/8=042/003, 369v/2=046/009.

yarlıg in-: Ar. *ihā* ? vahiy göndermek.

TİEM 73: *İne <turur> yarlıg anlar ara bilmekinizler üçün kim Tanrı tegme nerse üze uğan ol bütünlükün Tanrı kapsamış tegme nerseni biligin.* 414v/6=065/012.

yarlıg keç-: Ar. *ihā* ? vahiy göndermek, ilim göndermek.

TİEM 73: *Eger yarlıg keçmeki bolmasa İdiñdin atalmış vaqtğa tegi keçmiş bolğay erdi anlar ara.* 354v/2=042/014.

yarlıg kel-: Ar. *ihā* ? vahiy gelmek.

TİEM 73: *Keldi Tanrı yarlıgı ewdürmenler anı.* 196r/1=016/001, 111v/6=006/158, 169v/1=011/076, 169r/2=011/082, 171r/4=011/094, ... *keltürğinçe Tanrı yarlıgını* 141r/4=009/024.

yarlıg tegür-: Ar. *ihā* ? vahyolunmak.

R.: *Bütünlükün uđar men ol kim yarlıg tegrür maña İğimdin.* 28/62a3=7:203.

yarlıg tut-: emir ve vahiyleri tutmak.

TİEM 73: *Aygıl andıkmanlar yarlıg tutmağ bildükmiş, bütünlükün Tanrı bilgen turur anı kim kılur siler.* 259r/7=024/053, 307v/1=033/033, 374v/9=047/026, 377v/7=048/017, 412v/7=064/016.

YAZUĞ: (EDPT, 1972, s.985; KB-Dizin, 1979, s.534-535; DLT-Dizin, 1986, s.767) günah, suç, hata.

yazuğ keçür-: Ar. *ma ʿziret.* bağış, af, şefaat.

R.: *Yazuğ keçürmek İdiñizke bolğay kim sağıngaylar.* 28/41a2=7:164.

TİEM 73: *Aygıl Tanrıka yazuk keçürmek yumkı, anar turur kökler erkligligi tağı yerniñ yana anıñ tapa yandurulur siler.* 338v/8=039/044, 301r/8=032/004.

yazuk keçrü kıl-: *Ar. ma'ziret.* affetmek, bağışlamak.

TİEM 73: *Qorğunlar ol kündin (...) yazuk keçrü kılmaq alınmaz andın teñ tuş ap yme anlar yārī bérilmezler.* 6v/2=002/048, 117v/5=007/053.

yazuk keçrü qol-: *Ar. ma'ziret.* bağışlamak, aracılık etmek.

TİEM 73: *Yok anar Tanrıda adın dost iş erkligi tağı yazuk keçrü qoldaçı.* 101v/4=006/070, 104r/8=006/094, 117v/5=007/053, 154v/7=010/018, 228r/1=019/087.

yazuk kıl-: *Ar. icrām.* günah işlemek.

R.: *Sorulmaz sizler andın kim yazuk kıldımız.* 33/45b1=34:25.

TİEM 73: *Öç aldımız anlardın kim yazuk kıldılar, erür vācib biziñ üze kertgünüglilerke yārī bérme.* 297r/2=030/047, 107v/1=006/124, 166r/4=011/035, 363r/8=044/022, 388r/9=053/038.

yazuk ört-: *Ar. gufrān.* günahı bağışlamak.

R.: *Sen biziñ erkligimiz sen örte bérgil yazukumuznı.* 28/32a2=7:155.

TİEM 73: *Yanut bérme üçün anlarka kim kértgündiler kıldılar edgülügler anlar tururlar anlarka yazuk örtmeklig ağırlıg rūzī.* 311r/5=034/004.

yazuk tök-: *Ar. hiṭṭat.* günahlardan arınmak.

R.: *Aytınlar: yazuklarımıznı töke bérgil kiriñ kapuğka yüknü.* 28/38b2=7:161.

yazuk yarlıqa-: *Ar. şefā'at.* şefaet etmek.

TİEM 73: *Yazuk yarlıkağlı tevbe bezerlegli katıg kınlıg artuqluq idisi.* 341v/6=040/003.

yazuk yüd-: mecazen günaha girmek.

TİEM 73: *Eger şükr ötese siler taplar silerni yazuk yüdmes hıç yazuk yüdügli adın kişi yükini.* 335v/4=039/007, 335v/4=039/007.

3.5.6.3.3.2. Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller

BEREKĀT / BEREKET (Ar.): bereket.

berekāt bér- (Ar.+T.): *Ar. mubāraket.* mübarek eylemek.

R.: *Berekāt bérdimiz anıñ üze hem İshāq üze.* 34/32b3=37:113.

berekāt/bereket kıl- (Ar.+T.): *Ar. mubāraket.* bereket vermek, bereketlendirmek.

R.: *Kendler ara ol kim berekāt kıldımız anıñ içre éller.* 33/38b2=34:18.

TIEM 73: *Qutgardımız anı lūtnı ol yerke kim bereket kıldımız anıñ içinde kamuğ ciḥānka.* 239v/2=021/071, 313v/2=034/018, 328v/1=037/113, 348r/8=041/010.

BEREKĀTLİĞ / BEREKETLİĞ: (Ar.+T.): *Ar. mubārek.* bereketli, hayırlı, yüce.

berekātlıḡ kıl- (Ar.+T.): *Ar. mubāraket.* bereketli kılmak.

R.: *Yerniñ kün tuḡsuḡları yerniñ kün batsıḡ yerleri ol kim berekātliḡ kıldımız anıñ içinde.* 28/17b2=7:137.

DĪN (Ar.): din.

dīn tut- (Ar.+T.): *Ar. dīn.* bir dine inanmak.

R.: *Dīn tutmazlar ḥaḡ dīnni anlardın kim bérildiler bitigni.* 29/21b3=9:29.

FARĪZA (Ar.): farz, dinen yapılması farz olan.

farīza kıl- (Ar.+T.): *Ar. farz.* farz kılmak.

R.: Bütünlükin bildimiz ol kim *farīza kıldımız olar üze cüftleri içre.* 33/13b1=33:50.

TIEM 73: *Bildimiz ök anı kim farīza kıldımız anlar üze cüftleri içinde.* 307r/7=033/038, 308r/7=033/050.

ĠAZĀT (Ar.): Allah yolunda savaş, cihad.

ġazāt kıl- (Ar.+T.): *Ar. mücāhedet.* Allah yolunda savaşmak, cihad etmek.

TIEM 73: *Eger siler ġazāt kılu ménim yolumda tileyü ménim ḥoşnūdluḡumnu.* 405v/9=060/001, 53r/7=003/156.

ḤALĀL / ḤELĀL (Ar.): dinen yasak olmayan, kullanılması şer'an caiz olan.

ḥalāl/ḥelāl bol- (Ar.+T.): *Ar. ḥelāl.* helal olmak, caiz olmak, şer'an bir yasak olmamak.

TIEM 73: *Ḥalāl bolmas saña tişiler anda kedin.* 309v/4=033/052, 363v/3=044/002, 406r/4=060/010, 443v/2=090/002, 28r/1=002/229.

ḥalāl/ḥelāl kıl- (Ar.+T.): *Ar. ḥelāl.* helal olmak, caiz olmak, şer'an bir yasak olmamak.

R.: *Ḥelāl kıldımız saña cüftleriñni.* 33/11b3=33:50, 26/2b1=4:24, 29/28a3=9:37, 28/34a2=7:157, 38/88b2=66:1.

TIEM 73: *Ay yalavaç biz ḥalāl kıldımız saña cüftleriñni* 308r/3=033/050, 308r/4=033/050, 414v/9=066/001.

Taḡı ḥelāl kıldı Tanrı satıḡnı taḡı ḥarām kıldı ribānı. 35v/7=002/275, 43r/5=003/050, 79r/9=005/001, 131v/2=008, 142v/6=009/037.

ḥalāl tut- (Ar.+T.): *Ar. ḥelāl.* helal olmak, caiz olmak, şer'an bir yasak olmamak.

TİEM 73: *Silerke anıñ içinde asıǵlar atalmıǵ waqtqa tegi yana halāl tutmaǵı anıñ ewke tegi āzād kılınmıǵ. 244r/3=022/033.*

Keniktürmek artuqluǵ ol tanmaǵ içre azdurur anıñ birle anlarını kim tandılar helāl tutarlar anı bir yıl harām kılurlar anı bir yıl. 142v/5=009/037.

helāl er- (Ar.+T.): Ar. *helāl*. helal olmak.

R.: *Helāl ermez saña uraǵutlar. 33/15a1-2=33:52.*

helālqa çıq- (Ar.+T.): Ar. *helāl*. ihramdan çıkmak.

TİEM 73: *Kaçan helālqa çıksa siler ötrü awlañlar. 79v/3=005/002.*

helāl kılın- (Ar.+T.): Ar. *ihlāl*. helal kılınmak.

R.: *Olar üze arıǵlar helāl kılındı. 27/4b1=4:160, 27/18a1=5:4.*

TİEM 73: *Helāl kılındı silerke tegme rüze tüni kawuǵmaǵ uraǵutlarıñızqa anlar keğim ol silerke siler keğim anlarqa. 22r/3=002/187, 77r/4=004/160, 79r/8=005/001, 80r/8=005/005, 92r/7=005/096.*

ĤARĀM (Ar.): haram.

harām kıl- (Ar.+T.): Ar. *tahrīm*. haram etmek, yasaklamak.

R.: *Žulm birle anlardın kim cuhūd boldılar, harām kıldımız olar üze. 28/34a3=7:157, 38/88b1=66:1, 29/28b2-3=9:37, 32/2a1=27:91, 30/95b2=16:118.*

TİEM 73: *Çinoǵ harām kıldı siler üze özi ölmıǵni aǵar qannı toǵuz etini ol nekni kim urun kılındı anıñ birle Tañrı adnaǵıqa. 20r/3=002/173, 35v/7=002/275, 47r/5=003/093, 281v/5=028/012, 414v/9=066/001.*

harām kılın-: Ar. *harām*. haram kılınmak.

TİEM 73: *Harām kılındı siler üze anañızlar qızlarıñız... 60v/9=004/023, 43r/6=003/050, 83v/2=005/026, 109v/4=006/143, 109r/1=006/138.*

harām ye- (Ar.+T.): Ar. *harām*. haram yemek.

TİEM 73: *Körgey sen üküǵ anlardın ewerler yazuǵ içinde teñde keçmek içinde yemekleri harām ... 88r/5=005/062.*

harāmni ye- (Ar.+T.): Ar. *harām*. haram yemek.

TİEM 73: *Nelük yıǵmas olarnı Tañrılıǵ erenler bilgeler aymaǵlarındın yazuǵni yemeklerindin harāmni. 88r/7=005/063, 85r/9=005/042.*

ĤATĀ (Ar.): hata, yanlışlık.

haṭā kıl- (Ar.+T.): Ar. *haṭā* ? yanılmak, günah işlemek.

TİEM 73: *İdimiz tutmaǵıl bizni eger unutsa-miz yā haṭā kılsa-miz. 37v/7=002/286.*

ĤESĀB / ĤİSĀB (Ar.): hesap.

hesāb/ḥisāb kıl- (Ar.+T.): Ar. *muḥāsebet*. hesaba çekmek.

R.: *Neçe uluşdın, boynağuluk kıldı İdi fermânından, anıñ yalavaçı fermânından, hisāb kıldımız anar katıñ hisāb.* 38/84b1=65:8.

TIEM 73: *hesāb kılğay-miz siler birle ay ādemīler periler.* 392r/2=055/031.

Taķı eger açsañız anı kim tenleriñiz içinde. Yā örtseñiz anı hisāb kılğay sizni anıñ birle Tağrı. 37v/1=002/284.

İLHĀM (Ar.): Allah tarafından insanın gönlüne bir şey doğdurulma, peygamberlerin kalbine gelen ilahi düşünceler, gönüle doğan şey.

ilhām bér- (Ar.+T.): Ar. *ilhā* ? ilham vermek.

TIEM 73: *Külçirer küler anıñ sözindin aydı İdime ilhām bérğil maña yā beklegil meni şükr ötemekimke séniñ ni ‘metiñe.* 275v/7=027/019.

İMĀN (Ar.): iman, inanma, inanç, İslam dinini kabul etmek.

īmān béril- (Ar.+T.): Ar. *īmān*. iman verilmek, hidayete erdirilmek.

TIEM 73: *Aydı anlar kim bérildi bilig īmān dirīg kıldıñızlar Tağrı bitigi içinde kıyāmet künike tegi.* 298v/6=030/056.

īmān ketür- (Ar.+T.): Ar. *īmān*. inanmak, iman etmek.

TIEM 73: *Ay anlar kim īmān ketürdiler fusūs tutmasunlar bir gürüh bir gürühdin bolğay kim bolmaqları edğürek.* 380v/3=049/011.

KĀFİR (Ar.): kafir, hakkı tanımayan, Allah'ın varlığına ve birliğine inanmayan, küfreden.

kāfir bol- (Ar.+T.): Ar. *küfr*. kafir olmak, iman etmemek, inkar etmek.

R.: *Yana tuttum anlarını kim kāfir boldılar, neçük bolğay meniñ kınım.* 33/74a2=35:26, 38/48b2=61:14.

TIEM 73: *Hakıķāt üze anlar kim kāfir boldılar bitmişlerindin soğra andın soğ boldılar küfr yanındın kabül kılnmağay tevbeleri.* 46v/8=003/090, 46v/3=003/086, 47r/1=003/091, 68v/6=004/089, 68v/6=004/089.

kāfir kıl- (Ar.+T.): Ar. *küfr*. hakkı tanımama, Allah'ı bilmeme.

TIEM 73: *Öldürüldi kişiler ya ‘nī ‘utebe né kāfir kıldı anı.* 435r/1=080/017.

KAŻĀ (Ar.): kaza, hüküm.

każā kıl- (Ar.+T.): Ar. *każā* ? takdir etmek, Allah tarafından takdir olunan şeylerin vukua gelmesi.

TIEM 73: *Ol Tağrı atı birle kim bed-bahtlıķnı ‘adli birle każa kıldı.* 163r/2=011, 342r/6=040/020, 346r/9=040/068, 426r/6=073/020.

każā kıln- (Ar.+T.): Ar. *każā* ? hüküm verilmek, Allah tarafından takdir olunan şeylerin vukua gelmesi.

R.: *Anlar kim tandılar olarkā tamuğ otı, kazā kılınmas olar üze ölsün üçün yünültmes anlardın anıñ kınındın, mundağuk yanut bérür-miz kamuğ nū-sipāska.* 33/77a3=35:36, 31/87b3=20:114.

TIEM 73: *Anlar kim tandılar anlarķa tamuğ otı, kazā kılınmağay anlar üze ölseler yünlünmez anlardın anıñ kınındın mundağok yanut bérür-miz kamuğ nū-sipāska.* 319v/4=035/036.

QIYĀMET (Ar.): kıyamet.

қыāmet kel- (Ar.+T.): Ar. *қыāmet*. kıyamet kopmak.

TIEM 73: *Bütünlükün қыāmet kelgüçi turur şek yok anıñ içinde bütünlükün Tanrı қопарур гүрлар içindekini.* 242r/1=022/007, 311r/2=034/003, 346v/2=040/059.

қыāmet қоп- (Ar.+T.): Ar. *қыāmet*. kıyametin meydana gelmesi.

TIEM 73: *Ol kün қопар адақın қыāmet kiriñlar anı fir‘avn boğunı қатıғ қınқа.* 345/4=040/046, 367v/7=045/027.

қыāmet sézin- (Ar.+T.): kıyametin geleceğinin şüphe götürmemesi.

TIEM 73: *Aydıñızlar bilmes(-)miz kaçan ol қыāmet sézinmes(-)miz meger sézinmek ermes(-)miz séziksizler.* 367r/6=045/032.

қыāmet yawu- (Ar.+T.): kıyametin yaklaşması.

TIEM 73: *Yawudı қыāmet yarıldı ay.* 389r/4=054/001, 354r/2=042/017.

KÜFR (Ar.): küfr, kafirlik, Allah’a inanmama, inkar etme, dinsizlik.

күfr bol- (Ar.+T.): Ar. *күfr, kāfir*. inkar etmek, kafir olmak.

TIEM 73: *Haқıķāt üze anlar kim kāfir boldılar bitmişlerindin soñra andın soñ boldılar күfr yanındın қабұл қılınмағay tevbeleri.* 46v/9=003/090, 46v/3=003/086.

күfr keltür- (Ar.+T.): Ar. *күfr*. inkar etmek.

TIEM 73: *Taқı né kim қılsañız ҳayrdın күfr ketürmegey¹¹ siz aña. Taқı Tanrı bilir ök қорқғанлар.* 49r/6=003/115.

күfr ketür- (Ar.+T.): Ar. *күfr*. inkar etmek.

TIEM 73: *Ayğıl anlarķa kim күfr ketürdiler yeñilgey-siz taқı yandurulğay-siz tamuğ tapa.* 39r/1=003/012, 9v/8=003/019, 43v/4=003/055, 52r/7=003/151, 55r/8=003/178.

күfrdin yıgıl- (Ar.+T.): Ar. *intihā* ? günahdan sakınmak.

R.: *Eger yıgılsalar күfrdin yarlıқatur olar anlarnı.* 28/85a2=8:38.

LA‘NET (Ar.): lanet.

¹¹ Kök, “003/115=49r/6 Yazmada keltürmegey yazılı olmakla beraber, l’nin üzeri çizilerek iptal edilmiştir. Bu kısım metnimizin Harezmi özelliklerinin ağır bastığı kısmına aittir. TIEM 73’e hakim olan biçim keltür-/keldür-‘tir” demektedir (2004, s.44).

la‘net kıl- (Ar.+T.): *Ar. la‘n.* lanetlemek.

R.: *Anlar kim āzārlarlar Taḥrını hem yalavaçını, la‘net kıldı olarka Taḥrı.* 33/20a1=33:57, 37/18a2=47:23.

TIEM 73: *Anlar la‘net kılur anlarını Taḥrı yme kargar olarnı sürügliler.* 18v/8=002/159.

la‘net kılın- (Ar.+T.): *Ar. kutile.* lanetlenmek.

R.: *La‘net kılındı yalğan kılguçılar.* 37/84a2=51:10.

TIEM 73: *La‘net kılındı anlar kim tandılar Taḥrı oğlanıdın dāvud yalavaç tili üze taḥı meryem oğlu ‘isā tili üze.* 90r/3=005/078.

la‘net kılış-: birlikte lanetlemek.

TIEM 73: *Andın sonḡra la‘net kılışalıḡ taḥı kılalıḡ Taḥrınıḡ la‘neti yalğançılar üze.* 44r/4=003/061.

MĀL (Ar.): mal, varlık.

māl birle katiḡlan- (A.+T.+T.): *Ar. mücāhedet.* Allah yolunda mallarıyla cihat etmek.

TIEM 73: *Katiḡlandılar mālaları birle tenleri birle Taḥrı yolu içinde.* 138r/1=008/072, 143r/6=009/041.

MESCİD (Ar.): namaz kılınan yer, mescit.

mescid tut- (Ar.+T.): mescit tutmak.

TIEM 73: *Anlar kim tut(t)ılar bir mescid ziyānlık tanmaḡ tarmaḡ mü‘minler ara küdezmek için.* 150r/4=009/107.

MÜSÜLMĀN (Ar.): müslüman.

müsülmān bol- (Ar.+T.): *Ar. islām.* müslüman olmak, teslim olmak.

R.: *Minnet kılurlar sēniḡ üze müsülmān bolsalar.* 37/66b3=49:17.

TIEM 73: *Taḥı ayḡıl anlarḡa kim bērildiler kitābnı taḥı kitābsizlerke müsülmān bolduḡuz mu.* 40r/1=003/020, 40r/2=003/020.

NİFĀḲ (Ar.): münafık, iki yüzlülük.

nifāk kıl- (Ar.+T.): *Ar. nifāk.* münafıklık etmek.

TIEM 73: *Taḥı bilmek için anlarını kim nifāk kıldılar. Taḥı aytıldı anlarḡa keliḡ uruḡuḡ Taḥrı yolu içinde.* 54r/7=003/167.

Nİ‘MET (Ar.): nimet, ihsan, baḡış, iyilik.

nī‘met bér (Ar.+T.): *Ar. in‘ām.* nimet vermek, ihsan etmek.

R.: *Ni‘met bérdi Taḥrı anıḡ üze.* 33/6a2=33:37, 33/6a3=33:37, 26/41a1=4:72, 36/62a1=43:59, 26/39b1=4:69.

TİEM 73: *Ay Tanrı kulu oğlanları yād kılıñlar ménim ni‘metimni ol ni‘met bérdim silerke.* 6r/9=002/047, 6r/1=002/040, 6r/1=002/040, 307r/2=033/037, 335v/7=039/008.

ni‘met ét- (Ar.+T.): *Ar. in ‘ām.* nimet vermek.

TİEM 73: *Çınok uştmah boğunu bu-kün meşğüllük içinde ni‘met étgenler.* 232v/6=036/055.

ni‘met kıl- (Ar.+T.): *Ar. yuṣallī.* rahmet etmek, ihsan etmek.

R.: *Ol Tanrı ni‘met kılur sizin üze.* 33/9a1=33:43.

NŪR (Ar.): nur, aydınlık.

nūr körkit- (Ar.+T.): *Ar. tecellī.* tecelli etmek, zahir olmak, görünmek.

R.: *Kaçan kim nūrı körkitti erse İdi tağka kıldı anı kes kes.* 28/22a2=7:143.

RAḤM (Ar.): merhamet, acıma, esirgeme.

raḥm kıl- (Ar.+T.): *Ar. raḥmet.* merhamet etmek, bağışlamak.

R.: *Eger raḥm kılmasa bizke, İdimiz barımıznı örtmese bolur men ziyānlıglardın.* 28/27a1=7:149, 37/60b3=49:10.

TİEM 73: *Meger kimke kılsa raḥm Tanrı, ol ol turur küsüş yarlıkağlı.* 364r/3=044/042, 443v/9=090/017.

raḥm kılın- (Ar.+T.): *Ar. raḥmet.* bağışlanmak, merhamet edilmek.

R.: *Boyun suñlar Tanrıka hem yalavaçka bolğay kim raḥm kılınğay sizler.* 25/5b1=3:132, 34/9a2=36:45.

RAḤMET (Ar.): rahmet, merhamet.

rahmet bağışla- (Ar.+T.): *Ar. raḥmet.* esirgemek.

TİEM 73: *Ey İdimiz (...) bağışlağıl bizke katıñdın rahmet sen haqıqat üze sen bahşış kılğan.* 38v/5=003/008.

rahmet bér- (Ar.+T.): *Ar. raḥmet.* merhamet etmek, esirgemek.

TİEM 73: *Meger rahmet bérdimiz ençrütmeñ bir vaqtka tegi.* 322r/2=036/044.

rahmeti hāş kıl- (Ar.+Ar.+T.): dilediğine merhamet etmek.

TİEM 73: *Hāş kılur rahmeti birle kimke tilese. Taķı Tanrı uluğ fażl iyesi.* 45r/6=003/074.

rahmet kıl- (Ar.+T.): *Ar. raḥmet.* rahmet etmek.

R.: *Ol kün bütünlükin rahmet kıldıñ aña, her-āyine ol kurtulmaķ uluğ turur.* 35/28a1=40:9.

TİEM 73: *Taķı Tanrı rahmet kılğan kullarka.* 41r/5=003/030, 37v/9=002/286, 195v/9=016.

rahmet kılın- (Ar.+T.): *Ar. raḥmet.* rahmet edilmek.

TİEM 73: *Taķı boyun süñ Taņrıķa taķı yalawaçķa bolğay kim siz rahmet kılungay-siz.* 50v/5=003/132.

ŞĀLİHĀN (Ar.): yarar, elverişli, uygun, yakışır.

şālihān kigür- (Ar.+T.): salih amel işlemek.

TİEM 73: ... *şālihān kigrür anı būstānlarkā aķar anıñ altınında arıķlar meñü qalıǵlılar anıñ içinde.* 414v/3=065/011.

SELĀM (Ar.): esenlik, güvenlik, selam.

selām bér- (Ar.+T.): Ar. *selām*. selam vermek.

TİEM 73: *Kačan selām bérilse siler selām birle selām bérinler andın körklügrek birle azu yandurunlar.* 68v/1=004/086, 68v/1=004/086, 261v/5=024/061.

selām kııl- (Ar.+T.): Ar. *selām, teslām*. selam vermek.

R.: *Ey anlar kim bittiler, durūd ıdıñlar anıñ üze selām kılıñ, selām kılmak.* 33/19b3=33:56,

selām kılıñ, selām kılmak. 33/19b3=33:56, 33/9b1=33:44.

TİEM 73: *Ay anlar kim kergündiler alķış bérinler anıñ üze selām kılıñlar selām kılmak.* 309r/9=033/056, 309r/9=033/056, 256r/7=024/027,

selām kılıñlar selām kılmak. 309r/9=033/056, 308v/5=033/044.

selām te- (Ar.+T.): selamlaşmak.

TİEM 73: *Oķımaķları anıñ içinde arıǵ sen sen İdıme alķışları anıñ içinde selam temek keğin oķımaķları öǵdi aymaķlıķ Taņrıķa aķunluǵlar ıdısi.* 153v/9=010/010.

SELĀMATLIQ (Ar.+T.): Ar. *selām*. selamete, esenlik.

selāmatlıķ bér- (Ar.+T.): Ar. *selām*. selamete çıķma, kurtuluş.

TİEM 73: *Ol Taņrı (...) selāmatlıķ bérġen ĩmĩn kılgan ...* 405v/2=059/023.

ŞEVĀB (Ar.): sevap, mükafat, karşılık.

şevāb ay- (Ar.+T.): Ar. *işābet*. mükafatlandırmak.

TİEM 73: *Ol kim destūr bérse aņar baǵırsak İdı ayğay şevāb.* 433r/6=078/038.

şevāb bér- (Ar.+T.): Ar. *işābet*. mükafatlandırmak.

TİEM 73: *Harayna bérür Taņrı mü ĩminlerke uluǵ şevāb.* 75v/7=004/146, 77r/9=004/162, 147r/3=009/075.

ŞEFĀ'AT (Ar.): şefa, iltimas.

şefā'at kııl- (Ar.+T.): Ar. *şefā'*. şefa etmek, baǵışlamak, şefa istemek.

R.: *Kim kim şefā'at kılsa körklüǵ, şefā'at bolur aņar ülüş andın.* 26/51b3=4:85, 26/52a2=4:85.

TIEM 73: *Kim ol kim şefâ‘at kılur anıñ üskinde meger anıñ destürı birle.* 32v/3=002/255, 342r/4=040/018.

şefâ‘at tile- (Ar.+T.): şefaet istemek.

TIEM 73: ... *şefâ‘at tilemezler meger anı taplamış erse anlar anıñ korkınçındın korkıglılar.* 236r/3=021/028.

ŞÜKR (Ar.): şükür, hamd.

şükr ay- (Ar.+T.): Ar. *hamd.* şükretme, hamdetme.

R.: *Tesbîh aygıl İdiñe şükr aymak birle.* 37/80a3=50:39.

TIEM 73: *Aydılar şükr Tañrıқа.* 275v/1=027/015.

şükr kıl- (Ar.+T.): Ar. *şükr.* şükretmek.

R.: *Eger şükr kılса siz bitse siz erür Tañrı az ‘amelқа üküş cezā bergeñ.* 26/100a2=4:147.

TIEM 73: ... *Eger şükr kılса siler arturğay oқ-miz silerke eger tansa yā nū-sipāslıқ kılса siler ménin kınım қатıғ turur.* 188r/8=014/007, 18r/6=002/152, 299v/9=031/012, 366v/1=045/012, 395r/7=056/070.

şükr ög- (Ar.+Far.+T.): Ar. *şükr.* şükretmek.

TIEM 73: *Aygaylar ögdi şükr ü sipās Tañrıқа.* 116v/3=007/043, 1v/2=001/001.

şükr öte- (Ar.+T.): Ar. *şükr.* şükretmek.

R.: *Tilese sizler anıñ artuқlıқındın bolğay kim sizler şükr ötegey sizler.* 30/37a2=16:14. *bolğıl şükr öteglilerdin.* 28/23a2=7:144, 30/97a2=16:121.

TIEM 73: *Yana қutğardımız silerni ölmіşinizlerni keğin bolğay kim siler şükr ötegey siler.* 7r/5=002/056, 6v/8=002/052, 81r/2=005/006, 369r/5=046/015, 417r/1=067/023.

şükr öteglilerdin bol- (Ar.+T.+T.): şükredenlerden olmak.

TIEM 73: *Ayurlar eger қutğарса bizni mundın bolğay oқ miz şükr öteglilerdin.* 155r/9=010/022.

TAĦİYYE (Ar.): selam.

taĦiyye béril- (Ar.+T.): Ar. *taĦiyyet.* selamlanmak, selam verilmek.

R.: *Қақан taĦiyye bérilse siz bir taĦiyye cevāb yanduruñ көrkliғ.* 26/52b2=4:86.

TEVBE (Ar.): tövbe.

tevbe bér- (Ar.+T.): Ar. *tevbet.* tövbeyi nasip etmek, bağışlamak.

R.: *Tevbe bérür Tañrı mü ‘min erenler üze, mü ‘min ħatunlar üze.* 33/27a3=33:73, 25/4a1=3:128, 29/11a2=9:15, 27/45b3=5:39, 31/90b1=20:122.

TIEM 73: *Anlar tevbe bérür Tañrı anlar üze.* 60r/7=004/017, 5v/6=002/037, 7r/3=002/054, 311v/4=033/073, 401r/4=058/013.

tevbe bezerle- (Ar.+T.): *Ar. tevbet. tövbe etmek.*

TIEM 73: *Bütünlükün tevbe bezerlemek Tañrı üze anlarğa kılurlar esizlikni biligsizlik birle yana öknür yanarlar yaqındın. 60r/6=004/017, 60r/8=004/018, 149v/9=009/104.*

tevbe bol- (Ar.+T.): *Ar. tevbet. tövbe etmek.*

TIEM 73: *Ay anlar kim kertündiler tevbe kılıqlar Tañrığa çın tevbe bolğay kim (...) kigürgey silerni büstānlarğa. 415v/5=066/008.*

tevbe ét- (Ar.+T.): *Ar. tevbet. tövbe etmek.*

R.: *Meger kim tevbe étse hem bitse hem kılsa edgü iş bu ögür kigrülürler uşmahğa. 31/23b2=19:60.*

tevbe kıl- (Ar.+T.): *Ar. hevd. tövbe etmek.*

R.: *Boyun sudılar anlarğa kim tevbe kıldılar. 27/50b2=5:44.*

TIEM 73: *Yana tevbe bérdi anlar üze tevbe kılsunlar teyü. 151v/3=009/118, 46v/7=003/089, 152v/2=009/126, 266v/9=025/071, 266v/7=025/070.*

TEVEKKÜL (Ar.): tevekkül, Allaha teslim olmak.

tevekkül kıl- (Ar.+T.): *Ar. tevekkül. tevekkül etmek, güvenip dayanmak.*

R.: *Tañrı üze tevekkül kılıñ-a mü ħminler. 38/6b1=58:10.*

TIEM 73: *Tağı Tañrı üze tevekkül kılsun mü ħminler. 50r/2=003/122, 53v/4=003/159, 53v/5=003/159, 53v/7=003/160.*

VĀCİB (Ar.): vacip, gerekli olan.

vācib bol- (Ar.+T.): *Ar. ḥaqq. hak olmak, gerekmek.*

R.: *Vācib bolur ‘aẓāb kelimesi kāfirler üze. 35/19b1=39:71.*

TIEM 73: *Vācib boldı biziñ üze İdimiz kını biz tatğu tururmiz. 325r/5=037/031, 243v/9=022/018, 302v/9=032/013, 340r/5=039/071, 350v/4=041/025.*

vācib kıl- (Ar.+T.): *Ar. ilzām. gerekli kılmak, elzem kılmak.*

R.: *Vācib kıldı anlarğa saḡnuqluḡ kelimesi. 37/45b3=48:26, 37/30a1=48:6.*

TIEM 73: *Ay anlar kim kertgündiler bitildi vācib kıldı siler üze rūze tutmak. 21r/9=002/183, 23v/6=002/197, 100r/3=006/054, 378v/7=048/026, 414r/1=066/002.*

VAḤY (Ar.): vahiy.

vahy ıd- (Ar.+T.): *Ar. ḥā ? vahiy göndermek, vahyetmek.*

R.: *Eger köni yol tutsam anıñ birle vahy ıdur maña İdim. 33/61b2=34:50.*

TIEM 73: *Ol İdi kim vahy ıdtı séniñ üze oḡıḡunı yandurdaçı yangı yerke. 287r/7=028/085, 387r/6=053/010, 387r/6=053/010.*

vahy ıdıl- (Ar.+T.): *Ar. ḥā ? vahyedilmek.*

TİEM 73: *Biz vahy ıdıldı biziñke çın kın anıñ üze kim yalganka tutsa yüz ewürse.* 230r/8=020/048, 229v/5=020/038, 333r/4=038/070.

vahy keltürül- (Ar.+T.): Ar. *ihā* ' vahiy gönderilmek.

TİEM 73: *Aygıl vahy keltürüldi méniñ tapa kim ol tıñladı bir gürüh perilerdin aydılar biz eşit(t)imiz okıgunı tañ.* 241v/9=021/108, 424r/1=072/001.

vahy kıl- (Ar.+T.): Ar. *ihā* ' vahiy göndermek.

TİEM 73: *Ol ğaybnıñ haberlerindin vahy kılur biz anı séniñ tapa.* 42v/1=003/044.

vahy kılın- (Ar.+T.): Ar. *ihā* ' vahyedilmek, vahyolunmak.

R.: *Bütünlükün vahy kılındı bizke, bütünlükün kın ol kişi üze kim yalğan tutsa.* 31/48a3=20:48.

VESVESE (Ar.): vesvese.

vesvese kıl- (Ar.+T.): Ar. *vesveset.* vesvese kılmak.

R.: *Vesvese kıldı anar yek.* 31/89b1=20:120.

TİEM 73: *Vesvese kıldı anar yek.* 234r/9=020/120, 351v/1=041/036, 382v/1=050/016, 450r/7=114/004, 450r/7=114/005.

3.5.6.3.3. Farsça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Filler

ENDĀZE (Far.): kader, takdir.

endāze kıl- (Far.+T.): Ar. *taqdīr.* nasip etmek, takdir etmek.

R.: *kıldı anlar içinde tağlar üstünindin, berekāt kıldı anıñ içre, endāze kıldı anıñ içinde rüzilerini tört kün içinde berāber tileglilerke.* 33/38b3=34:18, 35/77a1=41:10, 35/78b3=41:12.

GŪR (Far.): mezar, kabir.

gŭrdın çık- (Far.+T.): Ar. *ba'ṣ.* dirilmek.

TİEM 73: *Ol kün çıkğaylar gŭrlardın ewekin andağ kalı anlar nişān tapa ewdürürler.* 422r/7=070/043.

gŭrdın kop- (Far.+T.): Ar. *ba'ṣ.* dirilmek.

TİEM 73: *Erklig bolmazlar özleriñe ziyān ap yme asıg erklig bolmaslar ölümke ap yme tiriglikke ap yme gŭrdın kopmakğa.* 262v/3=025/003.

MEZGİT (Far.): namaz kılınan yer, mescit.

mezgit ét- (Far.+T.): mescit yapmak.

TİEM 73: *Aydı anlar ut(t)ıılar işleri üze étgey-miz anlar üze bir mezgit.* 216r/6=018/021.

mezgītke kir- (Far.+T.): mescide girmek.

TİEM 73: *Yawuz kelgey yüzünüzlerke kirgey-ökler mezgitke neteg kim kirdiler añar ilki yolu yok yoğun kılğaylar yüksek erürler erginçe yok yoğun kılmaq.* 206v/2=017/007.

RŪZĪ (Far.): nimet, rızk.

rŭzĭ bér- (Far.+T.): *Ar. rızk.* nimet vermek, rızklandırmak.

R.: *Yéngler arıglardın rŭzĭ kim rŭzĭ bérdimiz sizlerke.* 28/38a1=7:160, 33/44b2=34:24, 36/14a1=42:19, 30/68a1=16:73, 31/61a1=20:81.

TİEM 73: *Anlar kim kertgünürler örtüglügke taķı adaķın kılurlar namāznı andın kim rŭzĭ bérdimiz anlarķa.* 2v/3=002/003, 40v/6=003/027, 79r/7=005, 313r/2=034/024, 316v/8=035/003.

rŭzĭ béril (Far.+T.): *Ar. rızk.* nimet verilmek.

R.: *Tirigler İğileri ũskinde, rŭzĭ bérilürler.* 25/24b1=3:169, 35/48a1=40:40.

TİEM 73: 4r/9=002/025, 4r/9=002/025, 54a/4=003/169.

rŭzĭ kıl- (Far.+T.): *Ar. rızk.* nimetlendirmek, rızklandırmak.

R.: *Anlar kim adaķın kılurlar namāznı, andın kim rŭzĭ kıldımız olarķa, hezĭne kılurlar.* 28/65b2=8:3, 30/56b3=16:56, 38/79a2=65:3, 36/26b2=42:38, 30/68b3=16:75.

TİEM 73: *Yenler arıglardın ol kim rŭzĭ kıldımız silerke.* 7r/7=002/057, 15r/4=002/126, 20r/2=002/172, 410r/7=063/010, 413v/3=065/003.

rŭzĭ kıl- / bér- (Far.+T.): *Ar. rızk.* nimetlendirmek, rızklandırmak.

R.: *Rŭzĭ kıldı / bérdi sizke arıglardın, bolğay kim sizler ũŭkr ötegey sizler.* 28/78a1=8:26.

rŭzĭ kılın-: *Ar. rızk.* nimetlendirilmek.

TİEM 73: *rŭzĭ kılınğaylar anıñ içinde saķıŭsız.* 344r/5=040/040.

rŭzĭ tile- (Far.+T.): rızk istemek.

TİEM 73: *Tiler-miz séndin rŭzĭ biz rŭzĭ bérür-miz saņa.* 235r/6=020/132.

SĪPĀS (Far.): ũkretmek, dua etmek.

sipās ur- (Far.+T.): *Ar. menn.* lutfetmek, ihsan etmek, iyilik etmek.

R.: *Aydı: men Yŭsuf men ve bu meniñ qarındaŭım ol, çın-oķ sipās urdı Taņrı biziñ ũze.* 30/9a3=12:90.

TİEM 73: *Aydı men Yŭsuf men bu qarındaŭım turur sipās urdı Taņrı biziñ ũze.* 181r/3=012/090, 229v/5=020/037, 188v/9=014/011.

3.5.6.3.3.4. Türkçe İsim + Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller

BİT- krş. büt-: (EDPT, 1972, s.298; *büt-* KB-Dizin, 1979, s.120-121; *büt-* DLT-Dizin, 1986, s.126) *Ar. 'ibādet, īmān.* inanmak, iman etmek, tapınmak, kulluk etmek.

bitüp □ sābit tur- (T.+Ar.+T.): *Ar. īmān.* inancında sebat etmek.

R.: *Ey anlar kim bittiler, sābit turuñlar bitüp Tañrıķa. Yalavaçlarıñıa. 26/92b1=4:136.*

3.5.6.3.3.5. Türkçe İsim + Farsça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller

ARİĞ: (EDPT, s.213-214; KB-Dizin, 1979, s.22-23). arı, pak, temiz ve iyi olan, hoşagiden, helal, temiz, saf, günahsız.

arığ yād kııl- (T.+Far.+T.): *Ar. tesbīh.* tesbih etmek.

R.: *Arığ yād kıılur Tañrını né kim yéti kát kök içinde né kim yer içinde turur. 38/49b1=62:1*

arığ(lar)dın rūzī kııl- (T.+Far.+T.): *Ar. rızķ.* temiz nimetlerden rızķ vermek.

TİEM 73: *Rūzī kıldımız anlarķa arığlardın adnaşmadılar ançaķ keldi erse anlarķa bitig. 161v/3=010/093, 346r/1=040/064.*

3.5.6.3.3.6. Soğdca + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller

UÇMAK (Soğ.) krş. uştmax: (EDPT, 1972, s.27; KB-Dizin, 1979, s.487; DLT-Dizin, 1986, s.682) cennet.

uçmaķķa kigrül- (Soğ.+T.): *Ar. cennet.* cennete girmek.

TİEM 73: *Kim yıraķ kılsa otdın kigrülse uçmaķķa kırtuldı ok. 56r/5=003/185, 73r/5=004/124.*

uçmaķķa kir- (Soğ.+T.): *Ar. cennet.* cennete girmek.

TİEM 73: *Azu sézdiñizler mü kim kirse siler uçmaķķa ... 25v/4=002/214.*

3.5.6.3.4. Fiilimsi Grupları

3.5.6.3.4.1. Türkçe Fiilimsi Grupları

BOY(U)N: (EDPT, 1972, s.386; KB-Dizin, 1979, s.104-105; DLT-Dizin, 1986, s.105-106). boyun.

boyun bérigli: *Ar. muslim/īn.* müslüman.

R.: *Sewerler anlar kim tandılar eger boyun bérigliler erse.* 30/19b2=15:2, 28/11a1=7:126, 30/78b3=16:89, 30/87a1=16:102.

boyun suğı/sügli¹²: *Ar. müslim/în.* boyun eğen, müslüman, inanan.

R.: *Anlar kim taptılar biziñ niş(ān)larımızka, boldılar boyun suğılar.* 36/66a1=43:69, 32/34b3=28:53.

TIEM 73: *İndürdimiz séniñ üze bitigni belgürtü tegme nerse üze köni yol yarlıkamak sewünç boyun süglilerke.* 202v/6=016/089, 164r/7=011/014, 112r/6=006/163, 160v/9=010/084, 267v/1=026/004.

boyun sügen¹³: *Ar. müslim/în.* müslüman, inanan.

TIEM 73: ... *boyun sügen taķı ermez erdi ortak koşğanlardın.* 44v/5=003/067, 43v/1=003/052, 44v/1=003/064, 46r/2=003/080, 48r/1=003/102.

KAṬIKSIZ: (EDPT, 1972, s.600). ihlas sahibi, temiz, halis.

kaṭıksız kılığlı: *Ar. muḥliş/în.* günahattan arınmış.

R.: *Séniñ kullarıñ anlardın kaṭıksız kılığlılar.* 30/25a1=15:40.

KEḌ: (EDPT, 1972, s.700; KB-Dizin, 1979, s.233-234; DLT-Dizin, 1986, s.292). daha, çok, etkili, dokunaklı.

keḌ yağan: *Ar. evvāb.* daima Allah'a yönelen.

R.: *Néme körklüg kıl, ol keḌ yağan turur.* 34/59b1=38:30.

KÖḌÜL: (EDPT, 1972, s.731; KB-Dizin, 1979, s.276-278; DLT-Dizin, 1986, s.361). gönül, kalp, yürek, iç.

köñül urğan: *Ar. mütevekkil/ün.* tevekkül eden.

R.: *Tap turur maña Tañrı, anıñ üze köñül urur köñül urğanlar.* 31/74b1=39:38.

köñül uruğlı: *Ar. mütevekkil/ün.* tevekkül eden.

TIEM 73: *Aygıl tap maña Tañrı, ançaķ anıñ üze köñül urur. Köñül uruğlılar.* 337r/8=039/038.

ORTAḶ: (**krş.** *ortuk/ortok* EDPT, 1972, s.205; **krş.** *ortuķ* KB-Dizin, 1979, s.346; DLT-Dizin, 1986, s.442). ortak.

ortak kaṭğan: *Ar. müşrik/în.* müşrik.

R.: *Öldrünler ortak kaṭğanlar kaṃuğnı, neteg kim tokşurlar siziñ birle kaṃuğ.* 29/27b2=9:36, 29/12a3=9:17, 29/20b1=9:28, 35/72a2=40:84.

ortak kaṭığlı: *Ar. müşrik/ün.* müşrik.

¹² Sertkaya, fiilin kalın sırada "boyun su(n)-" okunması gerektiğini belirtmiştir (2007, s.324).

¹³ A.g.e.

R.: *Yüz ewürgil ortak qatıqlılardın. 30/32a3=15:94, 29/24b3=9:33, 30/85b3=16:100, 38/45a2=61:9, 35/75a2=41:6, 30/98a2=16:123.*

ortak qoşuqlı: *Ar. müşrik/în. müşrik.*

TİEM 73: *Dost tutmaz anlar kim tandılar bitig idilerindin ap yme ortak qoşuqlar kim indürölse siler üze eğgölükdin İdiñizdin. 12v/8=002/105.*

SAKNUQLUQ: *Ar. taqvā ? takva, takva sahibi olma, çekinme.*

saknuqluq kılıqlı: *Ar. muttakî/n. gūnahtan kaçınan, çekinen.*

TİEM 73: *Bütünlükün Tañrı sewer saknuqluq kılıqlıların. 139r/1=009/004.*

YAND(U)R-: (EDPT, 1972, s.947; KB-Dizin, 1979, s.520; **krş.** *yandru-* DLT-Dizin, 1986, s.741). döndürmek, çevirmek, havale etmek, geri vermek, iade etmek, döndürmek, başka bir şeye çevirmek.

yandura/yanduru qoparmış: *Ar. münşer/în. yeniden dirilitilen.*

R.: *Ermez mü meger evvelkı ölümümüz, ermez-miz biz yandura qoparmışlardın. 36/83a2=44:35.*

TİEM 73: *Ermes ol meger ölümümüz ilki yolu ermes biz yanduru qoparılmışlardın. 364v/7=044/035.*

YARLIQ: (EDPT, 1972, s.966, 967; KB-Dizin, 1979, s.526; DLT-Dizin, 1986, s.750-751). izin, müsaade, hüküm, emir, buyruk.

yarlıq tutuqlı: *Ar. qanî. emirlere boyun eğen, itaatkar.*

R.: *Bütünlükün İbrāhîm yalavaç erdi bir ögür Tañrı yarlıqlı tutuqlı. 30/97a1=16:120.*

YAZUQ: (EDPT, 1972, s.985; KB-Dizin, 1979, s.534-535; DLT-Dizin, 1986, s.767). günah, suç, hata.

yazuq kılğan: *Ar. mücrim/ün. günahkar.*

R.: *Boynağuluk kıldıñız, erdiñiz yazuq kılğan boğun. 36/106a3=45:31, 36/80a2=44:22.*

TİEM 73: *Tağı örtmeñ tanuqluqnı. Tağı kim kim örtse anı haqıqat üze yazuq kılğan turur. 37r/8=002/283.*

yazuq kılıqlı: *Ar. hāqî ʔîn. günahkar, büyük hata işleyen.*

R.: *Üđürdi Tañrı biziñ üze neçeme bolsa-miz yazuq kılıqlılar. 30/9b3=12:91.*

TİEM 73: *Yandurulmas anıñ qını qatıqlıqı yazuq kılıqlı bodunlardın. 110r/8=006/147, 112r/8=006/164, 123v/8=007/133, 363r/8=044/022, 388r/9=053/038.*

3.5.6.3.4.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları

HARĀM (Ar.): haram.

ḥarām kılınmış (Ar.+T.): *Ar. muḥarrem.* haram edilmiş, yasaklanmış.

R.: *Aydı: Tañrı ḥarām kılınmış erür olar üze kırk yılını, ḥıre bolurlar yer içinde, ökünmeğil fāsıq boğunlar üze.* 27/37a2=5:26.

TİEM 73: *Eger kelseler silerke esîrler yulup satar siler olarnı ol ḥarām kılınmış turur siler üze anlarnı çıkarmaq.* 10r/9=002/085, 109r/4=006/139, 110r/1=006/145.

HAṬĀ (Ar.): hata, yanlışlık.

ḥaṭā kılığlı (Ar.+T.): *Ar. ḥāṭī* ? hata eden, günah işleyen.

R.: *Bütünlükün bu kāfir taķı Hāmān, ol ikiniñ süleri erdiler ḥaṭā kılığlılar.* 32/7a1=28:8.

TİEM 73: *Aydılar Tañrı tuta ant üdürdi ök séni Tañrı biziñ üze. Neçeme erdimiz erse ḥaṭā kılığlılar.* 181r/5=012/091.

HİCRET (Ar.): göç.

hicret kılğan (Ar.+T.): *Ar. muḥācir.* göç eden, yer değiştiren.

R.: *Kim kim çıksa öz ewindin hicret kılğanın Tañrıķa.* 26/67a2=4:100.

hicret kılığlı (Ar.+T.): *Ar. muḥācir.* göç eden, yer değiştiren.

TİEM 73: *Tañrı bitigi içinde mü'mānlerdin hicret kılığlılardın meger kim kılsa siler yakınlarıñızķa edğülüg, erür ol bitig içinde bitilmiş.* 304v/8=033/006.

İNKĀR (Ar.): inkar.

inkār kılığlı (Ar.+T.): *Ar. nekār.* inkar eden.

R.: *Tañrıdın yok sizke sığınçu ol kün yok sizke inkār kılığlı.* 36/32a1=42:47.

RAḤMET (Ar.): rahmet, merhamet.

rahmetdin umınçsuz/umunçsuz (Ar.+T.): *Ar. iblīs.* iblis.

R.: *Yükündiler ferîşteler ķamuğları yumķılar meger umunçsuz rahmetdin.* 30/22b1=15:31.

TİEM 73: *Ançada aydımız ferîştelerke yükñüñler ādemķa yükündiler meger rahmetdin umınçsız unamadı.* 234r/6=020/116.

ŞÜKR (Ar.): şükür, hamd.

şükr kılğan (Ar.+T.): *Ar. şākir/īn, şekūr.* şükreden.

R.: *Yanut bérür Tañrı şükr kılğanlarkā.* 25/12b1=3:144, 25/13a3=3:145, 35/15a3=39:66.

TİEM 73: *Taķı yanut bergey Tañrı şükr kılğanlarkā.* 51v/5=003/144, 51v/8=003/145, 312r/3=034/013.

şükr kılığlı (Ar.+T.): *Ar. şākir/īn. şükreden.*

R.: Eger bérseñ bizke eđgü ‘ayāl bolur-miz şükr kılığlılardan. 28/59a2=7:189.

TIEM 73: *Biz köndürdümüz anı yolğa şükr kılığlı yā nū-sipāslik kılığlı. 429r/9=076/003, 239r/5=021/080.*

TEVBE (Ar.): tövbe.

tevbe kılığlı (Ar.+T.): *Ar. tā ‘ib. tövbe eden.*

TIEM 73: *tevbe kılığlılar tapunuğlılar rûze tutuğlılar ...150v/7=009/112.*

3.5.6.3.4.3. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları

ENDĀZE (Far.): kader, takdir.

endāze kılınmış (Far.+T.): *Ar. maḳdūr. takdir edilmiş. edilmiş*

R.: Tañrı sünneti anlar içinde keçtiler anda burun, erür Tañrınıñ fermānı endāze, endāza kılınmış. 33/8a3=33:38.

GŪR (Far.): mezar, kabir.

gŭrdın qopğu (Far.+T.): *Ar. ba ‘s. haşr, dirilme.*

R.: Aydı: ey İğim, küğgil maña gŭrdın qopğu künke tegi. 34/74b2=38:79, 34/39a1=37:144.

3.5.6.3.4.4. Arapça + Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları

RAḤMET (Ar.): rahmet, merhamet.

raḥmetdin nevmīd bolmış (Ar.+Far.+T.): *Ar. iblīs. şeytan.*

TIEM 73: *Ol uğurda kim aydımız feriştelерke yŭknŭñler ādemka yŭkündiler meger raḥmetdin nevmīd bolmış unamadı tekebbŭrlük kıldı. 5v/1=002/034.*

3.5.6.3.5. Tekrar Grupları

3.5.6.3.5.1. Türkçe Tekrar Grupları

SAḲİŞ: (EDPT, 1972, s.816; KB-Dizin, 1979, s.379-380; DLT-Dizin, 1986, s.484). hesap.

saḳış kŭn belgŭlŭg kŭn: *Ar. yevmi ‘l vaḳti ‘l-ma ‘lŭm. (Allah) katında bilinen, malum gün.*

R.: Sen küđŭlmişlerdin sen saḳış kŭnke belgŭlŭg kŭnke tegi. 30/24a3=15:38.

TÉR-: (EDPT, 1972, s.529; KB-Dizin, 1979, s.450-451; DLT-Dizin, 1986, s.604) *Ar. haşr.* dermek, toplamak, bir araya getirmek, haşretmek.

tér- kıpar-: *Ar. haşr.* haşretmek, diriltip kaldırmak.

R.: *İdim, nelük térdin méni kıpardın méni kırağı.* 31/91b3=20:125.

3.5.6.3.5.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Tekrar Grupları

FAZL (Ar.): fazl, lütuf, ihsan.

fazl artuqluq (Ar.+T.): *Ar. fazl.* lütuf, ihsan.

R.: *Olarķa Tanrıdın fazl artuqluq uluğ ol.* 33/10b1=33:47.

MUTTAQİ (Ar.): takva sahibi.

muttaqî saķnuq (Ar.+T.): *Ar. muttaqî'n.* takva sahibi.

R.: *Biliñler ol Tanrı muttaqîler saķnuqlar birle.* 29/28a1=9:36.

MÜCRİM (Ar.): suçlu, günahkar.

mücrim yazuqluğ (Ar.+T.): *Ar. mücrim/in.* suçlu, günahkar.

R.: *Biz andağuş kılır-miz mücrim yazuqluqlarını.* 34/24a3=37:34.

NİMET (Ar.): nimet, ihsan, bağış, iyilik.

ni'met bér minnet kııl- (Ar.+T.): *Ar. menn.* nimet vermek, bağışlamak, vermek.

R.: *Bu bizim 'aṭamız turur ni'met bérkil minnet kılgıl azu yığıl.* 34/62a2=38:39.

3.5.6.3.5.3. Türkçe + Arapça Yapı ile Kurulan Tekrar Grupları

YAN-: (EDPT, 1972, s.941; KB-Dizin, 1979, s.519; DLT-Dizin, 1986, s.740). tövbe etmek, suçtan dönmek, Tanrıya yönelmek.

yanmaķ tevbe (Ar.+T.): *Ar. tevbet.* tövbe.

R.: *Ey anlar kim taptılar yanınlar Tanrıķa yanmaķ çın bütün tevbe, bolğay kim İdiñiz örtgey sizdin yawuzlarıñızını.* 38/94a1=66:8.

YAZUQ: (EDPT, 1972, s.985; KB-Dizin, 1979, s.534-535; DLT-Dizin, 1986, s.767). günah, suç, hata.

yazuq ḥaṭā (T.+Ar.): *Ar. ḥāṭi 'et.* günah, suç.

R.: *Kim kim kıazğansa yazuqını ḥaṭānı azu yazuqını yana atsa anı bēārılıķķa.* 26/76a2=4:112.

4. TABLOLAR

Tablo 1

Türkçe Dini Kavramların Genel Sayısal Dökümü

Basit Kelimeler	8516				
Türemiş Kelimeler	(2910)	Türkçe Kökten Türemiş Fiiller		744	
		Türkçe Kökten Türemiş İsimler		2105	
		Arapça Kökten Türkçe Ek ile Türemiş Kelimeler		52	
		Farsça Kökten Türkçe Ek ile Türemiş Kelimeler		7	
		Soğdca Kökten Türkçe Ek ile Türemiş Kelimeler		2	
Kelime Grupları	(2800)	İsim Tamlamaları	(505)	T.	306
				Ar.+T.	126
				Far.+T.	3
				T.+Ar.	1
				T.+Far.	4
				Soğ.+T.	64
				T.+Soğ.+T.	1
		Sıfat Tamlamaları	(533)	T.	346
				Ar.+T.	24
				Far.+T.	7
				T.+Ar.	12
				T.+Far.	57
				T.+Ar.+T.	35
				T.+Far.+T.	1
				T.+Ar.+Far.	5
				T.+Sans.	1
				T.+Soğ.	44
				Ar.+T.+Soğ.	1
		Birleşik Fiiller	(1301)	T.	554
				Ar.+T.	512
				Far.+T.	224
				T.+Ar.+T.	2
				T.+Far.+T.	3
				Sans.+T.	3
				Soğ.+T.	3

Tablo 1. (devamı)

		Fiilimsi Grupları	(448)	T.	319
				Ar.+T.	71
				Far.+T.	49
				Far.+Ar.+T.	5
				Ar.+Far.+T.	1
				Sans.+T.	2
				Soğ.+T.	1
		Tekrar Grupları	(13)	T.	3
				Ar.+T.	6
				Far.+T.	2
				T.+Ar.	2
Toplam	14226				

Tablo 2

Türkçe Dini Kavramların Başlıklara Göre Sayısal Dökümü

Allah Adları ve Sıfatları	7145	Basit Kelimeler	5490
		Türemiş Kelimeler	1038
		Kelime Grupları	617
Peygamberler ve Peygamberlik ile İlgili Kavramlar	267	Basit Kelimeler	193
		Türemiş Kelimeler	46
		Kelime Grupları	28
Melekler ile İlgili Kavramlar	21	Basit Kelimeler	1
		Türemiş Kelimeler	2
		Kelime Grupları	18
İbadetler ve Dini Vecibeler ile İlgili Kavramlar	759	Basit Kelimeler	138
		Türemiş Kelimeler	180
		Kelime Grupları	441
Kur'an ile İlgili Kavramlar	795	Basit Kelimeler	403
		Türemiş Kelimeler	381
		Kelime Grupları	11
Diğer İslamî Kavramlar	5239	Basit Kelimeler	2291
		Türemiş Kelimeler	1263
		Kelime Grupları	1685

Tablo 3

Allah Adları ve Sıfatları

Basit Kelimeler	5490				
Türemiş Kelimeler	(1038)	Türkçe Kökten Türemiş Kelimeler	1031		
		Arapça Kökten Türkçe Ek ile Türemiş Kelimeler	7		
Kelime Grupları	(617)	İsim Tamlamaları	(105)	T.	66
				Ar.+T.	14
				T.+Ar.	1
				Soğ.+T.	24
		Sıfat Tamlamaları	(204)	T.	167
				Far.+T.	1
				T.+Ar.+T.	35
				T.+Far.+T.	1
		Fiilimsi Grupları	(304)	T.	233
				Ar.+T.	30
				Far.+T.	36
				T.+Ar.+T.	4
				Soğ.+T.	1
		Tekrar Grupları	(4)	T.	1
Ar.+T.	2				
Far.+T.	1				
Toplam	7145				

Tablo 4

Peygamberler ve Peygamberlik ile İlgili Kavramlar

Basit Kelimeler	193				
Türemiş Kelimeler	(46)	Türkçe Kökten Türemiş İsimler	40		
		Farsça Kökten Türkçe Ek ile Türemiş Kelimeler	6		
Kelime Grupları	(28)	İsim Tamlamaları	(1)	Far.+T.	1
		Sıfat Tamlamaları	(17)	T.	16
				Ar.+T.	1
		Birleşik Fiiller	(6)	T.	6
		Fiilimsi Grupları	(3)	Far.+T.	3
		Tekrar Grupları	(1)	Far.+T.	1
Toplam	267				

Tablo 5

Melekler ile İlgili Kavramlar

Basit Kelimeler	1				
Türemiş Kelimeler	(2)	Türkçe Kökten Türemiş İsimler	2		
Kelime Grupları	(18)	İsim Tamlamaları	(9)	T.	1
				Ar.+T.	8
		Sıfat Tamlamaları	(5)	T.+Ar.+Far.	5
		Birleşik Fiiller	(4)	Far.+T.	4
Toplam	21				

Tablo 6

İbadetler ve Dini Vecibeler ile İlgili Kavramlar

Abdest ile İlgili Kavramlar (7)	Basit Kelimeler (1)			
	Türemiş Kelimeler (3)	Türkçe Kökten Türemiş Fiiller		3
	Kelime Grupları (3)	Birleşik Fiiller (3)	T.	1
			Ar.+T.	2
Dua / Şükür ile İlgili Kavramlar (66)	Basit Kelimeler (8)			
	Türemiş Kelimeler (15)	Türkçe Kökten Türemiş Fiiller		15
	Kelime Grupları (43)	İsim Tamlamaları (1)	Ar.+T.	1
		Birleşik Fiiller (42)	T.	9
			Ar.+T.	10
			Far.+T.	22
			T.+Ar.+T.	1
Hac / Tavaf / Kabe ile İlgili Kavramlar (14)	Basit Kelimeler (1)			
	Türemiş Kelimeler (1)	Türkçe Kökten Türemiş İsimler		1
	Kelime Grupları (12)	İsim Tamlamaları (2)	Ar.+T.	2
		Birleşik Fiiller (10)	Ar.+T.	10
Kulluk ile İlgili Kavramlar (384)	Basit Kelimeler (123)			
	Türemiş Kelimeler (153)	Türkçe Kökten Türemiş Fiiller		148
		Türkçe Kökten Türemiş İsimler		5
	Kelime Grupları (108)	İsim Tamlamaları (1)	T.	1
		Sıfat Tamlamaları (5)	T.	4
			Ar.+T.	1
		Birleşik Fiiller (71)	T.	4
			Ar.+T.	67
		Fiilimsi Grupları (31)	T.	26
			Ar.+T.	5
Kurban / Adak ile İlgili Kavramlar (21)	Türemiş Kelimeler (8)	Türkçe Kökten Türemiş Fiiller		1
		Türkçe Kökten Türemiş İsimler		7
	Kelime Grupları (13)	Sıfat Tamlamaları (4)	Ar.+T.	1
			T.+Ar.	3
		Birleşik Fiiller (9)	T.	2
			Ar.+T.	7

Tablo 6. (devamı)

Namaz ile İlgili Kavramlar (185)	Basit Kelimeler (5)			
	Kelime Grupları (180)	İsim Tamlamaları (2)	T.+Far.	2
		Sıfat Tamlamaları (5)	T.	2
			Far.+T.	2
			T.+Far.	1
		Birleşik Fiiller (156)	T.	66
			Ar.+T.	4
			Far.+T.	86
		Fiilimsi Grupları (17)	T.	7
			Ar.+T.	6
Far.+T.	3			
Far.+Ar.+T.	1			
Oruç ile İlgili Kavramlar (19)	Kelime Grupları (19)	İsim Tamlamaları (1)	Far.+T.	1
		Sıfat Tamlamaları (3)	Far.+T.	3
		Birleşik Fiiller (11)	Far.+T.	11
		Fiilimsi Grupları (4)	Far.+T.	4
Sadaka / Zekat / Bağış ile İlgili Kavramlar (63)	Kelime Grupları (63)	Sıfat Tamlamaları (2)	Ar.+T.	2
		Birleşik Fiiller (49)	Ar.+T.	46
			Sans.+T.	3
		Fiilimsi Grupları (12)	T.	1
			Ar.+T.	9
			Sans.+T.	2
Toplam	759			

Tablo 7

Kuran ile İlgili Kavramlar

Basit Kelimeler	403			
Türemiş Kelimeler	(381)	Türkçe Kökten Türemiş İsimler	381	
Kelime Grupları	(11)	Sıfat Tamlamaları	T.	1
		Birleşik Fiiller	T.	5
			Ar.+T.	3
		Filimsi Grupları	T.	2
Toplam	795			

Tablo 8

Diğer İslamî Kavramlar

Basit Kelimeler	2291				
Türemiş Kelimeler	(1263)	Türkçe Kökten Türemiş Fiiller			577
		Türkçe Kökten Türemiş İsimler			638
		Arapça Kökten Türkçe Ek ile Türemiş Kelimeler			45
		Farsça Kökten Türkçe Ek ile Türemiş Kelimeler			1
		Soğdca Kökten Türkçe Ek ile Türemiş Kelimeler			2
Kelime Grupları	(1685)	İsim Tamlamaları	(383)	T.	238
				Ar.+T.	101
				Far.+T.	1
				T.+Far.	2
				Soğ.+T.	40
				T.+Soğ.+T.	1
		Sıfat Tamlamaları	(287)	T.	156
				Ar.+T.	19
				Far.+T.	1
				T.+Ar.	9
				T.+Far.	56
				T.+Sans.	1
				T.+Soğ.	44
				Ar.+T.+Soğ.	1
		Birleşik Fiiller	(932)	T.	461
				Ar.+T.	363
				Far.+T.	101
				T.+Ar.+T.	1
				T.+Far.+T.	3
				Soğ.+T.	3
		Fiilimsi Grupları	(75)	T.	50
				Ar.+T.	21
				Far.+T.	3
				Ar.+Far.+T.	1
		Tekrar Grupları	(8)	T.	2
				Ar.+T.	4
				T.+Ar.	2
Toplam	5239				

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

İlk Türkçe Kur'an tercümeleleri, Türk dilinin söz varlığının zenginliğini ve Arapça kavramlar yerine kullanılan Türkçe kavramların durumunu göstermesi bakımından önemlidir.

Esas alınan Manchester Rylands ve TİEM 73 Kur'an tercümeleriyle ilgili yapılan çalışmada Türkçe ek ve kelimeler ile kurulan toplamda 14226 dini kelime ve kelime grubu tespit edilmiştir.

Başlıklar genel olarak değerlendirildiğinde Kuran tercümelerinde geçen basit kelimelerin (8516), türemiş kelimeler (2910) ve kelime gruplarına (2800) oranla yaygın olduğu tespit edilmiştir. Türemiş kelimelerde, Türkçe kökten türeyenlerin (2849), diğer dillerden (Arapça, Farsça, Soğdca) Türkçe ek ile türeyenlere (61) oranla yaygın olduğu tespit edilmiştir. Kelime gruplarında, dini kavramların Türkçe kelimeler ile ifade edilmesinin en çok birleşik fiil kurulumu (1301) ile sağlandığı görülmüş, bunu birbirine yakın sayılarla sıfat tamlamaları (533), isim tamlamaları (505) ve fiilimsi gruplarının (448) takip ettiği, en az tercih edilen kelime grubunun ise tekrar grupları (13) olduğu tespit edilmiştir. İsim tamlamaları, sıfat tamlamaları ve fiilimsi gruplarında yine Türkçe kelimelerle ifade edilen dini kavramların (971), diğer dillerin (Arapça, Farsça, Soğdca, Sanskritçe) Türkçe kelimeler ile birlikte kullanımına (515) oranla yaygın olduğu; birleşik fiiller ve tekrar gruplarında ise Türkçe kelimelerin (557), diğer dillerin Türkçe kelimeler ile birlikte kullanımına (757) oranla daha az yer aldığı görülmüştür.

Başlıklar özel olarak değerlendirildiğinde “Allah Adları ve Sıfatları”nda (7145) basit kelimelerin (5490), türemiş kelimeler (1038) ve kelime gruplarına (617) oranla yaygın olduğu görülmüştür. Türemiş kelimelerde Türkçe kökten türeyenlerin (1031), Arapça kökten Türkçe ek ile türeyenlere (7) oranla yaygın olduğu, kelime gruplarında ise fiilimsi gruplarının (304) sayısal olarak öne çıktığı görülmüştür. “Peygamberler ve Peygamberlik ile İlgili Kavramlar”a bakıldığında (267) basit kelimelerin (193) öne çıktığı, türemiş kelimelerde (46) Türkçe kökten türeyenlerin (40), kelime gruplarında (28) ise sıfat tamlamalarının (17) öne çıktığı, “Melekler ile İlgili Kavramlar”a bakıldığında (21) kelime gruplarının (18), kelime gruplarında isim tamlamalarının (9) öne çıktığı, “İbadetler ve Dini Vecibeler ile İlgili Kavramlar”a bakıldığında (759) kelime gruplarının (441), alt başlıklarda *Kulluk ile İlgili Kavramlar*’ın (384) yaygın olarak yer aldığı, “Kuran ile İlgili Kavramlar”a bakıldığında (795) büyük kısmı birbirine yakın sayılar ile basit kelimeler (403) ve türemiş kelimelerin (381)

oluşturduğu, “Diğer İslamî Kavramlar”a bakıldığında (5239) basit kelimelerin (2291), türemiş kelimeler (1263) ve kelime gruplarına (1685) oranla yaygın olduğu görülmüştür.

Dini kavramların Türkçe kelimelerle ifade edilmesi en çok “Allah Adları ve Sıfatları”nda (7145) tespit edilmiş, bu sayıyı “Diğer İslamî Kavramlar” (5239) takip etmiştir.

Sonuçlar, Türkçe dini kavramların daha çok tek kelime (basit, türemiş) ile (11426) ifade edildiğini, kelime gruplarının (2800) ise daha az tercih edildiğini ortaya koymaktadır. Burada Allah’ın ad ve sıfatlarının daha çok tek kelimeyle (6528) ifade edilmesinin etkisi görülmektedir.

Çalışmada yalnızca Türkçe kavramlara yer verilmemiş; Arapça, Farsça, Soğdca ve Sanskritçe kelimelere Türkçe eklerin getirilmesi ile oluşan yapılar ve yine bu dillerin Türkçe kelimeler ile birleşerek oluşturduğu gruplar da çalışmanın kapsamında değerlendirilmiştir. Çalışmada, yukarıda sayılan diller içerisinde Arapça (849), Farsça (362) ve Soğdca (116) yapıların daha çok yer aldığı görülmüştür. Bu diller içerisinde Soğdca yapılara bakıldığında Türklerin eski inanışları ile İslamiyet’in ortak kavramlarından olan dünya, cennet ve cehennem kavramlarının karşılıkları üzerine yoğunlaştığı görülmüştür. Soğdların Türk hakimiyeti altında yaşadığı dönemde temas edilen Soğdca kelimelerin, Türklerin İslamiyete girdiği ilk dönemde de kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu durum, İslamiyet öncesi inanışlarda da yer alan kavramlara toplumun bazen yeni Türkçe karşılıklar vermek yerine yabancı olmadıkları ifadeleri kullanmaya devam ettikleri veya eski inanışlara ait kavramları yeni inanç sistemine uyarladığı şeklinde açıklanabilir.

Kuran tercümelerinde erillik dişillik bağlamında erkekler için “er, eren” kelimeleri kullanılırken kadınlar için çeşitlilik olduğu, “kunchuy, tişi, uragut, hatun, kız” kelimelerinin yer aldığı görülmektedir. 66-5 sayılı Kur’an ayeti için Rylands nüshasında “kunchuy”, Tiem 73’te “uragut” tercih edilmektedir. 33-73, 48-6, 9-67, 9-68 sayılı Kur’an ayetleri için Rylands nüshasında “uragut”, Tiem 73’te “tişi” tercih edilmektedir. 9-72 sayılı ayet için ise hem Rylands nüshası hem Tiem 73’te “uragut” kullanılmaktadır. Bu örnekler, dişillik kavramlarının müstensih tercihi olarak karşımıza çıktığını göstermektedir.

Çalışmada “ğAn, kAn, ğI, DAçI, ğUçI” ekleri ile türeyen kelimeler ve bu ekleri barındıran kelime gruplarının sayısı 1524 olarak tespit edilmektedir. Bu sayının 1096’sı “Allah Adları ve Sıfatları” başlığı altında yer almaktadır. Bu durum Allah adları ve

sıfatlarının Türkçe kelimeler ile karşılanmaya çalışılmasında partisip eklerinin - özellikle “ğAn (868)” ekinin- daha çok tercih edildiğini göstermektedir. Çalışmanın tamamında “ğAn (930), ğlI (538), ğuçI (37), DAçI (12), kAn (6)” eklerine bakıldığında “ğAn” ve “ğlI” eklerinin kullanım sıklığının daha fazla olduğu görülmektedir. Nitekim “ğAn” ekindeki ilk sesin düşmesiyle oluşan “An” ekinin, günümüzde de en çok kullanılan partisip eklerinden olduğu bilinmektedir.

Çalışmada günümüz Türkçesinde yaygın olarak görülen “kıl-, et-, yap-, ol-” vb. yardımcı fiiller ile yaygın olarak görülmeyen veya unutulmuş “bezerle-, küdez-, kol-, sezin-, yawu-, su-/sü-, yan-, kesil-, ög-, yığ-, ba-” gibi birçok yardımcı fiil kullanımı görülmektedir. Bunların bir kısmı Türkçe kelimelere bir kısmı da diğer dillere ait kelimelere getirilerek kullanılmaktadır.

“Müslüman olmak” anlamına gelen kavramlardan 16’sının “müsülmanlık” ve “müsülman bol-” yapısı ile kurulduğu görülürken 176’sının Allah’a teslim olmayı ifade eden “boyun ber-, boyun su-, boyun sü-, boyun sür-” ve bunların türevleri şeklinde “boyun” kelimesi ile ifade edildiği görülmektedir.

Kur’an tercümelerinde yabancı kelimelere Türkçe karşılık verme gayretiyle yazılmış bazı kavramlar, tarihi metinlerde geçmeyen veya oldukça seyrek geçen kavramlardır. Çalışmaya esas olan Kur’an tercümelerinde yer alıp diğer kaynaklarda geçmeyen örnekler aşağıda sıralanmıştır:

bayaş: Allah. 87v/9=005/060 (TİEM 73).

boğuzlağı: kurban. 34/31b3=37:107 (R.), 79v/2=005/002 (TİEM 73).

boyun bér-: müslüman olmak. 28/64b2=8:1 (R.), 54v/2=003/168 (TİEM 73).

ilger-: vesveseye kapılmak. 131v/3=007/201 (TİEM 73).

koparılğı: diriltirme, haşredilme. 129v/9=007/187 (TİEM 73).

sınağıçı: deneyen, imtihan eden. 31v/1=002/249 (TİEM 73).

tanmaıklık: küfr, inkarcılık. 30/89a1=16:106 (R.), 140r/7=009/017 (TİEM 73).

tapunğı: İlah, Tanrı. 28/11b1=7:127 (R.), 33r/1=002/257 (TİEM 73).

törütüg: yaratık, mahluk. 119r/4=007/069 (TİEM 73).

uluğ kün: kıyamet günü. 36/103a1=45:26 (R.), 229r/3=020/015 (TİEM 73).

yaşsız iş: haram. 126v/5=007/157 (TİEM 73).

İlk dönem Kur’an tercümelerinde dini kavramların daha çok Türkçe kelimeler ile ifade edildiği, bu özellikleri ile de unutulmuş kelimeleri görmemizi sağladığı söylenebilir. Nitekim çalışmada yer alan kavramların büyük kısmı günümüzde unutulmuş ve yerini Arapça-Farsça ifadelere bırakmıştır.

Yukarıda yer alan veriler Karahanlı Türkçesi Kur'an tercümelerinde yer alan dini kavramların -özellikle Allah adları- büyük oranda Türkçe kelimelerle ifade edildiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, yeni bir din olan İslamiyet'in anlaşılmasını sağlama ve halk arasında yayılımını kolaylaştırma amacı taşıdığı gibi tercümeleri yapanların metnin tümüne Türkçe karşılık verme çabası ile de açıklanabilir. Aynı zamanda İslamî kavramlara Türkçe karşılıklar verilmesinde başarılı olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Algül, H. (1997). *Haram aylar*. İslam Ansiklopedisi (C.16, S.105-106). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Arat, R.R. (1986). *Kutadgu Bilig III İndeks*. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Argunşah, M. (2019). Harezmi Türkçesiyle yapılan Kur'an çevirisinin beş nüshası. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 8(2), 654-698.
- Argunşah M. & Sağol Yüksekaya G. (2019). *Tarihi Türk lehçeleri (Karahanlıca Harezmi Kıpçakça dersleri)*. Kesit Yayınları.
- Ata, A. (2019). *Türkçe ilk Kur'an tercümesi (Rylands nüshası) Karahanlı Türkçesi (giriş-metin-notlar-dizin)*. 3. bs., Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Atalay, Besim. (1986). *Divanü Lugat-it-Türk dizini "endeks"*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aydar, H. (1996). *Kur'an-ı Kerim'in tercüme meselesi*. Kur'an Okulu Yayıncılık.
- Birişik, A. (2009). *es-Seb'ul-Mesâni*. İslam Ansiklopedisi (C.36, S.261-262). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Borovkov, A. K. (2002). Orta Asya'da bulunmuş Kur'an tefsirinin söz varlığı (XII.-XIII. yüzyıllar) (Halil İbrahim Usta, Ebülfez AMANOĞLU, Çev.).
- Caferoğlu, A. (1984). *Türk Dili Tarihi I-II*. Enderun.
- Clauson, S. G. (1972). *An Etimological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*, Oxford.
- Çağrı, M. (2012). *Tevekkül*. İslam Ansiklopedisi (C.41, S.1-2). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Eckmann, J. (1971). Eastern Turkic translations of the Koran. *Studia Turcica*, haz. L. Ligeti. Bibliotheca Orientalis Hungarica XVII. Akademiai Kiado, 149-159. Türkçe çevirisi Ekrem Ural. (1973-1975). Kur'an'ın Doğu Türkçesine tercümeleri, *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 21(0), 15-24.
- Ercilasun, A. B. (2004). *Başlangıcından yirminci yüzyıla Türk dili tarihi*, Akçağ.
- Erdoğan, A. (1938). *Kur'an tercemelerinin dil bakımından değerleri*. Vakıflar Dergisi. 1, 47-51.
- Ergin, M. (2013). *Türk dil bilgisi*. Bayrak.
- Ersöz, İ. (1991). *Ashâb-ı Kehf*. İslam Ansiklopedisi (C.3, S.465-467). Türkiye Diyanet Vakfı.

- Işık, E. (1995). *Fâtiha Sûresi*. İslam Ansiklopedisi (C.12, S.252-254). Türkiye Diyanet Vakfı.
- İnan, A. (1961). *Kur'ân-ı Kerîm'in Türkçeye Tercümeleri Üzerine Bir İnceleme*. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Diyanet İşleri Başkanlığı.
- İnan, A. (1962). Şeybanlı Özbekler çağına ait bir Çağatayca Kur'an tefsiri. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*. 10(0), 61-66.
- Karagöz, İ. (Ed.). (2015). *Dini kavramlar sözlüğü (6. bs.)*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Kök, A. (2004). *Karahanlı Türkçesi satır-arası Kur'an tercümesi (Tiem 73 1v-235v/2) giriş-inceleme-metin-dizin* [Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi].
- Köprülü, M. F. (1980). *Türk edebiyatı tarihi*. Ötüken (2. bs.).
- Özkan, M. (2005). Eski Anadolu Türkçesi döneminde ortaya konan Kur'an tercümeleri üzerine-I. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 39(39), 115-159.
- Sağol, G. (1993). *Harezmi Türkçesi satır arası Kur'an tercümesi giriş-metin-sözlük* [Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi].
- Sağol, G. (1995). *Harezmi Türkçesi satırarası Kur'an tercümesi = An inter-linear translation of the Qur'an into k-Khawarazm Turkish giriş, metin, sözlük ve tıpkıbasım*. Harvard University.
- Sağol, G. (1997). Kur'an'ın Türkçe tercüme ve tefsirleri üzerinde yapılan çalışmalar. *Türklük Araştırmaları Dergisi*, 8, 379-396.
- Sertkaya, O. F. (2007). Kur'ân tercümesi (Rylands nüshası) yayımı üzerine bazı görüşler. Aysu Ata, Türkçe ilk Kur'ân Tercümesi (Rylands Nüshası). Karahanlı Türkçesi (Giriş-Metin-Notlar-Dizin) Ankara, 2004, XXXVIII - 964 s., Festschrift in Honor of András J. E. Bodrogligeti, *Türk Dilleri Araştırmaları*, 17, 319-334.
- Sertkaya, O. F. (2012). Janos Eckmann, Middle Turkic glosses of the Rylands interlinear Koran translation. *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 22(0) 280-285.
- Şimşek Y., Sertkaya, O. F. (2015). Horezm Türkçesi ile yapılan Kur'an tercümelerinden Meşhed nüshası üzerine ilk bilgiler I. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4/4, 1382-1412
- Şimşek, Y. (2017). Meşhed nüshası Türkçe Kur'an tercümesinin söz varlığı üzerine notlar. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 42, 97-111.
- Şimşek, Y. (2018). Türkçe ilk Kur'an tercümeleri üzerine açıklamalı bir bibliyografya denemesi. *Yeni Türkiye*, 99, 104-125.

- Şimşek, Y. (2019). *Harezmi Türkçesi Kur'an tercümesi (Meşhed Nüshası [293 No.] giriş-metin-dizin) 2. Cilt*, Akçağ Yayınları.
- Togan, Z. V. (1960). Londra ve Tahran'daki İslami yazmalardan bazılarına dair. *İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, 3(1-2), 133-160.
- Togan, Z. V. (1964). The earliest translation of the Qur'an into Turkish. *İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, 4(1-2), 1-19.
- Usta, H. İ. (1989). *XIII. yüzyıl Doğu Türkçesiyle yazılmış Anonim Kur'an Tefsiri'nin söz ve şekil varlığı* [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi].
- Ünlü, S. (2004). *Karahanlı Türkçesi satır-arası Kur'an tercümesi (Tiem 235v/3-450r7) giriş-metin-inceleme-analitik dizin* [Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi].
- Ünlü, S. (2007). Kur'an-ı Kerim'in Türkçeye çevrilmesi ve ilk Türkçe Kur'an tercümeleri. *Dinî Araştırmalar*, Ocak-Nisan, 9(27), 9-56.
- Üşenmez, E. (2014). XVI. yüzyıl Doğu Türkçesi ile yazılmış bir Kur'an tefsiri: Tercüme-i Tefsir-i Yakub-i Çerhî (H. 993/M. 1585). *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3/1, 167-190.
- Üzüm, İ. (2002). *Kirâmen Kâtibîn*. İslam Ansiklopedisi (C.26, S.59-60). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Yurdagür, M. (1995). *Fetret*. İslam Ansiklopedisi (C.12, S.475-480). Türkiye Diyanet Vakfı.

EKLER

EK A. Etik Kurul Onayı Formu

T.C.	
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ	
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	
TEZ / ARAŞTIRMA / ANKET / ÇALIŞMA İZNİ / ETİK KURULU İZİNİ	
TALEP FORMU VE ONAY TUTANAK FORMU	
ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
T.C. NOSU	
ADI VE SOYADI	Ömer İLBAŞ
ÖĞRENCİ NO	201711031
TEL. NO.	
E - MAİL ADRESLERİ	
ANA BİLİM DALI	Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
HANGİ AŞAMADA OLDUĞU (DERS / TEZ)	TEZ
İSTEKDE BULUNDUĞU DÖNEME AİT DÖNEMLİK KAYDININ YAPILIP-YAPILMADIĞI	
ARAŞTIRMA/ANKET/ÇALIŞMA TALEBİ İLE İLGİLİ BİLGİLER	
TEZİN KONUSU	Karahanlı Türkçesi Kur'an tercümelerinde Türkçe dini kavramların tespit ve tasnifini yapmak.
TEZİN AMACI	Unutulmuş veya unutulmaya yüz tutmuş Türkçe kelimelerin görünürlüğünü artırarak tekrar kullanıma kazandırılmasına katkı sağlamak.
TEZİN TÜRKÇE ÖZETİ	Karahanlı Türkçesi ile yazılmış iki Kur'an tercümesindeki Türkçe dini kavramların tespiti yapılmış, dini kavramlar; basit kavramlar, türemiş kavramlar ve kelime grupları başlıkları altında sınıflandırılmıştır.
ARAŞTIRMA YAPILACAK OLAN SEKTÖRLER/ KURUMLARIN ADLARI	
İZİN ALINACAK OLAN KURUMA AİT BİLGİLER (KURUMUN ADI- ŞUBESİ/ MÜDÜRLÜĞÜ - İLİ - İLÇESİ)	

YAPILMAK İSTENEN ÇALIŞMANIN İZİN ALINMAK İSTENEN KURUMUN HANGİ İLÇELERİNE/ HANGİ KURUMUNA/ HANGİ BÖLÜMÜNDE/ HANGİ ALANINA/ HANGİ KONULARDA/ HANGİ GRUBA/ KİMLERE/ NE UYGULANACAĞI GİBİ AYRINTILI BİLGİLER	
UYGULANACAK OLAN ÇALIŞMAYA AİT ANKETLERİN/ ÖLÇEKLERİN BAŞLIKLARI/ HANGİ ANKETLERİN - ÖLÇELERİN UYGULANACAĞI	
EKLER (ANKETLER, ÖLÇEKLER, FORMLAR, V.B. GİBİ EVRAKLARIN İSİMLERİYLE BİRLİKTE KAÇ ADET/SAYFA OLDUKLARINA AİT BİLGİLER İLE AYRINTILI YAZILACAKTIR)	

ÖĞRENCİNİN ADI - SOYADI: Ömer İLBAŞ		ÖĞRENCİNİN İMZASI: Evrak aslı enstitü müdürlüğünde mevcuttur. TARİH: / / 20		
TEZ/ ARAŞTIRMA/ANKET/ÇALIŞMA TALEBİ İLE İLGİLİ DEĞERLENDİRME SONUCU				
1. Seçilen konu bilim ve iş dünyasına katkı sağlayabilecektir.				
2. Anılan konu Türk Dili ve Edebiyatı faaliyet alanı içerisine girmektedir.				
1.TEZ DANIŞMANININ ONAYI	2.TEZ DANIŞMANININ ONAYI (VARSA)	ANA BİLİM DALI BAŞKANININ ONAYI	SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜNÜN ONAYI	
Adı - Soyadı: Şirvan KALSIN	Adı - Soyadı:	Adı - Soyadı: Sevin ARSLAN	Adı - Soyadı: Murat KOÇ	
Unvanı: Doç. Dr.	Unvanı:	Unvanı: Prof. Dr.	Unvanı: Doç. Dr.	
İmzası: Evrak aslı enstitü müdürlüğünde mevcuttur.	İmzası:	İmzası: Evrak aslı enstitü müdürlüğünde mevcuttur.	İmzası: Evrak aslı enstitü müdürlüğünde mevcuttur.	
.... / / 20.....	/...../ 20.....	 / / 20.....	 / / 20.....	
ETİK KURULU ASIL ÜYELERİNE AİT BİLGİLER				
Adı - Soyadı: Mustafa BAŞARAN	Adı - Soyadı: Yücel ERTEKİN	Adı - Soyadı: Deniz Aynur GÜLER	Adı - Soyadı: Ali Engin OBA	Adı - Soyadı: Mustafa Tevfik ODMAN
Unvan: Prof. Dr.	Unvan: Prof. Dr.	Unvan: Prof. Dr.	Unvan: Prof. Dr.	Unvan: Prof. Dr.
İmzası : Evrak aslı enstitü müdürlüğünde mevcuttur.	İmzası : Evrak aslı enstitü müdürlüğünde mevcuttur.	İmzası : Evrak aslı enstitü müdürlüğünde mevcuttur.	İmzası : Evrak aslı enstitü müdürlüğünde mevcuttur.	İmzası : Evrak aslı enstitü müdürlüğünde mevcuttur.
.... / / 20...	 / .. / 20....	... / / 20.....	.. / / 20...	... / / 20....
Etik Kurulu Jüri Başkanı - Asıl Üye	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi
OY BİRLİĞİ İLE		Çalışma yapılacak olan tez için uygulayacak olduğu Anketleri/Formları/Ölçekleri Çağ Üniversitesi Etik Kurulu Asıl Jüri Üyelerince İncelenmiş olup, 01 / 12 / 2020 - 30 12 / 2020 tarihleri arasında uygulanmak üzere gerekli iznin verilmesi taraflarımızca uygundur.		
OY ÇOKLUĞU İLE				
AÇIKLAMA: BU FORM ÖĞRENCİLER TARAFINDAN HAZIRLANDIKTAN SONRA ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ SEKRETERLİĞİNE ONAYLAR ALINMAK ÜZERE TESLİM EDİLECEKTİR. AYRICA FORMDAKİ YAZI ON İKİ PUNTO OLACAK ŞEKİLDE YAZILACAKTIR.				

EK B. Etik İzin Onayı (Çağ Üniversitesi)

T.C.
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sayı : E-23867972-050.01.04-2100003351
Konu : Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği
Kurulu Kararı Alınması Hakkında

04.05.2021

REKTÖRLÜK MAKAMINA

İlgi: 09.03.2021 tarih ve E-81570533-050.01.01-2100001828 sayılı Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu konulu yazınız.
İlgi tarihli yazınız kapsamında Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesindeki Lisansüstü Programlarda halen tez aşamasında kayıtlı olan **Buket Tekkanat, Gizem Tath, Hülya Yenice, Ömer İlbaş, Seda Kara** isimli öğrencilerimize ait tez evraklarının "Üniversitemiz Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Onayları" alınmak üzere Ek'lerde sunulmuş olduğunu arz ederim.

Doç. Dr. Murat KOÇ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Ek : 5 Adet öğrenciye ait tez evrakları listesi.

E-Posta: aycarikol@ceg.edu.tr

Bu belge 5070 sayılı elektronik imza kanununa göre güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama adresi: <https://abs.cag.edu.tr/BelgeDogrulama> - Doğrulama kodu: 278027C

T.C.
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : E-81570533-044-2100003649
Konu : Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği
Kurul İzni Hk.

21.05.2021

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : a) 11.05.2021 tarih ve E-23867972- 050.01.04-2100003461 sayılı yazınız.
b) 04.05.2021 tarih ve E-23867972- 050.01.04-2100003351 sayılı yazınız.
c) 07.05.2021 tarih ve E-23867972- 050.01.04-2100003401 sayılı yazınız.

İlgi yazılarda söz konusu edilen Betül YÜKSEKBAŞ, Hayriye SAĞIR, Menzil YÜKSEL, Mürüvvet YETİŞKİN, Rumeysa OKSAL, Buket TEKKANAT, Gizem TATLI, Hülya YENİCE, Ömer İLBAŞ, Seda KARA, Bilge HATİPOĞLU, Çağla ÇALIŞKAN, Meryem ÖZTÜRK, Yenay KARAOĞLU isimli öğrencilerin tez evrakları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunda incelenerek uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Ünal AY
Rektör

E-Posta: mertfikircioglu@ceg.edu.tr

Bu belge 5070 sayılı elektronik imza kanununa göre güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama adresi: <https://ube.cag.edu.tr/BelgeDogrulama> - Doğrulama kodu: AED77E7